

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

**ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ
(1098-1149)**

Yüksek Lisans Tezi

Zahide SARIGÜL

Çorum 2021

ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ
(1098-1149)

Zahide SARIGÜL

Sosyal Bilimleri Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Nadir KARAKUŞ

Çorum-2021

KABUL VE ONAY

Zahide SARIGÜL tarafından hazırlanan *Antakya Haçlı Prinkepsliği (1098-1149)* başlıklı bu çalışma, 24/05/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Nadir KARAKUŞ (Başkan-Danışman)

İmza

Doç. Dr. Zehra GENÇEL EFE

İmza

Dr. Öğretim Üyesi Yavuz Selim GÖL

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Muhammed Asıf YOLDAŞ

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (24/05/2021)

İmzası
Zahide SARIGÜL

ÖZET

SARIGÜL, Zahide. *Antakya Haçlı Prinkepsliği (1098-1149)*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2021.

Dünya tarihini dini, siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan etkileyen en önemli hadiselerden biri Haçlı seferleridir. Özellikle Haçlı seferleri vasıtasıyla kurulan devletler, bölgelerinin tarihinde oldukça önemli roller oynamışlardır.

Antakya Haçlı Prinkepsliği, yaklaşık 7 ay devam eden zorlu bir kuşatmanın ardından, 1098 yılında Norman lider Bohemond tarafından kurulmuş ve 18 Mayıs 1268 tarihine kadar bölgede etkili olmuştur. Antakya, bizim çalışmamızda incelediğimiz 1149 yılına kadar sırasıyla I. Bohemond, Tancred, Roger de Salerne, Kudüs Kralı II. Baudouin'in Naipliği, II. Bohemond, Alice'nin Naipliği ve Raymond de Poitiers tarafından yönetilmiştir. Bu dönemde Antakya Haçlıları için en büyük tehlike Selçuklu Halep Emirliği ve Bizans olmuştur. Ayrıca, bölgedeki güç mücadelelerinde Artukoğlu İlgazi, İmâdeddîn Zengî ve Nureddin Zengî gibi Müslüman liderler, Antakya Haçlılarının büyük kayıplar vermelerine sebep olmuştur.

Bizans İmparatorluğunun Haçlı devletleri içinde en fazla münasebet yaşadığı devlet, Antakya Prinkepsliği'dir. Kurucu Prinkeps Bohemond'un vassallık yemini ile başlayan bütün süreç boyunca, Antakya'nın yönetiminin meşruiyeti her zaman tartışılmış olması da vurgulanması gereken bir husustur. İmparator Aleksios ve sonrasında II. Ioannes Komnenos Antakya'yı kendi ülkesinin sınırlarına katmak için hep büyük çaba içerisinde olmuşlardır.

Antakya Haçlılarının en büyük sorunlarından birisi de naiplerle yönetilmek zorunda kalışı olmuştur. Roger de Salerne'den sonra devlet, kurucu liderin Avrupa'da dünyaya gelen oğlu II. Bohemond'un yönetimi ele alabilecek yaşa gelmesine kadar, II. Baudouin'in naipliği ile yönetilmiştir. Burada Alice'nin yönetimi tam olarak ele geçirme mücadelesinin Antakya Haçlılarının genişlemesinin önündeki en büyük engel olduğunu da vurgulamamız gerekir.

Diğer yandan Antakya Haçlılarının 1149 yılında İnab Savaşı'nda Nureddin Zengî tarafından neredeyse tamamen imha edilmesi, prinkepsliğin farklı bir konuma düşmesine sebep olmuştur. Bundan sonra da Antakya Haçlıları Halep ve çevresi için daha az tehdit unsuru olmuştur.

Anahtar Kavramlar: Antakya, Haçlılar, Prinkeps, Bohemond, Halep

ABSTRACT

SARIGÜL, Zahide. *Crusader State of Antioch (1098-1149)*, (Master Thesis), Çorum, 2021.

One of the most important events affecting world history in religious, political, social and economic fields is the Crusades. Especially the states established through the crusades played extremely effective roles in the history of their region.

The Principality of Antioch, one of the important examples that reveal this situation, was founded by Norman leader Bohemond in 1098 after a difficult siege that lasted about 7 months during the first crusade and had been effective roles in the region until 18 May 1268. Until 1149, which we examined in our thesis, Antioch chronologically was ruled by Bohemond I, Tancred, Roger de Salerne, Jerusalem King Baudouin II's Regency, Bohemond II, Alice's Regency and Raymond de Poitiers. In this period, the greatest danger to the Antioch Crusaders was the Seljuk Emirate of Aleppo and Byzantium. In addition to that, during the power struggles in the region, Muslim leaders such as Najm ad-Din Ilghazi ibn Artuq, Imad al-Din Zengi and Nur al-Din Mahmud Zengī caused the crusaders of Antioch to suffer great losses.

The Byzantine Empire had the most mutual relationship with the Principality of Antioch among the crusader states. It should be emphasized that in the whole process that started with the vassalage oath of its founder, Princeps Bohemund, the legitimacy of the administration of Antioch has always been discussed. Emperor Alexios and later Ioannes Komnenos II always had made big efforts to add Antioch to the borders of his own country.

One of the biggest problems of The Principality of Antioch was that they had to be ruled by regents. After Roger de Salerne, the state until the founding leader's son, Bohemond, who was born in Europe, is old enough to take over the administration, had been ruled by regency of Baudouin II. Here, we should also emphasize that Alice's struggle to take over the administration completely was the biggest obstacle to the expansion of the Crusaders.

On the other hand, the almost complete annihilation of the Crusaders of Antioch by Nūr al-Dīn Zengī in the Battle of Inab in 1149 caused the Principality of Antioch to

take a different position. From that moment on, the Crusaders of Antioch has become a less threatening factor for Aleppo and its surroundings.

Keywords: Antioch, Crusaders, Princeps, Bohemond, Aleppo

TEŐEKKÖR

Antakya Haçlı Prinkepsliği (1098-1149) adlı bu çalıőmamda tez konumun belirlenmesi ve tezimin yazılması sürecinin her aőamasında değerli tavsiyeleri ve yönlendirmeleri ile bana destek veren, yol gösteren Doç. Dr. Nadir Karakuş Hocama en kalbi duygularım ile teőekkör ederim.

Zahide SARIGÖL
Çorum 2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
ÖN SÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAÇLI HÂKİMİYETİNE KADAR ANTAKYA

1.1. ANTAKYA’NIN COĞRAFİ VE STRATEJİK KONUMU	7
1.2. İSLAM ÖNCESİ DÖNEMLERDE ANTAKYA	8
1.3. FETİH VE İSLAM KENTİ ANTAKYA	9
1.4. SÜLEYMAN ŞAH’IN ANTAKYA’YI FETHİ	10
1.5. ANTAKYA VALİSİ YAĞISIYAN	15
1.6. HAÇLILARIN ANADOLU’DA ANTAKYA ÖNLERİNE YÜRÜYÜŞÜ	19
1.7. HAÇLILARIN ANTAKYA ÖNLERİNE VARİŞİ	26
1.8. YAĞISIYAN’IN ANTAKYA’YI KORUMAK İÇİN HAZIRLIKLARI	27
1.8.1. Yağısıyan’ın Çevre Emirlerden Yardım İstemesi.....	28
1.8.2. Yağısıyan’ın Hristiyan Halka Karşı Aldığı Tedbirler	29
1.8.3. Yağısıyan’ın Erzak ve Mühimmat Depolaması.....	30
1.9. HAÇLILARIN ANTAKYA KUŞATMASI	30
1.9.1. Kuşatma Sırasında Suriye ve Büyük Selçukluların Durumu.....	32
1.9.2. Haçlıların Açlıkla Mücadelesi ve Erzak Temini	32

1.9.3. Antakya Kuşatması Şiddetleniyor	35
1.9.4. Urfa Haçlı Kontluğunun Sürece Etkisi	36
1.9.5. Bohemond'un Antakya'yı Ele Geçirmek İçin Yaptığı Planlar	38
1.9.6. Firuz'un Antakya'ya İhaneti	40
1.9.7. Antakya'nın Düşmesi	42
1.9.8. Yağısıyan'ın Ölümü ve Bohemond'un Zaferi	43
1.9.9. Kutsal Mızrak Efsanesi ve Haçlı Ordusundaki Etkileri.....	44
1.9.10. Kürboğa ve Musul Ordusu'nun Antakya Seferi	46
1.9.11. Kürboğa'ya Haçlı Heyetinin Yollanması	48
1.9.12. Son Haçlı Müslüman Savaşı ve Haçlıların Zaferi	49
1.9.13. Müslümanların Yenilgi Nedenleri	52
1.9.14. Kudüs'e Giden Yolun Açılması.....	54
1.10. ANTAKYA SAVAŞI SONRASI DURUM	55
1.10.1. Ma'arratu'n-Nu'man Şehrinin Haçlıların Eline Geçmesi.....	55
1.10.2. Haçlı Lortları Arasında Rekabet.....	57
1.10.3. Kudüs'ün Düşmesi.....	59
1.10.4. Antakya'nın Bohemond'da Kalması Resmîyet Kazanıyor.....	60
1.10.5. Prinkepslik Makamı ve Bizans Etkisi.....	62
1.10.6. Müslümanların Durumu.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1098-1149)

2.1. ANTAKYA KURUCU PRİNKEPSİ I. BOHEMOND (1099-1104)	66
2.1.1. Bohemond'un Sınırlarını Genişletme Hedefi	66
2.1.2. Bohemond Antakya'da Latin Kilisesi Kuruyor	67
2.1.3. Bohemond'un Esaret Süreci	68
2.1.4. 1101 Yılı Haçlı Seferleri ve Antakya Haçlı Prinkepsliğine Etkisi	70
2.1.5. Bohemond'un Esaret Sonrası Yayılmacı Hedefleri.....	72

2.1.6. Bohemond'un Bizans'la Mücadelesi, Maraş ve Halep Seferleri.....	74
2.1.7. Harran Savaşı ve Antakya Haçlı Prinkepsliği Açısından Sonuçları	75
2.1.8. Bohemond'un Avrupa'ya Dönüşü	78
2.2. TANCRED DÖNEMİ (1101-1103) (1105–1112)	80
2.2.1. Tancred'in İlk Naiplik Dönemi Mücadele Alanları (1101-1103).....	80
2.2.2. Antakya Prinkepsliğinde İkinci Kez Tancred Dönemi (1105-1112).....	81
2.2.3. Tancred'in Artah Kalesini Zaptı	81
2.2.4. Tancred'in Efâmiye ve Kefertâb'ı İşgali	82
2.2.5. Tancred'in Bizans'a Karşı Mücadelesi ve Çukurova Seferi.....	83
2.2.6. Tancred ve Diğer Haçlı Liderleri Arasındaki Gerilim.....	84
2.2.7. Tancred'in Halep Emiri Rıdvan ile İttifakı ve Tel-Bâşir Savaşı	85
2.2.8. Tancred'in Rıdvan'a Karşı Halep Seferleri	86
2.2.9. Tancred'in Ölümü.....	86
2.3. ROGER DE SALERNE DÖNEMİ (1112–1119).....	87
2.3.1. Roger de Salerne Dönemi Antakya-Haçlı Devletleri-Bizans İlişkileri.....	88
2.3.2. Tell-Dânis Savaşı-Haçlı İttifakının Zaferi ve Sonuçları	88
2.3.3. Roger'in Müslümanlarla İttifakının Sona Ermesi ve Faaliyetleri.....	90
2.3.4. Kanlı Meydan Savaşı ve Roger de Salerne'nin Ölümü	91
2.3.5. Kanlı Meydan Savaşının Sosyo-Ekonomik Yansımaları	93
2.4. KUDÜS KRALI II. BAUDOUIN'IN ANTAKYA NAİPLİĞİ DÖNEMİ (1119–	1126) 94
2.4.1. II. Baudouin'in Antakya Yönetiminde İlk Faaliyetleri.....	94
2.4.2. II. Baudouin'in Halep Lideri İlgâzi İle Çatışmaları.....	95
2.4.3. İlgâzi'nin Antakya'ya Sonuçsuz Saldırma Girişimi	96
2.4.4. II. Baudouin ve Joscelin'in Esir Düşmesi.....	97
2.4.5. II. Baudouin ve Joscelin'in Esaret Süreçlerinde Yaşananlar	98
2.4.6. Kralın Esarettten Kurtulup Antakya Ordusuyla Halep'e Yürümesi	100

2.4.7. Musul ve Halep'in Yeni Hâkimi Aksungur'un Antakya Seferi	101
2.5. II. BOHEMOND DÖNEMİ (1126-1130)	102
2.5.1. II. Bohemond'un Antakya'ya Gelip Yönetimi Ele Alması	102
2.5.2. II. Bohemond'un Kefertâb ve Şeyzer Saldırıları	103
2.5.3. Haçlılar Arasında Karışıklıklar, II. Bohemond-Joscelin Rekabeti	104
2.5.4. II. Bohemond'un Haçlı İttifakıyla Dımaşk Seferine Katılması	105
2.5.5. II. Bohemond'un Kilikya Seferi ve Beklenmedik Ölümü	106
2.6. ALİCE DÖNEMİ (1130-1136)	107
2.6.1. Alice'in Antakya Yönetimini Ele Geçirme Teşebbüsü	107
2.6.2. Kudüs Kralı ve Urfa Kontunun Ölümleri Üzerine Alice'in Yeni Antakya Fırsatı	109
2.6.3. Haçlılarda Lider Problemleri	110
2.6.4. Emir Savar ve İmâdeddîn Zengî'nin Antakya Seferleri	111
2.6.5. Patrik Bernhard'ın Ölümü ve Alice'in Son Antakya Hamlesi	112
2.7. RAYMOND DE POITIERS DÖNEMİ (1136-1149)	113
2.7.1. Raymond de Poitiers'in Constance İle Evlenmesi ve Prinkeps Oluşu	113
2.7.2. Raymond'un Göreve Geldiği Dönemde Antakya'nın Durumu	114
2.7.3. Raymond de Poitiers'in Çukurova Seferi	115
2.7.4. İmâdeddîn Zengî'nin Montferrand Kuşatması ve Raymond de Poitiers'in Kral'a Sıkıntılı Yardım Süreci	116
2.7.5. Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un Antakya Seferi	117
2.7.6. Bizans-Haçlı İttifakının İslâm Şehirlerine Düzenlediği Sefer	119
2.7.7. Bizans İmparatorunun Antakya'daki Talepleri ve Antakya Latin Halkının Bizans Aleyhine Ayaklanması	120
2.7.8. 1138-1142 Yılları Arasında Antakya Haçlı Prinkepsliğinde Durum	121
2.7.9. Bizans İmparatorunun İkinci Kez Antakya'yı Alma Girişimi ve Ölümü	123

2.7.10. İmâdeddîn Zengî'nin Urfa Haçlı Kontluğunu Yıkması ve Bu Durumun Antakya Haçlı Prinkepliğine Yansımaları	124
2.7.11. Raymond'un İstanbul'a Gidip İmparator I. Manuel'den Af Dilemesi	125
2.7.12. Antakya Haçlı Prinkepsliği Bağlamında İkinci Haçlı Seferi	126
2.7.13. Kral VII. Louis'in Antakya'da Misafirliği ve Raymond'un Kralı Halep'e Sefer Düzenlemeye İkna Çabası	127
2.7.14. Haçlıların Dımaşk Seferi Konusunda Raymond de Poitiers'in Tavrı	128
2.7.15. Nureddîn Zengî İle İnab Savaşı ve Raymond'un Öldürülmesi	129
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	135

[ME1]

KISALTMALAR

b.	: bin
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
ö.	: Ölümü
S.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: ve diğerleri

ÖN SÖZ

Antakya şehri, tarih boyunca gerek stratejik konumu gerek dini önemi nedeniyle her zaman dikkati çekmiş bir şehir olması hasebiyle, Kudüs'e giden yolda I. Haçlı Seferinin en önemli durak noktalarından biridir. Haçlıların Yakın-Doğu'da tutunmalarının başlangıcı; Antakya'nın ve Kudüs'ün Müslümanların elinden çıkması ile meydana gelmiştir. Antakya Haçlı Prinkepsliği, I. Haçlı seferi sürecinde yaklaşık 7 ay devam eden zorlu bir kuşatmanın ardından 1098 yılında Norman lider Bohemond tarafından kurulmuş ve 18 Mayıs 1268 tarihine kadar bölgede etkili olmuştur. Bulunduğu coğrafyanın da etkisiyle, Ortadoğu'da meydana gelen askerî, siyasî ve sosyal hadiselerde etkin bir rol oynayan Antakya Haçlı Prinkepsliği, Türk tarihi, yerli Hristiyanlar ile Avrupa ve Bizans tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu önemine binaen çalıştığımız bu tez, Haçlı hâkimiyetinden önce Antakya'nın durumundan başlayıp, 1149 yılında Prinkeps Raymond de Poitiers'in Nureddin Zengî tarafından İnab savaşında öldürülmesine kadarki zaman dilimini kapsamaktadır.

Antakya Haçlı Prinkepsliği tarihi üzerine bütün halinde müstakil bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu konuda Ebru Altan Hocamız, Haçlı Prinkepsliği tarihinin tamamını ele almayı amaçlayan bir proje kapsamında başlangıç olarak, Bohemond ve Tancred dönemlerinin siyasi ve askeri olaylarını ele aldığı, bizim de çalışmamızda çokça faydalandığımız "Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)" adlı bir eser ortaya koymuştur. Bu dönem özellikle Rıdvan ve Dukak örneğinde olduğu gibi Anadolu ve Suriye bölgesinde bulunan Müslüman liderler arasındaki taht kavgalarının ve bir türlü sona ermeyen anlaşmazlıkların yaşandığı, Haçlıların ise bölgede rahatça yerleşip yayıldıkları yükselme dönemidir.

Ancak bizim çalışmamızda, Ebru Altan'ın "Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri" adlı eserinden farklı olarak, inceleme dönemi biraz daha genişletilmiştir. Bu çalışmada Antakya Haçlı Prinkepsliğinin tarihi, 1149 yılındaki İnab Savaşıyla Nureddin Zengî tarafından neredeyse tamamen imha edildikleri ve artık Halep ve çevresi için daha az tehdit unsuru olup sıradan bir devlet konumuna düştükleri döneme kadar incelenmiştir. Bu dönem içerisinde Müslüman liderlerin, aralarında anlaşmazlıklar hala devam etse bile, Ebru Altan'ın incelediği 1112 yılına kadarki

dönemin aksine Haçlılara karşı birçok yerde birlikte hareket etmeye başladıkları tespit edilmiştir. Bu açıdan da çalışmamızın, Haçlı seferlerine önemli ve farklı bir bakış açısı kazandıracağını umuyoruz.

Antakya Haçlı Prinkepsliği adlı çalışmamızı iki bölüm halinde inceleme gereği hissettik. Çalışmamızın Haçlı hâkimiyetinden önceki birinci bölümünde; Antakya'nın stratejik konumu ve İslam öncesi tarihine, Süleyman Şah ile başlayan ve Yağsıyan ile devam eden Selçuklular dönemine ve bu dönemlerdeki Selçukluların iktidar çekişmelerinin oluşturduğu boşluktan faydalanan Haçlıların Antakya seferinin aşamalarına değinilmiştir. Yine birinci bölümde 7 ay süren Antakya kuşatması detaylarıyla anlatılmıştır. Antakya'nın Haçlılar tarafından ele geçirilmesi ve Bohemond'un kurucu Prinkepsliğine kadar Antakya kuşatması sonrası durumdan bahsedilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Bohemond ile başlayan Antakya Haçlı Prinkepsliği, 1149 yılındaki İnab savaşına kadar sırasıyla I. Bohemond, Tancred, Roger de Salerne, Kudüs Kralı II. Baudouin'in Naipliği, II. Bohemond, Alice'nin Naipliği ve Raymond de Poitiers dönemlerinin siyasi ve askeri tarihi detaylarıyla incelenmiştir.

Gayret bizden başarı Yüce Allah'tandır.

Zahide SARIGÜL
Çorum 2021

GİRİŞ

A- Araştırmanın Konusu

Çalışmamızın konusu 'Antakya Haçlı Prinkepsliği'dir. Bu bağlamda Birinci Haçlı seferi ve Haçlıların Antakya yolculuğu üzerinde durulacaktır. Haçlıların Antakya'yı ele geçirmek için zorlu mücadeleleri ve Antakya kuşatması, şehrin valisi Yağısıyan'ın (ö. 1098) Antakya'yı koruma çabaları, Antakya'nın Haçlılar tarafından ele geçirilip devlet kurlmaları ve bu devletin 1149 yılına kadarki durumu, araştırmamızın konusunu teşkil etmektedir. Kuruluşu olan 1098 tarihinden 1149 yılına kadar Antakya Haçlı Prinkepsliğini yöneten; I. Bohemond, Tancred, Roger de Salerne, Kudüs Kralı II. Baudouin'in naipliği, II. Bohemond, Alice ve Raymond de Poitiers dönemlerini ayrıntılarıyla ele almaya çalışacağız.

B- Araştırmanın Amacı ve Önemi

Haçlı Seferlerinin hedef noktalarından biri olan Antakya, coğrafi ve stratejik konumu itibarıyla Yakın Doğu'nun en önemli merkezlerinden biridir. Sağlam surlarla çevrili olup ele geçirilmesi son derece güç olan şehir, kuzeyde Kilikya'ya (Çukurova), doğuda Edessa (Urfa) ve Halep, Suriye, Mısır, Lübnan ve Ürdün'ün oluşturduğu bölge sınırlarına, güneyde ise Suriye'nin orta kesimlerine uzanan önemli bir bölgeyi kaplıyordu.

Haçlıların Antakya'yı ele geçirme sürecinde, Haçlı başarısının yanında Selçuklulardaki merkezi otoritenin bozukluğu etkindir kanaatindeyiz. Melikşah (ö. 1092) sonrası dönemde yaşanan sıkıntılar, iki oğlunun uzun müddet birbirleriyle mücadele etmesi ve askeri mücadeleleri Haçlı başarısının asıl sebepleridir. Tutuş sonrası Halep ve Dımaşk'ın kardeş liderlerinin bitmek tükenmek bilmeyen düşmanlıkları ve ihtirasları yüzünden bölgede otorite boşluğu oluşmuş ve Antakya düşmüştür.

Tarihi hadiseleri statik bir durum olarak ele almak ve bugüne yansıyan yönlerini görmemek büyük bir eksikliklerdir. Dolayısıyla çalışmamızın amacı; yaşanan bu süreci bugüne doğru aktararak değerlendirme yapmak ve tarihten ders alabilecek verileri ortaya koymaktır.

C- Araştırmanın Problemi

Araştırmanın kaynakları incelenirken, Antakya Haçlı Prinkepsliği ile ilgili müstakil anlamda İslami kaynakların olmadığını, bu alanın incelemeye açık olduğunu

fark ettik. Tüm kaynakların diline vakıf olamadığımızı özellikle belirtmek isteriz. Konumuzun tarihsel süreçte Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları ile bağlantıları sebebiyle araştırmamızın omurgasını oluşturmakta zorlanmamız başlıca problemlerdir.

D- Araştırmanın Soruları

I. Haçlı seferi sürecinde, Haçlıların Antakya önlerine yürüyüşünde neler olmuştur? Kudüs'ü kurtarmak iddiasıyla yola çıkan Haçlıları, Antakya'ya yönlendiren sebepler nelerdir? Antakya'nın önemi nedir? Haçlıların Antakya kuşatması süreci neden bu kadar uzun sürmüştür? Kürboğa ve birleşik Müslüman ordusunun Antakya seferi neden başarısız olmuştur ve Müslümanların yenilgisinin nedenleri nelerdir? Antakya Haçlı Prinkepsliğinin Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerini belirleyen unsurlar nelerdir? Bu vb. sorulara çalışmamızın bütününde cevaplar aramaya çalışacağız.

E- Araştırmanın Kaynakları

Tezimizi yazarken metodumuz, öncelikle Haçlı seferlerini ve Antakya Haçlı Prinkepsliğini inceleyen, Türkçeye tercümesi yapılmış Latin, Bizans, Ermeni, Süryani ve İslam kaynaklarının taranması şeklinde olmuştur. Çalışmamızın ana yapısını oluşturan bu kaynakların incelenmesi, gruplara ayrılarak ve kronolojik sıra gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Bu kaynakların bazıları şunlardır:

a) İslam Kaynakları:

AZİMÎ (ö. 1161): Ebu Abdullah Muhammed b. Ali et-Tenûhîel-Azimî (1090-1161) Halep'te yaşamıştır. Eseri 'Azimî Tarihi' (Tarihü'l-Azimî) XI. yüzyılın sonları ile XII. yüzyılın ilk yarısındaki Antakya'yı da kapsayan Halep ve çevresi tarihi için önemli bir kaynaktır. Eser, Selçuklular ve Haçlılarla ilgili ilgili, çalışmamızın da ana omurgasını oluşturan 1143 tarihine kadar bilgi verir. Çalışmamızda Ali Sevim'in; çeviri, notlar ve açıklamalarıyla, Türk Tarih Kurumu'nun 1988 tarihli baskısından faydalanılmıştır.

İBNÜ'L-KALÂNİSÎ (ö. 1161): Ebû Ya'lâ Hamza b. Esed et Temimî El-Amîd İbnü'l-Kalânîsî'nin 970-1160 yıllarını kapsayan 'Zeylu Târîhi Dımaşk' adlı eseri "Şam Tarihine Zeyl I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi" ismiyle, Onur Özatağ tarafından tercüme edilmiş ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarından 2020 yılında basılmıştır.

I. Haçlı seferinden itibaren yararlanılan İslam kaynağı olması bakımından önemlidir. Ayrıca Nureddîn Zengî'nin Antakya Haçlıları ile giriştiği mücadeleyi yazarken istifade edilen en önemli kaynaklardandır.

İBNÜ'L-ESÎR (ö. 1233): 1160 yılında Cizre'de doğmuş ve Musul'da yaşayıp 1233 yılında Musul'da vefat etmiş olan müellifin, Selahaddin Eyyûbî (ö. 1193) ile

Antakya Prinkepsliğine karşı yapılan savaşta tarihçi olarak bizzat bulunduğu için Haçlılara ve Antakya'ya özel ilgisi dikkat çekmektedir. Müellif, çalışmamızın başından sonuna kadar faydalandığımız “el-Kâmil fi't-Tarih” adlı eserinde insanın yaratılışından başlayıp 1230 yılına kadar geçen olayları kronolojik sırayla vermektedir. Bizim çalışmamızda faydalandığımız M. Beşir Eryarsoy tarafından tercümesi yapılan eser, Bahar Yayınları tarafından 1991 yılında basılmıştır.

İBNÜ'L-ADÎM (ö. 1262): Ebu'l Kasım Kemalüddin Ömer b. Ahmed b. Hibetillâh b. Muhammed el-Ukaylî el-Halebî, 1192 yılında Halep'te doğmuştur. Ataları ile aynı künye ile İbnü'l-Adîm şeklinde anılmıştır. “Zübdetü'l Haleb min Tarihi Haleb” adlı eseri, 1243 yılına kadar geçen siyasi gelişmeleri, Halep'e yakın şehirler ile ilgili gelişmeleri kapsar. Özellikle de Antakya Haçlıları ile Halep'teki Müslüman yönetimler arasındaki mücadelelerde Zübde'de verilen ayrıntılar ve olayların tarihlendirilmesi çok değerlidir. Türkçeye ise Ali Sevim tarafından Selçuklularla ilgili kısımlar “Zübdetü'l-Haleb Min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H.447-521=1055-1127)” adıyla tercüme edilmiştir. Müellifin “Bugyetu't-Talep fi Tarihi Haleb” adlı eseri de Halep tarihi, coğrafyası ve önemli şahıslarıyla ilgili bilgiler verdiği eseridir. Çalışmamızda Ali Sevim'in çevirisini yaptığı “Biyografilerle Selçuklular Tarihi Bugyetü't-taleb fi Tarihi Haleb” adıyla Türk Tarih Kurumu tarafından 1982 yılında basılan eserinden faydalanılmıştır.

b) Latin Kaynakları:

WILLERMUS TYRENSİS (ö. 1185): 1130 yılında Kudüs'te dünyaya gelen Willermus Tyrensis, Kudüs Kralı Amaury (1163–1174) ve onun oğlu IV. Baudouin (1174–1182) dönemlerinde Tyrus (Sûr) başpiskoposluğu yapmıştır. “Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum” adıyla yazmış olduğu 23 kitaptan oluşan eseri Haçlı seferlerinin başlamasından itibaren 1184 yılına kadar olan olayları bize aktarmaktadır. Antakya Haçlı Prinkepsliği ve Doğu'da kurulan diğer Haçlı devletleri hakkında detaylı bilgiler veren Sur Piskoposu Willermus Tyrensis'in kroniği, çalışmamızda faydalandığımız başlıca Haçlı kaynaklarımızdandır. Çalışmamızda Ergin Ayan tarafından tercümesi yapılan ve “Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar” adıyla Ötüken Yayınları tarafından 2016 yılında basılan ve “Haçlı Kroniği II Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099-1143)” adıyla basılan eserleri kullanılmıştır. Willermus Tyrensis'te özellikle Antakya Haçlı Prinkepsliği ile alakalı geniş bilgiler vardır. Kurucu Prinkeps I. Bohemond ve yeğeni Tancred, II.

Bohemond'un ölümü sonrası Antakya Haçlılarının durumu, Alice'nin prinkepliği ele geçirme girişimleri, Bizans İmparatoru II. İoannes'e karşı Antakya'da çıkan isyan vb. kısımlar geniş bir şekilde anlatılmıştır.

GESTA FRANCORUM: Anonim Haçlı Tarihidir. Kasım 1095'te Papa'nın çağrısıyla başlayan ve Ağustos 1099'da Askalan savaşıyla sona eren I. Haçlı seferi tarihinin 39 fasıl ile anlatıldığı, yazarının kim olduğu belli olmayan anonim eserdir. Yazar eserinde kendi adını açıklamamıştır. Yazar, Antakya Haçlılar tarafından alınincaya kadar I. Bohemond ile beraber her aşamada bulunmuş, sonrasında ise Kudüs'e giderken kendisinden ayrılmıştır. Eserin aslı Latince'dir. Hagenmeyer tarafından 1890 yılında Almancaya çevrilmiştir. Dilimize Ergin Ayan tarafından tercüme edilen eser, Selenge Yayınları tarafından 2013 yılında basılmıştır.

c) Bizans Kaynakları

ANNA KOMMENA (ö. 1153): Bizans İmparatoru Aleksios'un büyük kızıdır. Babasının 37 yıllık saltanatını da içine alan 1069-1118 yılları arasını anlattığı "Alexiad-Malazgirt'in Sonrası" adlı eseri önemli bir biyografi kitabıdır. Bizans ile Latinler ve Selçuklular arasındaki siyasi ve askeri ilişkileri ilk elden öğrenmemizi sağlayan eserden çalışmamızda özellikle Haçlı seferleri ve I. Bohemond bağlamında Antakya'nın geniş bir şekilde anlatıldığı bölümlerden faydalanılmıştır. Bilge Umar'ın çevirisini yaptığı 'Alexiad', İnkılap Kitabevi tarafından 1996 yılında basılmıştır.

IOANNES KİNNAMOS (ö. 1185): 1143 yılında dünyaya gelen ve Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un hizmetinde imparatorluk sekreteri olarak görev yapmış olan İoannes Kinnamos'un "Historia" adlı eseri, 1118-1176 yılları arasındaki olayları içine almaktadır. Eserde özellikle Manuel Komnenos dönemi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Çalışmamızda eserin "İoannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)" adıyla Işın Demirkent tarafından yapılan tercümesinden faydalanılmıştır. Eser diğer kronikler gibi kitaplara ayrılmış ve birinci kitaptan başlayarak yedinci kitaba kadar 7 bölümden oluşmuştur. Eser Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır.

NİKİTAS KHONİATES (ö. 1213): 1150'li yıllarda Denizli yakınlarında doğmuş olan yazar, İmparator Theodoros Laskaris (1204-1222) zamanında Bizans Devletinde sarayda önemli görevlerde çalışmıştır. 21 kitaptan oluşan "Historia" adlı geniş kapsamlı eseri, 1118-1206 yılları arasındaki olayları kapsamaktadır. Çalışmamızda bu eserden, Antakya Haçlıları ile Bizans İmparatorluğu arasında cereyan eden olaylar aktarılırken, özellikle de II. İoannes Komnenos'un Suriye Seferi

sirasındaki faaliyetleri bağlamında faydalanılmıştır. Fikret Işıltan'ın çevirisini yaptığı eser, Türk Tarih Kurumu Yayınları tarafından basılmıştır.

d) Ermeni Kaynakları

URFALI MATEOS (ö. ?): Doğum ve ölüm tarihi tam olarak bilinmeyen ancak XI. Yüzyıl sonunda ve XII. Yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan müellif, Urfa'daki manastırlardan birinde başrahip olarak görev yapmıştır. Çalışmamızda faydalandığımız eseri, Hırant D. Andreasyan tarafından "Urfalı Mateos Vekâyinamesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)" adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. Urfalı Mateos bütün hayatını Urfa'da geçirmiş olup, bu bölgede ve Suriye'de geçmiş olan tarihi olaylara görgü şahidi olmuştur. Dolayısıyla Haçlılar ile Türkler arasında gerçekleşen mücadeleyi geniş bir şekilde nakletmiştir. Çalışmamızda, Türk Tarih Kurumu tarafından 2000 yılında baskısı yapılan eserden faydalanılmıştır.

e) Süryani Kaynakları

ABU'L-FARAC (ö. 1286): Aslen Yahudi olması hasebiyle 'İbnü'l-İbri Ebü'l-Ferec Yuhanna' adıyla da anılan müellif, Süryanilerin Bar İbrâyâ, Batılıların ise Barhebraeus adını verdikleri büyük bir tarihçidir. "The Cronography of Gregory Abu'l-Faraj" adlı eseri, Süryaniceden İngilizceye çeviren Ernest A. Wallis Budge olmuştur. Abu'l-Farac Tarihi adıyla İngilizceden Türkçeye Ömer Rıza Doğrul çevirmiş ve Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır. Eserin Türkçe tercümesinin ikinci cildinden tezimizin birçok bölümünde faydalanılmıştır.

ANONİM SÜRYANİ KRONİĞİ: Müellifi bilinmeyen eser, A.S Tritton tarafından İngilizceye çevrilmiştir. İngilizcesinden Türkçeye ise İlhan Aslan tarafından tercüme edilmiş ve Post Yayınları tarafından 2019 yılında bastırılmıştır. Eserden anlaşıldığına göre, anonim müellif, I. ve II. Haçlı Seferleri zamanında cereyan eden olaylara şahit olmuş ve duyduğu rivayetlerden istifade etmiştir. Bilhassa Haçlılara karşı mücadele veren Türkiye Selçuklu Devleti, Danişmentliler, Artuklular ve Zengîler hakkında detaylı bilgiler mevcuttur.

f) Modern Dönem Kaynakları

Türkiye'de Haçlı seferleri ve Antakya Haçlıları üzerine çalışmalar yapan kişilerin eserlerini çalışmamızda kullanmaya çalıştık. Fikret Işıltan, Işın Demirkent, Ramazan Şeşen, Nadir Karakuş, Ebru Altan, Ergin Ayan, Aydın Usta, İbrahim Ethem Polat, Gürhan Bahadır, İhsan Süreyya Sırma, Cüneyt Kanat ve Devrim Burçak

eserlerinden faydalandığımız yazarlardan bazılarıdır. Özellikle Ebru Altan'ın, Antakya Haçlı Prinkepsliğinin 1098-1112 yılları arasındaki sürecini anlattığı “Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri” adlı eseri çalışmamıza ışık tutmuştur.

Batı dünyasından ise, tezimizin içeriğini ortaya koyan, Haçlı seferlerinin başlangıcından 1149 tarihine kadarki tüm bölümlerde Runciman'ın Haçlı Seferleri Tarihi'nden faydalanılmıştır. Asbridge, Michaud, Nicolle, Cox, Hillenbrand ve Murray gibi Batılı tarihçilerin eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca Yök Ulusal Tez Merkezi, TDV Kütüphane veri tabanı İsam, TDV İslam Ansiklopedisinin maddeleri, azami ölçüde kullanılmıştır.

F- Araştırmanın Planı

Araştırmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde “Haçlı Hâkimiyetine Kadar Antakya” başlığı altında; Antakya'nın coğrafi ve stratejik konumu, İslam öncesi dönemlerde Antakya'nın tarihi, Süleyman Şah'ın fethiyle başlayan ve Yağısıyan dönemiyle devam eden Selçuklu dönemi ve tüm detaylarıyla birlikte Haçlıların Antakya kuşatması konuları incelenecektir.

İkinci bölümde ise Antakya Haçlı Prinkepsliğinin 1149 yılına kadar olan kısmını ele alacağız. Haçlıların Antakya'yı ele geçirdikleri 1098 yılından sonraki durumları, Antakya Haçlı kurucu Prinkepsi I. Bohemond'un diğer Haçlı lordlarıyla rekabeti sonunda yönetimi ele geçirme süreci, I. Bohemond'un daha sonra yağtığı faaliyetleri ve esaret süreci hakkında bilgiler verilecektir. Daha sonra I. Bohemond'un esaret dönemi ve Avrupa'ya dönüş aşamalarında yeğeni Tancred'in naipliği dönemi anlatılacaktır. Roger de Salerne'nin Prinkepsliği ve bu dönemde Antakya Haçlıları tarihinin en büyük hezimetini olan Artukoğlu İlgazi ile yapılan Kanlı Meydan Savaşı ile bu savaşın sosyo-ekonomik yansımaları anlatılacaktır. Daha sonra Kudüs Kralı II. Baudouin'in naipliği, II. Bohemond'un Prinkepsliği, Alice'nin naipliği ve yönetimi asaleten ele geçirme teşebbüsleri, Raymond de Poitiers döneminde Zengîler ve Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerini geniş boyutlarıyla inceleyeceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAÇLI HÂKİMİYETİNE KADAR ANTAKYA

1.1. ANTAKYA’NIN COĞRAFİ VE STRATEJİK KONUMU

Arşiv vesikalarında Antakya veya Antakiyye şeklinde kayıtlı olan şehir, tarihi süreçte Antakiya, Tetropolis ve Antiochia isimleriyle de anılmıştır.¹ Batıda Akdeniz ve Adana, kuzeyde Osmaniye, kuzeydoğuda Gaziantep, doğuda ise Suriye ile çevrilidir. Nur (Amanas) Dağları ile ikiye bölünmüş olan Antakya, Asi Nehri’nin aşağı ucundaki verimli ovanın kenarında, denizden 440 metre yüksekliğinde Habibü’n-Neccar olarak adlandırılan dağın eteklerinde kurulmuştur.² Fırat Havzası’ndan Akdeniz’e; Akdeniz ve Suriye’den Anadolu’ya giden yolların kavşak noktasında, Ortadoğu ile Batı dünyasını bağlayan stratejik bir konumda yer alır.³

Haçlı tarihçisi Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği’nde Antakya’nın tarihi ve tasviri “doğu eyaletlerinin prensesi ve gözdesi” şeklinde oldukça övgü dolu bir dille anlatılır. I. Haçlı seferi dönemlerinde yaşamış olan ve müthiş bir haçlı savunucusu olan Willermus şu ifadeleri kullanır: “Antakya çok uygun ve zarif bir konumdadır. Orada akarsuların suladığı bereketli ve verimli topraklar bulunur. Doğudan batıya doğru uzanan dağlar arasında olup, kırk mil uzunluk ve bazen altı, bazen dört mil genişliktedir. Şehrin yukarısında balık bakımından zengin, kaynak sularının toplandığı ve bu vadiden şehri geçerek denize dökülen, nehirden bir mil kadar uzaklıkta bir göl vardır. Bundan, aşağıda şehrin yakınlarında nehirle birleşen bir dere de çıkmaktadır. Şehri her iki taraftan çevreleyen dağlar çok yüksektir fakat en yüksek zirvelerindeki yamaçlarından çok tatlı ve berrak akarsular gönderirler...”⁴ Bu önemli şehrin özellikle Haçlı savaşları döneminde neden bu kadar ilgi çektiğini ortaya koymasına bakımından bu ifadeler önemlidir.

¹ Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût el-Hamevî, *Mu’cemü’l-Büldân* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1415/1995), 1: 266-170.

² Ebü’l-Kâsım Muhammed b. Ali en-Nasîbî el-Bağdâdî İbn Havkal, *Sûretü’l-Arz*, (Beyrut: Dâru Sâdir, 1357/1938), 1: 97; Yâkût el-Hamevî, *Mu’cemü’l-Büldân*, 1: 269.

³ Abdülkadir Gül, *Kültürlerin Kaynaştığı Şehir Antakya*, (Erzincan: Gece Kitaplığı Yayınları, 2014), 16.

⁴ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs’ün Zaptına Kadar*, çev. Ergin Ayan, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016), 166.

1.2. İSLAM ÖNCESİ DÖNEMLERDE ANTAKYA

Antakya şehri, Büyük İskender'in M.Ö. 323'te ölümü sonrası topraklarını paylaşan kumandanlarından I. Selevkos tarafından M.Ö. 300 yılında kurulmuştur.⁵ Büyük İskender'in krallığının bir kısmını alan Antiochus, şehri gayet sağlam surlarla çevirtip, üzerine kuleler inşa ettirip tekrar iyi bir duruma getirmiştir. Bu nedenle şehre kendi adına nispetle Antiochia ismini vermiş, krallığının başkenti yapmış ve kendisinden sonra gelecek olanların da merkezi olması hakkında düzenleme yapmıştır.⁶ Kısa sürede önemli bir kültür ve ticaret merkezi haline gelen şehir, M.Ö. 64 yılında Roma İmparatorluğu'na katıldıktan sonra "Doğunun Kraliçesi" olarak da adlandırılmıştır.⁷

Miladi I. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Hıristiyanlık, Kudüs dışında ilk olarak Antakya'da yayılmış ve Hz. İsa'ya inananlara ilk olarak Antakya'da Hıristiyan denilmiştir. İsa'nın öğretilerine iman edenler daha önce Nasıralılar adını taşıyorlardı, fakat daha sonra Mesih'e bütün inananlar Hıristiyan adını almışlardır. Antakya şehri, kendiliğinden ve zorluk çıkartmadan havarileri ile hep birlikte Hıristiyanlığı kabul ettiğinden, hatta adını her tarafa kokulu bir merhem gibi yaydığından ilk defa Theopolis adıyla çağrılmıştır.⁸

İlk dönem Hıristiyanlık tarihi için bazı merkezler gerçekten büyük önem arz etmektedir. İskenderiye, Kudüs ve Antakya bu bağlamda Hıristiyanlık için önemlidir. Antakya'nın Kudüs'e yakınlığı, Anadolu ve Yunanistan yolları arasında köprü vazifesi görmesi ve Kudüs'ten gönderilen havarilerin burada toplanarak Anadolu ve Yunanistan'a dağılması, burayı önemli kılan sebeplerdendir.⁹

Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde Antakya birçok farklı kültürleri bağrında toplayan bir metropoldü. Yahudiler, Araplar, Persler, Grekler ve diğer kavimlerin kültürleri, Antakya'da kozmopolit bir toplum meydana getiriyordu. Kudüs'ten sonra Hıristiyanlığın Antakya'da kabul ve yayılma istidadı göstermesinin arkasında birçok nokta önem arz etmektedir: Bunlardan birincisi, Kudüs'teki baskılardan uzak sakin bir ortamın Antakya'da mevcut olması. İkicisi, farklı dinlerin Antakya'da yan yana

⁵ Gül, *Kültürlerin Kaynaştığı Şehir Antakya*, 17.

⁶ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 165.

⁷ Gül, *Kültürlerin Kaynaştığı Şehir Antakya*, 17.

⁸ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 166.

⁹ Halil Sahillioğlu, "Antakya", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 3 (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 228-229.

bulunmasının sağladığı toleranslı ortam. Üçüncüsü, imparatorluğun merkezi olan Roma ile ulaşımın kolaylığı. Dördüncüsü, ekonomik refahın Antakya'da huzurlu bir ortam meydana getirmesi. Beşincisi, Asya ve Akdeniz ülkeleri için Antakya'nın bir giriş kapısı teşkil etmesi. Nitekim Anadolu'ya, Mezopotamya'ya ve hatta Ege ve Yunanistan'a Hıristiyanlığın yayılmasında, Antakya hep merkezi bir üst görevi üstlenmiştir.¹⁰

1.3. FETİH VE İSLAM KENTİ ANTAKYA

Antakya M.S. 638 yılında Halep'i fetheden İslam orduları komutanı Ebu Ubeyde tarafından alınmış¹¹ ve daha sonra M.S. 944-969 yılları arasında Halep'te kurulan Alevi Hamdaniler devletinin egemenliğine girmiştir.¹² Asırlar boyu Roma ve Bizans kültürü yanında Hıristiyanlık ile de yoğrulmuş yerel özelliklerin, İslam medeniyeti ile karışmasıyla bugünkü "İslam Kenti" karakteri oluşmuş ve yeni bir dönem açılmıştır.¹³

Antakya'nın toplumsal dokusu ve kültürünün ana yapısı İslamiyet ile şekillenmiştir. Müslümanlar, ilk olarak 638 yılında Hz. Ömer (ö. 644) döneminde bu şehri fethederek buraya iskân edilmişlerdir. Daha sonraları Antakya; hadis, fıkıh, tasavvuf, kıraat, tıp, matematik vb. alanlarda öne çıkmış âlimlerin uğradığı, yaşadığı ve yerleştiği önemli ilim merkezlerinden olmuştur. Bu âlimler "al-Antâkî" nispetiyle anılmışlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de bahsi geçen gerçek inanç sahibi Habîb en-Neccâr'ın Antakya'da yaşadığı düşünülmektedir. İslam komutanı Ebû Ubeyde bin Cerrah (ö. 638), Ahmed el-Kuseyrî (ö. 1549), Bâyezit-i Bistâmî (ö. 878), Dâvûd el-Antâkî (ö. 1599) ve Ali bin Muhammed el-Antâkî (ö. 987) gibi isimler Antakya'nın sosyo-kültürel hayatını şekillendiren bazı önemli şahsiyetler olarak dikkat çekmektedir.¹⁴

İslam orduları tarafından fethedilen ve üç asırdan fazla Müslümanların hâkimiyetinde kalan şehir, Bizans için de büyük öneme sahip olduğundan, Bizans şehre hâkim olmak emelinden hiç vazgeçmemiştir. Nitekim Bizans, İmparator II. Nikephoros

¹⁰ Mehmet Aydın, "Antakya ve Tarsus Eksenli İlk Dönem Hıristiyanlığına Bir Bakış" *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya 2003, 6-7.

¹¹ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, (Ankara: TTK Yayınları, 1999), 102-103.

¹² Ahmed b. Yahya el-Belâzurî, *Fütuhu'l-Buldan*, çev. Mustafa Fayda, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002) 209.

¹³ Hüseyin Türk, Antakya'da Dinlerarası Hoşgörü ve Habibi Neccar Örneği, *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi*, 2016/3, S. 87, s. 185.

¹⁴ Necmettin Çalışkan, "Kehf Suresi Bağlamında Hz. Musa ve Salih Kul (Hızır) Kıssası ve Antakya'da Hızır İnançının Sosyo-Kültürel Etkileri", *Toplum Bilimleri Dergisi*, Temmuz 2015, s. 243.

(963-969) döneminde 28 Ekim 969 tarihinde Antakya'yı Hamdânilerin elinden almayı başarmış, Müslüman halk göçe zorlanıp yerlerine Hıristiyanlar yerleştirilmiştir. Böylece Antakya üç asır sürecek Bizans hâkimiyetine tekrar girmiştir. 1078 yılında Brakhamios Philaretos isimli bir Ermeni tarafından ele geçirilen Antakya, yeniden bir Bizans İmparatoru, Nikephoros Botaneiates (1078-1081) tarafından işgal edilmiş ancak Philaretos işgal ettiği yerlerde vali olarak tanınmıştır. Philaretos'un idaresinden memnun olmayan Antakya halkı şehri Müslümanlara teslim etmeyi düşünmüşlerse de gelişmelerden haberdar olan Philaretos buna bir süre engel olmuştur. Daha sonra Philaretos'un halka, askerlere ve yöneticilere kaba ve sert davranışları sebebiyle bundan faydalanan Türklerin şehre hâkimiyeti, 12 Aralık 1084'de Kutalmışoğlu Süleyman Şah ile gerçekleşmiştir.

Buraya kadar Antakya'nın Haçlılar tarafından alınmasından önceki dönemlerin serencamını kısaca sunduktan sonra artık Haçlı seferlerinin alt yapısının oluştuğu Selçuklular dönemini incelemeye geçebiliriz.

1.4. SÜLEYMAN ŞAH'IN ANTAKYA'YI FETHİ

Malazgirt savaşının ardından Anadolu'daki Bizans hâkimiyetinin çökmesiyle birlikte Fırat boylarında ve Kilikya taraflarında bir takım Ermeni prenslikleri kurulmaya başlamıştı. Bunların başında gelen Philaretos (Flaretos) Antakya da dâhil olmak üzere geniş bir bölgeyi idaresine almıştı. Malatya'ya hâkim olan Ermeni Gabriel de onun hâkimiyetini tanımıştı. Böylece Anadolu Selçuklu Devleti'nin Doğu ve Güneyle münasebetlerini tehlikeye sokan bir engel hâsıl olmuştu.¹⁵

Antakya'nın dışında Urfa ve Maraş da Ermeni asıllı Philaretos'un (Flaretos) yönetimi altındaydı. Kendisine Bizans'ın temsilcisi görüntüsü vererek Grek halkını memnun ederken, oralara ara sıra uğrayan Türk birliklerine armağanlar sunuyor ve bir Türklere müttefik gibi görünerek hâkimiyet sınırlarını genişletiyordu. Maraş, Malatya, Göksun, Tarsus, Anazarba, Antakya, Ra'ban, Keysun ve Urfa şehirlerini alarak oldukça büyük bir Ermeni prensliği kurmuştu.¹⁶

¹⁵ Nuri Yavuz, "Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah'ın Kuzey Suriye'deki Faaliyetleri ve Sonuçları". (Elazığ: Beşinci Uluslararası Ortadoğu Semineri, Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları,2012), 216.

¹⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019), 72.

Philaretos (Flaretos), hâkim olduğu ülkeleri koruyabilmek için Türk ve İslam hükümdarlarına, yani Süleyman Şah'a ve bir taraftan da Suriye hükümdarı Tâcüddevle Tutuş'a vergiler ve armağanlar vererek kendini koruyordu. Diğer taraftan da sultan Melikşah'a da hediyeler ve ubudiyet-nâme göndererek kendini güçlü hükümdarların saldırısından korumaya çalışıyordu.¹⁷

Anadolu'da büyük fetihler yapan Selçuk Bey'in torunu Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah'ın, ta baştan itibaren Anadolu'nun en önemli şehirlerinden biri olan Antakya'ya ilgisi vardı. Süleyman Şah'ın Bizans'ın önemli bir şehri olan Antakya'ya hangi sebeplere binaen ve nasıl bir harekâta bulunduğu ile ilgili kaynaklarda değişik bilgiler mevcuttur. Mesela Antakya'nın Süleyman Şah tarafından alınması ile ilgili birçok kaynak, Süleyman Şah'ı Antakya'ya Philaretos'un oğlu Barsama'nın davet ettiğini söylemektedir.

Genel kabule göre Philaretos'un idaresindeki yerlerde, halka, askerlere ve yöneticilere karşı şiddetli baskılarla zulme varan bir kısım davranışlarda bulunması, kendisinden nefret duyulmasına yol açmıştı. Oğlu Urfa valisi Barsama dahi kendisine düşman olmuştu. Bu durum, Philaretos'un kurduğu Bizans prensliğinin sonunu hazırlamıştı. Birçok müellifin zalim ve baskıcı olarak kaydettiği Philaretos'un, bu durumuna tahammül edemediği anlaşılan Antakya valisi İsmail ile prensin oğlu Urfa valisi Barsama anlaşarak, Süleyman Şah'ı Antakya'ya davet ettiler.¹⁸

Bizans İmparatoru'nun kızı Anna Komnena eserinde şu ifadeleri kullanmıştır: "Philaretos, Türklerin akınlarından bıktığı için Müslüman olmaya niyetlenmiş ve oğlu Barsama onu bu düşüncesinden vaz geçirmek istemiştir. Ancak babasını vaz geçiremeyince, umutsuz bir halde 8 günlük bir yolculuktan sonra İznik'e gelmiş ve burada Süleyman Şah'tan Antakya'yı kuşatmasını istemiştir. Süleyman Şah bu talebe olumlu cevap vermiş ve İznik'e vekil olarak Ebû'l Kasım'ı bırakmıştır. Ardından Barsama ile birlikte Antakya'ya doğru harekete geçen Süleyman Şah, bu yolculuğu fark edilmesin diye geceleri hareket etmiş gündüzleri ise dinlenmiştir. Bu şekilde 12 günlük yolculuktan sonra Antakya'ya varmıştır."¹⁹

¹⁷ Mükremin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, (Ankara: TTK Yayınları, 2013), 120.

¹⁸ Gregory Abu'l Farac, *Abu'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, (Ankara: TTK Yayınları, 1945), 1: 331; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, çev. M. Beşir Eryarsoy. (İstanbul: Bahar Yayınları, 1991), 10: 128.

¹⁹ Anna Komnena, *Alexiad: Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar, (İstanbul: İnkılâp Kitabevi 1996), 194.

Biraz daha farklı bir ifade tarzını da Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin eserini incelediğimizde görmekteyiz. Müellif, Philaretos'un kötü yönetimiyle ilgili ifadeleri kabul etmekle beraber oğlu Barsama'nın İznik'e bizzat gitmesi görüşünü reddeder. Philaretos'un oğlu Barsama'yı hapse attığını, Barsama'nın bu zulüm karşısında Süleyman Şah'a mektup göndererek Antakya'ya davet ettiğini ifade etmektedir. Gönderilen bu mektupta şehrin belirlenecek bir günde kendisine teslim edileceğine dair ifadelerin yer aldığı belirtilmiştir.²⁰ Ermeni yazar Abu'l-Farac ise davet hadisesinden hiç bahsetmeyerek Süleyman Şah'ın, Philaretos'un Antakya'dan İranlı olan İsmail adındaki bir valiyi atayarak ayrıldığını haber alması üzerine birtakım gemiler hazırlattığını ve dağ tarafından Antakya şehrine saldırdığını ifade etmiştir. Antakya valisi İranlı İsmail'in de Philaretos'a ihanet ederek Süleyman Şah'a yardım ettiğinden bahsetmiş bu sayede şehri elde ettiğini belirtmiştir.²¹ Bu konuyla ilgili genel kabulün de dayanağı olan İbnü'l-Esîr'in eserindeki bilgilere göre ise, Süleyman Şah, 300 süvari ve çok sayıda piyadeden oluşan askerleriyle birlikte deniz yoluyla Antakya'ya doğru hareket etmiştir. Süleyman Şah karaya çıkarak sarp dağları ve dar geçitleri geçmek suretiyle Antakya valisi ile önceden anlaştıkları bir mevkiye buluşmuştur. Antakya valisi İsmail ve Süleyman Şah buradaki görüşmeler neticesinde anlaşarak merdivenler vasıtasıyla surlara çıkmışlar ve böylelikle Aralık 1084'de Süleyman Şah şehri zapt etmiştir. Şehir halkı direniş gösterdiyse de, Süleyman Şah bu direnişçilerin çoğunu öldürmüş ve geriye kalanların canını bağışlamıştır.²²

Süleyman Şah'ın Antakya'ya davet edilmesi ve yöneticiler tarafından yardım görmesi bize göstermiştir ki Bizans'ın kötü idaresi, savaşlar ve isyanlar dolayısıyla perişan olan yerli halk, Anadolu'yu fetheden Türklere düşman olmak şöyle dursun, fethin hızlanması ve Bizans kuvvetlerinin bozulup dağıtılması konusunda yardımcı olmuşlardır.²³

Ertesi gün şehir halkı Türkleri görünce büyük korku içine düşmüş fakat Süleyman Şah halka çok iyi davranmıştır. Urfalı Mateos'a göre Türkler şehri ele geçirmelerine rağmen halktan kimseye dokunmamışlardır. Süleyman Şah, askerlerinin

²⁰ Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân fi târihi'l-a'yân'da Selçuklular*, çev. Ali Sevim, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), 261.

²¹ Abü'l-Ferec, *Abu'l Farac Tarihi*, 1: 331.

²² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 128.

²³ Azimî, *Azimî Tarihi*, haz. Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 1988), 24; Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, 177.

Hıristiyan halka iyi davranmaları, evlerine girmemeleri ve kızlarıyla evlenmemeleri hususunda bir buyruk çıkartmış ve halk salimen evlerine dönmüşlerdir. Bu noktada Süleyman Şah'ı övücü ifadeler kullanan Urfalı Mateos'un, Süleyman Şah'ın Antalya'yı fethetmesine bakışını, Antakya halkına yaklaşımındaki adeta 'oh olsun' şeklindeki ifadelerini enteresan bulduğumuzu ifade etmek isterim. Urfalı Mateos şöyle diyor:

“Antakya şehri korkak ve melun milletin elinden bu suretle alındı. Bunlar kendilerini Roma mezhebinden sayıyorlar ise de iş ve sözleriyle Müslümanlardan farklı değildirler. Onlar, doğru inanca karşı küfrediyorlar, azizlik hayatından nefret ediyorlardı. Oruç ve perhize düşman ve fenalıklar işleyen adamlar olup, Ermeni inancına karşı daima zulüm yapıyorlardı. Onlar, sokaklarda oturup dil uzatan ve başkalarının aleyhinde lafazanlık eden, hastalıklı ve aciz kadınlara benziyorlardı.”²⁴

Böylece Süleyman Şah bütün Çukurova bölgesine hâkim oldu ve Antakya halkının gönlünü alarak onlara ant içirdi. Şehrin yöneticisinin bütün silah, hazine ve eşyasına el koydu. Ele geçirilen ganimetlerin, ucuz fiyatla da olsa dışarı çıkarılmayıp şehir içinde satılmasını emretti. Fetihden sonra Hıristiyan âleminin en kutsal şehirlerinden sayılan Antakya'yı fethettiğini özel bir elçi heyeti göndererek sultan Melikşah'a arz etti. Sultan Melikşah da başşehir İsfahan'da fethi kutlamak amacıyla nevbetler²⁵ vurdurdu.²⁶

Süleyman Şah şehirdeki Kawasyana Kilisesi'ni camiye çevirtti ve burada 17 Aralık 1084 Cuma günü, 110 müezzin tarafından okunan ezandan sonra kalabalık bir cemaatle Cuma namazı kıldı. Hıristiyan halkın isteği üzerine Antakya'da Meryem Ana ve Aziz Cercis adlarına iki kilisenin inşasına izin verdi. Bağımsızlık ve hâkimiyet alameti olan sikkeyi Melikşah adına bastırıp hutbeyi onun adına okuttu. Süleyman Şah daha sonra Bağrâs, Süveydiye (Samandağı), İskenderun, Derbesak, Artah, Hârim, Tel-Bâşir, Gaziantep şehir ve kalelerini, emirlerinden Buldacı, Elbistan, Göksun, Maraş, Behisni, Ra'bân şehir ve kalelerini kısa bir süre içinde fethetti. Böylece Anadolu

²⁴ Urfalı Mateos, *Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant Andreasyan, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000), 162.

²⁵ Nevbet; Türkler'de Hunlar ve Göktürkler'den beri hâkimiyet alâmeti olarak benimsenmiş ve Osmanlılar'a kadar devam etmiş olan askerî mızıkâ takımı, hükümdarın saray veya otağı önünde davul vurarak icra ettiği mûsiki” anlamında kullanılır. Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1986), 237; Abdülkerim Özaydın, “Nevbet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 33, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 38-39.

²⁶ Ali Sevim ve Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, (Ankara: TTK Yayınları, 1995), 425.

Selçuklu Devleti'nin sınırları Marmara denizinden Fırat ırmağı ve Halep yörelerine kadar ulaşmıştı.²⁷

Süleyman Şah'ın hızla sınırlarını genişletmesi, aynı bölgelerde hâkimiyet kurmak isteyen Ukayli emirlerinden Şerefüddeve Müslim b. Kureyş²⁸ ve Tutuş'u endişeye sevk etti. Musul emiri Müslim, Philaretos'tan almakta olduğu yıllık 30.000 dinar haracı bu kez şehre hâkim olan Süleyman Şah'tan da almak isteyince aralarında anlaşmazlık çıktı.²⁹ Musul emiri Müslim'in asıl hedefi, Suriye'de tek başına güçlü bir Arap devleti oluşturmaktı. Anadolu ve Suriye'yi birbirine bağlayan yollar üzerinde bulunup zengin bir şehir olan Antakya'nın Süleyman Şah tarafından fethi, Müslim'in hiç hoşuna gitmemişti.³⁰ Süleyman Şah kendisine cevaben, Antakya'yı Sultan Melikşah adına aldığını ve bir Müslümanın başka bir Müslümana cizye vermeyeceğini söyledi. Böylelikle 20 Haziran 1085 tarihinde Kurzahil'de iki ordu karşıya geldi. Süleyman Şah, Müslim'i mağlup etti ve öldürdü. Böylece Süleyman Şah, Selçuklu vassalı olmasına rağmen, Mezopotamya ve Kuzey-Suriye'yi içine alıp bütün Suriye ve Filistin'e kadar yayılma planlarıyla genişlemekte olan Müslim'in Arap emirliğine son vermiş ve özellikle Kuzey-Suriye'de, Türk hâkimiyet ve yerleşiminde önemli bir adım atmış oldu.³¹

Süleyman Şah, Müslim'e karşı zafer kazandıktan sonra Halep'i de kuşatma altına aldı. Aynı zamanda gönderdiği kuvvetlerle bölgedeki Maarretünnu'mân, Kefertâb, Kınnesrîn, Latmin şehir ve kalelerini fethederek buralara vali ve kumandanlar atayan Süleyman Şah'a karşı Halep hâkimi Şerif Ebu Ali Hasan b. Hibetullah el-Huteytî önlem alma çalışmalarına başlamıştı. Çok geçmeden, Suriye ve Filistin Selçuklu Meliki Tâcüddevle Tutuş'a elçi gönderip Süleyman Şah'a karşı yardım istedi. Yardımı halinde Tutuş'a Halep'i teslim edeceğini vaat ediyordu. Bunun üzerine Tutuş, Süleyman Şah ile arası açık olan ünlü Türk Selçuklu komutanı Artuk Bey ile birlikte Halep'e doğru harekete geçti. Durumu öğrenen Süleyman Şah da savaş durumuna girdi. Sonuç

²⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, 85-115; Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 425; Ali Sevim, "Süleyman Şah", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 38, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 103.

²⁸ Gülay Ögün Bezer, "Müslim b. Kureyş", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 32, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 94-96.

²⁹ Abdülkerim Özaydın, "Tutuş", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 41 (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 446-447.

³⁰ Nesimi Yazıcı, *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 253.

³¹ Azimî, *Azimî Tarihi*, 25; Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 426; Sevim, "Süleyman Şah" 104.

itibariyle iki Türk ordusu Halep'e 3 mil mesafe uzaklıkta bulunan Ayn Seylem adlı mevkide 5 Haziran 1086 tarihinde karşılaştı.³²

Suriye seferinde Süleyman Şah'a katılan Çubuk Bey ve diğer Türkmen kuvvetleri saf değiştirerek Tutuş tarafına geçip Büyük Selçukluları tercih ettiler. Savaşı Tutuş'un ordusunun kazanmasında Süleyman Şah'ın etrafındaki beylerin taraf değiştirmesi etkili oldu. Tutuş'un ordusunda yer alan büyük komutan Artuk Bey'in mücadele esnasında cesurca çarpışması ve kuvvetlerinin içerisinde bulunan Arap askerlerini mücadeleye teşvik etmesi, şimdiye kadar yenilgi yüzü görmeyen Süleyman Şah'ın bozguna uğramasına sebep oldu.³³

Süleyman Şah savaşta mağlup olup hayatına son verdi. Tutuş, onu özenle kafenledikten sonra Müslim'in mezarının bulunduğu Halep Kapısı'na defnettirdi. Fakat çok geçmeden sultan Melikşah, Kuzey-Suriye hâkimiyeti için vassallar arasında ortaya çıkan bu kanlı buhran ve özellikle Tutuş'a, Anadolu fatihi Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı Süleyman Şah'ın ölümüne neden olması dolayısıyla sert bir mektup gönderdikten başka, aynı yılın (1086) sonbaharında, Kuzey Suriye'ye bir sefer de düzenleyecektir.³⁴

Tutuş, Süleyman Şah'ın hanımı ve oğulları ile tutsak düşmüş olan veziri Hasan b. Tahir'i Antakya'ya, yani Anadolu Sultanına ait memlekete getirdi. Sultan Melikşah, Kasım 1086'da şehri Hasan b. Tahir'den teslim aldı ve Antakya yönetimine Yağısıyan'ı atarken, Hasan b. Tahir'i de Antakya'nın vergi işlerine bakmakla görevlendirdi.³⁵

1.5. ANTAKYA VALİSİ YAĞISIYAN

Büyük Selçuklu sultanı Melikşah güneyde Tutuş'un yaptığı faaliyetlerden rahatsızlık duymuş ve özellikle Anadolu fatihi Süleyman Şah ile yapılan mücadelede Süleyman Şah'ın hayatını kaybetmesinden dolayı bölgeye el koyma gereği hissetmiştir. Kasımüddele Aksungur'u Halep'e, Yağısıyan'ı Antakya'ya, Bozan'ı Urfa'ya vali tayin ederek bu idareleri mutlak olarak merkeze bağlamıştır. Başkent İsfahan'dan bizzat Kuzey Suriye'ye sefere çıktığında Yağısıyan'ı da yanında götürmüştür. Ramazan

³² Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, (İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2014), 104.

³³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 128.

³⁴ Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 426.

³⁵ İbnü'l-Adim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi Bugyetü't-taleb fi Tarihi Haleb*, çev. Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 1982), 35.

479'da (Aralık 1086) önce Halep'i, ardından Antakya'yı teslim alan Melikşah, Yağısıyan'ı buraya vali tayin etmiştir.³⁶

Melikşah'ın 1092'de vefatıyla herkes oğlu Berkyaruk (ö. 1104)'un hükümdar olmasını bekliyordu. Fakat Melikşah'ın karısı Terken Hatun müthiş taht kavgalarının başlamasına sebep olacak entrikalar çeviriyordu. Bu büyük ihtiras, sultana bir matem merasimi yapılmasına ve eski bir Türk töresi olan “atların kuyruklarının kesilmesine” dahi imkân vermemiştir.³⁷

Bu sıkıntılı dönemde saltanat kavgalarına katılan Tutuş da kendi bölgesinde sultanlığını ilan etmiştir. Tutuş, Halep valisi Kasımüddeve Aksungur, Antakya valisi Yağısıyan ve Urfa valisi Bozan'ın kendisine katılımlarıyla ilk etapta olumlu karşılık da bulmuştur ve Büyük Selçuklu tahtına doğru ilerlerken pek çok şehre hâkimiyetini kabul ettirmiştir. Tebriz'e geldiğinde asıl veliaht Berkyaruk, Rey'de bulunmaktaydı ki artık savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. Fakat Tutuş'un safında bulunan Aksungur ve Bozan'ın, Berkyaruk'un ordusuna katılmaları üzerine gücü zayıflayan Tutuş, mücadeleyi göze alamayarak Yağısıyan ile birlikte Antakya'ya dönmüştür. Tutuş'un savaşı göze alamayıp geri çekilmesi Berkyaruk'un sultanlık iddiasını kuvvetlendirmiştir. Berkyaruk, sultanlığını dini lider olan halifeye tasdik ettirmek için Bağdat'a gittiği sırada, Tutuş yeni kuvvetler toplayarak Halep ve çevresine yağma akınları düzenlemeye başlamıştır. Bunun üzerine Halep valisi olan Aksungur, Bağdat'ta bulunan Berkyaruk'tan yardım istemiştir. Halifenin de onayıyla resmi sultan sıfatıyla Berkyaruk, Tutuş'a karşı Bozan, Kürboğa ve Abakoğlu Yusufu Aksungur'a yardım etmek üzere göndermiştir. Fakat muharebe sırasında Bozan ve Kürboğa harekete geçmeyince yalnız kalan Aksungur, Tutuş tarafından esir alınmış ve öldürülmüştür. Ertesi yıl Berkyaruk ile Tutuş Rey şehrinde karşılaşmış, 27 Şubat 1095 tarihinde vuku bulan bu savaşta her iki taraf da büyük kayıplar vermiştir. Berkyaruk, Melikşah'ın sancağını çıkartmış, bunu gören bir kısım askerler Tutuş'un saflarını terk ederek Berkyaruk'un saflarına geçmişlerdir. Yalnız kalan Tutuş tüm çabalarına rağmen mağlup olmuş ve öldürülmüştür.³⁸

³⁶ İbnü'l Adîm, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi Bugyetü't-taleb fî Tarihi Haleb*, 35; Ebru Altan, “Yağısıyan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 43 (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 177.

³⁷ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009), 217.

³⁸ Azimî, *Azimî Tarihi*, 29; Coşkun Alptekin, "Büyük Selçuklular", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Red. Hakkı Dursun Yıldız, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1989), 7: 143-148; Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, 226-227.

Tutuş ile Berkyaruk arasında Rey civarında yapılan savaşta Yağısıyan, başlangıçta yine Tutuş'un yanında yer almıştır. Fakat bu sırada Berkyaruk'un ordusunda Sultan Melikşah'ın özel sancağı çekilince, Tutuş'un saflarında bulunan birçok emîr Berkyaruk'un tarafına geçerken, Yağısıyan da Tutuş'tan uzaklaşmış ve savaşa girmekten vazgeçmiştir. Urfalı Mateos bu hadiseden bahsederken; Yağısıyan'ın savaştan kaçtığını ve bunu gören Tutuş'un askerlerinin dağıldığını söylemiş, savaşın seyrini değiştirmesi bağlamında kendisi hakkında "müfsit" şeklinde ifade kullanmıştır.³⁹

Tutuş'un vefatından sonra devlet, oğulları Rıdvan (ö. 1113) ve Dukak (ö. 1104) tarafından bir bütün olarak ayakta tutulamamış, biri Halep diğeri Dımaşk merkez olmak üzere Büyük Selçuklu Devletine tabi iki küçük melikliğe dönüşmüştür. Rıdvan, ordusunun başında babasına yardıma giderken, babası Tutuş'un savaşta öldürüldüğünü duyunca Halep'e dönmüş ve hiçbir muhalefetle karşılaşmadan Suriye Selçuklu Devleti'nin başına geçmiştir. Kardeşi Dukak ise önce Halep'e gelmiş daha sonra gizlice Dımaşk'a giderek, babasının önceden Dımaşk'ta oturması sebebiyle orada yerleşip Dımaşk Selçuklu melikliğini kurmuştur.⁴⁰ Rıdvan, hiçbir zaman Dımaşk Selçuklu Melikliği'ni tanımamıştır ve kendisini Suriye Selçuklularının tek meşrû hükümdarı olarak görmüştür. Bu yüzden Dımaşk'ı alabilmek için birçok kez girişimde bulunmuş ancak başarılı olamamıştır. Dukak, 1104 yılında ölümüne kadar Dımaşk Selçuklu Melikliği'nin başında kalmıştır.⁴¹

Rıdvan ve Dukak arasında düşmanlık seviyesindeki mücadele hem Tutuş'un mirasının yok olmasına yol açmış, hem de Haçlıların bölgeye gelmeleri ile büyük acıların yaşanmasına neden olmuştur. Antakya'nın ve Kudüs'ün Müslümanların elinden çıkması, Rıdvan ve Dukak'ın bitmeyen kavgalarının neticesinde olmuştur.⁴² Dukak'ın, ağabeyi olan Rıdvan'a beslediği amansız kinin temeli, onun bir vakitler kendisini öldürmeye teşebbüs etmesi ile ilintilidir.⁴³ Haçlı tarihçisi Thomas Asbridge ise bu düşmanlığı iç savaş şeklinde tanımlamaktadır.⁴⁴

³⁹ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 183.

⁴⁰ Azimî, *Azimî Tarihi*, 29.

⁴¹ Abdülkerim Özaydın, "Dukak b. Tutuş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. Ek 1, (İstanbul: TDV Yayınları, 2016), 342-343.

⁴² Karakuş, "Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler: Rıdvan ve Dukak", *İSTEM*, S. 32, 2018, 263.261.

⁴³ Amin Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, çev. M.A. Kılıçbay, (İstanbul: Telos Yayıncılık, 1998), 43-44.

⁴⁴ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, (İstanbul: Say Yayınları, 2014), 86.

Tutuş'un vefatından sonra Yağısıyan ve Abakoğlu Yûsuf, askerleriyle birlikte Antakya'dan Halep'e gelerek Rıdvan'ın hizmetine girerken; Antakya, Halep Meliki Rıdvan'a bağlanmış ve Yağısıyan, Haçlılar'ın gelişine kadar vali olarak damadı Rıdvan adına şehri yönetmeye devam etmiştir.⁴⁵

Yağısıyan, damadı Halep meliki Rıdvan ile Dımaşk meliki Dukak arasındaki bitmeyen rekabetin içerisinde bazen Rıdvan'ın yanında yer almış bazen de Dukak ile beraber hareket etmiştir.

Dukak, 1095-96'da Esârib kalesini kuşatmış; kardeşi Rıdvan da Halep'ten çıkarak onunla savaşmıştır. Dukak'ın Hama ve Kefertâb bölgelerine yağma akınları düzenlemesi üzerine, Rıdvan da kardeşine karşı harekete geçmiştir. 22 Mart 1097'de Kuzey Suriye'de Halep'in 28 km. güneydoğusundaki Kınnesrin'de yapılan savaşta Rıdvan kazanmış ve Dukak, Dımaşk'a çekilmiştir. Rıdvan 1096 ve 1097 yıllarında iki kez Dımaşk'ı kuşatsa da bir netice alamamıştır. Daha sonra yönünü Kudüs'e çevirmiş ve buradan da eli boş dönmüştür.⁴⁶

Abakoğlu Yusuf'un Rıdvan ile arasının bozulması üzerine, Yağısıyan ile iş birliği yaptığı ve gizlice Rıdvan aleyhine mektuplaştığı ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Yusuf yakalanıp öldürülmüştür. Melik Rıdvan, Yağısıyan'ın iktâları olan Tel-Bâşir ve Şeyhüddeyr'e (Şâdır) yürüyerek buraları onun naiplerinden teslim almış ve Antakya yörelerine kadar uzanan yağma akınlarında bulunmuştur. Ardından Yağısıyan, Melik Rıdvan'ın, kardeşi Dukak üzerine Dımaşk'a bir sefere hazırlandığını haber alınca, hemen gidip durumu Melik Dukak ile atabeyi Tuğtegin'e haber vermiş ve Rıdvan'a karşı onları desteklemiştir. Artık Yağısıyan ile damadı Melik Rıdvan'ın arası da bozulmuştur. Kuvvetleriyle Dımaşk'a yönelen Rıdvan, Yağısıyan'ın Dukak'a yardıma gittiğini duyunca şehri kuşatmaktan vazgeçmiş ve Dımaşk Melikliği'ne ait bölgelerde yağma akınlarına girişmiştir. Dukak, Tuğtegin ve Yağısıyan buna engel olmak için Halep ordusunu yakından takip etmişlerdir. Neticede her iki taraf da bir savaşı göze alamayınca Yağısıyan Antakya'ya dönmüştür. (Aralık 1096 - Ocak 1097)⁴⁷ Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Rıdvan ile Yağısıyan'ın araları açılmıştır. Rıdvan'ın 1096'da Ma'arratu'n-Nu'man kalesini Yağısıyan'dan alması bunda etkili olmuştur. Rıdvan ile

⁴⁵ Alptekin, "Suriye Selçukluları", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 7: 143-148.

⁴⁶ Karakuş, "Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler: Rıdvan ve Dukak", 263.

⁴⁷ Altan, "Yağısıyan", 178.

Yağısıyan'ın geçinememeleri I. Haçlı seferini derinden etkilemiştir. Rıdvan uzlaşmaz tutumu ile Haçlıların ekmeğine yağ sürmüştür.⁴⁸

Daha sonra Melik Dukak karşı saldırıya geçmiş; Halep Selçuklu melikliğini hedef alan seferine Yağısıyan da katılmıştır. Rıdvan ise bir zaman sonra Dukak ile mücadelesinde değişik stratejiler içerisine girmiş, yanındaki Hâkim Esat isimli Batnî, Rıdvan'a, Fatımî Şii halifelerine itaat etmesini teşvik etmiştir. Eğer itaat edip Şii halife adına hutbe okutursa, Dukak'a karşı Dımaşk'ı ele geçirmesi konusunda kendisine yardım edeceklerini haber vermiştir. Bunun üzerine Rıdvan, hâkim olduğu yerlerde Mısır Fatımî Halifesi Musta'li adına hutbe okutmaya başlamış ve İslam dünyasının tepkisi ile karşılaşmıştır.⁴⁹ Bu sırada Rıdvan ile arasını düzeltten Yağısıyan ve Artuklu Sökmen de, Rıdvan'a gelerek onu sert bir dille eleştirmişlerdir. 4 hafta sonra Rıdvan, tekrar Abbasi halifesi adına hutbe okutmaya başlamıştır.⁵⁰

Yağısıyan, damadı Melik Rıdvan ile barıştıktan sonra, yine onunla sefere çıkmıştır. Rıdvan, yanında Yağısıyan ve Artuklu Sökmen bulunduğu halde eski veziri Cenâhüddevle Hüseyin üzerine Humus'a yürümek için Halep'ten ayrılarak Şeyzer'e gelmiştir. İslâm dünyasının taht kavgalarıyla çalkalandığı bu dönemde 1097'de Anadolu'yu kat eden I. Haçlı seferi ordularının, Yağısıyan'ın idaresindeki Antakya'ya yaklaşmakta olduğu haber alınmıştır. Yağısıyan hemen Antakya'ya dönüp Haçlılar'a karşı savaşmayı önermiş; fakat önce Diyarbekir bölgesini hâkimiyet altına almak isteyen Sökmen ile arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Rıdvan ise Halep'e geri dönmeye karar vermiştir. Yağısıyan, Şeyzer'den ayrılıp Antakya'ya geçmiş ve şehri Haçlılar'a karşı savunma hazırlıklarına başlamıştır.⁵¹

1.6. HAÇLILARIN ANADOLU'DA ANTAKYA ÖNLERİNE YÜRÜYÜŞÜ

Papa II. Urbanus'un 27 Kasım 1095'te yaptığı çağrı ile Haçlı hareketi fiilen başlamıştır. Sefere katılmaya karar verenlerin, Haçlı yemini etmeleri ve üzerlerinde haç işareti taşımaları öngörülmüştür.⁵² 1 Ağustos 1096 tarihinde ilk Haçlı ordusu, Pierre l'Ermite önderliğinde Avrupa'da birçok yeri yağmalayarak İstanbul'a ulaşmıştır. Ancak

⁴⁸ İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Halep*, I, 234-35; Karakuş, "Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler: Rıdvan ve Dukak", 264.

⁴⁹ Nadir Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Haşhaşiler*, (İstanbul: Mana Yayınları, 2018), 31-32.

⁵⁰ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslam Tarihi)*, 10: 225.

⁵¹ Altan, "Yağısıyan", 178.

⁵² Işın Demirkent, "Haçlılar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 14 (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 527.

Haçlı ordusunun önüne gelen her şeyi yağmalaması, hırsızlık yapmaları, şehrin varoş ve sayfiyelerindeki villalara girmeleri, hatta kiliselerin damlarındaki kurşunları aşmaları, onları dostane bir şekilde karşılayan İmparator Aleksios'u kaygılandırmıştır.⁵³ İlk etapta oldukça itibarsız şövalyeler, karışık çeteler ve daha ziyade Türklerle savaşmaya hazır olmayan kalabalık çapulcu gruplar bu sefere katılmıştır.⁵⁴ İstanbul'a ulaşmış ve şehir dışında konaklamakta olan Haçlılar, Aleksios'un umduğunun tersine, Bizans komutası altında hizmet etmek isteyen paralı askerler veya gönüllüler olmak şöyle dursun, imparatorluğun istikrarı açısından potansiyel bir tehdit oluşturuyorlardı.⁵⁵

Eylül ayı ortalarında binden fazla Fransız haçlı askeri, Anadolu Selçuklularının başkenti İznik'e kadar sokulmaya cesaret etmiştir. Bunlar gerek Müslüman, gerekse de Hıristiyan ahaliyi en korkunç işkencelerle öldürmüşlerdir. Hatta küçük çocukları mızraklarının ucunda, ateşte kızarttıkları rivayet edilmiştir.⁵⁶

Haçlı ordusunun 20.000'den fazla askeri, 21 Ekim 1096 günü İznik yakınlarındaki Drakon adlı bir köy yanında, I. Kılıç Arslan komutasındaki Türk ordusu tarafından pusuya düşürülmüş ve hezimete uğratılmıştır. Hayatta kalan pek az Haçlı askeri, imparatorun yolladığı gemilerle İstanbul'a geri getirilmiştir.⁵⁷ Willermus Tyrensis, Drakon'daki bu Haçlı hezimetini, birçok tarihinin aksine pusuya düşürülmeleri şeklinde değil, sıkı ve erkekçe bir savaşın sonunda Türklerin sayıca çokluğundan, Haçlıların bunalarak daha fazla dayanamamaları ve kaçmalarına bağlamıştır.⁵⁸

Tarihçilerin "halkın seferi" adını verdikleri bu ilk Haçlı hücumu, kendileri için arkasında binlerce ölü bırakarak son bulmuş ve büyük Haçlı ordusunu beklemeden yapılan savaşla ilk haçlı kafilesi yok edilmiştir.

Pierre l'Ermite'in sabırsız öncü Haçlı ordusunun dağılmasının ardından, asıl Haçlı seferi için kont ve düklerin ön plana çıktığı asillerin idaresinde yola çıkan büyük ordular, birbiri ardınca İstanbul'a gelmeye başlamışlardır.⁵⁹ Haçlı reislerinin gelişiyle, bunların gerçek amaçlarının Doğu'da devletler kurmak olduğunu anlayan ve bu

⁵³ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, (Ankara: TTK Yayınları, 2019), 1: 92.

⁵⁴ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, haz. Ergin Ayan, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 33.

⁵⁵ David Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-1099*, çev. L. Ece Sakar, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010), 28.

⁵⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 101.

⁵⁷ Demirkent, "Haçlılar", 528.

⁵⁸ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 68.

⁵⁹ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 34.

durumun Bizans açısından doğuracağı tehlikeyi önlemek isteyen İmparator Aleksios, şövalyelerden Batı âdetlerine uygun şekilde kendisine vassallık yemini vermelerini istemiştir. Buna göre Haçlılar, Türkler'den geri alacakları eski devlet arazisini Bizans'a teslim edecek ve imparatorluk sınırlarının ötesinde kuracakları Haçlı devletleri, imparatoru yüksek otorite olarak tanıyacaktı. Buna karşılık imparator, sefer boyunca Haçlıların ihtiyaçlarını karşılayacak ve yanlarına Bizans birlikleri verecektir.⁶⁰ İlk başlarda Haçlı komutanı Godefroy, imparatorun bu teklifini kendisi için zül telakki ettiğinden kabul etmemiştir. Raimond de Toulouse ve gece yarısı gizlice boğazı geçen, geleceğin Antakya Prinkepsi Norman lider Tancred ise hiçbir zaman yemin etmemişlerdir. İlerde Antakya kurucu Prinkepsi olacak olan I. Bohemond ise, istememesine rağmen bir tür korkuyla ya da Bizans imparatorundan çıkar elde edip resmi bir vazife elde edebilmek amacıyla vassallık yemini etmiştir.⁶¹ Yemin ile rahatlayan imparator, ordulara boğazın karşı yakasına geçmeleri için izin vermiştir. Bu ordular, Pelekanon'dan (Maltepe) yürüyüşe geçerek Anadolu Selçuklu Devleti'nin başşehri İznik'i kuşatmaya başlamış olan ana Haçlı ordusuna katılmışlardır. (3 Haziran 1097).⁶²

I. Haçlı seferi komutanları, Bizans'ın siyasi talepleri ile toprak isteklerini gönülsüzce de olsa kabul etmişlerdir. Tüm alınacak araziler Bizans'a ait sayılmıştır. Bohemond başta olmak üzere bazı Haçlılar, İstanbul'da imparatora verilen taahhütleri sadece formaliteden ibaret gibi görmüşlerdir. Ciddi gerilim ancak, Antakya alındıktan sonra, Aleksios taahhütlerin bağlayıcı olduğunu açıkça ilan edince ortaya çıkmıştır.⁶³

Hedef olarak Kudüs'ü belirlemiş olan Haçlı ordusu için Anadolu içinden Antakya ve Kudüs'e giden yolların açılması amacıyla, Selçuklu başkenti İznik'in alınması büyük önem arz ediyordu. Yani İznik'i almadan Anadolu'ya geçmek onlar için güvenli değildi. Bu büyük ve müstahkem mevki eğer Türklere bırakılırsa, Anadolu içlerine girdiklerinde geri ile irtibat yolları kesilebilir ve çembere alınabilirlerdi. Bunun içindir ki Haçlılar, saldırılarına İznik'ten başlamışlardır.⁶⁴

İznik'e Haçlıları yönelten ikinci husus, Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan'ın başkentten çok uzakta, Malatya'da olmasıdır. Sultan bu esnada, ülkesinin topraklarını

⁶⁰ Demirkent, "Haçlılar", 528.

⁶¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 121-122.

⁶² Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 34.

⁶³ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 31.

⁶⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 135-137.

genişletmek amacıyla Ermeni Gabriel'in idaresinde bulunan Malatya'yı kuşatmıştır. Bir diğer husus da, Kılıç Arslan'ın, "halkın ordusu" adı verilen köylü Haçlı ordusunu Drakon'da dağıtarak yenmesi sebebiyle Haçlıları kcmsemesi, hatta onları ciddiye almamasıdır.⁶⁵ Yani Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan, haçlı ordularını, yendiği birkaç bin kişilik nc ordu gibi zannetmiş ve durumun ciddiyetini algılayamadığı için Doğuya sefere çıkmıştır. Hatta kendinden o kadar emindir ki, Malatya zerine gittiğinde, ailesini ve bütün hazinesini başkent İznik'te bırakmıştır. Tarihte çok az zafer, kazanana bu kadar pahalıya mal olmuştur. Drakon'daki başarisından sarhoşa dönen Kılıç Arslan, Haçlı gruplarının Konstantinopolis'e geldiği haberlerini duymazdan gelmiştir. Ona göre, burada kaygılanılacak herhangi bir sıkıntı yoktur. Çünkü Aleksios'un parayla tuttuğu yeni askerler Boğaz'ı aşmaya cüret ederlerse, daha öncekiler gibi paramparça edileceklerdir.⁶⁶

Ama durumlar hiç de dşndğu gibi olmamıştır. Sultan, haberler kendisine ulaşır ulaşmaz, Malatya kuşatmasını kaldırarak hızla başkente doğru hareket etmiştir. Bu sırada kalabalık haçlı kuvvetleri karşısında başarılı olamayacaklarını anlayan Müslüman askerler, şehri haçlılarla birlikte 122 istihkm birliği ile İznik önüne gelen Bizans kumandanı Butumites'e teslim etmek üzere müzakerelere başlamışlardır. Bu sırada Sultan Kılıç Arslan, Karaca, Buldacı ve diğer Türk beyleriyle gelince teslimden vaz geçerek haçlılarla kanlı bir mücadeleye girmişlerdir. Sultan Kılıç Arslan geç kalsa da, İznik'i Haçlı kuşatmasından kurtarmak üzere süratle şehir önüne gelmiş, Türk askerleri sabahtan akşama kadar aralıksız savaşmışlardır. Haçlılar şehrin içerisine tamamen girmiş, muharebe, surlar ile ağaçlık tepeler arasında kalan ve Türklere pek az manevra imkânı veren dar bir alanda gerçekleşmiştir. Her iki tarafın da ağır kayıpları olmuştur. Sonunda Kılıç Arslan, haçlılara ağır kayıplar verdirmesine rağmen ordularını dağıtamamış ve öldürücü vuruşu boşa çıkmıştır. Haçlı kuvvetlerini yarıp içeriye girememiş ve kendi ordusunu daha fazla yıpratmamak ve Haçlıları dağlık bölgelerde ve geçitlerde sıkıştırmak gayesiyle geri çekilmiştir. Souta Haçlılar, 6 haftalık bir kuşatma ve şiddetli hücumlar sonunda, 19 Haziran 1097 tarihinde İznik'i ele geçirerek Bizans'a teslim etmişlerdir.⁶⁷

⁶⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 136.

⁶⁶ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 27.

⁶⁷ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 67-70; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 135-140; Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 33.

Bu savaşıla birlikte Sultan Kılıç Arslan, Haçlıların küçümsenmeyecek derece önemli bir düşman olduklarını anlamıştır. Türklerle ilk kez karşılaşan Haçlılar açısından da, İznik kuşatmasında Türklerin ne denli asker bir millet oldukları, asla pes etmedikleri görülmüştür.

İznik'i ele geçirip yağmalayan Haçlılar, bir hafta sonra Eskişehir yakınındaki Dorylaion yönünde Anadolu içlerine doğru yürümeye devam etmişlerdir. Tatikios kumandasındaki bir Bizans birliği de rehberlik etmek için kendilerine katılmıştır.⁶⁸

Haçlıların yürüyüşünü takip eden I. Kılıç Arslan, bütün Türk birliklerini kendisine katılmaya çağırmıştır. Yanında Atabeyi Humartaş, Emir Lâçin, Seyhan Emiri Bolaçin, Çankırı ve Kastamonu Emiri Karatekin bulunmaktaydı. Türk ordusu, 1 Temmuz 1097'de Eskişehir'in kuzeybatısındaki Sarısu ovasında Haçlılarla büyük bir muharebeye girişmiştir.⁶⁹

İznik'in kaybıyla derin bir sarsıntı yaşayan, başkentini ve büyük oranda hazinesini kaybeden Sultan I. Kılıç Arslan'ın, bu kadar çabuk toparlanıp yeniden muharebeye girmesini Runciman'ın izah tarzı enteresandır: "Türkler, henüz ruhlarının derinliklerinde göçebeliklerini muhafaza etmekteydiler. Sultanın gerçek payitahtı çadırından ibaret bulunuyordu."⁷⁰

Sultan, Dorylaion'da pusu kurup Haçlıları kıstırdıysa da, bunların iki gruba ayrılarak beş km arayla hareket ettiklerini bilmediği halde, yamaçlara yerleştirdiği ordusuyla güçlü bir şekilde saldırıya geçmiştir. Tatikios kumandasındaki Bizans birliğinin yanı sıra, Bohemond, Etienne de Blois ve Robert de Flandre'nin kuvvetlerinden oluşan Haçlılar, şaşkın olmakla beraber siper almışlardır. Savaş ilk başlarda Selçukluların lehine ilerlemiş. Türk ordusu, araları hayli açılmış olan Haçlı öncü askerleriyle, kalan bütün Haçlı ordusu zannıyla savaşmıştır. Fakat arkadan gelen Godefroy de Bouillon ile Raymond de Toulouse komutasındaki kuvvetlerin müdahalesi yüzünden savaşın seyri tersine dönmüştür. (1 Temmuz 1097). Haçlı ordusunu mağlup edemeyeceğini, hatta yürüyüşlerine bile engel olamayacağını anlayan Kılıç Arslan, yolları üzerindeki bölgeleri boşaltıp tarlaları yakarak ve su kuyularını tahrip ederek

⁶⁸ Demirkent, "Haçlılar", 528-529.

⁶⁹ İbrahim Ethem Polat, *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekeler*, (İstanbul: Vadi Yayınları, 2016), 90.

⁷⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 141.

onları zor duruma sokmaya çalışmıştır. Haçlılar kesin sonuçlu bir zafer daha kazanmışlardır.⁷¹

Bu savaşla birlikte Anadolu'nun yolu Haçlılara tamamen açılmıştır. Artık Haçlıların yoluna bir tek doğa engel olabilirdi; toprakların kuraklığı, dağ yollarının darlığı ve gölgesi olmayan yolların üzerine çöken yaz sıcağı, Haçlıların ilerlemesini bir miktar geciktirmiştir.⁷² Bunun dışında Selçukluların direnişi parçalanmış, Haçlılar, Küçük Asya'yı engelsiz geçmişlerdir.⁷³

Haçlılar, Bizanslıların tavsiyesine uyarak, Akşehir (Philomelion) üzerinden Konya'ya inmeye karar vermişlerdir. Kararlarını uygulamak üzere yola koyulan ordu, burada kendileri adına kötü bir sürprizle karşılaşmış; Kılıç Arslan, yol üzerindeki bölgeyi boşaltmış, tarlaları yaktırıp kuyuları doldurtmuştur.⁷⁴ Bu durum, Haçlıları sıkıntılı bir yolculuk yapmalarına sebep olmuştur. Gesta Francorum'un yazarı, Haçlıların bu süreçte yaşadığı sıkıntıyı oldukça canlı bir şekilde tasvir eder: "... Onları susuz ve yaşanmaz bir çölde takip ettik. Bu nedenle yiyecek hiçbir şey bulamadığımız için büyük açlık ve susuzluk çektik. Sadece topladığımız ve ellerimizin arasında ezerek yediğimiz dikenler dışında yiyecek bulamadık. Böyle bir beslenme dolayısıyla yeterince sefalet yaşadık. Atlarımızın çoğunu kaybettik ve şövalyelerimizden pek çoğu yaya devam ederken, atların eksikliği yüzünden öküzleri binek hayvanı, koyun, keçi ve köpekleri de yük hayvanı olarak kullanmak zorunda kaldık."⁷⁵ Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniğinde de, Haçlı ordusunda şiddetli sıcak ve susuzluktan dolayı bir günde 500'den fazla insanın öldüğü, hamile kadınların çocuklarını düşürdüğü ve ölü veya yarı ölü olarak ordugâhın ortasına fırlattıkları yazılıdır.⁷⁶

Haçlılar, ifade edildiği gibi sıkıntılı bir yolculuğun ardından Bolvadin (Polybotos)'i geçtikten sonra, ana yoldan ayrılarak Pisidia Antiokheia'sına (Yalvaç) yönelmiş; ardından Sultandağı geçitlerinden ilerleyerek, Akşehir yakınında bulunan ana yola yeniden devam etmeye karar vermişler ve Ağustos ayının ortalarında Konya'ya varmışlardır. Türkler ise Konya'yı boşaltmış, dağlara çekilmişlerdir. Yorgun Haçlı ordusu, Müslümanların yokluğundan istifade ederek Meram bağlarında dinlenme ve

⁷¹ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 35-40; Demirkent, "Haçlılar",

⁷² Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 26.

⁷³ Vladimir Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, çev. Azer Yaran, (Ankara: Onur Yayınları, 1988), 43.

⁷⁴ Demirkent, "Haçlılar", 529.

⁷⁵ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 76.

⁷⁶ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 134.

yaralıları tedavi etme imkânı bulmuşlardır. Burada yeteri kadar yiyecek ve su takviyesinin ardından Ereğli (Heraklea) yönüne doğru yeniden harekete geçmişlerdir. Ereğli'ye geçen Haçlılar, buradaki Ermenilerden büyük maddi ve stratejik yardım görmüşlerdir.⁷⁷

Haçlılar Konya'yı ne işgal etmiş ne de şehri bir Bizans garnizonuna devretmişlerdir. Zira Konya'yı savunmanın mümkün olmadığını düşünmüş olabilirler. Kılıç Arslan ise, Haçlılar bölgeyi terk eder etmez, Konya'yı yeni başkent olarak seçmiştir.⁷⁸

Haçlıların savaş atları ve yük hayvanları, Anadolu platosunu kat eden uzun yürüyüş boyunca azalmıştır. Bizanslılar askerleri ile aralarında, Ereğli'den sonra Kudüs yolu üzerinde, esas hedef olan Antakya'ya gidiş güzergâhı konusunda anlaşmazlık çıkmıştır. Bu noktada Godefroi'nın kardeşi Baudouin de Boulogne ile I. Bohemond'un yeğeni Tancred, daha kestirme bir yol olan Toros dağları üzerinden ve Belen geçidinden Çukurova'ya inme kararı almışlardır. Haçlıların ana ordusu ise, Bizans komutanı Tatikios'un tavsiye ettiği, Ereğli'den sonra Kayseri, Maraş üzerinden Torosları aşp Amanos Dağları'nı geçerek Antakya'ya inen yolu tercih etmişlerdir. Böylelikle ana ordu, Türklerin elinde bulunan Çukurova'dan geçmek yerine, Ermenilerin çoğunlukla oturduğu bölgelerden geçmeye karar vermiştir. 10 Eylül civarında Tancred ve Baudouin birbirinden ayrı iki yoldan Toros geçitlerine doğru yola çıkarken, esas ordu kuzey doğu istikametinde Kayseri'ye doğru hareket etmiştir.⁷⁹ Kanaatimizce, bu iki komutanın ana haçlı ordusundan ayrılmalarının sebebi, kendileri için toprak kazanma hırslarıdır. Haçlı ana ordusundan ayrılan Tancred, yanındaki ordusuyla birlikte Tarsus'a kadar inmiş ve orayı kuşatmıştır. Günler süren kuşatmadan sonra, şehirde yaşayan Ermenilerin de yardımıyla Tarsus ve Çukurova (Kilikya), sonra yine Ermenilerin yardımı ile Mamistra, ardından da İskenderun'u işgal etmiş ve bu bölge Haçlıların eline geçmiştir.⁸⁰

Büyük Haçlı ordusu ise Konya Ereğli'den sonra kuzeydoğuya doğru Kayseri yolunu seçmiştir. Emir Hasan, yol boyunca Haçlılarla kahramanca savaştıysa da, Müslümanların Kayseri'yi boşaltmalarına engel olamamıştır. Haçlılar Eylül ayı

⁷⁷ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 75-78; İhsan Süreyya Sırma, *Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2013), 52.

⁷⁸ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 41.

⁷⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 146.

⁸⁰ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 139-144.

sonlarında Kayseri'ye ulaşmış, burada durmayarak Göksun ve Maraş tarafına yönelmişlerdir.⁸¹

Büyük Haçlı ordusundan Tancred ile birlikte ayrılıp Kilikya'ya giden Baudouin de Boulogne, Maraş'ta tekrar ana orduya katılmıştır. Daha sonra, Antakya istikametinde ilerleyen ordudan tekrar ayrılarak, Urfa'nın Ermeni hâkimi Thoros'un davetiyle Urfa bölgesine yönelmiş ve günlerce süren savaş yolculuğundan sonra ordusuyla birlikte Urfa'ya kadar gelmiştir. Halk tarafından ise dostça ve saygıyla karşılanmıştır.⁸²

Urfa'nın Ermeni hâkimi Thoros, Tutuş'un ölümünün ardından Urfa'yı onun oğlu Rıdvan'a teslim etmediği gibi, bir hile ile şehri Türklerin elinden koparmayı başarmıştır. Bağımsızlığını korumak ve Türklere şehri kaptırmamak üzere kendisine yardımcı olması için Baudouin de Boulogne'i çağırmıştır. Thoros, onu ücretli asker olarak kullanmak ve bol hediyelerle tatmin etmek istemiştir. Bu fırsatı kaçırmayan Baudouin ise, Ermeni Thoros'u türlü entrikalarla bertaraf etmiş ve ilk Haçlı devleti olan Haçlı Urfa kontluğunu 10 Mart 1098 tarihinde kurmuştur.⁸³

1.7. HAÇLILARIN ANTAKYA ÖNLERİNE VARIŞI

Haçlılar, Göksun'dan Antakya'ya doğru, 1097 yılı Ekim ayında hareket etmişlerdi. Buradan sonraki yol onlar için oldukça zor olmuştu. Bu yolculuğun ardından Haçlı ordusu zorlukla Maraş ovasına varabilmişti. Burada bir müddet dinlendiler ve 15 Ekim'de doğrudan Antakya ovasına ilerlediler. 21 Ekim Çarşamba günü öğleye doğru Antakya surlarına vardılar.⁸⁴ Şehrin yakınında bulunan tüm yerlerde konuşlanıp, buraya girip çıkmak isteyen herkese yolları kapattılar. Haçlı ordusu artık şehre sadece üç saatlik bir mesafede bulunmaktaydı.⁸⁵ Antakya, Haçlıların Kudüs'e giden güzergâhı üzerinde, en önemli noktada bulunmaktaydı. Sonuç olarak, Haçlı ordusu önemli bir adım atmıştı.

Haçlı ordularının bu kadar kolay bir şekilde Antakya'ya kadar gelebilmelerinin en büyük sebebi, hiç şüphesiz bütün Selçuklu emirlerinin kısır çekişmeler içine dalmış olmalarıydı. Sultan Melikşah'ın 1092'de ölümü üzerine, oğulları ve hanedanın diğer mensupları arasında devam eden taht kavgaları bunun başlangıcı olmuştu. Hasan

⁸¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 146.

⁸² Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 155-156.

⁸³ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997), 37-38.

⁸⁴ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 82.

⁸⁵ Anonim Süryani Kroniği, çev. İlhan Aslan, (İstanbul: Post Yayınları, 2019), 16.

Sabbah liderliğindeki Bâtınîlerin sinsice faaliyetleri ve devlete verdiği zararlar ile emîrlerin çıkarıcı politikaları çok büyük etkendi. İş başındaki vezirlerin ve diğer devlet adamlarının ehliyetsizliği, Türkmen, Arap ve diğer kabilelerin çıkardığı zorluklar, mezhep çatışmaları, hatunların ve diğer kadınların siyasi rolleri ve çevirdiği entrikalar büyük yıkımı hızlandırmıştı.⁸⁶

Bu noktada emirlerin Haçlı yürüyüşüne ne kadar ilgisiz olduklarını ifade etme bağlamında şu örneği vermek yerinde olacaktır. “Haçlı orduları Antakya önlerine yaklaşırlarken, Antakya Valisi Yağısıyan, damadı Halep Meliki Rıdvan ile Diyarbakir Emiri Artukoğlu Sökmen, Humus’u Cenahüdevle’nin elinden almak üzere birleşmişlerdi. Ancak bu üç müttefik, muhtemelen Humus ve Dimaşk’a daha sonra taarruz etmek kararıyla, Şam yerine Arap yönetimindeki Şeyzer üzerine yürümüşlerdi. Üçlü müttefikler, yaklaşan Haçlı ordusunun haberlerini Şeyzer’de aldığıında, Yağısıyan apar topar Antakya’ya döndü ama ona katılmayı reddeden Rıdvan ile Sökmen, olayları izlemek üzere kendi egemenlik bölgelerine çekildiler.”⁸⁷

Hiç şüphesiz bunlar I. Haçlı seferinin başarıya ulaşmasını sağlayan, haçlı ordularının kolayca Anadolu’yu baştanbaşa yürümelerine imkân tanıyan en önemli faktörler arasında yer alır. Belli ölçülerde Haçlılar şanslıydı. XI. yüzyıl sonlarında Suriye ve Filistin’de Selçuklu iktidarı kırılmıştı. Selçukluları izleyen emirlikler birbirleriyle savaş halindeydi. Bağdat’taki Abbasi halifesi ise aciz bir durumdaydı.⁸⁸

İşte bu zafiyetten faydalanıp fırsatı iyi değerlendiren Haçlılar, genç ve tecrübesiz Selçuklu hükümdarı I. Kılıç Arslan’ın kahramanca mücadelesine rağmen, İç Anadolu yaylalarından, Konya ovasından rahatça geçerek, Anadolu’nun güneydoğusuna kadar vardılar ve Antakya surlarının dibine kadar ulaştılar.

1.8. YAĞISIYAN’IN ANTAKYA’YI KORUMAK İÇİN HAZIRLIKLARI

Yağısıyan, Haçlı ordularının Anadolu tarafına geçtiği ve Antakya’ya doğru ilerlemekte olduğu haberini Şeyzer’de iken almış ve oldukça endişelenmişti. Antakya, Haçlılar için tabii ve önceden belli bir hedefti. O, Haçlıların bu müstahkem mevki ele

⁸⁶ Abdülkerim Özeydin, “I. Haçlı Seferinin Başarıya Ulaşmasında Büyük Selçukluların İçinde Bulunduğu Siyasi ve İctimâî Şartların Rolü”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, 2016, sayı: 5, s. 17.

⁸⁷ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 49.

⁸⁸ Arthur Goldschmidt Jr.-Lawrence Davidson, *Kısa Ortadoğu Tarihi*, çev. Aydemir Güler, (İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2011), 138.

geçirmeden güneye yani Kudüs'e gitmeyeceğini iyi biliyordu.⁸⁹ Bu yüzden acil önlemler alması gerekiyordu.

1.8.1. Yağsıyan'ın Çevre Emirlerden Yardım İstemesi

Haçlı orduları Antakya taraflarına doğru harekete geçtiklerinde Yağsıyan, sultan Melikşah'ın tayin ettiği Selçuklu emiri olarak görev yapıyor ve Antakya'yı 10 yıldan beri idare ediyordu. Haçlı orduları 21 Ekim 1097'de şehir önlerine geldiklerinde Yağsıyan ciddi tedbirler aldı.⁹⁰ Hemen surları tamir ettirip hendekleri kazdırdı. Ayrıca Haçlı ordularına karşı savunma yapabilmek için Yağsıyan, oğlu Şemsüddeve'yi Selçuklu sultanı Berkjaruk, Haleb meliki Rıdvan, Dımaşk meliki Dukak ve Atabey Tuğtegin, Humus emiri Cenahü'd-Devle Hüseyin, Mirdâsî Emiri Vessâb b. Mahmud'a ve Benû Kilab kabilesi reislerine göndererek yardım istedi. Yağsıyan bir diğer oğlu Muhammed'i de Musul emiri Kürboğa, Seruc emiri Sökmen b. Artuk, Sincar emiri Arslantaş, Sumeysat (Samsat) emiri Süleyman b. İlgazi ve diğer Türkmen beylerine gönderip Haçlılara karşı cihada davet etti.⁹¹

Ancak tarihi verilere bakılırsa yeterli destek alınamadı. Yağsıyan'ın oğlu Dımaşk'ta cihattan söz etmişti fakat XI. yüzyıl Suriye'sinde cihat, zor duruma düşen hükümdarların ortaya attıkları bir slogandan ibaretti. Bir emirin bir diğerine yardım etmeyi kabul etmesi için, bunda kişisel bir çıkar görmesi gerekiyordu.⁹² Mesela konuyla ilgili Brockelmann şu ifadeleri kullanır: "Haçlılar Suriye'de göründükleri zaman memleket, kendi aralarında birbiriyle mücadele halinde bulunan ve ilk Hıristiyan hücumlarına uğrayan Antakya emiri Yağsıyan'a yardım hususunda, hiçbir alaka duymayan birçok Selçuklu emirleri arasında taksim edilmiş vaziyette idi."⁹³

Sadece 1097 yılının Aralık ayı ortalarında, Dımaşk meliki Dukak, Atabey Tuğtegin ve Yağsıyan'ın oğlu Şemsüddeve'nin katılımıyla oluşan bir ordu, Antakya'ya yardıma teşebbüs etmiş, onlar da Haçlılar tarafından bozguna uğratılmıştı.⁹⁴

⁸⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 164.

⁹⁰ Sahillioğlu, "Antakya", 230.

⁹¹ Gürhan Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S 636-1100)*, (Antakya: Antakya Belediyesi Yayınları, 2010), 236.

⁹² Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 42-44.

⁹³ Carl Brockelmann, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi*, çev. Neşet Çağatay, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964), 206.

⁹⁴ Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya*, 237.

1.8.2. Yağısıyan'ın Hristiyan Halka Karşı Aldığı Tedbirler

Yağısıyan'ın tebaasının çoğu Hristiyan, Rum, Ermeni ve Süryani idi. Greklerden ve Ermenilerden aynı ölçüde nefret eden Süryaniler, belki de tarafsız veya devlet taraftarı kalacaklardı, fakat Yağısıyan diğerlerine güvenemezdi. O şimdiye kadar Hristiyanlara hoşgörülü davranmıştı. Ortodoks Patrik Ioannes Oksites, büyük kiliseleri camiye çevrilmemiş olarak Antakya'da ruhani hâkimiyetini sürdürebilmişti. Fakat şimdi Haçlılar yaklaşınca Yağısıyan, Patrik'i hapse attırmış ve nüfuzlu birçok Hristiyan'ı şehirden sürüp çıkarmıştı.⁹⁵

Kanaatimizce Yağısıyan'ın Haçlılara karşı aldığı tedbirler, esasında çok akıllıca ve pratiğe yönelikti. Hristiyan tebaasına karşı bu tür önlemleri alması doğaldı. Antakya halkının nüfusunun çoğunun Hristiyanlar tarafından oluşması farklı tedbirler almasına sebep olmuştu. Sonuç itibariyle Hristiyan halkın, kendisine ihanet edip aynı dinden olan Haçlılara yardım etmesi mümkündü ve bu durum şehri müdafaa konusunda Yağısıyan'ı savunmasız bırakabilirdi.

Ibnü'l-Esir, Yağısıyan'ın aldığı akıllıca tedbirleri bize şöyle anlatır:

“Antakya hâkimi Yağısıyan, Haçlıların Antakya'ya doğru geldiklerini haber alınca, şehirdeki Hristiyanlardan korktu, Antakyalı Müslümanları dışarı çıkarıp şehrin etrafına hendek kazmalarını emretti ve Müslümanların yanına hiçbir yabancıyı sokmadı. Ertesi gün de aynı şekilde Hristiyanları çıkarıp hendek kazmalarını emretti. Hristiyanlar ikinci vaktine kadar çalıştılar, şehre girmek istediklerinde Yağısıyan onları içeri sokmadı ve: ‘Antakya sizindir; ancak Haçlılarla aramızda neler cereyan edeceğini görünceye kadar bana emanet edeceksiniz’ dedi. Hristiyanların: ‘karılarımızı ve çocuklarımızı kim koruyacak?’ diye sormaları üzerine Yağısıyan ‘ben onlara kefilim’ cevabını verdi. Onlar da içeri girmekten vazgeçip Haçlıların arasına katıldılar... Yağısıyan bu sırada dışarı çıkardığı Hristiyanların ailelerini muhafaza etti. Onlara tecavüze yeltenenlere mani oldu.”⁹⁶ Yağısıyan gerçekten, sadece bazı Hristiyan önderleri şehirden sürmüş ve onların ailelerini koruyarak sözünü tutmuştur.⁹⁷

Yağısıyan'ın Hristiyan halk ile ilgili bu uygulaması, kendisi için yararlı olmaktan ziyade zararlı olmuştur. Çünkü dışarıda kalan erkek Hristiyanlar sürekli olarak

⁹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 165.

⁹⁶ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi 't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 229.

⁹⁷ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 49.

içeride kalan çoluk çocuklarıyla irtibat halinde oldukları için onların dindaşları olan Haçlılar bu irtibattan yararlanmışlar ve bu durum şehrin düşüşünü kolaylaştırmıştır. Nitekim bu irtibat sayesinde, Antakya kalesinde ne oluyor ne bitiyor, hepsini öğrenebiliyorlardı. Bu arada Müslümanların idaresini Haçlılara tercih eden bazı Süryaniler de, Yağısıyan'a Haçlı haberlerini ulaştırıyorlardı.⁹⁸

1.8.3. Yağısıyan'ın Erzak ve Mühimmat Depolaması

Yağısıyan'ın aldığı önlemler sadece çevre emirlerden yardım istemek ve Hristiyan ahaliye karşı tedbir almakla sınırlı değildi. O uzun bir kuşatma ihtimaline karşı yiyecek maddeleri depo etmişti. Willermus Tyrensis, Yağısıyan'ın bu acil ve gayretli çalışmalarını şöyle nakleder:

“Yağısıyan büyük bir gayretle, komşu şehirlerden savaşçı kuvvetler, kuşatmaya karşı yiyecek ve ihtiyaç maddeleri topladı, silahlar getirtti. Halkı demir, çelik ne gerekliyse savaş makinaları getirmeye teşvik etti ve kuşatılan halkın ve şehrin kurtuluşu için gerekli olan her şeyi eksiksiz tamamladı. Böylece şehrin çevresini dolaşır, meyve, şarap, yağ ve diğer gıda ürünleri, büyük ve küçükbaş hayvanlar, ne varsa aldılar ve şehirde stokladılar. Böylece beklenen düşman saldırılarına karşı hiç de azımsanmayacak bir çabayla ve itina ile hazırlandılar.”⁹⁹

1.9. HAÇLILARIN ANTAKYA KUŞATMASI

Haçlılar 20 Ekim 1097 tarihinde Asi Nehrinde Demirköprü'ye varmışlardı. Burası Maraş ve Halep'ten gelen yollarla birleşiyordu. Burada Yağısıyan'ın ordusunu takviye için yolda bulunan sığır ve koyun sürüleriyle, buğday nakleden büyük bir kervan Haçlıların eline geçti. Artık Haçlılar için Antakya'ya giden yol açılmıştı, Haçlılar şehrin iç kalesini uzaktan görebiliyordu.¹⁰⁰

Ertesi gün 21 Ekim günü itibarıyla I. Bohemond, kendi komutasındaki 400 atlıdan oluşan öncü kuvvetleriyle Antakya surlarının önüne geldi. Ordunun geri kalan kısmı onu takip ediyordu. 300 bin silahlı olmak üzere 600 bin kişiden oluşan büyük

⁹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 167.

⁹⁹ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 170.

¹⁰⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 164.

Haçlı ordusu, 22 Ekim 1097'de I. Bohemond'un ordusuna katıldı.¹⁰¹ Yağısıyan'ın ordusu ise asker sayısı bakımından yeterli değildi. Takviye kuvvetlere ihtiyacı vardı. Bunun içindir ki kendisi, zaten sayıları az olan askerlerini tehlikeye atmamak için hücumla geçmiyordu.¹⁰² Yağısıyan'ın, Haçlıların kalabalık ve ağır zırhlı ordularının karşısında direnebilmek için aldığı önlemler esasen işe yarıyordu. Bu önlemleri "Yağısıyan'ın Antakya'yı Korumak İçin Hazırlıkları" başlığı altında yukarıda zikretmiştik.

Çok güçlü surlarla korunan Antakya'nın altı ana giriş kapısı vardı. Bunlar Halep yönünde St. Paul Kapısı, Daphne (Harbiye) ve Lazkiye yönünde St. George Kapısı, Samandağ yönünde Asi Nehri üzerinde tahkim edilmiş bir köprüden sonra geçilen Köprü Kapısı idi. Köprü Kapısının kuzeydoğusunda yer alan Dük Kapısı ile bunun doğusundaki Köpek Kapısı, Habibi Neccar (Şilpus) Dağı'nda Demir Kapı (bu kapı şu an hala ayaktadır) kente açılan kapılardı.¹⁰³

Antakya, aslında alınabilir gibi bir kale değildi. Surlarının uzunluğu 12 kilometreydi. Üç farklı düzeyde inşa edilmiş en az 360 kulesi vardı. Kesme taşlardan ve tuğlalardan duvarlı engellerle, sağlam bir şekilde inşa edilen surlar, doğuda Habibi Neccar tepesine tırmanmakta ve zirveyi ele geçirilemez bir hisarla taçlandırmaktaydı. Batıda, Suriyelilerin el Asi (isyankâr, asi nehir) adını verdikleri Orontes (Asi) nehri vardı; buna Asi adının verilme nedeni, bazen ters yönde, yani Akdeniz'den ülke içine akıyormuş izlenimini vermesidir. Yatağı, Antakya surları boyunca giderek, geçmesi çok kolay olmayan doğal bir engel oluşturmaktadır. Güneyde istihkâmlar bir vadiye doğru sarmaktadırlar, bu vadinin eğimi o kadar diktir ki, surun bir devamı gibi durmaktadır. Bu nedenle, kuşatıcıların kenti tamamen sarmaları olanaksızdı ve kenti savunanların da dışarıyla haberleşme ve yiyecek sağlama konularında hiçbir sıkıntıları yoktu.¹⁰⁴

1097 yılının Aralık ayı ortalarında, Dımaşk Meliki Dukak, Atabey Tuğtegin ve Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve'nin katılımıyla oluşan bir ordu, Antakya'ya yardıma gelirken Haçlılar tarafından bozguna uğratıldı ve Hama'ya geri çekilmeye mecbur kaldı.¹⁰⁵

¹⁰¹ Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya*, 237.

¹⁰² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 165.

¹⁰³ Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya*, 237.

¹⁰⁴ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 40.

¹⁰⁵ Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya*, 237.

Anna Komnena, ünlü eseri *Aleksiad*'da Antakya'nın Haçlılar tarafından kuşatılmasını şöyle anlatmıştır: Latinler, yanlarında Rum ordusuyla, 'hızlı yol' denen yoldan Antakya'ya vardılar; surların yakınında, hendekle çevrili bir konaklama yeri hazırlayıp, yüklerini oraya yıktılar ve kenti kuşatmaya koyularak, kuşatmayı üç ay boyunca sürdürdüler. Korku içinde olan Türkler, Horasan sultanına başvurup, Antakya savunucularını güçlendirmek ve kuşatmayı sürdüren Latinleri kovalamak için yeteri kadar adam göndermesini istediler.¹⁰⁶

1.9.1. Kuşatma Sırasında Suriye ve Büyük Selçukluların Durumu

Antakya'nın kuşatılmasının uzun süreceği, kolayca Haçlılara teslim olmayacağı belliydi. Ama bütün bu olaylar vuku bulurken, bir yandan Sultan Berkyaruk ve Muhammed Tapar, bir diğer yandan Sencer ve Devletşah gibi Selçuklu beyleri, saltanat için birbirleriyle savaşıyorlardı. Bağdat'taki Halife ise Selçuklu sultanlarının elinde oyuncak haline gelmişti. Onlardan hangisi güçlense, halifenin yanında Cuma hutbelerini kendi adına okutuyordu.¹⁰⁷

1090'ların başında, Selçuklular içinde baş gösteren iktidar çekişmeleri yüzünden bölgedeki Türk yöneticiler, bu beklenmedik Haçlı akımına karşı hemen bir İslami birlik sağlamaya çalışmak yerine kendi çıkarları peşinde koşmaktaydılar.¹⁰⁸ Haçlıları Bizans'ın paralı askerleri zanneden Dımaşk'taki Dukak ve Halep'teki Rıdvan, Yağısıyan'ın yardım çağrılarını üzerine Aralık 1097 ve Şubat 1098' de ayrı ayrı düzensiz ordular sevk ettiler. Bu iki melik, o kış güçlerini birleştirmiş olsalardı, I. Haçlı seferinin Antakya önündeki kuşatmasını kırabilirdiler. Oysa Haçlılar, önemli kayıplara uğrasalar da bu orduları püskürttüler.¹⁰⁹

1.9.2. Haçlıların Açlıkla Mücadelesi ve Erzak Temini

Çok güçlü surlarla korunan Antakya'nın ele geçirilmesi, Haçlılar için hiç de kolay olmamıştır. Kuşatma 7 ay 13 gün sürmüş ve kıtlık, açlık, yokluk ve sefalet Haçlıların disiplin açısından bozulmalarını beraberinde getirmiştir. Urfalı Mateos

¹⁰⁶ Anna Komnena, *Aleksiad Malazgirt'in Sonrası*, 333.

¹⁰⁷ Sırma, *Haçlı Seferleri*, 73.

¹⁰⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 85-86.

¹⁰⁹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 91.

meşhur Vekayi-Name'sinde, muhasaranın 10 ay devam ettiğini yazmaktadır.¹¹⁰ Ebu'l Farac ise muhasaranın 9 ay devam ettiğini ifade eder.¹¹¹

Kışın gelmesiyle birlikte Haçlılar, ordunun yorgunluğu ve Antakya surlarının çok kuvvetli oluşuna binaen, ilk zamanlarda şehre hücum etme konusunda tereddüt gösterdiler. Şehrin valisi Yağısıyan da bu tereddütten istifade ederek, zaman zaman yaptığı taciz edici küçük saldırılarla Haçlılara kayıplar verdiriyordu. Haçlılar bu kayıplarla birlikte, hızlı tükettikleri erzakın bitmesi ile başlayan açlıkla mücadele ediyor ve ağır kayıplar veriyorlardı. Haçlı orduları Antakya ovasına ilk geldiklerinde burasını yiyecek dolu olarak bulmuşlardı. Köylülerin ambarları, yılın ürünleriyle tamamen doluydu. Kuşatmanın bu kadar uzun süreceğini tahmin etmedikleri için, ürün stok etmemişlerdi. Dolayısıyla büyük bir kıtlık içine düştüler.¹¹² Kış yağmurları Haçlıların karargâhlarını çevreleyen araziye bataklığa çeviriyor, yiyecek kıtlığı sebebiyle askerlerin bedenleri ölümcül hastalıklara daha dayanıksız hale geliyor ve sayıları hızla azalıyordu.¹¹³ O dönemde yaşayan bir Ermeni Hristiyan'ın daha sonra aktardığına göre, "Haçlı ordusunda yiyecek yokluğu, ölümler ve hastalıklar öylesine arttı ki, neredeyse beş kişiden biri hayatını yitirmişti."¹¹⁴

Haçlılara erzak yardımı yapmak için Avrupa'dan gemiler gelmişti. 13 gemiden oluşan bir Ceneviz donanması, Papa Urbanus'un Cenova şehrinden, iki yıl önce yaptığı davetin geç kalmış bir cevabıydı. Gemiler mühimmat ve askerlerden oluşuyordu ve Cenovalıların yaptığı bu yardım açlık çeken, zor durumda bulunan Haçlılar için geçici bir süre de olsa huzur niteliği taşımaktaydı. Ayrıca, Papa Urbanus'un sayesinde gelen bu donanmayla Haçlılar, bugünkü adı Samandağ olan Süveydiye Limanını da işgal etmiş oldular. Ancak gönderilen yiyecek onlara yetmemişti ve erzak temini için çevre köy, belde ve şehirlere yağma ve talana gidiyorlardı. Askerler, ordugâhtan ayrılarak gittikleri yerlerde yağmaladıkları erzakı kampa getiriyorlardı. Türk kuvvetleri, I. Bohemond'un karargâhının üst tarafında, ordugâha dönmek hususunda geç kalan Haçlıları gözleyip pusu kurarak öldürüyorlardı.¹¹⁵

¹¹⁰ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 190.

¹¹¹ Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi*, 2: 339.

¹¹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 168.

¹¹³ George W Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, çev. İhsan Durdu, (İstanbul: Ark Kitapları, 2018), 85.

¹¹⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 88.

¹¹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 168.

Kuşatmanın 3. ayından sonra açlığın pençesinde kıvranmaya başlayan Haçlılar, bitki kökleri, çeşitli otlar, at, eşek, köpek, fare, hatta ölü Müslüman askerlerinin toprağa gömülü naaşlarını çıkarıp yemişlerdir.¹¹⁶ Ocak 1098'in ilk haftasında açlık o kadar korkunç bir dereceye varmıştı ki, bununla ilgili bir tasvir Fulcherius Carnotensis tarafından şöyle yapılmıştır: “Açlıktan ölmek üzere olan insanlar, henüz büyümekte olan fasulye saplarını, olgunlaşmamış otları tuzlayarak yiyor ve hatta odun olmadığından, deve dikenlerini çiğ çiğ yutmaya çalışarak dillerinin parçalanmasına neden oluyorlardı. Ayrıca atları, eşekleri, develeri, köpekleri hatta fareleri bile yiyenler vardı. Yoksullar ise hayvan derilerini ve hububat tohumu olarak kullanılan gübreleri de yiyorlardı.”¹¹⁷

Bizans'a bağlı olup Kıbrıs'ta bulunan Kudüs Patriği Simon'un yolladığı erzak ile sıkıntı kısmen giderilmişse de, açlık sorunu tamamen çözülememişti. Açlık tesiri ile Haçlı askerleri ordugâhtan kaçmaya veya daha zengin bölgelere yerleşmeye başlarken, bir kısmı da memleketlerine dönmek üzere yola çıkmışlardı. Başlangıçta bu kaçaklar sadece basit yayalar veya ücretli askerlerden oluşurken, daha sonra asiller de kaçmaya tevessül ediyorlardı. Ocak ayı içinde bir sabah, Pierre L'Ermite'in, yanında Dülger Guillaume ile birlikte kaçma girişiminde bulunması sonrası Tancred, hemen takiplerine başlamış ve bunları yakalayarak karargâha geri getirmişti. Pierre L'Ermite şöhreti sebebiyle itibarının zedelenmemesi için cezalandırılmamıştı. Ancak Guillaume, bütün geceyi I. Bohemond'un çadırında geçirmek zorunda kalmış ve sabah ise tehditlerle dolu bir tekdire muhatap olmuştu.¹¹⁸

Haçlılar bu dönemde Kilikya gibi uzak yerlerden ve daha sonra Edessa yani Urfa Kontluğu'ndaki Boulogne'lu Baudouin'den yardım aldılar. Bundan da önemlisi, Akdeniz yoluyla gönderilen ve artık Haçlıların elinde bulunan Lazkiye ve Süveydiye limanlarına boşaltılan malzemeydi. 4 Mart'ta yiyecek, inşaat malzemesi ve zanaatkâr taşıyan küçük bir İngiliz filosu St. Simon' a yanaştı. Birkaç gün sonra I. Bohemond ve Toulous'lu Raymond, Antakyalı Müslüman askerlerin tüm engelleme girişimlerine rağmen, bu malzemeyi kuşatma kampına ulaştırmayı başardılar. Bu malzeme sayesinde

¹¹⁶ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 192.

¹¹⁷ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 176.

¹¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 171.

Haçlılar, kuşatmalarında oluşan önemli bir gediği kapatabildiler.¹¹⁹

1.9.3. Antakya Kuşatması Şiddetleniyor

Antakya kuşatması uzadıkça, Haçlılarda kısmi çözümler yaşanıyor. Yağısıyan ise bir yandan şehrin savunmasını takviye ederken, diğer yandan çevredeki emir ve meliklerden de yardım istemeye devam ediyordu. Yağısıyan, 1098 Ocak ayında bir kez daha, aralarının bozuk olduğu Halep meliki Rıdvan'a, oğlu Şemsüddeve aracılığı ile yönelmek zorunda kaldı. Erzak durumları giderek kötüleşen Haçlılar, Selçuklu topraklarında bir talan harekâtına girerek, Halep yakınlarını bile yağmalayıp alt üst etmişlerdi. Rıdvan, kendi toprakları üzerine yönelen tehdidi ilk kez hissetmişti.¹²⁰ Rıdvan bu kez yaklaşan tehlikenin farkına varmış olacak ki, küçük bir birlik ile Yağısıyan'ın tekrar onun hâkimiyetini kabul etmesi ile, ordusunun başında Antakya'ya doğru yola çıktı. Beraberinde Artuklular'dan, kuzeni olan Sökmen ve babalığı ve Atabeyi Humus emîri Cenâhüddeve Hüseyin de vardı. Ancak bu birleşik ordu da 9 Şubat 1098'de Antakya Gölü kıyısındaki muharebede, Haçlılara kesin olarak yenilerek geri çekilmek zorunda kaldı.¹²¹

Haçlıların yerel Ermeni müttefikleri ise Harim'i işgal ettiler. Selçuklu garnizonu tahliye ettiği kaleyi ateşe vermişti ama Hristiyanlar orada çok sayıda askeri teçhizat ve at ele geçirdiler. Tancred'in askerleri bu ganimetler sayesinde moral buldular. İlkbahar'ın gelmesiyle birlikte şartlar düzelmeye başlamış, bu esnada bir İngiliz filosunun hem gıda hem de inşaat malzemesi yardımı Haçlıları rahatlatmıştı. Tüm bunlara rağmen Haçlılar, Antakya surlarını hala aşamamışlardı.¹²²

Haçlılar, 1098 yılının Nisan ayında Antakya'yı ele geçirmek için ilk önemli girişimlerini yaptılar. Asi nehrinin güney tarafından geçerek şehirden giden yol üstündeki bir köprübaşına mevzilendiler ve şehrin dış dünyayla olan ilişkisini kestiler. Bir süre sonra aylardan beri direnen ve dış bağlantıları kesildiği için erzakları tükenen Antakya'da yiyecek sıkıntısı başladı. Yağısıyan'ın stokları tükenmişti. Hastalıklar da çok fazlaydı. Tüm bunlara rağmen Yağısıyan'ın esas umudu, Musul ve Halep'ten

¹¹⁹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 89.

¹²⁰ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 47.

¹²¹ Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler: Rıdvan ve Dukak*, 265.

¹²² Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 55.

gelecek büyük İslam ordularıydı. Çünkü Musul valisi Kürboğa, Selçuklu Sultanı Berkıaruk'un özel emriyle büyük bir orduyla Antakya'ya doğru yola çıkmıştı. Tutuş'un oğulları düşman kardeşler; Dimaşk meliki Dukak'ın ve Halep meliki Rıdvan'ın ordularının yanında, Dukak'ın Atabeyi olan Tuğtegin, Hıms Valisi Cenahüddeve, Sincar hâkimi Arslantaş, Süleyman b. Artuk, Türkmenler ile bu bölgedeki emir ve melikler Kürboğa'ya katıldılar.¹²³ Urfalı Mateos'a göre Kürboğa'nın ordusu 800 bin atlı ve 300 bin piyade askerden müteşekkil, büyük bir azametle yürüyen, muazzam bir orduydı.¹²⁴

1.9.4. Urfa Haçlı Kontluğunun Sürece Etkisi

Kürboğa, Mayısın ilk günlerinde başlıca emirlerini toplayarak, Antakya seferine çıkacakken yolunu değiştirme kararı verdiğini açıkladı. Önce kuzeye yönelerek Edessa (Urfa) sorununu birkaç gün içinde çözecek, bundan sonra Antakya'yı kuşatanlarla tehlikesizce karşılaşacaktı. Bazı emirler, Yağısıyan'ın endişeli mesajını hatırlatarak itiraz ettiler fakat Kürboğa geri adım atmadı. Ordusunu hazırladıktan sonra ilk Haçlı Kontluğunun kurulmuş olduğu Urfa'yı kurtarmak için harekete geçti. Bu ordu, üç hafta süreyle (4-25 Mayıs 1098) Urfa'yı kuşattı ise de, Kont Baudouin'in şiddetli savunma savaşı vermesi karşısında başarılı olamadı. Ordunun doğrudan Antakya'ya gitmek yerine daha önce Haçlıların eline geçmiş olan Urfa'yı kurtarma girişiminde bulunması üzerine, üç hafta kadar zaman kaybedilmiş oldu. Kürboğa sonunda hatasını kabul etti ve cebri bir yürüyüşle Antakya yoluna yeniden koyuldu.¹²⁵

Kürboğa'nın kendiliğinden içine düştüğü yanlış hesap, Haçlı ordularına geniş bir nefes alma imkânı vermişti. O, Baudouin'in taarruz edemeyecek kadar zayıf fakat büyük kalesi içinde kolayca ortadan kaldırılamayacak kadar güçlü olduğunu anlayamamıştı. Kürboğa sarf edilen çabanın ve kaybolan zamanın bu işe değmeyeceğini anlayıncaya kadar, 3 hafta boyunca Urfa önünde durup, boş yere surlara saldırdı.¹²⁶

Urfa önlerinde geçen bu çok önemli zaman diliminde I. Bohemond, yorulmak bilmez bir gayret içinde çalışmalarını hızlandırdı. Yağısıyan için ise Mayısın ilk günlerindeki umut, yerini tam bir düzensizliğe bırakmıştı. Sokakta olduğu gibi

¹²³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 230.

¹²⁴ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 196.

¹²⁵ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 54.

¹²⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 177.

Yağısıyan ve ileri gelen adamlarının arasında da Kürboğa'nın birliklerinin neden bu kadar geciktikleri anlaşılamıyordu. Yağısıyan umutsuzluk içindeydi. İbnü'l-Esir'e göre, Kürboğa'nın Antakya'ya yönelmesi üzerine Haçlı ordusunda bir telaş ve panik havası oluşmuştu.¹²⁷ Bu durumda Haçlı komutanları bir karar verme aşamasına gelmişlerdi. Ya Kürboğa ile savaşıyorlar, ya Yağısıyan ile Kürboğa'nın arasında kalıp Antakya surlarının önünde ölüp gidecekler, ya da kuşatmadan vazgeçip ülkelerine döneceklerdi.¹²⁸

Haçlılar, Yağısıyan'ın büyük bir özveri ile savunduğu Antakya kalesini şiddetle kuşatmaya devam ediyorlardı. Ancak ciddi ve kalabalık bir Türk ordusunun geldiğini duyunca oldukça telaşlandılar. Hatta Haçlı karargâhında çıkan panik sebebiyle, aralarında Kont Etienne de Blois'in de bulunduğu bazı Haçlılar, ordudan kaçıp yurtlarına geri döndüler.¹²⁹ Bir yandan acil olarak savunma önlemleri alırken diğer yandan da I. Bohemond, Tancred, Godefroi ve Raymond olmak üzere, Haçlı liderlerinin oluşturduğu bir toplantı yaptılar. Toplantıda Kürboğa'nın Antakya'ya gelişi ile ilgili durum müzakeresi yapıldı. Haçlıların böylesine bir yok olma krizi yaşadığı anda I. Bohemond öne çıktı. Bu durumda Antakya'nın düşmesini sağlayan kişinin kent üzerinde hak iddia etmesi gerektiğini ileri sürdü. Eğer I. Bohemond'un birlikleri, şehre ilk olarak girer ve imparator da gelmeyecek olursa şehir kedisine verilecekti.¹³⁰ Bu öneri uzun tartışmalardan sonra İmparator Aleksios'un talebi halinde, kentin ona teslim edilmesi koşuluyla kabul edildi.¹³¹ Anna Komnena, I. Bohemond'un bu fikrini kurnazlığına ve toprak sahibi olma hırsına bağlar. Ona göre bunların tümü I. Bohemond'un oyunu idi¹³²

Aynı dönemlerde, Anadolu seferine çıkmış olan Bizans İmparatoru Aleksios'tan Antakya'ya doğru gelen Kürboğa ve kuvvetlerine karşı yardım istenmiş, bu durum ihtiraslarla pençeleşen I. Bohemond için hiç de iyi bir haber olmamıştı. Çünkü I. Bohemond, İznik'te Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'a, Haçlıların Anadolu'da aldıkları toprakları Bizans'a bırakacaklarına dair yemin ederek İznik'ten Anadolu içlerine, Antakya'ya doğru hareket etmişti. Antakya'ya sahip olmak isteyen I. Bohemond, İmparatorun gelip Kürboğa'nın ordusunu yenmesi durumunda, şehrin

¹²⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 229.

¹²⁸ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 196.

¹²⁹ Demirkent, "Haçlılar", 529.

¹³⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 177; Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 55.

¹³¹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 92.

¹³² Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 334-335.

Bizans'a teslim edileceğini biliyordu.¹³³ Fakat İmparator ve ordusu, Antakya yolunda Akşehir yakınlarındayken Haçlı ordusundan kaçan Kont Etienne de Blois'in de bulunduğu bazı kişiler, İmparator Aleksios'un ordugâhına varıp Türk ordusunun artık Antakya içinde olduğunu, Kürboğa'nın ordusu karşısında Haçlıların hiç şanslarının olmadığını, tüm Haçlıların kesin olarak imha edileceğini haber verdiler. Bu haberler üzerine İmparator, planlarını yeniden değerlendirmek zorunda kaldı ve İstanbul'a dönme kararı aldı. Çünkü Türklerin Antakya ile kalmayıp İstanbul'a kadar geleceklerini biliyordu. Dolayısıyla Aleksios, Antakya seferinden vazgeçti ve büyük Bizans ordusu kuzeye doğru çekilmeye başladı.¹³⁴

Bizans ordusunun Antakya'ya yardıma gelmeyeceğini öğrenen Haçlılar, imparatoru Haçlı davasına ihanet etmekle suçladılar. Aslında bu durum şehri kendisi için isteyen I. Bohemond'un çıkarlarına uygundu, çünkü önemli bir bahane bulmuştu. İmparator Aleksios'un İstanbul'a çekilmesi, Haçlı seferlerinin ve bölge tarihinin akışını önemli ölçüde değiştirdi.¹³⁵

1.9.5. Bohemond'un Antakya'yı Ele Geçirmek İçin Yaptığı Planlar

Antakya surlarının güçlü olması, sürecin uzaması, Haçlı askerlerinin umutsuzluğa kapılması ve yaklaşmakta olan Kürboğa'nın ordusunun haberlerinin gelmesi nedeniyle, Haçlı liderleri umutsuzluğa düşmüştü. I. Bohemond, güçle gerçekleştirilemeyen şeyin hileyle gerçekleştirilebileceğini, hileyle sadece güvenliğin değil servet ve büyüklüğün de elde edilebileceğini düşünüyordu.¹³⁶ Kaleyı ancak hile ile ele geçirebileceğini fark etti ve bu doğrultuda casuslarının da yardımı ile "İki Kızkardeş" kulesinin muhafızı olan Firuz adında zırh ustası ve komutan bir Ermeni ile irtibat kurmayı başardı. Antakya önünde toplanan Haçlı ordularının, surların içinden işbirlikçilerin yardımını sağlamadan kente asla giremeyeceklerinden emindi. Sonuç itibarıyla Yağsıyan, kuşatmanın ta başından aldığı önlemlerdeki ihanet takıntısı hususunda haklı çıkmıştı.¹³⁷

¹³³ Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 340.

¹³⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 183-184.

¹³⁵ Cüneyt Kanat ve Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2018), 91.

¹³⁶ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 88.

¹³⁷ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 39.

Yağısıyan idaresinde önemli mevkilere gelmiş olan Firûz¹³⁸ adlı bu Ermeni, “İki Kız Kardeş” adı verilen kulelerin sorumlusuydu ve daha önceden Yağısıyan tarafından, erzak istifçiliği yaptığı için para cezasına çarptırılmıştı. Şimdi ise Yağısıyan’dan intikam almanın fırsatını bulmuştu. I. Bohemond ile bir anlaşma yaparak şehri kendisine satmaya hazır olduğunu bildirdi.¹³⁹ Bu ihanet olayı ile ilgili Firûz ile kardeşi arasında geçen konuşma bağlamında, Türklerin Antakya’da yaşayan Hristiyan halka nasıl davrandığını ve ihanetin boyutunu görmemiz mümkündür:

“Birader, bizim düşmanlığımızın ve nefretimizin temeli olan adamlar için sızlanıp durursun ki, buna şaşarım. Haçlılar Antakya’ya gelmezden evvel biz nimet ve huzura boğulmuştuk. Şehir muhasara olduğu günden beri günlerimizi emniyetsiz ve huzursuz bir halde geçirmekteyiz. Bizim üzerimize salmak istedikleri bela varsın onlara isabet etsin. İçimizde bulunan Hristiyanlara gelince, onların çoğu hıyanet içindedir. Bizi hasmımızın eziyet veren kılıcına teslim etmek düşüncelerinde olduklarını inkâr eder misin?”¹⁴⁰ Firuz, ihaneti konusunda kendisine destek vermeyen kardeşini bir hançer darbesiyle öldürmüştür.¹⁴¹ Hristiyanlara her alanda hoşgörü gösteren Türkler, yine de ihanet silahıyla vurulmaktan kurtulamamıştı.

Antakya kuşatmasını sürdüren Haçlı lideri I. Bohemond, bir süre Firuz’la yaptığı bu anlaşmadan kimseye bahsetmedi. Aksine, elde edeceği başarının değerini daha da yükseltmek için algı operasyonları yaptı.

Kürboğa komutasındaki Türklerin Antakya’ya ulaşmakta olduğu haberi gelince, bu haberi de kendi adına hedeflerine ulaşmak için kullandı. İstanbul’da vassallık yemini yaparak Bizans imparatoruna verdiği sözü tutmak istemeyen ve Antakya’yı ele geçirince, Bizans imparatoru adına Haçlı seferlerinin komutanlığını yapan Tatikios’a Antakya’yı teslim etmek istemeyen I. Bohemond, Tatikios’u uzaklaştırmak için değişik entrikalara girişti. I. Bohemond, Tatikios’a İmparatorun Selçuklu sultanı ile anlaşmasını ve Horasan’dan gelen orduyu imparatorun gönderdiğini ve diğer Haçlı reislerinin kendisini öldürmek için hazırlık yaptığını söyleyerek Tatikios’un Antakya’dan

¹³⁸ İbnü'l-Esir “Ruzbe” ismini vemiştir. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 230.

¹³⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 177-178.

¹⁴⁰ Joseph François Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, çev. Güray Kırpık, (Ankara: Lotus Yayınevi, 2011), 237.

¹⁴¹ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 237.

uzaklaşmasını sağladı. Tatikios ise Antakya'dan Kıbrıs'a geçti.¹⁴² I. Bohemond böylece rakiplerinden birinden kurtulmuş oldu.

Anna Komnena Tatikios'un ordudan ayrılma sürecini I. Bohemond'un entrikalarına bağlar:

"...Antakya'yı ele geçirince, Tatikios'a teslim etmek istemeyen ve kente kendisi göz dikmiş bulunan Bohemond, Tatikios'u ister istemez oradan uzaklaşmaya zorlayacak rezilce bir düzen tasarladı. Gidip onu buldu ve ona şöyle dedi: Sana bir sır açıklayacağım; bununla senin kurtuluşun sağlanacak. Kontların kulağına gelen bir haber onların aklını perişan etti. İmparator sultan ile anlaşmış, Horasan'dan gelen orduyu bizim üzerimize o göndertiyormuş. Kontlar buna inanmış bulunuyor ve seni öldürmek için hazırlık yapıyor. Bana gelince; başındaki tehlikeyi sana bildirip seni uyarmakla görevimi yaptım, gerisi sana kalmış; kendinin ve komutan altındaki adamların güvenliğini düşünerek gerekli önlemi almak sana düşüyor."¹⁴³ Bu noktada ilginç bir bilgi olarak ifade etmek gerekir ki, "Haçlı Savaşları Tarihi" yazarı George W Cox M.A, Bizans imparatoru Aleksios'un subayı Tatikios'un, Antakya kuşatması devam ederken yaşanan kıtlık esnasında öldüğünü belirtmiştir.¹⁴⁴

1.9.6. Firuz'un Antakya'ya İhaneti

Bohemond'un Firuz ile yapmış olduğu, yukarıda bahsettiğimiz ihanet anlaşmasını uygulamaya koyması için acele etmesi gerekiyordu. Çünkü Antakya kale içinde, Haçlıların şehri bir hain vasıtasıyla ele geçirmeye kalkışacağı söylentisi yayılmıştı ve hainin Firuz olduğuna dair imalarda bulunuluyordu. Diğer hainler gibi Firuz da, kendisinin suçlanacağını tahmin ederek kulelerdeki nöbetçilerin, ertesi gün değiştirilmesi uyarısında bulundu. Bu öneri onun masum ve sadık olduğuna kuşku bırakmayacak bir delil olarak değerlendirildi.¹⁴⁵ Firuz ve Bohemond önceden bir plan yapmıştı. Bu planda Firuz'un Bohemond'a söylediği sözleri İbnü'l-Esir şöyle anlatmaktadır:

"Dışarıdan bana gizlice işaret verirsin, ben hemen bu küçük burcu sana teslim ederim; yalnız sen ve buyruğundaki askerler, elinizin altında ip merdivenlerle hazır

¹⁴² Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 334.

¹⁴³ Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 334.

¹⁴⁴ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 85.

¹⁴⁵ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 88.

olun. Ancak sizin hazır olmanız yetmez; bütün ordu silah başı etmiş bulunmalı ki, Türkler, sizin surlara tırmanışınızı görüp, savaş naralarınızı duyar duymaz hemen kaçıma koyulsunlar.”¹⁴⁶

Fulcherius Carnotensis ise, Firuz’un Antakya’yı Haçlılara teslim etmesini tamamen başka bir sebebe bağlamaktadır. Konuyla ilgili şu bilgileri aktarmaktadır:

“Mesih bir gün şehirdeki Ermeni dönmesi sözde bir Müslümana göründü ve şöyle dedi, “Kalk, hey sen uyuyan! Sana şehri Hristiyanlara geri vermeni emrediyorum.” Bu adam sesi merak ettiği halde onu sır olarak sakladı. Mesih tekrar ona göründü, “Hristiyanlara şehri geri ver”, dedi. Ne yapacağını şaşırarak adam Antakya emirine gitti ve bu hadiseyi ona anlattı. Emir ise onu şöyle cevapladı, “Ey Aptal adam, sen bir hayalet mi inanmak istiyorsun?” Bunun üzerine adam döndü ve sessiz kaldı. Mesih ona tekrar göründü ve ‘Emrimi neden yerine getirmedin, durmak senin için değil, bunu sana emreden her şeyin sahibi, benim içindir’ dedi. Bütün şüpheleri içinden atan Ermeni, şehri ele geçirecek adamlarımızla bir komplo hazırladı.”¹⁴⁷

Bu ifadelerle bakarsak Firuz’un ihaneti tamamen ilahi kaynaklı bir buyruk olarak önümüze çıkmaktadır.

Anna Komnena ise konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“O sırada, hisar surlarının Bohemond’a düşen bölümüne üstten bakan burçta bir Ermeni vardı. Bu kişi surun üzerindeki yan duvardan aşağıya doğru eğilip bakındığı (ve Franklarla konuştuğu için) Bohemond okşayıcı laflarla ve bir sürü çekici vaatle, onu kenti teslim etmeye razı etti. Ermeni ona “Sen ne zaman istersen” dedi. Dışarıdan bana gizlice işaret verirsin, ben hemen küçük burcu sana teslim ederim; yalnız, sen ve buyruğundaki askerler, elinizin altında ip merdivenlerle hazır olun. Ancak, sizin hazır olmanız yetmez: bütün ordu silah başı etmiş bulunmalı; ta ki, dehşete düşecek Türkler, sizin surlara tırmanışınızı görüp, savaş naralarınızı duyar duymaz hemen kaçıma koyulsunlar.”¹⁴⁸

Urfalı Mateos da şu ifadelerle hadiseyi ilahi bir noktaya dayandırmaktadır: “Allah, Hristiyanların küçük ordusunun mahvına razı olmayıp, İsrail oğullarına yapmış olduğu gibi, onları kendi himayesi altına aldı. Müslümanlar henüz uzakta iken, şehrin ileri gelenlerinden birisi, geceleyin Bohemond ile diğer Frank prenslerine adam

¹⁴⁶ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 230.

¹⁴⁷ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 102.

¹⁴⁸ Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 334.

gönderip kendi irsî hakları tanınmak şartıyla, şehri kendilerine teslim edeceğini onlara bildirdi. O, Franklardan yeminli teminat aldıktan sonra Antakya'yı, geceleyin gizlice Bohemond'a teslim etti.”¹⁴⁹

1.9.7. Antakya'nın Düşmesi

I. Bohemond, Firuz ile yapmış olduğu ihanet anlaşmasını 2 Haziran gecesi uygulamaya koydu. Plana göre bütün Haçlılar, başlarında I. Bohemond olduğu halde Müslüman topraklarını istila etmeye (ya da Kürboğa ile savaşmaya) gider gibi hareket ederek kamptan uzaklaşacak, gece yarısından sonra sessizce geriye dönerek kendisinin koruduğu “İki Kızkardeş” kulesinin altına geleceklerdi. Firuz onları kulenin üstünde bekleyecek ve yukarıya tırmanmalarına yardım ederek, surları aşıp kente girmelerini sağlayacaktı. Bohemond bu planı ancak o gün Haçlı liderlerine açıkladı.¹⁵⁰

Bazı Haçlı liderlerin böyle bir yolun çözüm olmayacağı noktasındaki itirazlarına rağmen plan aynen uygulandı ve kararlaştırılan zamanda kuleden Firuz'un aşağıya sarkıttığı merdivenle¹⁵¹ Covel adlı bir şövalyenin cesaret ve teşvikiyle 60 haçlı askeri birbiri arkasından merdivene tırmandı.¹⁵² Önce kuledeki muhafızları ve Firuz'un kardeşini de öldüren Haçlı askerleri, o esnada merdivenin kırılmasıyla endişeli bir duruma düştü ama el yordamıyla karanlıkta şehir kapısını açıp, kapı önünde bekleyen askerleri içeri aldılar.¹⁵³

Kapı dışında bekleyen Haçlılar hemen şehrin içine girerek önlerine çıkan bütün Müslüman ve Türkleri, çoluk çocuk, yaşlı genç, kadın erkek demeden kılıçtan geçirdiler. Tüm kaynaklar Antakya'daki katliamın altını çizer. Runciman “3 Haziran günü akşam olurken Antakya'da canlı hiçbir Türk kalmamış bulunuyordu” ifadesini kullanır.¹⁵⁴ Meydanlarda ölümlerden tepeler oluşmuştu. Şehrin sokaklarında kanlar sel gibi akmıştı. Haçlılar şehirde her eve girerek bunların herhangi birinde Hristiyanlık alameti bulamazlarsa onu harap edip yıktılar.¹⁵⁵ Kentin tüm sokakları cesetlerle dolup

¹⁴⁹ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 196.

¹⁵⁰ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 231-232.

¹⁵¹ Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya*, 240-241.

¹⁵² Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 238.

¹⁵³ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 104-105.

¹⁵⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 180.

¹⁵⁵ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 240.

taşmıştı, kimse bunların kokularına dayanamıyordu; kimse kentin dar sokaklarında cesetlere basmadan yürüyemiyordu.¹⁵⁶

Antakya'nın düşmesi, yapılan katliamlar açısından dikkate değerdir. Bazı kaynaklar Müslümanların da katliam yaptığını söylemekle birlikte özellikle Hristiyanlar tarafından, Yahudiler de ayırt edilmeksizin sivil halka yönelik gerçekleştirilen kılıçtan geçirmeler tarihe geçen kara lekelerdendir. Halkların kendi tarihlerinde yaşanan bu tip olayları dillendirmeyi pek tercih etmedikleri düşünüldüğünde, bu tür bilgilerin bizzat Latince kaynaklardan öğrenilmesi doğruluk ihtimalini artıran önemli bir noktadır. 19. yüzyıl Fransız tarihçilerinden Michaud, Haçlı katliamını, Willermus Tyrensis'ten şöyle aktarıyor: "Bohemond, yanlarında bulunan esir Türklerden birkaç tanesinin kendisine getirilmesini emretti. Önce yüksek rütbeli subaylar tarafından, yetişkin esirlerin kafaları kesildi. Ardından büyük bir ateş yakılarak parçalar haline getirilmiş bu cesetler, büyük kazanlarda kaynatıldı. Esir çocuklar ise, kebab yapılacak şekilde şişlere geçirildi ve ateşte kızartıldı. Bundan sonra da, bulacakları bütün Türkleri bu şekilde yemelerini emretti. Bohemond'un hizmetçileri kendilerine verilen emri aksatmadan yerine getirdiler."¹⁵⁷

1.9.8. Yağısıyan'ın Ölümü ve Bohemond'un Zaferi

Şehre girenlerin gürültüsüyle uyanan Yağısıyan, durumun vahametini görünce derhal şehirden kaçtı. Dağlık araziye doğru atının üzerinde birkaç muhafızla kaçarken, bitkinlikle atının üzerinden düştü. Muhafızları bir iki defa onu kaldırmaya çalışmışlarsa da sonunda vazgeçip orada bıraktılar. Yağısıyan bu şekilde şaşkın bir vaziyetteyken, kendisini teşhis eden Ermeni köylüler tarafından yakalanarak, kafası kesilmek suretiyle öldürüldü. Kesilen başı yüklü miktarda ödül karşılığında I. Bohemond'a getirildi.¹⁵⁸

Yağısıyan'ın oğlu Şemsüdevle soğukkanlılığını yitirmeyerek bir grup savaşıyla birlikte iç kaleye çıkmayı başarmış, her ne kadar I. Bohemond onu takip ettiyse de yetişememiştir.¹⁵⁹

Bu kanlı zafer sırasında I. Bohemond şehri alabilme noktasında asla ihmal ve kusur göstermemiş, sabah olduğunda hayallerine ulaşmanın mutluluğu ile tüm bu

¹⁵⁶ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 93.

¹⁵⁷ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 219.

¹⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 230.

¹⁵⁹ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 56.

kontrolden çıkmış katliam ve yağma arasında, bölgenin en yüce kulelerinde çıkabildiği en yüksek noktaya kendi kırmızı bayrağını dikmişti. Bu ele geçirilen bir kent üzerinde hak iddia etmenin geleneksel yöntemi idi.¹⁶⁰

I. Bohemond'un sinsi planı başarılı olmuştu. 21 Ekim 1097 tarihinde başlayan bu zorlu kuşatma 3 Haziran 1098 tarihinde Antakya'nın Silpius Dağı'nın tepesindeki, Yağısyan'ın oğlunun komutasındaki iç kale hariç Haçlıların eline geçmesiyle sona ermişti.¹⁶¹ Bu arada Antakya'ya ihanet eden Firuz, ikinci kez din değiştirerek hayatını sürdürdü ve kariyerini bir hırsız olarak sona erdirdi.¹⁶²

1.9.9. Kutsal Mızrak Efsanesi ve Haçlı Ordusundaki Etkileri

Haçlıların iç kaleyi ele geçirme süreci devam ederken, morallerinin düşük olduğu bir ortamda, ilginç bir Haçlı efsanesi ile yeniden ordunun dikkatini toplayacak bir şayia yayıldı. Askerlerin maneviyatlarını tetikleyerek onları canlandırmak isteyen Le Puy piskoposu Adhemar, Pierre Bartholomaeus adında köylü birinin, Aziz Petrus Katedralinde, İsa'nın böğrünü deşen mızrağın gömülü olduğunu rüyasında 3 defa gördüğünü ve onu bulup düşmana yürüdükleri takdirde galip geleceklerini söyledi.¹⁶³

Bu şayia üzerine Haçlı ordusundaki herkes heyecanlandı ve yeniden savaş konusunda enerji kazandı. Bununla beraber bu tür hikâyeler artmıştı ve bu durum Haçlılar için büyük bir işaretti. Gesta Francorum Anonim Haçlı Tarihi yazarına göre, görünen Hz. İsa değil Havari Aziz Andreas idi. Yazar hadiseyi şöyle nakleder: "Havari Aziz Andreas ona göründü ve dedi: Dostum ne yapıyorsun? O yanıtladı. Sen kimsin? Havari cevap verdi. Ben Havari Andreas. Sen oğlum bil ki; şehre girdiğinde eğer Saint Petrus Kilisesine gidersen, orada kurtarıcımız İsa Mesih'i çarmıhta asılıyken delmiş olan mızrağı bulacaksın. Bunu söyleyince havari kayboldu, çevresindekilere anlattı."¹⁶⁴

Bu "kutsal mızrak" arayışına katılanlardan Aguilers'li Raymond olayı şöyle anlatıyor: "Akşama kadar kazdık, bazılarımız mızrağı bulmaktan umudu kesti. ... Ama genç Peter Bartholomaeus, çalışanların yorulduğunu görünce, giysilerini çıkardı ve üstünde sadece gömleği ile yalınayak açılan çukura atladı. Sonra da kutsal mızrağını

¹⁶⁰ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 240.

¹⁶¹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 93.

¹⁶² Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 89.

¹⁶³ *Anonim Süryani Kroniği*, 19.

¹⁶⁴ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 118.

Haçlılara iade ederek, halkına güç ve zafer bahşetmesi için Tanrı'ya dua etmemizi istedi. Sonunda yüce Tanrı, bize mızrağının yerini gösterdi ve ben, bu kitabın yazarı Raymond, mızrağın ucu yerde belirir belirmez onu öptüm. O zaman kenti büyük bir mutluluk ve coşku kapladı.”¹⁶⁵

Willermus Tyrensis şu ifadeleri kullanır: “Halk bunu duyunca, bunun göklerden gelen bir teselli olduğuna hükmetti. Hep beraber zengin hediyelerle kiliseye koşup, bu değerli buluntu için minnettarlıklarını kanıtladılar ve endişelerini giderip, yeniden itaatle Rabbin hizmetine girdiler... Şimdi hürmetli ve zahit prensler yeminlerini tekrarlayıp Tanrının huzurunda birbirlerine bağlılık andı içtiler. Sıkıntılarında kurtulana kadar ve düşmanlara galip gelip mukaddes kenti ve mukaddes mezarı hürriyetine kavuşturup, orada Hristiyanlık inancını hâkim kılıncaya kadar birbirlerinden ayrılmamaya karar verdiler.”¹⁶⁶

Kaynaklara göre; 14 Haziran`da Aziz Petrus Katedralinde, 13 kişi sabahtan akşama kadar söylenen yeri kazmış ve mızrağı bulmuşlardı. Tabi bu daha önceden planlanmış bir oyundu ve bu oyunun amacı da şüphesiz; umutsuz, çaresiz ve yorgun bir halde olan Haçlıları galeyana getirerek, Kürboğa'ya karşı başarı elde edebilmek idi.¹⁶⁷

Thomas Asbridge bu noktada bizim de katıldığımız bir yorumla konuyu değerlendirir. “Kutsal kılıç hadisesi, Haçlıların moralini etkilemiştir kuşkusuz. Bugünkü mantıkla onun kehanet öyküsü inanılmaz, İsa'nın yaşamına ait gerçek bir kalıntı keşfettiği iddiası, uydurma hatta saçma bulunabilir. Öte yandan, azizlere, emanetlere ve mucizelere inanan XI. yüzyıl Frankları için Peter'in yaşadıkları gerçektir. Ölü azizlerin, Tanrı'nın habercisi olarak Dünya'ya geri geldiğini, onun iradesini kutsal emanetler aracılığı ile bildirdiğini öğreten, son derece iyi düzenlenmiş bir inanç sistemi ile kutsal mızrağın gerçek olduğuna inanmaya hazırdılar.”¹⁶⁸

Bu arada Peter Bartholomaeus bu hilesinin bedelini 9 ay sonra hayatıyla ödedi. Efendisi Raymond'un aldığı rüşvet, Raymond ile yoldaşlarının arasının açılmasına sebep olmuştu ve vaizi Bartholomaeus'un I. Bohemond'un vaizi Arnold'un diline dolanmasına neden olmuştu. Raymond, vaizinin rüyalarından menfaat temin etmişti. Arnold, kutsal mızrağın sahte olduğunu ifade ederek Peter'i cüretkârca suçladı. Bunun

¹⁶⁵ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 97.

¹⁶⁶ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 256.

¹⁶⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 231-232.

¹⁶⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 98.

üzerine Peter, kendisinin ateşle imtihan edilmesini talep etti. Alevlerin bir ucundan girip diğer ucundan çıktığında, aldığı ölümcül yaralar onun sonu oldu. Sadece 12 gün yaşayabildi. Raymond'un şerefi ve nüfuzu bundan dolayı büyük yara aldı.¹⁶⁹

Sonuç itibariyle; 9 ay sonrasında gerçek açığa çıksa da kutsal mızrağın keşfi ve bu tarz hikâyeler, Haçlıların, Tanrının onların yanında olduğuna dair inançlarının artmasına ve maneviyatlarının yükselmesine sebebiyet vermiştir.

1.9.10. Kürboğa ve Musul Ordusu'nun Antakya Seferi

Antakya, 3 Haziran 1098'de Haçlıların eline geçtiğinde, Kürboğa başarısız Urfa Seferinden dönüyordu. Urfa'yı alamasa da bölgede büyük tahribatlar yaptı. Birçok yağma hareketlerde bulundu. Şehirde büyük hasar meydana getirdi. Burada 3 haftalık kuşatmanın ardından Antakya'ya döndü.¹⁷⁰ Halep meliki Rıdvan, Kürboğa'nın birleşik gücünde olmak istemedi.¹⁷¹ Rıdvan'ın neden orduya katılmak istemediğine dair çeşitli rivayetler vardır. Rıdvan Halep meliki idi. Oysaki Kürboğa, Selçukluların Musul emiriydi. Dolayısıyla onun ordusuna katılmaya gururu engel olabilirdi. Ayrıca Kürboğa, Melikşah'ın oğulları arasındaki çatışmada Berkyaruk'u desteklemiş, Tutuş'a karşı Berkyaruk'un saflarında savaşmıştı. Rıdvan'ın babası Tutuş ise, Berkyaruk tarafından öldürülmüştü.¹⁷² Dolayısıyla eskiye dayanan keskin bir düşmanlık söz konusuydu. Bir de ordunun içerisinde bulunan kıdemli komutanlar arasında Dukak'ın yer alması, Rıdvan'ı bu orduya katılmaktan alıkoymuştu. Ancak Rıdvan kendisi Kürboğa'nın ordusuna katılmamasına rağmen birleşik kuvvetlerin kendi topraklarında toplanması hususunda gereken izni vermişti.¹⁷³

Kürboğa Antakya'ya doğru ilerlerken kalenin düştüğünü öğrendi ve birliklerinin bir kısmıyla Haçlı askerleri ile küçük bir çatışma oldu ve Türk ordusu Haçlıları 5 Haziran 1098'de mağlup etti. Bu aşamada Türkler, henüz iç kalenin Haçlılar tarafından ele geçirilemediğini ve Yağısyan'ın oğlu Şemsüdevle'nin nezaretinde Türk askerlerinin hala içerde direndiğini öğrendiler.¹⁷⁴ Kürboğa'nın ordusu bu durumu öğrenince, 9 Haziran günü hızla şehrin önlerine geldi. Şehir surları önünde yapılan

¹⁶⁹ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 92.

¹⁷⁰ Anonim *Süryani Kroniği*, 18.

¹⁷¹ Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler*, 265-266.

¹⁷² Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 140-146.

¹⁷³ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 57.

¹⁷⁴ Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 380.

savaşı da kazandı, ancak surları aşamadı.¹⁷⁵ Bunun üzerine henüz vali Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve'nin idaresinde bulunan iç kaleden şehre sızmayı planladı, kalenin savunulmasında güvenilir adamı Ahmed b. Mervân'ı görevlendirdi. Kürboğa'nın planından haberdar olan Haçlı reisleri, iç kaleyi şehir istihkâmlarından ayırmak üzere bir duvar örüp buradan şehre girişi önlemeye muvaffak oldular.¹⁷⁶ Kürboğa'nın Ahmed b. Mervân'ı iç kale kumandanı olarak görevlendirmesi, ordu içinde hoşnutsuzluğa sebep oldu. Uzun zamandır mücadele veren Şemsüddeve'nin görevden alınması moralini bozdu, azim ve direnişini kırdı.¹⁷⁷ Bu karar büyük bir hataydı.

Şehrin alınmasıyla yükselmiş olan savaş tansiyonu en aşağı dereceye düşmüştü. Yiyecek maddeleri azalmış, açlık ve kıtlık aşırı derece artmıştı. Küçük bir somun ekmek 1 Bizans altınına, 1 yumurta 2 altına, 1 tavuk 15 altına satılıyordu. Askerlerin birçoğu gıdalarını ağaç yapraklarından veya kurutulmuş derilerden sağlamaya çalışıyordu.¹⁷⁸ Buğday ve arpa hiçbir yerde yoktu. Bir merkep başının maliyeti 20 dinar ediyordu.¹⁷⁹ Kent Kürboğa'nın ordusu tarafından dört bir yandan böyle sarılıp Müslümanlar tüm çıkış noktalarını kapatınca, öyle bir açlık baş gösterdi ki, Hristiyanlar ekmek bulamadıkları için evlerde buldukları sertleşmiş ve küflenmiş deri parçalarını kemirmeye başladılar. Bazıları ısırgan otu köklerini ve ormandaki diğer otları pişiriyor ya da kavurarak karınlarını doyuruyor, sonra da hastalanıyorlardı. Ölümler yüzünden asker sayıları giderek azalmaktaydı.¹⁸⁰

İbnü'l-Esir'e göre, "Haçlılar Antakya'yı zapt ettikten sonra, 12 gün hiçbir şey yiyemediler. Soylular atlarıyla, fakirler de cesetler ve ağaç yapraklarıyla besleniyorlardı".¹⁸¹ Bu son aylar esnasında başka kıtlıklara da uğramışlardı, ama o zaman çevrede yağmaya çıkarak biraz erzak bulacaklarını biliyorlardı. Kürboğa tarafından kuşatıldıkları için artık buna da imkânları yoktu. Çok güvendikleri, Yağısıyan'ın erzak depoları da hemen hemen tükenmişti.¹⁸²

Haçlıların tek umutları Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un kendilerine yardıma gelmesiydi. Fakat İmparator, savaştan kaçan Etienne de Blois ve Guillaume,

¹⁷⁵ Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 335.

¹⁷⁶ Işın Demirkent, "Kürboğa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 26 (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 562.

¹⁷⁷ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 58.

¹⁷⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 182.

¹⁷⁹ Anonim *Süryani Kroniği*, 19.

¹⁸⁰ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 96.

¹⁸¹ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 232.

¹⁸² Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 58.

kendisine Antakya kuşatmasının sıkıntılı olduğunu, Kürboğa'nın kalabalık ordusu tarafından kuşatıldıklarını, şimdiye kadar bütün Haçlıların, Kürboğa'nın ordusu tarafından tamamen öldürülmüş olduğunu tahmin ettiklerini söylemeleri üzerine, artık Antakya'ya gitmenin anlamsız olduğunu düşünmüş ve Akşehir'den İstanbul'a geri dönmüştü. Çünkü Antakya eğer Türkler tarafından alınmışsa bununla kalmayacağını ve İstanbul'a kadar kaybetmiş oldukları yerleri yeniden almak için geri geleceklerini biliyordu.¹⁸³ Bu can alıcı noktada Bizans Haçlıların yardımına gitmedi ve Rumlar bu yüzden asla affedilmedi.¹⁸⁴

1.9.11. Kürboğa'ya Haçlı Heyetinin Yollanması

Bu arada Kürboğa muhasarayı sıkıştırmaya devam ediyordu. Haçlıların savaş enerjisi iyice kırılmıştı. Haçlı ordusu hem açlıkla mücadele ederken hem de Türk kuşatmasına karşı koymaya çalışıyor ve bununla birlikte Antakya'nın hâkimiyeti konusunda birbirleriyle ortak bir noktaya varamıyorlardı. Hatta Kürboğa'dan yeminli teminat aldıktan sonra şehri ona verip, kendileri de ülkelerine dönme fikrinde olanlar bile vardı.¹⁸⁵

27 Haziran gününde Pierre l'Ermite ve Herluin'in de içinde bulunduğu bir elçi heyeti, kuşatmayı durdurması için Kürboğa'ya gönderildi. Elçiler "kendilerini serbest bırakıp, sağ salim memleketlerine dönmelerini sağlamak şartıyla, Antakya'yı teslim edeceklerini" bildiriyorlardı. Kürboğa ise kayıtsız şartsız önerileri reddetti.¹⁸⁶ Elçi heyeti boş ellerle döndü. Artık kesin bir savaştan başka seçenek kalmamıştı.¹⁸⁷ Thomas Asbridge, heyetin 24 Haziran tarihinde Kürboğa'ya gittiğini ifade eder.¹⁸⁸ Sonuç itibarıyla, tümüyle yıkılmak üzere olan Haçlılar, kuşatmaya dayanmaktansa Kürboğa'ya açıktan meydan okuma kararı almışlardı.¹⁸⁹

¹⁸³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 183-184.

¹⁸⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 94.

¹⁸⁵ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 249.

¹⁸⁶ Sevim ve Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 381.

¹⁸⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 189-190.

¹⁸⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 98.

¹⁸⁹ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 59.

1.9.12. Son Haçlı Müslüman Savaşı ve Haçlıların Zaferi

28 Haziran 1098 tarihinde Kürboğa'nın komuta ettiği birleşik Selçuklu ordusu ile I. Bohemond'un komuta ettiği Haçlı ordusu karşı karşıya gelmişlerdi. Haçlı ordusu düzenliydi. I. Bohemond, Haçlı ordusunu savaş düzenine sokmuş, 6 savaş hattı teşkil etmişti. İlk safta öncü olarak Büyük Hugo ve Flandern Kontu Robert kumandasında Franklar vardı. İkinci safta Dük Gottfried ve adamları, üçüncü sırada şövalyeleriyle Dük Normandiya'lı Robert vardı. Dördüncü grupta ise İsa'nın bulunan mızrağını taşıyan Le Puy piskoposu Adhemar (çünkü Raymond hasta olarak yatmaktadır) vardı. İtalya Normanlarından oluşan beşinci grupta Tancred ve altıncı grupta ise I. Bohemond orduyu kumanda etmişlerdi. Haçlılar, La Mahomerie kulesinin bulunduğu kapıdan Antakya dışına çıkmaya başlamışlardı.¹⁹⁰

Sayınca Kürboğa'nın ordusu Haçlılara nazaran daha üstündü. Ancak başlıca iki zayıf noktası vardı. Önlem olarak birliklerin çoğunluğu kuzeyde uzak bir noktada konuşlanmıştı ve Antakya'yı kuşatan askerler dağınık düzende idi. Aynı zamanda Kürboğa'nın askerleri, Haçlılar gibi çaresizlikten kaynaklanan bir birliktelik içinde değildiler. Generallerine güvenleri sarsılırsa çatlaklar oluşabilirdi.¹⁹¹

Şafak vakti Haçlılar şehirden çıkmaya başladılar. Bunu gören Kürboğa'nın emirleri şöyle dediler: 'Kapının yanında durup, çıkan herkesi vurmalyız. Bu çok kolay, çünkü dağınıklar!' Fakat Kürboğa şöyle cevap verdi: 'Hayır! Hepsinin dışarı çıkmasını bekleyin, sonra hepsini en sonuncusuna kadar öldürürüz!'¹⁹² Saldırıya geçilmesi taraftarı olsa da Kürboğa, taarruz eden ilk taraf olursa, sadece öncü birliklerle karşılaşacağından endişe etmiş, bekleyerek bütün Haçlıları bir darbeye yenmek istemişti.¹⁹³ Bazı kaynaklar, hepsini birden ortadan kaldırabilmek için, Kürboğa'nın bütün haçlıları Antakya dışına çıkarmak istediğine işaret eder; böylelikle, kırılğan bir ittifakı etkileyebilecek gerilimli bir kuşatmayı sürdürmekten kaçınılmış olacaktı. Ancak bu, taktik açıdan zekice bir karar olmakla beraber, siyasi açıdan yanlış değerlendirmelere dayanıyordu.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 129.

¹⁹¹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 99.

¹⁹² İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 232.

¹⁹³ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 59.

¹⁹⁴ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 59.

I. Bohemond, Köprü Kapısı'ndan çıkarak Asi ırmağını geçip aşağıdaki düzlükte bulunan Müslüman birliklerine saldırmayı tasarlamıştı. Eğer yolları kesilip kitle halinde öldürülmek istemiyorlarsa, hızlı ve birlikte hareket etmeleri şarttı. Kapılar açılır açılmaz, öncü Haçlı birlikleri Kürboğa'nın ordusunu ok yağmuruna tutarak köprüye giden yolu tuttular. Sonra I. Bohemond arkadan gelirken Haçlılar birbirine kenetli 4 grup halinde yürüyüşe geçip, yarım daire halinde yayılarak Müslümanlarla çarpışmaya hazırlandılar. Köprü kapısı açılır açılmaz, kuzeyde konuşlanmış bulunan Kürboğa, Müslümanların elinde olan iç kaleden sallanan siyah bayrakla uyarıldı. O anda esas gücünü harekete geçirerek kentten çıkmakta olan Haçlılara saldırıp saflarını bozabilirdi. Her nedense duraksadı.¹⁹⁵

Kürboğa, Haçlı ordusunu kent önlerindeki ovada savaşa davet etti. Açlık, susuzluk ve dolayısıyla ölümle pençelesen Haçlı ordusunu, anlaşılmaz bir şekilde, âdeta yok olmaktan kurtarmayı sağlayan Kürboğa'nın bu önerisi üzerine, Haçlı kuvvetleri büyük bir sevinçle Antakya'dan çıkıp ovada rahatlıkla hiçbir müdahaleyle karşılaşmaksızın savaş hazırlıklarına başladı. Selçuklu ordusunda bulunan emir ve kumandanlar, Haçlıların bir tür kurtuluşlarını sağlayan çıkışlarına engel olunmasını ısrarla önerdiler ise de zaferi kesinlikle kazanacağından emin görünen Kürboğa onları dinlemedi. Haçlı ordusuyla, başkumandan Kürboğa'ya kırgın bulunan melik ve emirlerin yönettiği Selçuklu ordusu arasında, Antakya ovasında şiddetli bir meydan savaşı başladı.¹⁹⁶

Kürboğa'nın öngöremediği şey, uygun zamanı bekleme yönündeki kararının, onun sonunu getirmek isteyenler tarafından kötüye kullanılması olmuştu.¹⁹⁷ Haçlıların şehir dışına çıkmalarını bekleyerek etkili bir darbe ile onları kitle halinde yok etme, böylece Antakya kuşatmasını seri ve başarılı bir şekilde sonlandırma çok geçerli bir stratejiydi ama soğukkanlılık gerektiriyordu. Kürboğa, komutan pozisyonunu koruyup Haçlıların kendi seçtiği alanda savaşmak için ilerlemelerini beklemesi gerekirken panikledi. Şehir önündeki kargaşada, Haçlıların az da olsa bir avantaj sağladığını görünce tüm ordusunun panik içinde ve dağınık biçimde ilerlemesine yol açan emirler verdi.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 99-100.

¹⁹⁶ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 381.

¹⁹⁷ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 59.

¹⁹⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 100.

I. Bohemond, Tancred, Godefroi, Hugue, II. Robert, piskopos Adhemar vs. gibi ileri gelen Haçlı liderlerinin yönettiği Haçlı kuvvetleri, Selçuklu ordusuna saldırıya geçtiler. Daha henüz çarpışmaların başlarında Türkmen kuvvetleri, saflardan ayrılıp geri çekildiler.¹⁹⁹ Öte yandan Antakya kuşatması sırasında Kürboğa'nın ordusuna katılmış olan Dımaşk meliki Dukak, Atabey Tuğtegin, Humus emiri Cenâhüddevle, Sincar emiri Arslantaş ve Artuklu beyi Sökmen, Kürboğanın kötü taktiği yüzünden birer birer Kürboğa'nın yanından ayrıldılar.²⁰⁰

Haçlılar araziye yayılma harekâtını sürdürürlerken, Selçuklu cephesinde kaçırlar başlamıştı.²⁰¹ Herkes birbirini ihanet ve alçaklıkla suçlamaktaydı. Birliklerinin denetiminin elinden kaçtığı hissedilen ve herhalde kuşatma altındakilerin mevcudunu olduğundan az tahmin eden Kürboğa, onlara bir ateşkes önerdi. Savaşın başlamasıyla zaten birbirlerine güvenleri olmayan ve aralarında sorunlar çıkan Selçuklu emirleri tek tek saflarını terk etmiş, ilerleyen Haçlı kuvvetleri karşısında çaresiz kalan Kürboğa ise geri çekilmek zorunda kalmıştı.²⁰²

Savaşın en kritik anında Kürboğa, adamlarını toparlamayı başaramadı. Haçlıların sarsılmaz direnişinin yarattığı şaşkınlık Müslüman ordusunun içindeki bölünmüşlüğü su yüzüne çıkarmıştı. Müslümanlar savaşı kaybetmişti. Güçlü ordusunun yalnızca küçük bir bölümü imha edilmesine karşın Kürboğa onur kırıcı bir şekilde geri çekilmek zorunda kaldı. Kampındaki malzemeleri geride bırakarak, utanç içinde Mezopotamya'ya kaçtı. Savaşın sonunda, Antakya kalesini elinde tutan Müslüman garnizonu teslim oldu. Antakya, sonunda gerçekten Haçlıların eline geçmişti.²⁰³

Neticede Kürboğa 28 Haziran 1098'de Haçlılar'a karşı yaptığı savaşı kaybetti ve geri çekilmekten başka çare bulamadı. Bir süre Halep'te kaldıktan sonra melik Rıdvan'ın yardımıyla Musul'a döndü. Antakya'nın iç kalesi de Haçlılara teslim edildi. Böylece birlik ve beraberliğin önemini kavrayamayan Türkler, açlık ve yokluk içinde kıvranan Haçlılara yenik düştüler. Haçlılar elde ettikleri bu başarıyla Antakya şehrine hâkim oldukları gibi kendilerine Kudüs yolunu da açmış oldular.²⁰⁴

¹⁹⁹ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 382.

²⁰⁰ Demirkent, "Kürboğa", 562.

²⁰¹ Anonim *Süryani Kroniği*, 19.

²⁰² Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 60.

²⁰³ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 100-101.

²⁰⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 337; Demirkent, "Kürboğa", 562.

1.9.13. Müslümanların Yenilgi Nedenleri

Kürboğa'nın birleşik Türk ordusunun Haçlılara karşı hezimete uğrama sebeplerini yukardaki bilgiler bağlamında topladığımızda şu şekilde maddeler halinde sıralayabiliriz:

a) Halep meliki Rıdvan'ın orduya katılmaması. Rıdvan'ın neden orduya katılmak istemediğine dair çeşitli rivayetler bulunmakla beraber, kardeşi Dukak ile eskiye dayanan keskin bir düşmanlık içinde olması sebebiyle, kıdemli komutanları arasında Dukak'ın bulunduğu bir orduya katılmayı güvenli bulmamış olması muhtemeldir.²⁰⁵ Esas itibariyle melik Rıdvan, ortadoğu İslâm dünyası ve dolayısıyla kendi Halep melikliği için ciddi bir tehlike haline gelen Haçlılara karşı, söz konusu askerî harekâta bizzat katılmayıp, buna pek önem vermedi; çünkü bu harekâta, kendisinin hasmı durumunda bulunan kardeşi Dukak ile eski veziri Humus emîri Cenahüddvele de katılmışlardı. Onun bu iki muhalifi ile aynı safta çarpışmalara katılmaktan çekinmesi, yani kendisini güvende hissetmemesi gibi basit ve kişisel duyguların etkisi vardı. Bunun yanında Kürboğa'nın 1095 yılında Rıdvan'ın babası Tutuş'a karşı Berkayaruk'u desteklemesi geçmişe dayalı husumetlerinin olduğunu gösteriyordu. Bu tür sebeplerle Rıdvan'ın söz konusu harekâta katılmadığı anlaşılıyordu.²⁰⁶

b) Halep Selçuklu meliki Rıdvan'dan Kürboğa'ya bir elçi heyeti gelmişti. Niçin geldiği anlaşılamayan bu elçi heyetinin Kürboğa ile görüşmeler yapması, Rıdvan'ın düşmanı durumunda olan melik Dukak ile emir Cenahüddvele, Rıdvan'la müzakerelere girişti. Bu sebeple Dımaşk meliki Dukak'ın keyfi kaçmış, kendisini güvende hissetmemeye başlamıştı.²⁰⁷ Dukak, aynı zamanda arkada bıraktığı Fatımî tehlikesi endişesinden dolayı bir an evvel Dımaşk'a dönmek istiyordu.²⁰⁸

c) Antakya'nın yardımına gelmiş olan ordu, alelacele devşirilmiş talim görmemiş askerlerden oluşuyordu. Bunlar da daima birbiri aleyhine ele silah almaya hazır olan birtakım rakip ve rekabet içinde olan toplulukların fertlerinden ibaretti.²⁰⁹

²⁰⁵ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 57.

²⁰⁶ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 379.

²⁰⁷ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 381.

²⁰⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 189.

²⁰⁹ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 260.

d) Suriye ve Mezopotamya'dan gelen ordular Dımaşk'taki güçlerle birleşmişti ama bunları harekete geçiren şey, Hristiyanlara duyulan büyük nefret ya da derin bir inanç değil, Selçuklu dünyasını yönetmeye aday görünen Kürboğa'dan duydukları korkuydu. Bu durum ordu içindeki emirleri ve beyleri rahatsız ediyordu. Kürboğa emirlere oldukça sert davranıyordu. Bu ise etrafındakileri kendisinden uzaklaştırıyordu.²¹⁰

e) Kürboğa, Haçlıları zayıf ve hakir, kendisini güçlü ve kahraman görme hastalığına kapılmıştı. Oldukça kibirliydi. Bu ise hata yapmasına sebep oluyordu.²¹¹

f) Ordu içindeki Türkler ve Araplar anlaşamıyordu. Bu anlaşmazlık Türkmenlerin ordudan ayrılmasına neden olmuştu.²¹² Kürboğa'nın öfkeli, kibirli ve kalp kırmaya meyilli olması da bu ayrılıkların bir sebebiydi.²¹³

g) Kürboğa, Antakya iç kale komutanlığı görevini, geldiğinin ertesi günü Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve'den alıp kendi inandığı ve güvendiği Ahmed b. Mervân'a vermişti. Aylardan beri kahramanca mücadele eden Şemsüddeve bu duruma çok içerlemişti. Kürboğa'nın çok güvendiği iç kale kumandanı Ahmed b. Mervân ise savaşı dağın tepesinden izledi, harbin kaybedildiğini görünce iç kaleyi teslim edeceğine dair Haçlılara haber yolladı. Gönderdiği münadî, Raymond'un çadırına götürüldü. Raymond iç kaleye asılması için kendi sancağını yolladı. Fakat Ahmed, bunun I. Bohemond'un sancağı olmadığını duyunca kaleye asmayı reddetti. Belli ki daha önce yaptıkları gizli bir anlaşma neticesinde I. Bohemond'un sancağı iç kaleye asıldı. Bu olayın ardından Ahmed b. Mervân, Hristiyanlığı kabul ederek adamlarıyla birlikte I. Bohemond'un ordusuna girdi.²¹⁴

İşte bu ve bunun gibi sebeplere binaen Kürboğa'nın, Haçlılar karşısında avantajlı bir haldeyken kaybettiği bu savaş, o dönemde ortadoğu İslam âlemi için telafisi çok zor sonuçlara neden olmuştur.

Görüldüğü gibi Haçlıların başarılarının sebeplerine bakıldığında her ne kadar ilk etapta Haçlı ordusunun artık daha tecrübeli hale gelmiş olması ve I. Bohemond ve askerlerinin çabaları göze çarpsa da diğer bir sebep olarak Kürboğa'nın yanlış stratejileri karşımıza çıkmaktadır. Urfâ kuşatmasında vakit kaybetmesinin yanında, ana

²¹⁰ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 95.

²¹¹ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 261.

²¹² Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 381.

²¹³ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 57.

²¹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 191.

kuvvetini şehrin uzağında bırakması, şehir kapılarında bekleyen askerleri zamanında harekete geçirememesi, askerlerine karşı sert tutumları, ordusundaki Türk beyleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar, komutanlarının fikirlerini dinlemeyip kendi bildiğini yapması gibi pek çok maddeyi bu başlık altında sıraladık. Yine de bunların hiçbiri ordusundaki komutanların onu savaş meydanında yalnız bırakmasının haklı gerekçesi olarak gösterilmemelidir. Zira bu terk edişler, Kürboğa'nın da geri çekilmek zorunda kalmasına, Haçlıların çoğunun daha düşmanla karşı karşıya gelmeden taktiksel bir zafer kazanmalarına vesile olmuştur. Genel itibariyle taktik ve stratejilerde yapılan yanlışlar, bölünmüşlük ve iç çekişmeler, şehrin kaybını beraberinde getirmiştir.²¹⁵

Bu yenilgi üzerine Musul'a dönen Kürbağa'nın Antakya'yı kurtarma teşebbüsü böylece başarısızlıkla sonuçlanırken, Antakya'daki Haçlı hâkimiyeti de kesinleşmiş oldu. Antakya'ya yardıma gelen Selçuklu kuvvetleri, Urfa kuşatmasında vakit kaybetmeden ve biraz çabuk hareket ederek Antakya surları önündeki Haçlıları kent düşmeden önce bastırsalardı, Haçlı seferinin bundan sonrası belki de başarısızlıkla sonuçlanacak, Antakya ile Kudüs'ün alınması ve Haçlı devletlerinin kurulması hiçbir zaman gerçekleşmeyecekti.²¹⁶

1.9.14. Kudüs'e Giden Yolun Açılması

Haçlı askerleri, Antakya'yı ele geçirdikten sonra, asıl hedef olan Kudüs'e doğru hemen yola çıkmak için liderlerine yalvarmaya başladılar. Ancak baronlar ve şövalyeler, uzun kuşatma döneminde büyük sıkıntılara katlanmalarına rağmen; ordunun yorgun olması ve havanın çok sıcak olmasından dolayı, sonbahara kadar Antakya'da kalmaya karar verdiler. Haçlı liderleri arasında bundan sonra ne yapılacağı, nasıl hareket edileceği ve nereye gidileceği hakkında ortak bir görüş henüz yoktu.²¹⁷

Temmuz ayında Antakya'da büyük bir salgın hastalık baş göstermişti. Haçlılar için bütün ordunun babası ve vaizi sayılan Le Puy Piskoposu Adhemar da dâhil olmak üzere birçok kişi ölmüştü. Antakya hâkimiyeti konusunda tartışmalar sürmekte iken, Kudüs'e yola çıkmak için bekleyen asker ve hacılar sabırsızlanıyordu.²¹⁸

²¹⁵ Özlem Genç ve Harun Korunur, "Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi", *Studies of the Ottoman Domain*, Şubat 2016, C. 6, S. 10, 78-80.

²¹⁶ Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya*, 245.

²¹⁷ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 263.

²¹⁸ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 278.

Bir süre Antakya'da kalarak kendilerine çekidüzen veren ve Kudüs seferi için hazırlıklarını yapan Haçlı ordusu arasında tartışmalar başladı. I. Bohemond, baştan beri hedeflemiş olduğu ve şimdi tam anlamıyla kurmak üzere olduğu kontluk için hazırlıklar yapıyordu. Bizans imparatorunun huzurunda ettikleri yemine bağlı kalmadığı için kendisine karşı çıkan Raymond ile Antakya'yı ele geçirmek adına pek çok planlar yapan I. Bohemond arasında birçok tartışma yaşandı.²¹⁹

Antakya'nın zaptı I. Haçlı seferinin ve belki de tüm Haçlı seferlerinin dönüm noktalarından biridir. Haçlılara hem Suriye'nin hâkimiyetini sağlamış hem de asıl hedefleri olan Kudüs'ün yolunu açmıştır. Hristiyan âlemi için büyük bir sevinç kaynağı olan bu durum İslam âlemi için de büyük bir üzüntüye sebep olmuştur. Müslüman komutanlar şehri kurtarmak için bir araya gelmiş ancak başarılı olacak kadar bir arada kalamamışlar, ortaçağ'ın bu en müstahkem kalelerinden birinin ve stratejik beldesinin Haçlıların eline geçmesiyle, Suriye ve Filistin Haçlı istilasına maruz kalmıştır. Askerlere burada başardıklarını Kudüs önünde de başarabilecekleri ümidini vermiş ve resmen Kudüs'ün yolları açılmıştır.²²⁰

1.10. ANTAKYA SAVAŞI SONRASI DURUM

1.10.1. Ma'arratu'n-Nu'man Şehrinin Haçlıların Eline Geçmesi

Haçlılar Antakya'yı aldıktan sonra bir müddet burada çeşitli gıda ihtiyaçları ve askeri techizat tedariki için uğraş verdiler. Bu tedariki sağlamak için yakınlarda olan Arap yerleşkelerine saldırılarda bulundular. Bu saldırıların birisi Ma'arratu'n-Nu'man'a yapıldı.²²¹

I. Bohemond ile ters düşen Raymond de Toulouse, Kasım ayında askerleriyle beraber Ma'arratu'n-Nu'man şehri üzerine yürüdü. Şehri kuşattı. Askeri deneyimi olmayan ve küçük bir milis gücü olan şehir, sivil halk tarafından savunuluyordu. İki hafta direndiler. İlk önce I. Bohemond orduda yoktu ama daha sonra askerleriyle birlikte savaşa katıldı. Antakya'dan gelen I. Bohemond'un Haçlı ordusu, bu şehrin duvarları önlerinde karargâh kurup şehri muhasaraya başladılar. Kuşatma iki hafta sürdü. Halk onlara karşı çok çetin bir savaşa girdi. I. Bohemond bu noktada yine bir

²¹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 199.

²²⁰ Özlem Genç ve Harun Korunur, "Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi", 80.

²²¹ Azimî, *Azimî Tarihi*, 32.

hileye başvurdu ve Müslüman halka eğer çarpışmayı kesip, buldukları surlardan inip daha güvenli olacağını düşündükleri şehirdeki evlerine sınırlarsa, hayatlarına dokunmayacaklarına dair söz verdi. Onun sözüne güvenen insanlar, kentin ev ve mahzenlerinde toplandı ama kılıçtan geçirildi.²²²

Haçlı ordusu taarruza geçti. Müslümanlar şehri kahramanca savunmalarına rağmen Haçlılar karşısında başarıya ulaşamadılar ve Haçlılar 3 gün boyunca Müslümanlara katliam yaptılar.²²³

Kadın ve çocukları tutsak alıp pazarlarda sattılar. Bütün mal ve paralara el konulduktan sonra şehir ağır bir şekilde yağma edildi, halka su verilmediği gibi, şehir surları, ev, cami ve mescitler tamamen tahrip edildi. Türklerin mezarlarından çıkarılıp, yuttuklarına inanılan altınları bulmak için parça parça edilen cesetleri daha sonra pişirip yiyorlardı. I. Bohemond, zayıfları ve yaşlıları katletti, geri kalanlarını ise Antakya köle pazarlarına gönderdi.²²⁴

Raymond'un birlikleri, ordunun Kudüs'e doğru ilerlemesini talep ediyorlardı. 24 Aralık 1098 tarihinde askerlerin temsilcileri Raymond'a, eğer ordunun hareket etmesini temin edecek olursa onu bütün Haçlı ordularının başkumandanı olarak kabul edeceklerini bildirdiler. Raymond, buna razı olmanın gerektiği kanaatindeydi. Birkaç gün sonra bütün ordunun Filistin'e doğru hareket etmek üzere olduğunu ilan ederek Kudüs'ü almak için Antakya'dan yola çıktı. Bunun üzerine I. Bohemond Antakya'ya döndü. Bu suretle iki Haçlı lideri arasındaki tartışma da son bulmuş oldu. Raymond şimdi hiç tartışmasız Haçlı seferinin komutanıydı. I. Bohemond ise Antakya'yı elinde tutuyordu.²²⁵

Amaçları Kudüs'ü ele geçirmek olan Haçlılar, güney yönünde Selçuklu topraklarında ilerlemeye devam ettiler. Yolları açılmıştı. Raymond kumandasında ordunun tek kaygısı güzergâh konusundaydı. Önlerinde iki ihtimal vardı: Ya Dımaşk üzerinden gideceklerdi ki o bölgede bulunan Müslümanlar çok güçlü oldukları için bunu göze alamıyorlardı, ya da Dımaşk'tan uzak sahil yolunu seçeceklerdi. Nitekim denizden

²²² İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 247.

²²³ Sırma, *Haçlı Seferleri*, 72.

²²⁴ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 95-96.

²²⁵ Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya*, 245-246.

de yardım alabilmek için bu ikinci seçeneği kabul ettiler. Üstelik bu yollardaki araziler özellikle Bika'a vadisi çok verimli ve yiyecek bulmak açısından daha elverişli idi.²²⁶

1.10.2. Haçlı Lortları Arasında Rekabet

Haçlıların Antakya'yı tamamen aldıkları 28 Haziran 1098 tarihinden itibaren Antakya'nın geleceği hakkında sert tartışmalar yaşanıyor ve bu durum Kudüs'e doğru yapılacak olan harekâtı geciktiriyordu. I. Bohemond kent üzerinde hak iddia ediyordu ve şimdi bu tezi güç kazanmıştı. Kuşatmanın uzadığı ve Haçlıların çok sıkıntı yaşadıkları dönemde Antakya'nın düşmesini sağlayan oydu; 3 Haziran'da Antakya surlarına onun bayrağı dikilmişti.²²⁷ Kürboğa ile yaptıkları savaşın sonunda Toulouse'lu Raymond'un ona engel olmasına karşın iç kaleyi bizzat Ahmed b. Mervân'dan teslim alarak durumunu sağlama almıştı.²²⁸ Haçlıların Bizans imparatoruna vermiş olduğu söze rağmen I. Bohemond şimdi diğer liderlerden Antakya'ya egemen olma isteğini kabul etmelerini bekliyordu. Çünkü I. Bohemond, diğer Haçlı liderleriyle daha önceden anlaşmış ve şehri kim önce ele geçirirse, idaresinin o kişiye ait olacağı hususunda fikir birliğine varılmıştı.²²⁹

Oysa İstanbul'da Raymond'un dışında tüm Haçlı liderleri, İmparator I. Aleksios Komnenos'a, Anadolu'da ve Ortadoğu'da istila edecekleri yerleri Bizans İmparatorluğuna teslim edeceklerine dair söz vermişlerdi. I. Bohemond da yemin eden diğer soylular gibi bağımlılık andı içmiş ve imparatorun kendisine verdiği hediyeleri büyük bir sevinçle kabul etmişti.²³⁰ Şimdi ise I. Bohemond, imparatorun onlara yardıma gelmediğini, sefere katılmadığını, temsilcisi Tatikios'un bile kendilerini terk ettiğini söyleyerek Antakya'nın Bizans imparatorluğuna teslim edilmemesini, kendisine verilmesini savunuyordu. Raymond dışında hemen bütün kontlar I. Bohemond'un isteğini kabul etmeye hazır bir durumdaydılar.²³¹

Raymond ile I. Bohemond arasında daha öncesine dayanan bir rekabet vardı. Raymond bütün Haçlı reisleri arasında resmi bir yeminle imparatora bağlı olmayan yegâne kimseydi, fakat buna rağmen İstanbul'u terk ederken imparatorla iyi bir

²²⁶ Sırma, *Haçlı Seferleri*, 74.

²²⁷ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 102.

²²⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 191.

²²⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 177.

²³⁰ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 322.

²³¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 192.

antlaşma havası içinde bulunmuştu. Haçlı seferinin askeri idaresinde baş rakibi olan I. Bohemond'dan nefret ediyor, ona itimat etmiyordu.²³²

I. Bohemond bu olayda genellikle kötü kişi olarak sergilenir; açgözlülüğü ve hırsı Raymond'un adaletine ve Haçlı seferinin davasına bağlılığı ile çelişmekteydi. Her ne kadar I. Bohemond'un kişisel çıkarını gözetmediği yadsınmazsa da her şey bundan ibaret değildi. Rumlar destek göndermediğine göre Frenk prenslerinden birinin Suriye'de kalıp Haçlıların uğruna bunca kan döktükleri Antakya'yı yönetmesi ve koruması gerekiyordu. Bir bakıma I. Bohemond'un bu sorumluluğu üstlenmeye ve Kudüs'e kişisel hac seferinden vazgeçmeye hazır olması Haçlılar için bir şanstı. Aynı zamanda Toulouse'lu Raymond'un tutumunu da iyi değerlendirmek gerekir. Antakya'yı Bizanslılara teslim etmek istiyor olabilir ama o da kendi düşlerinin peşindeydi. Seferin geri kalan bölümünde kontun tutumu, kimi zaman birbiriyle çelişen iki beklentiye dayanıyordu: Doğu Akdeniz'de kendi adına yeni bir egemenlik oluşturmak ve Haçlıların lideri olarak tanınmak.²³³

Böyle bir ortamda şehrin kime ait olduğuna dair kararın bir an önce verilmesi ve Antakya'nın akıbetinin belirlenmesi gerekiyordu. Çünkü askerler Kudüs seferi konusunda sabırsızlanıyordu.

Bunun için 5 Kasım 1098 tarihinde başta Toulouse'lu Raymond ve I. Bohemond olmak üzere, Vermandois Düku Hugue, Flandre Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert, Aşağı Lorraine Düku Godefroi de Bouillon olmak üzere Haçlı reisleri ve danışmanları, Aziz Petrus katedralinde toplandılar.²³⁴ I. Bohemond'un dostları Antakya'nın ona verilmesini talep ederek toplantıyı açtılar. Çünkü zaten imparator gelmiyordu. I. Bohemond düşmanın korktuğu kabiliyetli bir kişiydi. Dolayısıyla o bu makama layıktı. Fakat Raymond buna cevabı, kendisinin dışında herkesin imparatora sadakat yemini ettiğini ısrarla hatırlatarak verdi. Bu arada Godefroi ve Robert de Flandre'nin gizliden gizliye I. Bohemond'un iddiasını destekledikleri biliniyordu; fakat bunlar yeminlerine ihanet etmemek için bu niyetlerini yüksek sesle dile getirmeye cesaret edemiyorlardı.²³⁵

²³² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 177.

²³³ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 102.

²³⁴ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 138.

²³⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 198-199.

Tartışma birkaç gün devam etti. Raymond kin ve gazabını açığa vuruyordu. I. Bohemond da diğer reisleri kendi tarafına çekmek için parıltılı yalanlar uyduruyor ve iş uzuyordu.²³⁶ Dışarda beklemekte olan askerler sabırsızlanıyor, belirsizliğin sona ermesini ve bu kadar zaman kaybettikleri ve büyük sıkıntılar yaşadıkları Antakya'dan çıkıp gitmeyi istiyorlardı. Son çare olarak askerler reislerini tehdit ettiler. Antakya kavgası devam ederse surları yıkacaklar, taş üzerinde taş bırakmayacaklardı. Neticede bu tehdit işe yaradı ve biraz daha daraltılmış bir toplantı daha yaparak taraflar anlaştı. Buna göre Raymond, I. Bohemond'un Haçlı seferine Kudüs'e kadar katılmak üzere yemin etmesi şartıyla, reisler kurulunun ilerde Antakya hakkında verecekleri kararları kabul edeceğini beyan etti. Bunun üzerine her ikisi de ellerini piskoposların ellerine koyarak yemin ettiler.²³⁷ Sonuç itibariyle geçici bir çözümlerle de olsa sorun çözüldü ve I. Bohemond'un iç kaleye ve şehrin 4/3'üne sahip olduğu tasdik edildi. Raymond ise müstahkem köprüyü ve Yağısıyan'ın sarayını elinde tutacaktı. Raymond burasını Guillaume Ermingar adında bir adamına verdi.²³⁸

Neticede Haçlı lortları arasındaki rekabet devam etse de geçici olarak bir anlaşma sağlanmıştı. Buna göre Raymond Kudüs'e doğru yola çıkacak olan ordunun yegâne komutanı olmuştu. Raymond sonunda aynı anda hem Haçlıları hem de Antakya'yı yönetemeyeceğini anladı. 13 Ocak'ta sembolik bir jest olarak, üstünde tövbe etmiş bir Haçlı giysisi ile yalınayak Marat'tan çıkıp güneye yollandı. Bu arada I. Bohemond Antakya'da kalmayı sürdürdü. Kente tek başına egemen olma hayali sonunda gerçekleşmişti ama bu tutkusu Haçlılara aylar süren bir gecikmeye mal olmuş, daha da önemlisi Bizans imparatorluğu ile Latinler arasında ciddi ve uzun süren bir kırgınlığa yol açmıştı.²³⁹

1.10.3. Kudüs'ün Düşmesi

7 Haziran 1099'da Kudüs önlerine gelen Haçlılar şehri kuşattılar. Kısa bir süre sonra da Yafa'ya gelen gemilerden yiyecek ve malzeme yardımı almaya başladılar. 8 Temmuz'da oruç tutma emri verildi ve bütün ordu başlarında din adamları olduğu halde şehrin etrafını dolaşıp Sion dağına (Zeytindağı) çıktı. 13-14 Temmuz'da taarruza

²³⁶ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 265.

²³⁷ Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*, 138.

²³⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 199.

²³⁹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 105.

geçildi. 15 Temmuz günü Godefroi'nin adamları, Herodes (Çiçek) Kapısı yakınında kuzey surunun bir kısmını zapt ederek şehre girdiler ve Sütunlar Kapısı'nı açtılar. Haçlılar şehre girerken Müslüman halkın bir kısmı Kubbetü's-Sahra'ya ve Mescid-i Aksa'ya sığınmaya çalıştı; bir kısmı da şehrin güney mahallelerine doğru kaçtı. Vali İftiharüddeve'nin, Davud Kalesi'ni Kont Raymond'a teslim ettikten sonra, adamlarıyla birlikte şehri terk etmesine izin verildi. Haçlılar Kudüs'ü zapt ettikten sonra görülmemiş bir vahşet sergilediler: Şehirdeki bütün Müslümanlar öldürüldü. Tancred, Kubbetü's-Sahra'ya saldırıp burayı yağmaladı. Mescid-i Aksa'ya sığınanlar da kılıçtan geçirildi. Musevilerin hepsi, Müslümanlara yardım ettikleri gerekçesiyle, sığındıkları sinagoglar ateşe verilerek yakıldı. Haçlıların yaptığı katliam öylesine kanlı bir boyuta ulaştı ki Haçlı ordusunda bulunan ve Kudüs'ün zaptını anlatan tarihçiler bile bu katliam karşısında duydukları dehşeti ifade etmişlerdir. Mesela tarihçi Raimundus Aguilers, zaptın ertesi sabahı Haremi şerif mahallesine giderken her tarafı kaplayan cesetlerin arasından ve dizlerine kadar çıkan kan birikintilerinin içinden geçmek zorunda kaldığını söyler. Kudüs'ü ele geçiren Haçlıların bu başarısında, o yıllarda birlik ve beraberlikten uzaklaşmış bulunan İslam-Türk dünyasının meselenin önemini kavrayamamış olmasının payı vardır.²⁴⁰

Böylece Haçlılar büyük hedeflerine ulaşmayı başardılar. Kudüs'ü aldılar. Ancak İstanbul'da Bizans İmparatoru Aleksios'a yemin etmek suretiyle vermiş oldukları sözlere rağmen Antakya'yı İmparatora teslim etmediler. Antakya'nın hâkimi olan I. Bohemond, Antakya Haçlı Prinkepsliğini kurdu.²⁴¹

1.10.4. Antakya'nın Bohemond'da Kalması Resmîyet Kazanıyor

Bohemond, 1099 yılında Mısır Fatîmi halifesine bağlı olup Bizans'ın yönetiminde söz sahibi olduğu güçlü bir filo da sahip olan Lazkiye şehrine yürüdü. Artık Bizans'ı kendisine karşı düşman olarak görüyordu. Bu sıralarda, İtalya'dan yola çıkmış olan ve Papa'nın yeni elçisi Daimbert'i taşıyan Pisa filosu şehrin açıklarına ulaşmıştı. Pisa filosu da kuşatmaya katıldı. Papalık elçisi Daimbert'in desteğini de alan Lazkiye kuşatması, Raymond de St. Gilles'in I. Bohemond'a muhalefeti ve Haçlı reislerinin aralarındaki çeşitli anlaşmazlıkları nedeniyle sonuçsuz kaldı ve

²⁴⁰ Demirkent, "Haçlılar", 530.

²⁴¹ Bahadır, *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya*, 246.

Bohemond'un çabaları boşa gitti ve Lazkiye'yi ele geçirmeyi başaramadı.²⁴² Bu kuşatma sırasında papalık elçisi Daimbert ile iyi ilişkiler kuran I. Bohemond onunla birlikte daha önce etmiş olduğu Kudüs yeminini yerine getirmesinin en büyük fırsatını kazanmıştı. Runciman'a göre, Daimbert ile I. Bohemond beraberce gelecekteki siyasetlerini planlamaktaydılar.²⁴³ I. Bohemond Kudüs yolunda Daimbert'e eşlik etme kararı aldı ve derhal Urfa Kontu Baudouin de Boulogne'e bir mesaj göndererek, Kudüs'e yapacağı kutsal yolculukta kendisine eşlik etmesini önerdi. Baudouin de henüz yeminini yerine getirememiş olmasından ötürü bu öneriyi kabul etti ve sayıları her cinsten yaya ve atlı olarak 25.000 kişiden oluşan grupla Kasım ayı başında hareket ettiler.²⁴⁴ 21 Aralık 1099'da Kudüs'e vardılar. I. Bohemond ve Boudouin Antakya ve Urfa'dan güneye, yanlarında Doğu Akdeniz'e yeni papa temsilcisi olarak atanan Pisalı Başpiskopos Daimbert olduğu halde geldiler. Daimbert, Kilise'nin gücüne sonuna kadar inanan hırslı bir adamdı. Bu kodamanların her biri Kudüs'ü bir din merkezi ya da kiliseye bağlı olarak yönetmeyi düşünüyordu ve buradaki varlıkları dile getirilmese de apaçık bir tehdit oluşturuyordu.²⁴⁵

I. Bohemond, Baudouin ve beraberindekiler Kudüs'e vardıktan sonra Noel için Bethlehem'e geçtiler Yortu günlerinin ardından mevcut Kudüs Patriği Arnoul, seçiminin kilise hukukuna aykırı olduğu bahanesiyle patriklikten azledildi. Daimbert I. Bohemond'un entrikaları sonucu Kudüs Patriği olarak seçildi. Bu seçimin ardından, I. Bohemond ve Godefroi, Daimbert'in önünde diz çökerek Kudüs ve Antakya hâkimi olarak tasdik olundular. Daimbert'in kendilerinin üstündeki ruhanî hâkimiyeti için ona biat ettiler. Urfa kontu Baudouin ise yeni patriğe biat etmedi. Bu atama, I. Bohemond için son derece önemliydi. Çünkü Haçlı seferinin başlangıcından itibaren hedefleyip kurduğu devlet resmiyet kazanmıştı. I. Bohemond resmen Prinkeps unvanını kullanmaya başlamıştı.²⁴⁶

²⁴² Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 304-305.

²⁴³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 235.

²⁴⁴ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II Kudüs'ün Zaptından Urfanın Fethine*, çev. Ergin Ayan, (Ankara: Gece Kitaplığı, 2018), 47-48.

²⁴⁵ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 134.

²⁴⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 235-236.

1.10.5. Prinkepslik Makamı ve Bizans Etkisi

I. Haçlı seferi sonunda 4 tane Haçlı devleti kurulmuştu. Bu devletlerden Trablus ve Urfa Haçlı hükümdarları "Kont" unvanını kullanırken, Kudüs hükümdarları, 1100 yılında I. Baudouin'in taçlandırılmasından itibaren "Kral" unvanını kullanmışlardı. Antakya Haçlı hükümdarları ise "Prinkeps" unvanını tercih ettiler. Bu sebeple batılılara ait Haçlı eserlerinde Antakya liderleri "principat ve principatus" şeklinde yer bulmuştur.²⁴⁷ Prinkeps; hükümdar, önde gelen, başkan anlamlarına gelen latince bir kelimedir.²⁴⁸ Özellikle Avrupa'da hanedanın erkek üyelerine verilen prens kelimesi de bu kökten türemiştir ama tam olarak aynı manaya gelmemektedir. Çünkü Prinkeps; belirli bir bölgede tam tasarruf hakkına sahip, bağımsız bir toprak sahibi anlamında kullanılan bir unvandır. Bu unvan belirli bir arazi ile bağlı olarak, batıda pek fazla bilinmemekteydi. Güney İtalya'da Normanlara mahsus kullanılan ve papalıktan başka hiçbir üstün hâkimiyet tanımayan, ondan başka kimseye biat etmeyen bazı Norman reisleri tarafından kullanılmıştı. Antakya lideri I. Bohemond, ele geçirdiği bölgede tüm otoriteyi elinde bulunduran bağımsız bir hükümdar olduğunu vurgulamak için Prinkeps unvanını kullanmıştı.²⁴⁹ Bu unvan, Runciman'a göre tabiatı icabı I. Bohemond'a çok uygundu. Aynı zamanda Bohemond'un yeğeni Tancred de, yüksek efendisinin Godefroi değil de patrik olduğunu belirtmek maksadıyla Galilaea prinkepsi olarak anılmayı tercih etmişti.²⁵⁰

Bohemond İtalyan bir Norman idi. Antakya şehri, Bohemond ve soyundan gelenler tarafından kurulan bir prinkepslik ve halkın mozaik yapısından ötürü bir Haçlı devleti karakterindeydi. Haçlı kuşatmasının arifesinde, şehir ağırlıklı olarak Yunan Ortodoks Hristiyanları, Ermeni Ortodoks ve Suriye Ortodoks mensupları ve Müslüman nüfusla birlikte değişik dini ve kültürel bir yapıya sahipti. Antakya sakinlerinin çoğunun Yunanca konuşması muhtemeldi.²⁵¹ Antakya'nın Halep tarafına doğru olan çevresindeki Müslümanlar ise şehrin Haçlıların eline geçmesinin ardından, toplu halde gerçekleşen bir göç ile bu bölgeyi terk etmişlerdi.²⁵²

²⁴⁷ Ebru Altan, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri*, (Ankara: TTK Yayınları, 2018), XI.

²⁴⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 236.

²⁴⁹ Altan, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri*, XI-XII.

²⁵⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 236.

²⁵¹ Alan V. Murray *Crusades An Encyclopedia* (California: Santa Barbara 2006), 1: 65

²⁵² Carole Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Nurettin Elhüseyni, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2015), 104.

Antakya'nın Haçlılar tarafından alınmasıyla fiili olarak bir Haçlı devleti meydana gelmişti. Antakya'nın artık tam anlamıyla hâkimi olan Bohemond, çok hırslı davranıyor ve çevre şehirleri de devletine katmak için çabalıyordu. Bohemond ilk önce Kilikya'ya gidip Tarsus, Adana, Mamistra ve Anavarza'yı zapt edip oralara muhafızlar koydu ve bütün bölgeyi ele geçirdi.²⁵³

Bu arada Bohemond, Bizans imparatoruna vermiş olduğu sözü tutmadığı için bütün kazanımlarını kaybetme kaygısı taşıyordu. Bohemond'un beklediği sonuç gerçekleşti ve Aleksios'un gönderdiği Bizans elçileri Antakya'ya ulaştı. Bu elçiler Antakya'nın düşmesinin ardından Raymond'un ısrarıyla Kont Hugh aracılığıyla İmparator Aleksios'a yolladıkları mesaja bir cevap getirmişlerdi. Beklenildiği gibi elçiler, Bohemond'a İstanbul'da yapmış olduğu yemini hatırlatıyor ve şehri İmparator Aleksios'a teslim etmesini istiyorlardı. Bohemond, elçilere şöyle cevap verdi: “Anlaşmayı ilk olarak İmparator ihlal etti. Bu nedenle bu anlaşmadan elde edeceklerini kaybetmenin yükünü taşıyın. Anlaşmaya aykırı hareket eden, sözünü tutma ihtiyacını hissetmiyor demektir. O, anlaşmaya göre hemen ordumuzu izlemeli, gemilerle gıda ihtiyacını temin etmeli ve sefer boyunca istediklerini satın alabilmeleri için uygun ortamı hazırlamalıydı. Ama bunları kolayca yerine getirebileceği halde kurnazca davranarak imtina etti.”²⁵⁴Böylece Bohemond, İmparator Aleksios'un kendilerine verdiği ‘bütün maiyetiyle onları takip edeceği ve ihtiyaç halinde yardım edeceği’ hususundaki sözüne riayet etmeyerek, ordusuyla birlikte Haçlıların yardımına gelmediğini ifade ediyor ve onların tekliflerini reddediyordu.

Bu süreçte artık Bohemond kendisine tehdit olarak Bizans'ı görüyor ve Bizans'a karşı önlem alıyordu. Bizans imparatorunun kızı Anna Kommena Bohemond'a babasının çağrısını şu ifadelerle aktarıyor: “Yalnız senin değil, tümünüzün Rum imparatorluğuna içtiğiniz antları, verdiğiniz sözleri biliyorsun. Öyle iken, ilk kez sen, Antakya'yı kendinde tutmakla [yönetimini Rum imparatorluğuna devretmemekle] ve çeşitli hisarları, o arada [üstelik Rum yönetimine girmişken] Lazkiye'yi bile kendine boyun eğdirmekle, içtiğin andı çiğnemiş oldun. Bu nedenle, Antakya'dan ve bütün diğer

²⁵³ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 279.

²⁵⁴ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 310.

yerlerden çekil; hakça olanı yap, kendine düşman kazandırıcı ve seni yeni savaflara sürükleyici işlerden uzak dur.”²⁵⁵

Görüldüğü gibi Bohemond, Bizans imparatoru Aleksios ile tamamen ters düşmüştü. Bizans’ı kendisine düşman güç olarak bellemişti.

1.10.6. Müslümanların Durumu

Haçlı seferleri Avrupa’nın kutsal topraklarda yaklaşık iki asır devam eden varlığı yanında, Müslümanlar için de önemli bir sınav, ayrışmalarla ve bölünmelerle dolu bir süreçtir.²⁵⁶ Müslümanlar arasında müthiş bir bölünmüşlük vardı. Mesela 1099 yılının Ocak ayında Raymond’un Haçlı ordusuyla Kudüs’e doğru yürüyüşü esnasında, bölgedeki Arap emirlerinin Haçlılardan korkması üzerine, emirler Haçlılara rehberlik edeceklerini ve erzak temin edeceklerini bildirdi. Hatta Trablus’taki Benû Ammar emiri Fahrulmülk²⁵⁷, Raymond ile anlaşma yapmak istediğini ve Trablus’a sancağını ve elçilerini göndermesini teklif etti. Emir, Raymond’dan cevap beklerden, Raymond çoktan Trablus’un bazı şehirlerini kuşatmış ve Tortosa’yı işgal etmişti.²⁵⁸

Müslümanların Haçlılara karşı bir cihat tavrı almaları epeyce uzun bir zaman alacaktı. Öte yandan yaygın bir nefret de söz konusuydu, zira bu istila Bizanslılar ile Müslümanlar arasındaki medeni savaflardan çok farklıydı.²⁵⁹

Müslümanların çoğu, Haçlıların kısa süreli bir macera peşinde koşan Bizanslı paralı askerler olduğunu sanmıştı. Onların zafer peşinde koşan ve Doğu Akdeniz’de yerleşmeyi tasarlayan, dinlerine bağlı savaşçılar olduklarının farkında değillerdi. Bu yanılgılar, Müslümanların 1097’den 1099’a kadar gerçekleşen olaylara kayıtsız kalmalarına yol açtı. Müslümanlar seferin gerçek amaç ve yapısının farkına varsalardı, ortak düşmanlarına karşı koymak için kendi aralarındaki çatışmalara ara verebilirlerdi. Oysa temel ayrılıklar devam etmekteydi. Suriye ve Irak’taki Sünniler ile Mısır’daki Şii Fatımiler arasında ciddi bir bölünme vardı. Dımaşk ve Halep’teki Türk yöneticiler

²⁵⁵ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, 348.

²⁵⁶ Nadir Karakuş, “Haçlı Seferlerinde Üç Kadın ve İslam Birliğinin Sağlanması”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 43, 2017, s. 253.

²⁵⁷ Bkz. Nadir Karakuş, “Trablus’ta Bir Emirlik: Benû Ammar”, *İSTEM*, 2018. S. 31, 69-85.

²⁵⁸ Engin Öztürk, “1. Haçlı Seferi Sonucunda Kurulan İki Haçlı Kontluğu: Antakya ve Trablus”, 4. Kaynak: www.academia.edu/28966759, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2020).

²⁵⁹ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 91.

arasındaki rekabet tüm hızıyla sürmekteydi. Bağdat'taki Selçuklu sultanı ile Abbasi halifesi ise kendi aralarında Mezopotamya'da güçlü olma kavgası vermekteydiler.²⁶⁰

Haçlı istilalarına karşı İslam dünyasının değişik bölgelerinde farklı tepkiler oluşmuştu. Anadolu'da, güneyde haçlıların elindeki Antakya tehdidi ve Bizans'ın doğudaki topraklarını geri alması, Kılıç Arslan ile Danişmentler arasında kısa ömürlü bir uzlaşmaya yol açmış ve bu da 1100-1102'de Haçlıların yenilgiye uğratılması sonucunu vermişti. Büyük Selçuklu sultanlığının Doğu bölgelerinde yaygın kayıtsızlığa rağmen, bazı Müslüman âlimler, istilacıları def edecek gücü toplamak üzere destek arayışına girdiler. Şairler de bu korkunç olaylar karşısındaki tepkisizlikten şikâyetçi oldular. Bağdat'ta yaşayıp 1113'te ölen Ebu Muzaffer Ebîverdi adlı şair, Suriyeli ve Filistinli kardeşlerine yardımcı olmak üzere vatansever hemşerilerine çağrıda bulundu.

“Uyur musun ey gafil emniyetin mübarek bölgesinde,
Meyve bahçesinde çiçek kadar asudeymiş gibi hayat?
Nasıl uyursun böylesine felaketler zamanında,
ki uyandırır bu, olunsa dahi uykuda,
Suriyeli kardeşlerim uyuyabilirken ancak,
Atlarının sırtında yahut akrabalarının karnında.”²⁶¹

Aynı dönemde yaşamış olan Dimaşklı İbnü'l-Hayyât, şiirlerinde Müslümanların, Hıristiyanların rüşvetleri ile avutulmasından ve kendi aralarındaki çekişmeler yüzünden zaafa uğramasından duyduğu üzüntüyü dile getiriyordu. Aynı zamanda okurlarını tepki vermeye çağırıyordu: “Bu putperestlerin kafaları olgunlaşmış durumda, bu yüzden bağbozumuna ve harmana hazır olun.”²⁶²

²⁶⁰ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 132.

²⁶¹ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 91.

²⁶² Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 131.

İKİNCİ BÖLÜM

ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1098-1149)

2.1. ANTAKYA KURUCU PRİNKEPSİ I. BOHEMOND (1099-1104)

Haçlılar için büyük önemi olan Antakya Prinkepsliğinin kurucusu, I. Haçlı seferinin önemli bir figürü olan Güney İtalya Normanlarının lideri Bohemond'dur. Papa'nın Doğu temsilcisi Daimbert, Kudüs'te Bohemond'u Antakya Haçlı Prinkepsi olarak resmen atamasıyla, Bohemond'un Antakya Haçlı Kontluğundaki hâkimiyeti resmileşmişti. Böylece Antakya Haçlı Prenslığı tarihinde I. Bohemond hanedanlığı dönemi başlamış oldu. I. Bohemond Antakya'nın artık tek hâkimi olmuştu.²⁶³

Kanaatimizce bu atamayla birlikte esasen I. Bohemond'un Antakya hâkimiyeti hususundaki meşruiyet tartışmaları da bitiyordu. Tebaası arasında saygınlığı da artmıştı. Tüm bunların yanında Bizans İmparatoru Aleksios'a karşı eli güçlenmişti. Çünkü doğrudan papaya bağlı olarak Kudüs patriği tarafından tanınmıştı.

I. Bohemond resmi olarak Prinkeps unvanını alır almaz Antakya'ya döndü. Onun hedefi bütün Suriye'yi almaktı. İlk önce Dımaşk bölgesine bir harekât düzenledi. Normanların yükselen gücünü değerlendirmek ve ülkesini genişletmek istiyordu.²⁶⁴

2.1.1. Bohemond'un Sınırlarını Genişletme Hedefi

Baudouin ve Antakya Prinkepsi I. Bohemond, Kudüs'ten dönerken Dımaşk topraklarından geçmeyi tercih etmiş, bu da Melik Dukak'ı endişelendirmişti. I. Bohemond ve Baudouin önce herhangi bir direnişle karşılaşmamışlardı. Ancak Dukak yanında Cenâhüddevle olduğu halde onları bölgeden atmak için harekete geçti. Pek şiddetli olmayan bu taarruz onları yok etmeye yönelik değil de, Haçlıları Dımaşk topraklarından uzaklaştırmayı amaçlayan bir harekât idi. Oldukça kalabalık bir orduyla gerçekleşmesine rağmen, cılız olan bu taarruz, Haçlılar tarafından püskürtüldü. Bu kısa

²⁶³ Susan B. Edgington, "Bohemund I of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* / edited by Alan V. Murray, 175.

²⁶⁴ Bernhard Kugler, *Boemund und Tankred Fürsten von Antiochien*, (Tübingen: Fues Signatur, 1862), 16.

seferin ardından iki Haçlı lideri, Bukayye vâdisi üzerinden deniz istikametine, buradan da kendi bölgelerine yöneldiler.²⁶⁵

I. Bohemond, Haziran başında, Antakya'nın güneyinde Apamea olarak da bilinen, bugünkü Efemiye üzerine yürüdü ve kuşattı. Şehir halkıyla birkaç gün savaşarak sonuç alamasa da çevredeki ekin tarlalarını yağmalayıp tahrip ettikten sonra oradan ayrıldı.²⁶⁶

Çok geçmeden Antakya Prinkepsi I. Bohemond, yönetim bölgesini genişleterek bölgesindeki Selçuklu varlığını ortadan kaldırıp Halep'i ele geçirme hedefi doğrultusunda yeniden seferlere başladı. 5 Temmuz 1100 tarihinde Halep Meliki Rıdvan'ın ordusunu mağlûp etti, böylece Asi Nehrinin karşı kıyısındaki güney doğu sınırını kuvvetlendirmiş oluyordu.²⁶⁷ Kefertâb ve Hâzır kalelerini de işgal ederek büyük darbe vurmuş olduğu Halep Selçuklu melikliğine son vermek amacıyla Müşerriif'te karargâh kurdu.²⁶⁸ Kanaatimizce bu karargâhı kurmasındaki amaç, Halep'in diğer şehirlerle arasında olan irtibatı koparmaktı.

2.1.2. Bohemond Antakya'da Latin Kilisesi Kuruyor

I. Bohemond Antakya'yı aldıktan sonra peş peşe Bizans'a karşı hamleler yapmıştı. Bu kez Bizans ile kesin olarak bir daha aşılması mümkün olmayacak bir ayrılık uçurumu yaratmasıyla sonuçlanan bir adım attı. Le Puy piskoposu Adhemar tarafından yeniden Antakya patrikliğine getirilmiş olan, Rum patrik IV. Ioannes'i azledip yerine Latin bir Papaz olan Bernard de Valence'i tayin etti. Bizans'a karşı sempati duymasından ve Bizans imparatoru tarafından kendisine karşı kullanılabileceğini endişe ettiği eski piskoposun sürgüne gönderilmesini emretti.²⁶⁹ Böylelikle I. Bohemond'un Antakya Prinkepsliği ile Bizans arasındaki ilişkiler, tamiri mümkün olamayacak bir hale geldi.²⁷⁰

²⁶⁵ Karakuş, "Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler: Rıdvan ve Dukak", 268.

²⁶⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 248.

²⁶⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 247.

²⁶⁸ Ali Sevim, "Rıdvan b. Tutuş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 35 (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 49.

²⁶⁹ Bernard Hamilton "Antioch, Latin Patriarchate of", *The Crusades: an encyclopedia by Alan V. Murray*, 68.

²⁷⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 248.

Daha sonra bu piskopos, I. Bohemond'un esaretten kurtarılma sürecinde Danişmentlerle belirlenmiş olan muazzam fidyeyi ödeyerek etkin bir rol oynamıştır.²⁷¹

Runciman, Willermus'un ve sonraki bazı Latin yazarların, Antakya patrikliğinin Latin piskoposlar listesini meşru göstermek gayesiyle, bu noktada hadiseyi bilerek farklı ifade ettiklerini; Ioannes'in piskoposluktan kendi isteğiyle çekildiğini yani istifa ettiğini ifade etmelerini eleştirmiştir. Willermus, Bernard'ın papazların toplu bir seçimiyle iş başına getirildiğini ima etmektedir.²⁷²

Neticede bu hamlesiyle I. Bohemond, Bizans imparatoruna açıkça meydan okumuş, bu arada kendi halkı olan Antakya Ortodokslarını ise karşısına almıştır.

2.1.3. Bohemond'un Esaret Süreci

Sivas, Tokat, Amasya bölgesinde hâkim olan Danişmentli Gümüştekin, hâkimiyetini güçlendirmek ve sınırlarını daha da genişletmek amacıyla, 3 yıldan beri Ermeni Gabriel'in elinde bulunan Malatya'ya yağma amaçlı akınlar yapıyordu. Şimdi yine sefer için harekete geçeceğine dair bilgi alınmıştı. Malatya hâkimi Ermeni Gabriel, Danişment muhasarasına karşı I. Bohemond'a haber verdi ve kendisinden yardım istedi. I. Bohemond bu yardım teklifini, Bizans'ın Antakya'ya karşı yapacağı olası bir seferde imparatorun Anti-Toros geçidini kullanacağını bildiğinden burayı ele geçirmeyi çok istiyordu, dolayısıyla teklifi sevinçle kabul etti.²⁷³

I. Bohemond, Antakya'nın Rum Ortodoks Patriği'ni görevden alıp şehirden uzaklaştırmasının ardından, Bizans tehlikesine karşı hainlik yapma hususunda tehlike de ortadan kalktığı için artık gözü arkada kalmadan hemen Malatya tarafına gidebilirdi. Yanında kuzeni Richard de Salerno olduğu halde pek de hazırlıklı olmayan ve yaklaşık 300 şövalyeden ve 5000 kişilik piyade grubundan oluşan ordusuyla Ağustos ayında Malatya'ya hareket etti. I. Bohemond kendine çok güvenir bir şekilde yol almaktayken, Malatya ile Aksu vadisi arasındaki dağlık bölgede Danişmentli emiri Gümüştekin'in kurduğu tuzağa düştü. Burada I. Bohemond ve kuzeni Richard, Danişmentli emîri Gümüştekin tarafından esir alındı.²⁷⁴ Burada yapılan savaşta I. Bohemond'un ordusunun

²⁷¹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 155.

²⁷² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 248.

²⁷³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 82.

²⁷⁴ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 247.

büyük bir kısmı kılıçtan geçirildi. Antakya'daki kurmaylarına şehrin teslim edilmesini talep eden elçiler gönderildi.²⁷⁵

I. Bohemond, Danişmentlilerin pususuna düşüp esir edildikten sonra Danişmentli Türkler tarafından Niksar kalesine hapsedilmişti. I. Bohemond'u esir alan Danişmentli emiri Gümüştekin de büyük bir şöhrat kazanmış oluyordu. O, Frenk şövalye ordusu üzerine zafer kazanan ilk Müslüman lider olmasının sağladığı avantajla gittikçe güçleniyordu. Gümüştekin hâkimiyet alanını Urfa Haçlı kontluğuna kadar genişletmeyi başarmıştı.²⁷⁶

I. Bohemond yaklaşık üç yıl esir olarak kaldı. Bu süre içerisinde yeğeni Tancred, dayısının naibi olarak görev yapıyordu, I. Bohemond eğer dönmezse onun meşru mirasçısı idi²⁷⁷ ve durumundan da gayet memnun olduğu için dayısının kurtarılması için hiçbir çaba sarf etmiyordu. Tancred'in güç ve hükmetmeye karşı dizginlenemeyen iştahı ve bunun diğer Haçlı liderleri arasında doğurduğu hoşnutsuzluk artık dikkat çekiciydi. Tancred'e duyulan kızgınlık, aslında entrika ve açgözlülük konusunda hiç de kendisini aratmayan I. Bohemond'un esaretten kurtarılması için girişimlerin hızlandırılmasına neden oldu.²⁷⁸

Kudüs Kralı, I. Bohemond'un atamış olduğu Antakya patriği ile birlikte hareket ederek Gümüştekin ile Antakya prinkepsi konusunda müzakereye başladılar. Bu sırada Bizans imparatoru Aleksios da, artık düşmanı olan I. Bohemond'un kendisine teslim edilmesi karşılığında 260.000 Bizans altını vaat ediyordu. Danişmentli emiri için oldukça makbul olan bu teklif, paradan hak iddia eden Anadolu Selçuklu sultanı I. Kılıç Arslan'ın devreye girmesi ile akamete uğradı. Gümüştekin de tercihini Kral Baudouin'in teklifinden yana kullandı²⁷⁹ ve I. Bohemond'u 1103 Mayıs'ında 100.000 altın karşılığında özgürlüğüne kavuşturdu. Bu Tancred için büyük bir düş kırıklığına yol açtı. Bohemond'a yalnızca Antakya'nın yönetimini değil kendisinin ele geçirmiş olduğu Kilikya ve Lazkiye'yi de teslim etmek zorunda kaldı.²⁸⁰ Bu arada Danişment emiri

²⁷⁵ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl (I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi)*, çev. Onur Özatağ. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 6

²⁷⁶ Nadir Karakuş, "Müslümanlara Esir Düşen Haçlı Soyluları", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45, 2018, 54.

²⁷⁷ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 79.

²⁷⁸ Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016), 93-94.

²⁷⁹ Nadir Karakuş, "Müslümanlara Esir Düşen Haçlı Soyluları", 55.

²⁸⁰ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 155.

Gümüştekin, antlaşmada Antakya'nın eski Selçuklu valisi Yağısıyan'ın Antakya'da esir edilen kızının serbest bırakılmasını da şart koşmuştu.²⁸¹

2.1.4. 1101 Yılı Haçlı Seferleri ve Antakya Haçlı Prinkepsliğine Etkisi

Kudüs'ün Hristiyanlar tarafından ele geçirilmesi Avrupa'da büyük bir sevinç ve heyecanla selamlandı. Papa II. Urbanus bu müjdeli haberi alamadan 29 Temmuz 1099'da ölmüştü.²⁸² Yerine papa seçilen II. Pascalis de Urbanus'un Haçlı politikasını devam ettiriyor, propaganda amacıyla her yere vaizler yolluyordu. Kudüs'ün zaptından sonra Haçlı Seferleri için bir sebep daha ortaya çıkmıştı, doğuda kurulan Haçlı Kontluklarının insan ihtiyacı. Bu devletlerin çevresi Müslümanlar tarafından sarılmış durumdaydı ve bu bölgeleri uzun süre hâkimiyetleri altında tutmak istiyorlarsa Avrupalılar için yeni bir sefer düzenlemekten başka bir seçenek yoktu.²⁸³

İşte bu sebeplere binaen Haçlılar, 1101 yılı itibariyle üç ana Haçlı ordusu oluşturdular. Birinci Haçlı ordusu, Milano başpiskoposu Anselm de Buis idaresindeki Lombardlar, Antakya'da orduyu terk eden Eteinne de Blois idaresindeki Fransızlar ve Mareşal Konrad idaresindeki Almanlardan müteşekkildi. İkinci ordu Nevers Kontu Guillaume kumandasındaki Fransızlardan, üçüncü ordu ise Aquitania Dükü Guillaume'un emrindeki Fransızlar ile Bayern Herzogu IV. Welf'in yönettiği Almanlardan oluşuyordu.²⁸⁴

Üç Haçlı ordusu da birbirlerine yakın zamanlarda hareket ettiler. Lombardlar İstanbul'a geldikten sonra, 1100 yılının Ağustos ayında Danişmendli emiri Gümüştekin'e esir düşen Haçlı reisi Bohemond'u da kurtarmaya karar verdiler. Bu noktada Bizans İmparatoru Aleksios, Etienne de Blois ve İstanbul'da onlara katılan Kont Raymond St. Gilles'in orduyu kıyı şeridini kullanarak doğrudan Kudüs'e yönlendirme çabaları sonuç vermedi. Haçlı Kuvvetleri, küçük bir Bizans kılavuz birliğinin refakatinde Niksar'a doğru hareket ettiler. Lombardlar burada hem Bohemond'u kurtarmak hem de kendilerine yeni bir devlet kurabilmenin hayalini kuruyorlardı.²⁸⁵

²⁸¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 281.

²⁸² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 15.

²⁸³ Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 105.

²⁸⁴ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 84.

²⁸⁵ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 346.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan, Haçlı seferleri başladığında başkent İznik'i kaybettiği acı tecrübeyi ve Eskişehir'de yaşadığı hezimetini unutmamıştı. 1101 yılındaki bu üç ayrı ordudan oluşan Haçlı kuvvetlerine karşı Danişmentli Gümüştekin'i ve diğer Türk beylerini yardıma çağırdı. Artuklu ailesinden Belek, Harran Hâkimi Karaca ve Agimith adlı Türk Emiri kuvvetleriyle birlikte Anadolu Selçuklu Sultanının ordusuna katıldılar. Halep Selçuklu Meliki Rıdvan ise bir miktar asker göndermekle yetindi.²⁸⁶

Haçlıların bu yolculuğu başlangıçta, I. Haçlı seferlerindeki güzergâh olarak belirlenmişti. Ancak Güney İtalya'dan gelen Lombardlar, Niksar'da esir tutulan I. Bohemond'u kurtarmak ve doğuda yeni devletçikler kurmak hedefiyle kuzeydoğu istikametinde hareket etmek istediler. İmparator Aleksios'un uyarılarına rağmen Haçlılar bu istikamette hareket ettiler.²⁸⁷ Haçlılar küçük bir Bizans kılavuz birliği refakatinde Niksar'a doğru harekete geçtiler.²⁸⁸ Sultan Kılıç Arslan kumandasındaki birleşik Türk ordusu, Lombardların başı çektiği, I. Bohemond'u kurtarmayı hedefleyen Haçlı ordusuyla 5 Ağustos 1101 tarihinde Merzifon civarında yapılan savaşı mutlak bir sonuçla kazandı. Haçlı kayıplarının ordunun beşte dördünü bulduğu tahmin edilmekteydi. Raymond ve Etienne de Blois kaçmayı başarmıştı.²⁸⁹ Bu zaferin ardından Sultan Kılıç Arslan, 2. Haçlı ordusunun Konya'ya yaklaştığını haber aldı ve doğrudan güneye yöneldi. Birleşik Türk ordusu Nevers kontu II. Guillaume önderliğindeki Fransızlardan oluşan 2. orduyu Konya yakınında meydana gelen savaşta büyük bir kısmını öldürerek dağıttı. Nihayet 3. orduyu da Ereğli'de 5 Eylül 1101 tarihinde ağır bir yenilgiye uğratarak ortadan kaldırdılar. 1101 yılında yapılan Haçlı seferinin 3 ordusu da böylelikle Türkler tarafından bozguna uğratılmış oldu. Haçlılar bu 3 yenilgiden sonra eski güçlerini tekrar kazanamamışlardır.²⁹⁰

Willermus Tyrensis, Bizans imparatoru Aleksios'un haince ve gizlice Türklerle işbirliği yapıp bu haçlı ordularının imha edilmesine aracılık yaptığını anlatmaktadır.²⁹¹ Bu rivayetleri, Haçlıların büyük mağlubiyetlerinin suçunu Bizans'a atma eğilimleri olarak izah edebiliriz

²⁸⁶ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 85.

²⁸⁷ Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 106.

²⁸⁸ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 85.

²⁸⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 20.

²⁹⁰ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 94-95.

²⁹¹ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 83-84.

1101 yılında yapılan Haçlı seferleri Bizans ile Batı arasındaki ilişkilerin daha da gerilmesine, gerginlik ve nefretin daha da büyümesine sebep olmuştur.²⁹² İmparator Aleksios, kendilerini umursamayan ve öğütlerini tutmayan Haçlılarla artık beraber değildi.²⁹³ Sultan Kılıç Arslan komutasındaki Türkler, İznik ve Dorylaion'da (Eskişehir) uğramış oldukları bozgunun intikamını almışlardır. Müttefik Türk birlikleri haçlıları burada durdurmasalardı, Yakın Doğu'da kurulan Haçlı devletleri büyük bir asker ve nüfus gücü elde edecekler, bu da ilerde cereyan edecek mücadelelerde haçlılara büyük bir avantaj sağlayacaktı.²⁹⁴ Artık Haçlıların bir daha Anadolu yoluyla Suriye'ye geçme ümitleri kırılmış oldu.²⁹⁵

I. Bohemond'un tutsaklığı sebebiyle Tancred'in naipliğinde yönetilen Antakya Haçlı Prinkepsliği açısından bu savaşların sonucu zarardan çok faydalı olmuştur. Çünkü Türklerden ziyade Bizans'tan korkan Antakya Normanları, geniş bir nefes alabilme imkânı bulmuşlardı. Tancred Bizans ile Latinlerin bu durumunu kendi çıkarları doğrultusunda akıllıca kullandı. Daha geniş bir özerklik peşinde olan bölgedeki Ermeni-Hristiyan nüfus, Bizans imparatorluğu'na yanaşmıştı ama Tancred, kısa ama şiddetli bir harekâtla onları yeniden kendine bağladı ve sınırlarını genişletti. Kudüs krallığı gibi Antakya'nın da Doğu Akdeniz kıyılarındaki limanları denetlemeye ihtiyacı vardı ama Suriye'deki en doğal liman olan Lazkiye, Bohemond'un tüm çabalarına karşın Bizans'ın elindeydi. Liman 1103'te uzun bir kuşatmadan sonra Tancred'in eline geçti.²⁹⁶

2.1.5. Bohemond'un Esaret Sonrası Yayılmacı Hedefleri

Dayısı Bohemond'un esaret yıllarında Antakya naipliğini yapan Tancred, sert ve katı tutumu sebebiyle Kral Baudouin'in endişesini tahrik etti. Baudouin, Patrik Bernhard ile Bohemond'un serbest bırakılması için Danişmentli emiri ile müzakerelere girişti. Tancred ise bu süreçten uzak duruyordu. İlk önce Bizans imparatoru Aleksios 260 bin Bizans altını ile Bohemond'un kendisine teslim edilmesi teklifinde bulundu ama Sultan Kılıç Arslan, alınan her türlü fidyenin yarısında hakkı olduğunu talep edince müzakereler olumsuz neticelendi. Bu durumdan haberdar olan Bohemond, Danişment

²⁹² Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 87.

²⁹³ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 347.

²⁹⁴ Kanak ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 110.

²⁹⁵ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 431.

²⁹⁶ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 155.

emirinin sarayındaki kadınların da teşvikleri sayesinde imparatorla yapılacak ticaret yerine Suriye'deki Haçlılarla 100 bin Bizans altını karşılığında Franklara teslim edildi.²⁹⁷

I. Bohemond 1103 yılı Mayıs ayında özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz Antakya'ya gitti ve bütün eski hak ve yetkilerini tekrar üzerine aldı. Tancred'e herkesin huzurunda alenen, yokluğu sırasında Antakya'yı idare etmesinden ötürü teşekkür etti. Fakat baş başa kaldıklarında anlaşmazlıkları ortaya çıktı. Çünkü bu durum Tancred için büyük bir hayal kırıklığına yol açmıştı. Artık yalnızca Antakya'nın yönetimini değil kendisinin ele geçirmiş olduğu Kilikya ve Lazkiye'yi de Bohemond'a teslim etmek zorunda kalmıştı.²⁹⁸ Tancred bizzat ele geçirdiği yerleri şimdi neden dayısı Bohemond'a teslim etmesi gerektiğini anlayamıyordu. Prinkepsliğin küçük bir parçasını idare etmesiyle güya memnun edilmişti.²⁹⁹

I. Bohemond tekrar Prinkepsliğin başına geçtikten sonra gücünü etrafa göstermek ve özellikle Halep taraflarına seferler düzenlemek istiyordu. 1103 yılının yazında, Joscelin de Courtenay komutasında Urfa'dan gelen askerlerle birlikte Halep arazisine bir yağma akını yaptı. İki Haçlı reisi Halep'in kuzeyinde bulunan Müslimiye kasabasında kamp kurdular. Burada ufak çaplı çatışmalar olsa da I. Bohemond yöreden kendisini kurtarmak için borç vermiş olan Frankların paralarını geri vermek üzere kullandıkları yüklü miktarda haraç toplamayı başardı.³⁰⁰

İbnü'l Esir, I. Bohemond'u fidye ile serbest bırakan Danişment emirine bu yüzden çok kızmıştır. Şu ifadeleri kullanarak serzenişte bulunur: "Bohemond hapisten çıkınca Antakya'ya geri döndü, böylece halkını yeniden cesaretlendirdi. Antakya'ya henüz yerleşmeden büyük şehirlerin, Kinnesrin ve civarındaki yerlerin halkına haber gönderip onlardan vergi istedi. Fidyeye parasını komşu kentlerin halkına ödetmekte gecikmedi. Müslümanlar böylece, onlara Bohemond'un yakalanmasının iyi sonuçlarını unutturan bir zarara uğradılar. Müslümanların başına gelen felaketler Danişment'in onlara yaptığı iyilikleri silip yok etti."³⁰¹

²⁹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 31-32.

²⁹⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 155.

²⁹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 32.

³⁰⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 34.

³⁰¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 281.

2.1.6. Bohemond'un Bizans'la Mücadelesi, Maraş ve Halep Seferleri

I. Bohemond böylece fidyeye parasını karşıladıktan sonra, yönünü değiştirip Bizans'a ait Maraş ve Elbistan'a çevirdi. İmparator Aleksios ise I. Bohemond'un yeniden kendi toprakları aleyhine yayılmasını önlemek için derhal harekete geçmiş ve Haçlı Prinkepsine bir mektup göndererek Çukurova şehirlerinin ve Lazkiye'nin kendisine verilmesini talep etmişti. İmparator mektubunda şöyle diyordu: "Yalnız senin değil, hepinizin Rum İmparatorluğuna içtiğiniz antları, verdiğiniz sözleri biliyorsun. Öyle iken, ilk kez sen, Antakya'yı kendinde tutmakla (yönetimini Rum İmparatorluğuna devretmemekle) ve çeşitli hisarları, o arada (üstelik Rum yönetimine girmişken) Lazkiye'yi bile kendine boyun eğdirmekle, içtiğin andı çiğnemiş oldun. Bu nedenle, Antakya'dan ve bütün diğer yerlerden çekil; hakça olanı yap, kendine düşman kazandırıcı ve seni yeni savaşlara sürükleyici işlerden uzak dur."³⁰²

I. Bohemond, bu mektuba imparatoru suçlayarak şu ifadelerle ret cevabı vermiştir: "Bu durumun ortaya çıkmasından sorumlu olan, ben değilim, sensin. Çünkü sen bize, güçlü bir orduyla bizi izleyeceğin sözünü verdin, ama bu sözü yerine getirmeye yanaşmadın..."³⁰³ Bu ifadelerle I. Bohemond İmparator Aleksios'u umursamadığını göstermişti. Aleskios ise, Çukurova bölgesindeki bu önemli şehirleri tekrar imparatorluğa katmak için komutanı Butumites'i kalabalık bir orduyla deniz yolundan Kilikya'ya gönderdi. Ancak Butumites Kilikya'daki manzaranın kendi aleyhlerinde olduğunu, kalabalık nüfusu oluşturan Ermenilerin Tancred'in yanında ve onunla işbirliği içinde olduklarını, dolayısıyla pek kısa zamanda göreceği vazifenin gücünü aştığını görünce pek bir şey yapamadı ve Maraş tarafına yöneldi.³⁰⁴ Çünkü Frankların Maraş tarafına doğru genişlemek istediklerini haber almıştı. Hiç değilse Maraş'ı elde tutmuş olacaktı. Maraş şimdilik Bizanslılarda kalmıştı. Fakat Butumites bundan sonra İstanbul'a geri çağırıldı.³⁰⁵

I. Bohemond Halep hedefinden hiç vaz geçmiyordu. Mart 1104'te yeniden Halep meliki Rıdvan'ın arazilerine girdi ve Antakya Halep yolu üzerinde bulunan Basarfut şehri ve kalesini ele geçirdi. Joscelin de Courtenay bu arada Halep ile Fırat arasındaki irtibatı kesmiş bulunuyordu. I. Bohemond ve Joscelin de Courtenay, Halep

³⁰² Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 348.

³⁰³ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 348-349.

³⁰⁴ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 350.

³⁰⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 32-33; Bahadır, *Antakya Haçlı Prensiği*, 79.

sınırlarında uğraşırken Bizans kumandanı Butumites'in Maraş'tan ayrılıp İstanbul'a döndüğü haberini aldılar. Bizans ordusu ve imparator çok uzaklardaydı. Maraş'tan henüz vazgeçmemiş olan I. Bohemond ve Edessa'lı Joscelin, Bizans'a ait olan Maraş ve Elbistan'ı 1104 yılının ilkbaharında ele geçirdiler.³⁰⁶ Maraş Urfa Haçlı Kontluğu sınırlarına dâhil edildi.³⁰⁷ Bohemond tarafından ele geçirilen Elbistan ise Antakya Haçlı Prinkepsliğinin oldu.³⁰⁸

2.1.7. Harran Savaşı ve Antakya Haçlı Prinkepsliği Açısından Sonuçları

Halep çevresindeki önemli kale ve stratejik yerlerin Haçlılar tarafından alınması sonucunda, bu yöreler geniş ölçüde Haçlıların kontrol ve baskısı altına girmişti. Böylece Halep Selçuklu melikliği hayati bir tehlike altına girmiş oluyordu.³⁰⁹ I. Bohemond, özgürlüğüne kavuştuğu andan itibaren Antakya'nın güvenliğini sağlamlaştırmak adına Halep'e göz koymuştu. Urfa Haçlı kontu da Suriye coğrafyasında bulunan Selçuklu emir ve meliklerinin, Büyük Selçuklularla ve Irak'taki Selçuklu emir ve melikleri ile bağlantısının tamamen kesilmesi için uğraşıyordu. Urfa ile Fırat arasında bulunan Harran, Haçlı hedefleri için en büyük engel olarak gözükiyordu. Bu bölgenin ele geçirilmesi, Urfa Haçlı kontluğunun güney sınırını güvenceye alacak ve Halep'in Mezopotamya ile bağlantısını kesecekti. Harran ele geçirilip bu bağlantı kesildiğinde, aynı zamanda Halep de bir çemberin içine girmiş olacaktı.³¹⁰

Harran'ın stratejik değeri büyüktü. Haçlılar Harran'ı alırlarsa, Musul, hatta Bağdat yönünde ilerleyebilirlerdi. Harran düştüğü an, Halep kuşatılmış olacaktı. İslam dünyasındaki bölünmeler, Haçlıları girişimleri konusunda cesaretlendirmekteydi. Müslüman hükümdarlar ve İslam orduları birbirleriyle savaşmakla meşguldü. Müslümanlar arasında görüş birliği yoktu, arzuları değişti.³¹¹ Büyük Selçuklu sultanları Berkyaruk ile Muhammed Tapar arasındaki mücadele yeniden bütün hızıyla başlamıştı. Bu durumun tâbî devletler, emirlikler ve beylikler açısından ortaya çıkardığı sonuç, her birinin kendi kısa vadeli menfaatleri yönünde hareket etmeleriydi. Bu duruma bir de Şii Mısır Fatımilerinin olumsuz tavırları eklendiğinde, Haçlıların Suriye

³⁰⁶ Susan B. Edgington, "Bohemund I of Antioch", *Crusades Encyclopedia*, 176.

³⁰⁷ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 226.

³⁰⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 33.

³⁰⁹ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 385.

³¹⁰ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 155.

³¹¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 303.

ve Filistin’de tutunmaları pek de zor olmuyordu.³¹² Musul emiri Kürboğa, Hoy şehrinde yeni ölmüştü³¹³ ve yerine geçen Türk emir Cüyüş, duruma hâkim olmayı başaramamıştı.³¹⁴

Harran’ın içinde de durum karıştı. 1096 yılından beri Harran’ın yöneticisi olan Karaca, sefer başlamadan evvel şehrin yönetimini Muhammed el-İsfahanî’ye bırakmış, o da halkın bir kısmıyla anlaşarak Karaca’ya isyan etmişti. Fakat bir süre sonra Çavlı adlı kumandanı tarafından içki meclisindeyken öldürüldü. Şehrin başsız kaldığını gören Urfa’daki Haçlı kontu II. Baudouin du Bourg ve Tell Başır hâkimi Joscelin, Antakya Prinkepsi I. Bohemond ve Tancred ile kuvvetlerini birleştirerek, tam da bu sırada Harran üzerine yürüdüler ve şehri kuşattılar. Haçlılar burada kaleyi ani bir hücumla almaya kalksalar muhtemelen başaracaklardı. Ancak savaşı garanti kazanacaklarını ve garnizonun korkudan teslim olacağını zannettikleri için sonradan kendilerinin kullanacaklarını düşündükleri istihkâmları tahrip etmek istemiyorlardı. Hatta bu sıralarda Prinkeps I. Bohemond ve Urfa Kontu II. Baudouin, şehrin ele geçirildikten sonra kimin yönetimine gireceği konusunda kıskançlık yüzünden kavgaya bile tutuşmuşlar ve oldukça zaman kaybetmişlerdi.³¹⁵

Şehri saran Haçlı kuvvetlerinin baskısı gün geçtikçe artarken, gelişmeler bölgedeki Müslüman emirleri de hareketlendirmişti. Haçlıların Harran önlerine geldiğini duyan Mardin emîri Sökmen b. Artuk, Türkmen süvarilerinden oluşan bir orduyla; Musul emîri Çökürmüş ise Türkmen, Kürt ve Araplardan derlenmiş bir orduyla, durumdan endişe duyup aralarındaki anlaşmazlığı bir tarafa bırakarak kuvvetlerini Re’sül’ayn’da birleştirip Haçlılar üzerine yürüdüler.³¹⁶ Çünkü Harran’ın Haçlıların eline geçmesi, doğudan Suriye’ye yapılan asker sevkiyatını, Suriye’nin İran ile bağlantısı tehlikeye düşürülebilirdi.³¹⁷

Sonuç itibariyle 7 Mayıs 1104 tarihinde Harran’ın güneyindeki Belih Nehri kıyısındaki düzlükte büyük bir savaş başladı. Kont II. Baudouin, kuzeni Courtenay’lı Joscelin ile birlikte sol cepheyi tutmaktaydı. Haçlıların stratejisine göre asıl taarruz da

³¹² Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 260.

³¹³ Demirkent, “Kürboğa”, 563.

³¹⁴ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 100.

³¹⁵ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 112; İbnü’l Esir, *el-Kâmil fi’t-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 303; Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 100; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 34; Ramazan Şeşen, “Harran”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 16 (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 239.

³¹⁶ İbnü’l Kalânîsi, *Şam Tarihine Zeyl*, 14.

³¹⁷ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 94-95.

bu noktadan olacaktı. I. Bohemond ve Tancred'in Antakya ordusu ise bir buçuk kilometre uzakta alçak bir tepenin arkasında müdahaleye hazır bir şekilde saklanmıştı. Fakat Türk ordusu savaş sürerken Urfa Haçlı kontluğu birliklerini kısa sürede tamamen dağıttı ve ana ordudan ayrı düşürdü; Edessalı Haçlılar kılıçtan geçirilirken I. Bohemond her şeyin bittiğini anlamıştı. Kont Baudouin, kuzeni Joscelin ve Urfa başpiskoposu Benedictus esir düştü, Urfa kontluğuna bağlı binlerce asker öldürüldü ya da hapsedildi. I. Bohemond ve Tancred pek az Urfa Haçlı askerlerini kurtarabildiler ve az sayıda askerle kaçabildiler.³¹⁸ Antakya Haçlı askerleri ise ağır kayıplara uğramadı.³¹⁹ Savaştan sonra Çökürmüş, Harran'ı teslim alıp eski sahibi Karaca'ya verdi. 1107'de Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan bu bölgeye gelince Harran'daki Çökürmüş'ün naipleri şehri ona teslim ettiler.³²⁰

Harran savaşı Haçlılar için büyük bir hezimet oldu ve sonuçları ağırdı. İslam dünyasında büyük bir sevince neden olan bu zaferden sonra, kısa süre için de olsa, Haçlı tehlikesi bertaraf edilmiş oluyordu.³²¹ Bu Müslümanlar için büyük ve benzeri olmayan bir zaferdi. Frenklerin cesaretini kırdı, sayılarını azalttı ve saldırı güçlerini eritti. Müslümanların ise gücü ve imanı, zafer için mücadele azimleri arttı, Haçlılara karşı savaş azimleri keskinleşti.³²² Runciman'a göre Harran Savaşı 1101 yılı Haçlı seferlerinin tamamlayıcı parçası idi. Bu savaş Haçlıların yenilmezlik algısını bitirdi. Halep'in hiçbir zaman Haçlıların eline geçmeyeceği anlaşılmıştı.³²³ Bu savaşın ardından Halep Selçuklu meliki Rıdvan, derhal harekete geçerek Kefertâb, Ma'arratu'n-Nu'man, el-Bare ve Artah'ı geri aldı.³²⁴ Antakya'yı I. Bohemond'a kaptırmış olan imparatorun ise Haçlıların yedikleri darbeye çok üzüldüğü söylenemezdi. Bizanslılar hemen Çukurova'da Antakya Haçlı kontluğuna bağlı Tarsus, Adana ve Misis'i işgal ettiler.³²⁵ Bizanslılar Kilikya ve Lazkiye'yi geri aldılar. 1104 yaz sonuna gelindiğinde prinkepslik

³¹⁸ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 14.

³¹⁹ Azimî, *Azimî Tarihi*, 34; İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 303-304; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 35; Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 156.

³²⁰ Şeşen, "Harran", 239.

³²¹ Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 260.

³²² İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 14.

³²³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 36.

³²⁴ Azimî, *Azimî Tarihi*, 34.

³²⁵ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 97.

parçalanmış, bir zamanların görkemli ülkesinden Antakya çevresindeki ufacık bir arazi kalmıştı.³²⁶

2.1.8. Bohemond'un Avrupa'ya Dönüşü

Harran savaşından sonra Antakya Haçlı Prinkepsliği için sıkıntılı bir dönem yaşandı. I. Bohemond özgürlüğünü kazandıktan sonra Antakya için bütün kazanımlarını yitirmiş ve çaresiz bir sürece girmişti. 1104 yılında Tancred ile kendilerini sürekli olarak Bizanslılar ve Müslümanlarla savaşır bir halde buldular.³²⁷ İmparator Aleksios'un Bohemond'a karşı düşmanlığı artık açıkça ortadaydı. O şimdi Antakya'nın dışındaki diğer Haçlı liderleri ile iyi ilişkiler içerisindeydi. I. Bohemond ise büyük bir itibar kaybı yaşamış ve yalnızlaşmıştı. Durumun giderek kötüleşmeye başladığını gören Antakya lideri, Avrupa'dan yeni bir ordu toplamak üzere bizzat kendisi harekete geçmeye karar verdi.³²⁸

1104 yılı Eylül ayının başlarında I. Bohemond beklenmedik kararını iletme üzere yeğeni Tancred'i Edessa'dan çağırarak Aziz Peter Bazilikası'nda tüm vassalların katıldığı bir meclis toplantısı yaptı ve Doğu Akdeniz'den ayrılmak istediğini açıkladı. I. Bohemond Latin Suriye'yi kurtarmak için Batı Avrupa'da yeni bir Haçlı ordusu oluşturmak için gideceğini iddia ediyordu. Avrupa'ya giderken kentteki tüm altın, gümüş, mücevher ve giysileri yanına alarak Tancred'e savunmasız, parasız ve askersiz bir kent bırakmıştı.³²⁹ Bu durum onun Avrupa'ya gidiş amacı noktasında haçlı tarihçileri nezdinde samimiyetini tartışılır hale getirmiştir.

I. Bohemond'un Avrupa'ya yolculuğunu Bizans imparatorunun kızı Anna Kommena alaycı ve detaylı bir dille anlatmaktadır. İmparatora yakalanmamak için ölü taklidi yaparak ve tabutunun yanındaki boğazı kesilmiş horozla yapılan yolculuk hikâyesi Anna'nın Bohemond'a duyduğu nefreti de gün yüzüne çıkarmaktadır.³³⁰ Bu hikâyeyi Thomas Asbridge de nakletmiştir.³³¹

³²⁶ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 156.

³²⁷ Edgington, "Bohemund I of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* / edited by Alan V. Murray, 176.

³²⁸ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 224; Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 97.

³²⁹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 157.

³³⁰ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 357-359.

³³¹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 159-160.

I. Bohemond'un, 1104 yılı Eylül başlarında Süveydiye limanından başladığı Avrupa yolculuğu 1105 yılı başında Korfu'dan geçerek kendi memleketi olan Apulia'ya ulaşmasıyla nihayete erdi.³³² I. Bohemond burada kahramanca karşılandı. 9 yıldan beri ayrı kaldığı memleketinde işlerini düzene koymak için birkaç ay harcadı ve Normanlar'ı ikna edip kalabalık askerler topladı. Daha sonra Roma'ya gitti. Papa II. Paschalis ile konuştu, Papa'ya Bizans'ı ve özellikle İmparator I. Aleksios'u şikâyet edip Haçlılara iyi davranmadıklarını anlattı. Papayı Bizanslıların eski Latin yerleşimlerine düşman olduğuna ikna etti. I. Bohemond Bizans imparatorluğuna planlı bir saldırı için resmi Haçlı statüsü kazandı.³³³

Roma'dan istediğini alan I. Bohemond, kralla görüşmek üzere Fransa'ya geçti. Fransa kralından Aleksios'a karşı asker desteği talebinde bulundu. Çünkü sadece Normanların Bizans'a karşı yeterli olmayacağını biliyordu. Kral Philippe, Fransa'dan istediği kadar asker toplayabileceğini söyledi. I. Bohemond asker toplama işini garantiye almak amacıyla kralın kızı Constance ile evlendi. Bu evlilik onun Fransız aristokrasisinin en üst tabakalarına kolayca erişmesini sağladı. Evlilik töreni 1106 yılının ilkbaharında Chartres'da yapıldı.³³⁴

I. Bohemond oluşturmuş olduğu Haçlı ordusuyla Ekim 1107'de bugünkü Arnavutluk'ta bulunan Bizans'ın Dyrrhakhion (Draç) şehrine saldırdı. Muhtemelen oradan İstanbul'u almayı hedefliyordu. Bizanslılar yaklaşık 10 ay süren uzun kuşatma sonunda savaşı kazandı ve I. Bohemond'un imzalamak zorunda kaldığı Devol Antlaşması ile Latinler resmen teslim oldu.³³⁵ Söz konusu anlaşma I. Bohemond açısından utanç verici şartlar içermekteydi. Bu antlaşmaya göre yaşamı boyunca imparatorun hizmetkârı olacaktı.³³⁶

Mağlubiyetin ve yıkıcı anlaşmanın ardından İtalya'ya dönen I. Bohemond, tarih sayfalarında çok az yer aldı; ününü yitirdi, büyük düşleri ve hırsları yok oldu. 1109'da Constance Bohemond adı verilen bir erkek çocuk sahibi oldu. 7 Mart'ta Apulia'da öldü.³³⁷

³³² Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 117.

³³³ Edgington, "Bohemund I of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* / edited by Alan V. Murray, 176.

³³⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 160.

³³⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 338-339.

³³⁶ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 260-262; Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 161-162.

³³⁷ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 162.

2.2. TANCRED DÖNEMİ (1101-1103) (1105–1112)

2.2.1. Tancred'in İlk Naiplik Dönemi Mücadele Alanları (1101-1103)

Tancred, ilk olarak dayısı Bohemond'un Dânişmentliler'e esir düştüğü 1100 yılı Ağustos ayında, Antakya Naip Prinkepsi olmuştu. Antakya naibi olarak Tancred, Kilikya Ermenilerine, Lazkiye liman şehrinde bulunan Bizanslılara, Halep ve Kuzey Suriye'nin birçok yerinde bulunan Türk yöneticilerine karşı mücadele etti.³³⁸ I. Bohemond konusu işlenirken "Bohemond'un Esareti" alt başlığında bu ilk dönemdeki Tancred'in faaliyetlerine kısmen değinmiştik.

Tancred, Antakya Prinkepsliğine vekâlet ettiği ilk döneminde, genelde Halep taraflarına doğru Antakya sınırlarını genişletmek için mücadele etti.

1101 yılı Haçlı Seferleri sürecinde Türkiye Selçuklularının Danişmentlilerle ittifak içerisinde olmaları Bizans'ın Antakya'ya müdahalesini zorlaştırdı. Bizans İmparatoru Aleksios Anadolu Selçukluları tehlikesi sebebiyle daha tedbirli davranıyordu. Bu durumdan yararlanan Tancred de harekete geçerek Bizanslıların 3 yıl önce geri aldığı Adana, Tarsus ve Misis'i ele geçirdi.³³⁹

1101 yılı Haçlı savaşlarının sonucu, Tancred'in naipliğinde yönetilen Antakya Haçlı Prinkepsliğine zarardan çok fayda getirmişti. Çünkü Türklerden ziyade Bizans'tan korkan Antakya Normanları, geniş bir nefes alabilme imkânı bulmuşlardı. Tancred Bizans ile Latinlerin bu durumunu kendi çıkarları doğrultusunda akıllıca kullandı. Daha geniş bir özerklik peşinde olan bölgedeki Ermeni-Hristiyan nüfus Bizans İmparatorluğu'na yanaşmıştı. Tancred kısa ama şiddetli bir harekâtla onları yeniden kendine bağladı ve sınırlarını genişletti. Kudüs krallığı gibi Antakya'nın da Doğu Akdeniz kıyılarındaki limanları denetlemeye ihtiyacı vardı ama Suriye'deki en doğal liman olan Lazkiye, I. Bohemond'un tüm çabalarına karşın Bizans'ın elindeydi. Lazkiye liman şehri 1103'te uzun bir kuşatmadan sonra Ceneviz donanmasının yardımıyla Tancred'in eline geçti.³⁴⁰

I. Bohemond yaklaşık üç yıl esir olarak kaldı. Bu süre içerisinde yeğeni Tancred, Bohemond'un naibi olarak görev yaptı ve durumundan da gayet memnun olduğu için dayısının kurtarılması için hiçbir çaba sarf etmedi. Tancred'in güç ve hükmetmeye karşı

³³⁸ Aryeh Grabois, "Tancred", *The Crusades: an encyclopedia* / edited by Alan V. Murray, 1145.

³³⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 27.

³⁴⁰ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 155.

dizginlenemeyen iştahı ve bunun diğer Haçlı liderleri arasında doğurduğu hoşnutsuzluk artık dikkat çekiciydi. Tancred'e duyulan kızgınlık, aslında entrika ve açgözlülük konusunda hiç de kendisini aratmayan I. Bohemond'un esaretten kurtarılması için girişimlerin hızlandırılmasına neden oldu.³⁴¹

2.2.2. Antakya Prinkepliğinde İkinci Kez Tancred Dönemi (1105-1112)

1103 yılında dayısı I. Bohemond'un esaretten kurtulması üzerine Tancred, Antakya'nın idaresini ona devretti. Ancak Harran savaşının ardından yaşanan süreçle, Avrupa'ya gidip geri dönmeyen I. Bohemond'un bıraktığı Antakya'nın idaresini ikinci kez üstlendi. Belki hala naipti, ama Haçlılar onun yetkilerini kabullenmişlerdi.³⁴²

Tancred, I. Bohemond'un Avrupa'ya gitmesini pek umursamadı. Antakya'yı artık yalnız başına yönetmek için kolları sıvadı. Dayısı Avrupa'ya dönerken kentteki tüm altın, gümüş, mücevher ve giysileri yanına alarak Tancred'e savunmasız, parasız ve askersiz bir kent bırakmıştı.³⁴³ Tancred, hemen Antakya'nın zengin tüccarlarından zorla para toplayarak hazineyi doldurdu ve etrafına topladığı şövalyelerle seferlere girişmeye başladı.³⁴⁴

2.2.3. Tancred'in Artah Kalesini Zaptı

Tancred, Antakya Prinkepliğini Halep taraflarına doğru genişletmek için kolları sıvadı. I. Bohemond'un askerî yardım sağlamak için Avrupa'ya gitmesi üzerine, Antakya Haçlı prinkepliğinin yönetimini üzerine alan Tancred, bölgedeki tüm Frenkleri toparlayarak 1105 yılı Nisan-Mayıs aylarında Halep Selçuklu topraklarına saldırıya geçti. O, ilk önce Halep'e bağlı önemli stratejik konumda bulunan Artah kalesine yürüyüp kuşatmaya başladı. Artah kalesinde Melik Rıdvan'ın naibi vardı. Naibin yardım çağrısı üzerine Rıdvan, atlı ve yayalardan oluşan kalabalık bir orduyla Artah'ın yardımına gitti.³⁴⁵

Rıdvan'ın ordusu çok sayıda süvari ve 7000 piyadeden oluşuyordu. İlk önce Tancred, Selçuklu ordusunun kalabalık olduğunu görünce Rıdvan'a elçi gönderip barış

³⁴¹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 93-94.

³⁴² Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 162.

³⁴³ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 157.

³⁴⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 42.

³⁴⁵ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 385.

istedi. Rıdvan barış teklifini kabul etmedi. Savaş başladı ve ilk başlarda Selçuklu ordusu Haçlıları bozguna uğrattı. Haçlılar geri çekildi. Selçuklu ordu birlikleri düşman karargâhlarını yağmaladıkları sırada Haçlıların ani saldırıları ile Selçuklular ağır kayıplar verdi. Böylece Halep meliki Rıdvan ile yaptığı mücadeleyi kesin olarak kazanan Tancred, Artah'ı ele geçirerek Rıdvan'ı haraç ödemeye mecbur bıraktı. Artah kalesi Antakya Haçlılarının oldu.³⁴⁶

Bu yenilgi üzerine, Halep Selçuklu devletine ait il, ilçe ve kaleler, bir Haçlı istilâ ve işgaliyle baş başa kaldı. Nitekim çok geçmeden Tancred'in kumandasındaki Antakya Haçlı kuvvetleri, Artah kalesini aldıktan başka, daha önce Rıdvan'ın kurtardığı önemli kaleleri de kolaylıkla ele geçirdiler. Böylece Halep, Haçlılar tarafından âdetâ kuşatılmış bir duruma gelmiş oluyordu Bu savaşın ardından bölge ahalisi güven ve emniyetten sonra artık sıkıntı ve endişe içerisine düştü.³⁴⁷

2.2.4. Tancred'in Efâmiye ve Kefertâb'ı İşgali

Efâmiye, Halep meliki Rıdvan'a bağlı olarak Şii yöneticiler tarafından idare ediliyordu. Ermeniler tarafından şehre davet edilen Tancred, şehrin iç karışıklığından faydalanarak kuşatmaya başladı. Tancred üç haftalık bir kuşatmaya rağmen ilk önce şehri ele geçiremedi.³⁴⁸

Bununla birlikte daha önce Haşhaşiler tarafından öldürülen Dürzî Halef İbn Mûlaib'in³⁴⁹ oğlu Musbih, Efâmiye'den kaçmayı başardı ve Antakya'ya giderek Tancred'e sığındı. Ona Efâmiye'yi ele geçirdiği takdirde orada kendi vassalı olarak yönetime devam edeceğini söyledi. Onu teşvik etti ve işgal ümitlerini artırdı.³⁵⁰ Bunun üzerine Tancred Musbih'in yardımıyla yeniden kuşatma için harekete geçti. Kalede yeterli yiyecek maddesinin bulunmaması sebebiyle, savunucular eman ile teslim oldular. Kaledeki Bâtınî'lerin büyük bir kısmı öldürüldü. Böylece ünlü Efâmiye kalesi Haçlıların eline geçmiş oldu (20 Eylül 1106).³⁵¹

Tancred, Efâmiye'nin itibarlı kimselerini esir aldı ve Antakya'ya götürdü. Rıdvan fidye paralarını ödeyene kadar orada kaldılar. Efâmiye'ye Haçlılardan bir vali

³⁴⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 318.

³⁴⁷ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 21; Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 385.

³⁴⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 43.

³⁴⁹ Bkz. Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Haşhaşiler*, 105.

³⁵⁰ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 23.

³⁵¹ Azimî, *Azimî Tarihi*, 35.

tain olundu. Musbih'e ise çevredeki bir çiftlik verilerek tatmin edildi. Tancred kısa bir zaman sonra da Kefertâb'ı yeniden işgal etti. Burası, kısa zaman içinde Şeyzer Müslümanlarının umacısı haline gelen Theophilus adında bir şövalyenin idaresine bırakıldı.³⁵²

2.2.5. Tancred'in Bizans'a Karşı Mücadelesi ve Çukurova Seferi

I. Bohemond'un Avrupa'ya dönüşü ile Antakya'nın idaresine ikinci kez sahip olan Tancred, dayısının vassallık yeminini hiçe sayarak Bizans hâkimiyetini tanımadı. Antakya'nın hâkimiyeti ve Antakya patrikliği meselesi Bizans imparatoru ile arasında devamlı anlaşmazlık konusu olarak kaldı. Tancred Müslümanlardan aldığı topraklarla doğu sınırlarını Halep'e kadar tekrar genişletmesinin yanında, Bizans'ın kısa bir süre önce ele geçirdiği Misis'i ve Lazkiye'yi yeniden zapt etmekle Bizans'a karşı politikasını devam ettirdi.³⁵³

I. Bohemond'un Avrupa'da Bizans'a karşı Haçlı ordusu hazırlayıp gerçekleştirdiği Draç saldırısının Tancred'e büyük faydası oldu. Balkanlardaki bu harekât Bizans'ın Doğu Akdeniz'den uzak durmasına yol açarak Tancred'in Lazkiye ve Kilikya üzerinde sağlam bir denetim kurmasını sağladı.³⁵⁴ İmparator Aleksios balkanlardaki I. Bohemond tehlikesini önleyebilmek için Çukurova'daki birliklerinin birçoğunu Balkanlara kaydırmıştı. Bizans Komutanı Kantakouzenos ordusuyla Lazkiye'den, Monastras ise Çukurova'dan acil bir şekilde I. Bohemond ile savaşmak için Draç'a çağrıldı.³⁵⁵

I. Bohemond'un Haçlı ordusu Bizans'ın Dyrrhakhion (Draç) şehrinde Bizans ordusuna karşı büyük bir hezimet yaşadı. İşte bu sırada Tancred Çukurova'ya saldırdı ve Misis'i ele geçirdi. Böylece Tancred sınırlarını Tarssus ve Adana'ya kadar genişletmiş oldu.³⁵⁶ 1103 yılında ele geçirip daha sonra Bizans'a terk ettiği Lazkiye'yi de 1108 yılı ilkbaharında yeniden ele geçirdi.³⁵⁷ Tancred böylece Bizans'a karşı büyük bir hamle yapmış oldu. I. Bohemond'un imparatora karşı savaşı kaybedip onun

³⁵² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 44.

³⁵³ Birsel Küçüksipahioğlu, "Haçlı Devletleri", *Türkler Dergisi*, C. 6, Ankara 2002. 690.

³⁵⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 162.

³⁵⁵ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 405.

³⁵⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 85.

³⁵⁷ Azimi, *Azimi Tarihi*, 37.

hâkimiyeti altına girdiği sıralarda Tancred iyice gücünü ortaya çıkarmaya başlamış, sınırlarını Orta Suriye'ye kadar genişletmişti.³⁵⁸

2.2.6. Tancred ve Diğer Haçlı Liderleri Arasındaki Gerilim

1104 Harran savaşından sonra Urfa kontu II. Baudouin, kuzeni Joscelin ve Urfa başpiskoposu Benedictus esir düşmüştü.³⁵⁹ Bunun sonucunda 1104 ve 1108 yılları arasında Edessa (Urfa) Haçlı eyaleti Antakya'nın egemenliği altında kaldı. Tancred, dayısı Bohemond'un Avrupa'ya gidişinin ardından kendisi Antakya'yı yönetmeye başlayınca kayınbiraderi, Birinci Haçlı Seferi'ne katılmış olan Güney İtalya'daki Salerno'lu Richard'ı Urfa valisi olarak atadı. Richard halk tarafından sevilmemesine karşın Kont Baudouin'in esareti boyunca, Antakya buradaki egemenliğini sürdürdü.³⁶⁰ I. Bohemond giderken Tancred'den, Urfa'yı II. Baudouin'e esaretten kurtulunca derhal iade edeceğine dair yemin almıştı.³⁶¹

Fakat II. Baudouin esaretten kurtulunca Tancred, Urfa'yı ona teslim etmek istemedi. Zira onun yokluğunda Richard de Salerno vasıtasıyla idare ettiği şehirden şantaj ve aşırı vergiler sayesinde oldukça büyük meblağlar kazanmıştı. Şimdi birdenbire bundan vaz geçmeye istekli değildi.³⁶²

Bunun üzerine Urfa'ya yeniden hâkim olmak isteyen II. Baudouin, 1108 yılı Eylül ayında Tancred'e karşı savaş açtı. Şaşırtıcı olan durum II. Baudouin'i bu çatışmada yeni müttefiki Musullu Çavlı'nın 7000 kişilik bir Müslüman birliği ile desteklemesiydi.³⁶³ Tel-Bâşir yakınlarındaki savaşta Tancred sayıca az olmasına karşın direnmeyi başardı. Öte yandan her iki cepheden de 2000 kadar Hristiyan'ın ölmesi üzerine Antakya ve Edessa'nın din adamları olaya müdahale ederek arabuluculuk yapıp Tancred'e, dayısı Bohemond'a verdiği sözü hatırlattılar.³⁶⁴ Tancred istemeyerek de olsa II. Baudouin ve Joscelin'e topraklarını teslim etti.³⁶⁵

³⁵⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 45.

³⁵⁹ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, 14.

³⁶⁰ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 163.

³⁶¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 39.

³⁶² Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 102.

³⁶³ Bkz. Nadir Karakuş, "Hille'de Bir Bedevi Emiri: Dübeyş b. Sadaka", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, S. 2, 2018, 369-386.

³⁶⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 164.

³⁶⁵ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 103.

Urfa ve Antakya Haçlıları arasına anlaşmazlık girmişti ve bu durum Urfa Haçlı kontluğunun yıkılışına kadar devam etti.

2.2.7. Tancred'in Halep Emiri Rıdvan ile İttifakı ve Tel-Bâşir Savaşı

Tancred'in Antakya eyaletini genişletme, zenginliğini ve uluslararası etkinliğini artırma çabaları 1108'den sonra hız kazandı ve bu alanda büyük bir kararlılık sergileyerek gerektiğinde Müslümanlarla birlik olup Latinlerle savaşmayı bile göze aldı. Uzun süre ara vermeden askeri gücünü kullanarak sürekli çatışmalara girdi. Komşularının ve rakiplerinin topraklarına saldırarak ya da politik ve ekonomik baskı uygulayarak Doğu Akdeniz'de neredeyse bir Antakya imparatorluğu oluşturmayı başardı.³⁶⁶

Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar tarafından Haçlılarla mücadele etmek üzere Musul valisi olarak atanan Çavlı ve Halep meliki Rıdvan arasında yaşanan bölge hâkimiyeti konusundaki anlaşmazlık üzerine Rıdvan, Antakya prinkepsi Tancred'e ittifak önerisinde bulundu. İşte tam da bu zamanda Urfa kontu II. Baudouin, Tancred ile arasının bozuk olması sebebiyle Çavlı'ya destek verdi. Gelişen olaylar ve takip edilen günü kurtarma politikası enteresan bir durumu ortaya çıkardı. Antakya Haçlı lideri Tancred ve Halep meliki Rıdvan bir tarafta, Musul emiri Çavlı ve Urfa Haçlı lideri Baudouin diğer tarafta garip ittifaklar oluşturdu.³⁶⁷

1108 yılı Ekim sonu itibariyle Çavlı, Sabave, Aksıyan, Altuntaş, Sungur, Baudouin ve Joscelin'in birliklerinden oluşan büyük bir ordu ile Halep meliki Rıdvan'ın gönderdiği askerle desteklenen Tancred'in ordusu, Tel-Bâşir bölgesinde savaşa tutuştular. Savaş sonunda Tancred ve Rıdvan ittifakı kazandı ve zengin ganimetler elde etti, toplama müttefik orduları ise büyük bir hezimet yaşadılar.³⁶⁸

Bu dönemde Musul ve Antakya Haçlı devletlerinin arasındaki bu büyük çarpışma, Müslüman-Haçlı ittifakının bir örneği oldu. İzlediği politikalarla topraklarını devamlı olarak genişletmeye devam eden Tancred, 1109 yılında Toroslar'dan el-Cezire'ye ve orta Suriye'ye kadar uzanan geniş bir bölgenin hâkimi oldu³⁶⁹

³⁶⁶ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 162.

³⁶⁷ Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 260-261.

³⁶⁸ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 388.

³⁶⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 44.

2.2.8. Tancred'in Rıdvan'a Karşı Halep Seferleri

Tancred ile Rıdvan arasındaki birliktelik çok kısa zamanda bozuldu. Tancred'in kuvvetleri Halep topraklarında yağma girişimlerinde bulunuyor ve devamlı olarak Halep'i taciz ediyorlardı. Halep meliki, şimdilik Çavlı tehlikesinden kurtulmuştu ama Tancred'in düşmanlığı daha tehlikeli boyutlarda devam ediyordu. Bu arada Rıdvan yaptığı Haçlı ittifakı sebebiyle Müslüman devletçiklerden tepki almış ve iyice yalnızlaşmıştı.³⁷⁰

Rıdvan'ın yalnızlaştığı bu ortamda Tancred Halep topraklarına akınlar düzenledi ve birçok köy ve kasabayı tahrip etti. Halep'e bağlı önemli bir kale olan Esarib kalesini kuşattı. Kaleyi kaybetmek istemeyen Rıdvan iki defa eski müttefiki Tancred'e fidyeye karşılığı barış teklifinde bulursa da kabul görmedi ve kale 1111 yılında ele geçirildi. Tancred taarruzlarına devam etti ve Halep'in Batı tarafındaki Bikisrâil kalesi ile Zerdanâ kalesini de aldı. İyice bunalan Rıdvan üçüncü kez barış teklifinde bulundu. Sonuçta 20 bin altın, 10 baş at, o yıla ait tüm tarım ürünlerinin Haçlılara verilmesi ve Haçlı esirlerinin serbest bırakılması şartlarıyla barış yaptı. Bu anlaşma ile Halep ekonomisi büyük bir darboğazın içerisine girmişti.³⁷¹ Melik Rıdvan'ın hayatı 10 Aralık 1113 tarihinde ölene kadar hep bu şüphelenmeler, yardım talepleri, teklifler, birleşmeler ve ayrılmalarla geçmişti.³⁷² Özellikle bu son döneminde Haçlı lideri Tancred ile yaptığı ittifak onun karakterini, ne kadar yalnız ve tutarsız bir kişilik olduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir.³⁷³ Bu dönemde Tancred'in ana faaliyetleri kuzeyde yoğunlaşmış ve gücü zirveye ulaşmıştı.³⁷⁴

2.2.9. Tancred'in Ölümü

Tancred, Rıdvan'la yapmış olduğu anlaşmadan sonra Doğu Toroslarda küçük bir Ermeni Prensiğinin hükümdarı olan Kogh Vasil'in ölümünden faydalanıp topraklarını ele geçirmek üzere sefere çıktı. Ancak yoldayken aniden hastalandı. Antakya'ya döndü. Hastalığı hızla ilerledi.³⁷⁵ Tancred artık iyileşemeyeceğini anlayınca kendisine halef

³⁷⁰ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 105-106.

³⁷¹ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 389-390.

³⁷² Yazıcı, *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, 261.

³⁷³ Karakuş, "Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler: Rıdvan ve Dukak", 274.

³⁷⁴ Aryeh Grabois, "Tancred", *The Crusades: an encyclopedia* / edited by Alan V. Murray, 1145.

³⁷⁵ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 62-63.

olarak kız kardeşinin oğlu Roger de Salerne'yi bıraktı. Eşi Cecilia'yı da yanına çağırıp, ölümünden sonra Trablus Kontu Pons ile evlenmelerini vasiyet etti.³⁷⁶ Ancak kendisinden I. Bohemond'un oğlu İtalya'dan geldiğinde Prinkepsliği devredeceğine dair yemin aldı. Tancred 12 Aralık 1112'de 36 yaşında öldü. Antakya'da S. Bedros kilisesine defnedildi. Roger de Salerne Antakya'nın yeni Prinkepsi oldu.³⁷⁷

Thomas Asbridge, Tancred'i anlatırken aşırı hırslı oluşuna vurgu yapar. Güç ve iktidar uğruna ihanet etmekten ya da savaşmaktan asla çekinmediğini, son derece ustaca politik manevralar yapabildiğini ifade eder. Bu hırslı ve bitmez tükenmez enerjisiyle Antakya Haçlı Prinkepsliğini büyük egemenlik haline getirmiştir. Son olarak şunu ekler: Tarih Bohemond'u değil, yeğeni Tancred'i Antakya eyaletinin kurucusu olarak tanımalıdır.³⁷⁸

2.3. ROGER DE SALERNE DÖNEMİ (1112–1119)

Roger de Salerne, aslen bilindiği şekliyle Salernolu Roger, Haçlı seferlerinin komutanlarından Richard de Salerne'nin ve Tancred'in kız kardeşinin oğludur. Antakya'nın prinkepsi Tancred'in ölümü üzerine onun yerini almıştır. Roger'ın kendi başına mı yoksa henüz İtalya'da olan 1108 yılında dünyaya gelen II. Bohemond'un naibi olarak mı hüküm sürdüğü tartışmalıdır. Mesela Chartres'li Fulcher onu prinkepslik unvanını gasp etmekle suçlamıştır. Diğer tarihçiler ona bu unvanın haklı sahibi olarak davranır ve "prens" olarak atıfta bulunur.³⁷⁹

Roger'in hâkimiyet döneminin ilk krizi 29 Haziran 1114 tarihinde başlayıp devam eden, insanların büyük korkular yaşadığı bir dizi devasa deprem ve ardından yaşanan büyük tahribat olmuştur.³⁸⁰ Urfalı Mateos bu depremi tüm ayrıntılarıyla beraber anlatmakta, deprem gecesi bölgedeki bütün Hristiyan şehir ve kalelerin yıkıldığını, Müslümanlara ait topraklarda ise hiçbir zararın olmadığını ifade etmekte, sadece Maraş'ta 40 bin kişinin öldüğünü yazmaktadır.³⁸¹ Roger de Salerne, Antakya şehri ve

³⁷⁶ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 151.

³⁷⁷ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 394; Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 249.

³⁷⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 170.

³⁷⁹ John H. Pryor, "Naval History", *Crusades an Ancylopedia*, ed. Alan V. Murray, Santa Barbara, California 2006, 865-66; Susan B. Edgington, "Roger of Antioch", *Crusades an Ancylopedia*, ed. Alan V. Murray, Santa Barbara, 1045.

³⁸⁰ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 75.

³⁸¹ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 254-256.

çevre kasabalardaki tahribatın izlerini ve olumsuz etkilerini, onarım organizasyonundaki liderlik nitelikleri ile takdire şayan bir başarı ortaya koyarak silmeyi başarmıştır.³⁸²

2.3.1. Roger de Salerne Dönemi Antakya-Haçlı Devletleri-Bizans İlişkileri

Antakya Haçlı Prinkepliği'nin Roger de Salerne dönemini I. Bohemond ve Tancred dönemleri ile kıyasladığımızda, özellikle Bizans ile ilişkiler bağlamında çok büyük bir durgunluk göze çarpmaktadır. 1113 yılından itibaren I. Bohemond ve Tancred dönemlerindeki tehdit dili ve Bizans ile çatışmalar bitmiş, daha çok Müslüman Türk devletleri ile mücadeleler yaşanmıştır. Antakya Normanları ile Bizans imparatoru Aleksios arasındaki çekişmeleri detaylarıyla anlatan Anna Kommena, Roger döneminde sadece Türklerle olan mücadeleleri anlatmıştır.³⁸³

Bu dönemde Antakya'nın diğer Haçlı devletleri ile ilişkilerine baktığımızda ise ciddi oranda bir ittifak gözlemliyoruz. Üst düzey yöneticiler arasında gerçekleşen evlilikler Haçlı kontlukları arasındaki ilişkileri geliştirmiş ve sağlam bağ ve ittifaklara sebep olmuştur. Mesela Antakya Prinkepsi Roger de Salerne Urfa kontu Baudouin'in kız kardeşi ile Tel-Bâşir'in hâkimi Josceline ise Roger'in kız kardeşi ile Tancred ölünce dul kalan eşi Cecilia ise Trablus kontu Pons ile evlenmiştir. Bu kişisel ilişkiler siyasi gelişmeleri beraberinde getiriyor ve Haçlı devletleri arasındaki ittifak sağlam zeminlere oturuyordu.³⁸⁴ Üstelik her 3 kont da Kudüs kralına kısmi olarak bağlılıklarını ifade ediyorlardı. Bu, Haçlı seferleri başladığından beri çok görülebilen bir durum değildi. Üstelik Müslümanlar arasında ise devamlı bir çekişme vardı. Sonuç itibariyle kuzey Suriye'deki Haçlı egemenliği zirveye ulaşmıştı.³⁸⁵

2.3.2. Tell-Dânis Savaşı-Haçlı İttifakının Zaferi ve Sonuçları

Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar, emirlerin arasındaki kıskançlıklar, ihtiraslar ve devamlı anlaşmazlıklar nedeniyle bir türlü başarıya ulaşamayan, "Haçlıları Suriye'den atma" düşüncesinden vazgeçmemişti. Bu nedenle Haçlılara karşı yeniden

³⁸² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 107.

³⁸³ Anna Kommena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 457-477.

³⁸⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 170-171.

³⁸⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 104.

birleşik büyük bir ordu oluşturmak üzere Hemedan valisi Porsuk b. Porsuk'u görevlendirdi.³⁸⁶

Melik Rıdvan'ın 1113'te ölümünün ardından Halep'te büyük bir karışıklık ve idari belirsizlik vardı. Rıdvan'ın oğlu Ebû Şucâ Alparslan yönetime gelmişti.³⁸⁷ Sultan'ın bu kadar açık bir şekilde Haçlılara karşı hazırlık içerisinde olması bölgedeki Türk liderler arasında da memnuniyetsizlik meydana getirdi. Dımaşk lideri Tuğtegin, damadı Mardin hâkimi Artuklu İlgazi ile Sultan'a karşı ittifak oluşturdu. Tuğtegin ve İlgazi beraberce geçici olarak yönetim sıkıntısı yaşayan Halep'i denetim altına aldılar ve Antakya Haçlı lideri Roger de Salerne'ye ittifak teklifinde bulundular.³⁸⁸ Roger dikkatli bir keşif ve araştırma sonrasında Türk liderleri ile ittifak yaptı.³⁸⁹

Sultan Muhammed Tapar'ın görevlendirdiği Hemedan valisi Porsuk'un komutasındaki Cüyüş Bey, Emir Gündoğdu, Musul ve el-Cezire askerlerinden oluşan oldukça kalabalık Türk ordusuna karşı Antakya Haçlı lideri Roger'in başkanlığındaki orduda Dımaşk meliki Tuğtegin, İlgazi de bulunuyordu. Bu iki Müslüman Türk lider bölgedeki hâkimiyetlerinin tehlikeye düştüğünü düşünerek Haçlı ittifakının içinde Sultan'ın ordusuna karşı bulunuyorlardı.³⁹⁰

Selçuklu ordusu ve Haçlı ordusu uzun zaman karşı karşıya durdu ve savaştı. Roger de Salerne ve müttefikleri Efamiye kalesinde bulunuyorlardı. Selçuklu ordusunun çok kalabalık oluşu onları endişelendirmişti. Kış gelinceye kadar onları oyalayıp dağılmalarını beklemeyi tercih etmişlerdi. Selçuklu ordusunun dağılmasını beklerken Haçlıların Türk müttefikleri İlgazi Mardin'e, Tuğtegin Dımaşk'a diğer Haçlı kontları da kendi şehirlerine döndü. Emir Porsuk Haçlıların dağıldığını duyunca Kefertâb'a yürüdü ve ele geçirdi. Daha sonra Efamiye ve Ma'arratu'n-Nu'man üzerine gidildi. Sonra da asıl hedeflerinden biri olan Halep'e doğru harekete geçti. Emir Porsuk kendinden çok emin olduğu için, ordunun asıl ağırlıklarını önceden Halep'e göndermiş, Haçlı ordularından kendilerine bir saldırı gelmeyeceği düşüncesiyle herhangi bir önlem almadan, Halep'in 35 mil güneybatı mesafesinde bulunan Tell-Danis'te konaklamak üzere hareket etmişti. Antakya Prinkepsi Roger bu bilgiyi öğrendi ve sürpriz bir atağa geçip Selçuklu ordusunun peyderpey geldiği Cebel-i Summak'ta Selçuklu ordusunu tüm

³⁸⁶ Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 198.

³⁸⁷ Azimî, *Azimî Tarihi*, 38.

³⁸⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 173-174.

³⁸⁹ Edgington, "Roger of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* / edited by Alan V. Murray, 1045.

³⁹⁰ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 405-406.

ağırlıklarıyla dağıttı. Bu dağınıklığın üzerine en iyi birlikleriyle gelen Selçuklu ordusu Sincar emiri Temirek'in de tüm gayretlerine rağmen toparlanamadı ve büyük bir hezimete uğradı. Emir Porsuk ancak 100 atlıının olduğu bir grupla Tell-Danis'e çekildi. Savaşmak istiyordu ama çevresindekiler ona izin vermediler. Selçuklu ordusu 3000 civarında zayıat verdi ve 14 Eylül 1114 tarihi itibarıyla büyük bir hezimete uğradı.³⁹¹

Haçlıların Tell-Dânis zaferi Antakya Haçlı Prinkepsi Roger de Salerne için ezici bir zafer ve hükümranlığının zirvesi idi. Artık Haçlılar arasında büyük bir şöhret oldu. Antakya Haçlı Prinkepsliği müthiş bir siyasi ve askeri güç haline geldi. Ona bu zaferi kazanmasında Porsuk'a destek olmayan İlgazi ve Tuğtegin de katkı sağlamış oldu.³⁹²

Müslümanlar açısından bu savaşın en önemli sonucu ise; Sultan Muhammed Tapar'ın çok isteyip de oluşturduğu ittifakın, küçük hesaplar ve şahsi çıkarlar uğruna feda edilmesinin ardından, bölgede yakın dönemde Haçlı hâkimiyetini ortadan kaldırmalarının mümkün olmadığı sonucuyla karşılaşması olmuştu. Çünkü bu savaşta yenilgi Sultan'ın haçlı meselesine ilgisini bitirmişti.³⁹³ Nitekim bu hezimet Büyük Selçukluların Suriye'yi yeniden ele geçirmek için yaptıkları son girişim oldu.³⁹⁴

2.3.3. Roger'in Müslümanlarla İttifakının Sona Ermesi ve Faaliyetleri

Roger de Salerne, Selçuklu ordusunu Tell-Danis'te hezimete uğrattıktan sonra ilk önce Kefertâb'ı geri aldı. Halep için artık yerel yöneticilere dışardan herhangi bir destek gelmiyordu. Müslümanlar arasındaki dağınıklık devam ediyordu. Antakya Prinkepsinin hedefi, Halep'i almaktı. Halep ve Dımaşk melikleri, Roger'in bu yükselişinden iyice endişelenmeye başladılar.³⁹⁵

Porsuk kumandasındaki Büyük Selçuklu ordusunun karşısında ortaya çıkan Müslüman Haçlı ittifakı sona ermişti. Bölgede herkesin kendi amaçları vardı, dolayısıyla ittifakın bozulması zaten normal bir durumdu. Prinkeps Roger'in Türk müttefikleri Dımaşk lideri Tuğtegin, Sultan Muhammed Tapar ile arasını düzeltmişti.

Bu dönem içerisinde Halep'te yönetici olan Hadım Lü'lü, Rıdvan'ın 6 yaşındaki oğlu Sultansâh'a hâkimiyeti verip devletin gerçek idarecisi durumuna geldi. Fakat

³⁹¹ Azimî, *Azimî Tarihi*, 40; İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 405-407; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 108-110; Sevim ve Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, 199.

³⁹² Edgington, "Roger of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* / edited by Alan V. Murray, 1045.

³⁹³ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 118.

³⁹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 110.

³⁹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 110.

kudretli bir melikin yokluğu ve ordusunun küçük çapta olması, Halep melikliğini sâdece bu şehri müdâfaa durumunda bıraktı. Lü'lü bir yolculuk sırasında yanında bulunan Türk müfrezesi tarafından 1117 senesinde öldürüldü. Mardin Artuklu emiri İlgazi ise şehirdeki yönetici sıkıntısı ve iç karışıklık üzerine fırsattan istifade ederek 1117 senesi Mayıs ayından itibaren Halep'i teslim aldı ve Halep Selçuklu devleti sona ermiş oldu.³⁹⁶ Necmeddin İlgâzi şehri teslim aldığı anda büyük bir ekonomik çöküntü ile karşılaştı. Hadim Lü'lü belli ki Melik Rıdvan'ın biriktirdiği tüm zahireyi harcamıştı.³⁹⁷

Bu ortamdan faydalanan Antakya Prinkepsi Roger, Halep üzerindeki baskısını artırdı ve Azâz kalesini ele geçirdi. Azâz kalesini ele geçirirken Ermeni Prensi Leon kendisine destek verdi. Artık İlgâzi ile Roger tamamen düşman olmuşlardı.³⁹⁸

1119 yılı başlarında ise Buzaa'yı işgal eden Roger, bu vesileyle Halep'in Fırat ve doğu ile bağlantısını koparmış oluyordu. Son olarak Markap Kalesi'ni de almış, güney sınırını düzenlemiş ve gücünü tamamen zirveye çıkarmıştı.³⁹⁹

2.3.4. Kanlı Meydan Savaşı ve Roger de Salerne'nin Ölümü

1119 yılı itibariyle Kuzey Suriye'de Runciman'ın ifadesiyle, kuvvetler dengesi meydana gelmişti. Antakya Prinkepsi Roger ise diğer Haçlı kontları arasında oldukça itibarlı bir konumdaydı ve o da Kudüs kralına bağlı olarak hareket ediyordu.⁴⁰⁰

Halep'in yeni lideri Artukoğlu İlgâzi, Halep sınırlarına doğru hareket eden eski müttefiki Antakya lideri Roger'e karşı hamle yapacak güce sahip değildi. Öncelikle Dımaşk Atabeyi Tuğtegin ile işbirliği yaparak ordu toplamak üzere Mardin'e gitti. Mardin'den ve çevre yerlerden Türkmenler, Kürtler ve Suriye çöllerindeki Araplardan oldukça kalabalık asker topladı. Dilmaçoğulları emiri Togan Arslan ve Münkızî ailesinden⁴⁰¹ Üsâme b. Mübarek de İlgâzi ile beraberdi.⁴⁰² Urfalı Mateos, İlgâzi'nin 80.000 askerden oluşan bir ordu ile Antakya'ya hareket ettiğini ifade eder.⁴⁰³

İlgâzi Antakya'ya doğru Haziran 1119'da hareket ettiğinde, müttefiki Dımaşk lideri Tuğtegin de eş zamanlı olarak hareket etti. Roger bu arada diğer Haçlı lordları

³⁹⁶ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 120.

³⁹⁷ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 423.

³⁹⁸ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 263-264.

³⁹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 111.

⁴⁰⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 111.

⁴⁰¹ Bkz. Üsâme b. Münkız, *Kitabu'l İ'tibâr*, çev. Yusuf Ziya Cömert, (İstanbul: Kitabevi, 2018).

⁴⁰² Ali Sevim, "İlgazi, Necmeddin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 22 (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 89.

⁴⁰³ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 264.

Kudüs Kralı II. Baudouin, Trablus Kontu Pons ve Urfa Kontu Galeran du Puiset'ten yardım istedi.⁴⁰⁴ Kudüs Kralı II. Baudouin ve Antakya Patriği Bernhard, Prinkeps Roger'a, yardımcı kuvvetler gelinceye dek beklemesi direktifini verdiler. Ancak Roger de Salerne, 1115'teki Tell-Dânis zaferinin etkisiyle olsa gerek Türkleri oldukça hafife almış, başarısının tekrar edeceğini düşünmüştü. Yersiz bir gururla hareket ediyordu. İlgâzi'ye "bizim yanımıza gelmek için zahmet etme. Biz sana geliyoruz, bekle!" diyerek kibrini ortaya koyuyordu. Sabırsız davranıp 700 şövalye ve 4000 yayadan oluşan ordusuyla Demirköprü'den geçerek şehir dışına çıkıp, Tell-Afrin'de dağlar arasında karargâh kurdu. Bunun üzerine Necmeddin İlgâzi, beylerinin de onayıyla müttefiki Tuğtegin'in gelmesini beklemeden 27 Haziran 1119 gecesini, Antakya askerlerinin etrafını sarıp kuşattı. Haçlılar hiçbir şeyden habersiz kendilerini güvende sanıyorlardı. 28 Haziran sabahı gözcüler, Antakya Prinkepsine her taraftan kuşatıldıklarını haber verdiler. Roger şövalyelerine derhal saldırı talimatı verdi ama bu çaresizliğin bir yansımasıydı. Haçlılar geç kalmıştı. Türkmen okçular ve İlgâzi'nin savaşçıları hızla tüm Haçlıları kılıçtan geçiriyordu. Müslüman ordusu kesin bir zafer kazandı. Haçlı ordusu tamamen imha edildi. Kaynaklarda "Kanlı Meydan Savaşı" (Ager Sanguinis) adıyla da anılan bu savaşta Antakya Prinkepsi Roger de Salerne de kafası kesilerek öldürüldü ve Antakya'da bir devir sona ermiş oldu.⁴⁰⁵

Tell-Afrin'de kazanılan bu zafer, Müslümanlarda büyük sevince sebep oldu. Abbasi Halifesi el-Müsterşîd-Billâh, muzaffer komutan İlgâzi'ye Haçlılara karşı elde ettiği bu zaferden dolayı hil'atler göndererek taltif etti.⁴⁰⁶

Büyük tarihçi Azimî bu zafer sebebiyle İlgâzi'yi müthiş beyitlerle övmekteydi:

"Sen ne dilerse söyle, çünkü sözün makbuldür. Allah'tan sonra sana güvenir, senden yardım isteriz.

Sen Haçlılar karşısında zafer kazanınca Kur'an sevindi, adamlarının helak olmasından dolayı da İncil gözyaşı döktü

Şirk koşmakta azgın olanlara, onlardan öcümüzü tek tek alacağımızı bildir!

⁴⁰⁴ Urfalı Mateos, Roger'in kendi gücüne çok güvenip Türkleri hafife aldığını hatta Haçlı Kontlarını dahi yardıma çağırmadığını ifade etmiştir. Oysaki bütün kaynaklarda bu çağırmanın yapıldığı yazmaktadır. Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 264.

⁴⁰⁵ Azimî, *Azimî Tarihi*, 43; İbnü'l Kalânisi, *Şam Tarihine Zeyl*, 80-82; İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 439-440; Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 264-265; Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 196; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 122-123; Küçüksipahioğlu, "Haçlı Devletleri", 691.

⁴⁰⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 450-451.

Senin tarafından tuzaklarla sarıldıklarından dolayı onlardan bir haberci bile kurtulamadı.”⁴⁰⁷

Bu büyük meydan muharebesinin ardından İlgâzi Antakya’ya yürümedi. Aslında Antakya savunmasızdı ama yine de diğer Haçlı kontlarının gelme ihtimali vardı. Bu yüzden İlgâzi Esârib ve Zerdanâ kalelerini de alıp Halep’e döndü. Kudüs kralı ve Trablus kontu geldiklerinde her şey bitmişti. Kudüs kralı şehrin yönetimini aldı ve II. Bohemond Avrupa’dan gelene kadar kendi adına şehri yönetmek üzere Antakya Patriği Bernhard’ı görevlendirdi. Antakya Haçlı Prinkepsliği kurucusu I. Bohemond’un 9 yaşındaki oğlu, aynı isimle halen İtalya’da yaşamakta olan II. Bohemond tahtın varisi ilan edildi; genç prens 15 yaşına gelinceye kadar kral onun naibi olacaktı.⁴⁰⁸

2.3.5. Kanlı Meydan Savaşının Sosyo-Ekonomik Yansımaları

1120 yılı genelde bölgede bir kriz ve gerilim dönemi olarak görülmekteydi. Çünkü ‘Kanlı Meydan’ savaşından sonra Müslüman yerleşimciler ve Hristiyanlar arasında bazı düzenlemeler getirilmesine karar verildi. Bölgede Müslümanlar, Yahudiler ve Ortodoks Doğu Hristiyanları ağırlıktaydı. Papaya bağlı Haçlı Latin nüfusu bölgeye ait değil de tamamen Avrupa’dan gelen kişilerden oluşuyordu. Bölgede oldukça değişik din ve ırka mensup kozmopolit bir yapı bulunuyordu. Ermeniler, Rumlar, Nasturiler, Kıptiler, Rum Ortodoks Kilisesi’ne bağlı ama Arapça konuşan "Suriyeli" Hristiyanlar yani Melkitler vardı. Ermenilerin büyük çoğunluğu Edessa (Urfa) Haçlı kontluğunda yaşıyordu. Kudüs’te Müslümanlar kalabalıktı. Antakya’da ise daha ağırlıklı nüfusu Rumlar oluşturuyordu. Tüm bu yerli unsurlar, azınlıkta olan Latin Haçlıları tarafından yönetiliyordu.⁴⁰⁹

Bölgede bulunan Avrupalı Haçlıların büyük ölçüde doğu Hristiyanları ile evlenmelerine izin veriliyordu. Bu Avrupa’dan gelen kadınların az oluşu sebebiyle normal bir durumdu. Ama toplumun alt kesimlerinde de olsa zaman zaman Haçlı-Müslüman evlilikleri de meydana geliyordu.⁴¹⁰ Kanlı Meydan savaşından sonra Nablus’ta bu konuyla ilgili toplanan mecliste Müslümanlarla evlenmek ve sosyal ilişkiler içerisine girmek kesinlikle yasaklandı. Artık Hristiyanlarla Müslümanlar

⁴⁰⁷ Azimî, *Azimî Tarihi*, 43.

⁴⁰⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 182.

⁴⁰⁹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 192.

⁴¹⁰ Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, 378.

arasında cinsel ilişkinin cezası erkekler için hadım edilmek, kadınlar için ise burunlarının kesilmesi idi. Müslümanların, Haçlılar gibi giyinmeleri de yasaklandı.⁴¹¹

Bu dönemdeki kriz ve düşmanlık her ne kadar yükselen bir trend izlese de ticaret ve seyahat alanında Müslümanlar ve Haçlılar arasında kolaylaştırma eğiliminin olduğunu görmekteyiz. Hatta bu konuda geçici anlaşmalar dahi yapılmıştı.⁴¹² İlgâzi ve Haçlılar arasında, ticaret alanında dostane ve barışçıl ilişkiler kurulması kararlaştırıldı.⁴¹³ Aynı dönemde Kudüs Kralı II. Baudouin, Kudüs'te ticaret ve seyahat alanında, hem kendi dindaşlarına hem de Müslümanlara vergi indirimleri uygularken⁴¹⁴ Halep Meliki İlgâzi de Halep'te pazar vergilerinde büyük indimler yapıyor, ölçek, ağırlık ve uzunluk ölçülerini büyütüyordu.⁴¹⁵

2.4. KUDÜS KRALI II. BAUDOUİN'İN ANTAKYA NAİPLİĞİ DÖNEMİ (1119–1126)

Roger de Salerne Kanlı Meydan savaşında ölünce, Antakya kurucu prinkepsi I. Bohemond'un oğlu, dolayısıyla tahtın asıl varisi olan II. Bohemond'un İtalya'dan gelişine kadar Antakya'nın yönetimini, Kudüs kralı II. Baudouin üstlendi. Kudüs kralı, hükümrancılığının ilk yarısının büyük bir bölümünü Antakya Prinkepsliği'nin savunması ile geçirmek zorunda kaldı.⁴¹⁶ Bu dönem Haçlılar için istikrarsızlığın ön planda olduğu zaman dilimleriydi. Müslüman saldırıları, Haçlı liderlerinin ölmeleri ya da esir düştüğü zamanlar ve bunlara bağlı olarak iktidar krizleri oldukça belirgindi.⁴¹⁷

2.4.1. II. Baudouin'in Antakya Yönetiminde İlk Faaliyetleri

Kanlı Meydan savaşında Roger'in ölümünün ardından lidersiz kalan ve ordusunun tamamına yakını kılıçtan geçirilen Antakya'nın Hristiyan halkı korkuya kapıldı ama savaşın muzaffer komutan İlgâzi, Antakya kalesini almak için herhangi bir girişimde bulunmadı. Haçlılar için büyük hezimetin ardından Kudüs Kralı II. Baudouin, Trablus Kontu Pons ve diğer Haçlı liderleri İlgâzi'nin etrafa dağılıp ganimet toplayan

⁴¹¹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 193.

⁴¹² Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, 420.

⁴¹³ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, 83.

⁴¹⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 199.

⁴¹⁵ Azimî, *Azimî Tarihi*, 43.

⁴¹⁶ Alan V. Murray, "Baldwin II of Jerusalem", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 135.

⁴¹⁷ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 183.

birliklerinin arasından sıyrılarak Antakya'ya geldiler. II. Baudouin önce şehrin ara sokaklarını yağmacılardan temizleyip şehrin ileri gelen tüm yetkili kişileri ile St. Pierre Katedralinde topladı. Toplantıda hukukunu herkesin tanıdığı, henüz 9 yaşında olan ve halen İtalya'da bulunan II. Bohemond'un meşru hakkı olan Antakya Prinkepsliğini kendisi gelince vermek üzere şehrin idaresini bizzat II. Baudouin devraldı. Küçük Bohemond Antakya'ya gelip yönetimi devralınca kralın kızlarından biri ile evlendirilmesi de karara bağlandı. Ayrıca savaşta ölen şövalyelerin dul hanımlarının Kudüs krallığına ait şövalyeler ya da Avrupa'dan gelmeye devam eden asilzadelerle evlendirilmesi kararlaştırıldı. Baudouin'in yanında Kudüs'ten gelen Joscelin törenle Urfa Kontu olarak atandı. Ayrıca Antakya'da bulunan toprak sahibi asilzadelerin şehrin savunması için tüm olanaklarıyla mücadele etmeleri, buna karşılık II. Bohemond tahta çıktığında kendilerinin tasarruflarına karışmayacağı, kral tarafından teminat altına alınmıştı.⁴¹⁸ Tüm bu kararların alınması II. Baudouin'in Antakya'yı krizden çıkarmak için aldığı önlemlerdi.

Kanlı Meydan savaşının ardından doğal olarak, Halep lideri İlgâzi'nin artık komutanı ve askeri kalmamış olan Antakya'ya hücum edeceği bekleniyordu. Toplantıda bu bağlamda önlemler görüşüldü, askeri düzenlemeler ve savunma tedbirleri alındı. Hatta şehirde ikamet eden Süryani, Ermeni ve Ortodoks Rum Hristiyanları silahsızlandırıp, geçici olarak evlerini terk etmeleri yasaklandı. Çünkü onların Haleplilerle ittifak yapmalarından kaygı duyuluyordu. Ama İlgâzi, Antakya kalesini almak için hiçbir girişimde bulunmadı, Rıdvan'ın Halep'teki sarayında günlerce zaferini kutlamaya devam etti.⁴¹⁹

2.4.2. II. Baudouin'in Halep Lideri İlgâzi İle Çatışmaları

Kudüs kralı II. Baudouin, Halep lideri İlgâzi ve Tuğtegin'in Antakya'ya karşı bir saldırı yapma ihtimallerine karşılık sonbaharı Antakya'da geçirdi. Çevre şehirlerdeki Haçlı liderlerini Antakya'ya çağırdı. Bu süre içerisinde İlgâzi, Togan Arslan ve Tuğtegin yeniden bir araya geldiler ve Haçlı liderlerinin Antakya'da toplanmalarından faydalanarak Esârib ve Zerdanâ kalelerini fethettiler.⁴²⁰

⁴¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 126.

⁴¹⁹ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı seferleri*, 132.

⁴²⁰ Azimî, *Azimî Tarihi*, 42; Sevim, "İlgâzi, Necmeddin", 90.

İlgâzi ve Tuğtegin'in haberlerini alan Kral II. Baudouin 4 yıl önce Antakya lideri Roger de Salerne'nin Emir Porsuk'a karşı zafer kazandığı Tell-Dânîs⁴²¹ denilen mevkide meydan savaşı yapmak üzere karargâh kurdu.⁴²² Haçlılar için bu savaş çok önemliydi. Kral Baudouin, Trablus Kontu Pons, Urfa Kontu Joscelin, Zerdanâ Senyörü Robert gibi liderler buradaydı. 13 Ağustos 1119 tarihinde Tell-Dânîs'te yapılan bu savaşta her iki taraf da savaşı kendilerinin kazandığını belirttiler. Ancak Runciman'ın ifadesiyle İlgâzi ve Tuğtegin çok kalabalık bir esir kfilesiyle Halep'e dönmüşlerdi. Dolayısıyla halklarına savaşı kazandıkları müjdesini veriyorlardı. Zerdanâ senyörü Robert esir alınmış, daha sonra ise Tuğtegin tarafından kafası kesilmişti.⁴²³

Azimî, bu savaşı "Haçlıların çoğunun helak olduğu garip ve ilginç bir olay" şeklinde ifade eder. Bu savaş sonucunda, Halep bölgesi Haçlı baskı ve tehdidinden tamamen kurtulmuştu.⁴²⁴ Kral II. Baudouin, Antakya'yı kendi adına yönetmesi için Patrik Bernhard'a yetki verdi ve Aralık ayı içerisinde Noel'i Kudüs'te geçirmek üzere Antakya'dan ayrıldı.⁴²⁵

2.4.3. İlgâzi'nin Antakya'ya Sonuçsuz Saldırma Girişimi

1119 Eylül ayından sonra Mardin'e asker toplamaya giden İlgâzi, Şubat 1120 itibariyle oldukça kalabalık bir ordu toplayarak geri döndü. Urfalı Mateos abartılı bir anlatımla bu ordunun 130 bin askerden oluştuğunu ifade eder.⁴²⁶

İlgâzi Mardin'den henüz dönüş yolundayken Esârîb valisi olarak atadığı Belek b. İshâk, Antakya arazilerine taciz baskınlarında bulunuyordu. İşte bu baskınlardan birinde Antakya orduları Belek'in ordusunu takip edip bozguna uğrattı ve bununla da kalmayıp Halep topraklarına kadar girdi. Bunu duyan İlgâzi, Antakya yakınlarına kadar gelip karşı yağma akınları yaptı. Antakya'ya iyice yaklaşan İlgâzi, kral adına şehri yöneten Patrik Bernhard'ı iyice telaşlandırdı. Patrik derhal haberciler yollayıp II. Baudouin'i Antakya'ya yardıma çağırdı. Haziran 1120 itibariyle Antakya'ya büyük bir ordu ile hareket eden II. Baudouin, ordusundaki Türkmenlerin kendisiyle problem yaşayıp ayrılmaları sebebiyle İlgâzi'nin savaştan vazgeçmiş ve geri çekilmiş olduğunu anladı.

⁴²¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 405-406.

⁴²² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 127.

⁴²³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 127.

⁴²⁴ Azimî, *Azimî Tarihi*, 42.

⁴²⁵ Alan V. Murray, "Baldwin II of Jerusalem", *The Crusades: an encyclopedia by Alan V. Murray*, 135.

⁴²⁶ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 267.

Bu arada müttefik Dımaşk lideri Tuğtegin İlgâzi'ye; Urfa Kontu Joscelin ise II. Baudouin'e yardıma geldi.⁴²⁷

Haçlı ve Müslüman orduları günlerce karşı cephelerde gelgitler yaşayıp durdular fakat savaşmadılar. Tuğtegin Dımaşk'a, Joscelin de Urfa'ya döndü.⁴²⁸ İlgâzi ile II. Baudouin ise anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre Antakya ve Halep nüfuz alanları arasında, bir sınır hattı belirlendi. Necmeddin İlgâzi tarafından Zerdanâ kalesi yıktırıldı. Dostane ve barışçı ilişkiler kurulması kararlaştırıldı. Her iki taraf da birbirlerine zarar vermekten kaçınacaklardı.⁴²⁹ Kral II. Baudouin ve Urfa Kontu Joscelin'in barışa meyilli olmalarının temel nedenleri arasında, 1119'da yaşanan Kanlı Meydan savaşının korkusunu ve Necmeddin İlgâzi'nin onlar katındaki gücünü de aramak gerekir.

2.4.4. II. Baudouin ve Joscelin'in Esir Düşmesi

İlgâzi, öz yeğeni Belek b. Behrâm b. Artuk ile Güneydoğu Anadolu bölgesinden sağladığı yeni kuvvetlerle Suriye taraflarına sefere çıktı. Bu sefer esnasında Temmuz 1122 tarihlerinde hastalandı ve tedavi olmak için Halep'e döndü.⁴³⁰ İşte bu süre zarfında yeğeni Belek idareyi ele almış ve birkaç ay içerisinde tüm İslam âleminde adı anılan bir isim haline gelmişti.⁴³¹ Belek, 13 Eylül 1122 tarihinde Harput'a dönerken, 60 kişilik bir süvari birliği refakatinde dolaşan Urfa Kontu Joscelin ve onun kuzeni Birecik hâkimi Galeran'ı Urfa çevresinde Suruç'ta bataklık bir arazide savaşarak esir aldı.⁴³² Belek Joscelin'e Urfa'yı kendisine vermesini teklif etti ama kabul görmedi. Bunun üzerine İbnü'l Esîr'e göre Joscelin'i bir deve derisine sarıp diktikten sonra yanında Birecik hâkimi Galeran da esir olduğu halde, kendisine ait olan Harput kalesine götürdü ve hapsetti.⁴³³

Antakya Prinkepsi Roger'in ölümünden sonra Joscelin'in esareti de Haçlılar için çok büyük kayıp ve moral bozukluğuna sebep olacak bir hezimetti. İkinci bir Haçlı

⁴²⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 131.

⁴²⁸ Urfalı Mateos, *Vekayi-Name*, 267.

⁴²⁹ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 83.

⁴³⁰ Azimî, *Azimî Tarihi*, 45; Sevim, "İlgazi, Necmeddin", 90.

⁴³¹ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 133.

⁴³² İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 86; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 133.

⁴³³ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 469.

devleti daha liderini kaybetmişti. Endişelenen Kudüs Kralı II. Baudouin bizzat kuzeye gelmeye karar verdi.⁴³⁴

Bu yılın Ramazan ayında 14 Kasım 1122 tarihinde Haçlılara karşı büyük Kanlı Meydan savaşının muzaffer komutanı Necmeddin İlgâzi vefat etti. Yerine Hüsameddin Timurtaş geçti.⁴³⁵

Kudüs Kralı ve Antakya Naibi II. Baudouin, İlgazi'nin vefatının ardından oluşan boşluktan faydalanıp Joscelin'in intikamını almak hedefiyle Fırat'ın kenarına geldi.⁴³⁶ Halep iline yakın bir yerde olan Ermenilere ait Gerger kalesini kuşatmış olan Belek b. Behram'ı ele geçirmek istiyordu. Urfa Haçlı kontluğuna bağlı şövalyeler, II. Baudouin'i Joscelin'in esir düştüğü bataklık yere götürdüler. Kral II. Baudouin küçük bir keşif turu attı, ardından geceyi orada geçirmek üzere çadırların kurulmasını emretti. 18 Nisan 1123 sabahı, doğulu hükümdarlardan öğrendiği en sevdiği spor olan doğanla avlanmak üzere erkenden kalktı.⁴³⁷ Yakınlarda olduğuna dair hiçbir fikri olmadığı Belek b. Behrâm karargâhını bastığında her şey kendisi için çok geçti. Ordunun büyük bir kısmı imha edildi. Kral ise ileri gelen birkaç komutanıyla birlikte esir edildi.⁴³⁸ Harput kalesinde bulunan geniş bir kuyuda Joscelin ile hapis arkadaşı oldu.⁴³⁹

Kralın esir düşmesi üzerine Kudüs Patriki Gormond başkanlığında konsey toplandı ve Kaysâriye ve Sayda Hâkimi Eustache Garnier, Kudüs'e naip olarak seçildi. Antakya ise mutat olduğu üzere Patrik Bernhard tarafından yönetilecekti.⁴⁴⁰

2.4.5. II. Baudouin ve Joscelin'in Esaret Süreçlerinde Yaşananlar

Müslümanların Hristiyan esirlere dair uygulamalarında bazen mertliğe bazen de zulme dair rivayetler mevcuttur. Haçlı soylularına ait esirler, genellikle fidyesi ödenene kadar bekletilirdi. Tabii bu süreç bazen uzun zaman alırdı. Bazı yüksek rütbeli esirlere makamına yaraşır ölçüde özel muamele gösterilirdi.⁴⁴¹ Daha önce belirttiğimiz gibi

⁴³⁴ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 133.

⁴³⁵ Sevim, "İlgazi, Necmeddin", 90.

⁴³⁶ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 272.

⁴³⁷ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 133.

⁴³⁸ Alan V. Murray, "Baldwin II of Jerusalem", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 135.

⁴³⁹ Azimî, *Azimî Tarihi*, 46.

⁴⁴⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 134.

⁴⁴¹ Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, 577.

Antakya kurucu Prinkepsi I. Bohemond, Danişmentlilerin elinde 3 yıl esaret altında kalmış ve 100.000 Bizans altını fidye karşılığı serbest bırakılmıştı.⁴⁴²

Haçlıların en önemli iki kişisini esir alan Belek b. Behrâm büyük bir şöhrete kavuşmuştu. Fakat o bu şöhretini Haçlılara son darbeyi vurup onları bitirme üzerine değil Halep'i ele geçirme hususunda kullandı.⁴⁴³ Belek, 1123 yılı Haziran ayında önce Harran'ı sonra da Halep'i ele geçirdi.⁴⁴⁴ Önce Halep eski meliki Rıdvan'ın kızı Ferhunde Hatun ile evlendi. Sonra Halep çevresindeki Haçlıların sahip oldukları yerleri düzenli taarruzlarla ele geçirmeye başladı.⁴⁴⁵ Tam da bu süreçte Harput'tan ilginç bir haber aldı. Urfa Haçlı kontluğuna mensup, Joscelin ile ilişkisi olup onu seven bir grup Ermeni, tüccar kılığında Harput'a sızıp, sakladıkları silahlarla kaleyi geçirmişti.⁴⁴⁶

Kral II. Baudouin, ele geçirmiş oldukları kaleyi kumanda ediyordu. Oysaki İbnü'l-Kalânîsî⁴⁴⁷ ve İbnü'l-Esîr⁴⁴⁸, Kral II. Baudouin'in bir şekilde kaçtığını beyan ederler. Joscelin ise 3 Ermeni arkadaşıyla dışarı çıkıp, Artuklu ordusu gelmeden asker toplayıp dönmeyi hedefleyerek Antakya'ya doğru yol aldı. Oradaki askerler az olunca Kudüs'e gitti ve epeyce vakit kaybetti.⁴⁴⁹

Bu esnada Halep'te bulunan Belek b. Behrâm Harput'ta olan biteni duyunca, hızla harekete geçip Joscelin'den çok önce Harput'a ulaştı ve kaleye şiddetli bir taarruzda bulundu. Harput'un Haçlı topraklarına uzaklığı göz önüne alındığında bu mesafenin alınması kolay olmasa gerekti.⁴⁵⁰ Makinalar kurup lağımlar açarak içeri girmeyi başaran Belek ve askerleri, Kral II. Baudouin, Birecik hâkimi Galeran ve Kralın hemşirezadesini tekrar esir alıp zincirlere vurdu ve Harran kalesindeki hapse götürdü. Bu 3 Haçlı soylusunun dışında, kaledeki 65 tane esirin tamamını öldürdü.⁴⁵¹ Joscelin, Kralı kurtarmak için ordusuyla Harran'a gitme cesaretini gösteremedi.⁴⁵²

⁴⁴² Karakuş, "Müslümanlara Esir Düşen Haçlı Soyluları", 55.

⁴⁴³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 134.

⁴⁴⁴ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 483.

⁴⁴⁵ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 133-134.

⁴⁴⁶ Karakuş, "Müslümanlara Esir Düşen Haçlı Soyluları", 57.

⁴⁴⁷ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 88.

⁴⁴⁸ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 485.

⁴⁴⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 135.

⁴⁵⁰ Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, 579.

⁴⁵¹ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 272.

⁴⁵² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 136.

1124 yılı Mayıs ayında Belek, Haçlı ordu gruplarıyla Menbiç önlerinde savaştı. Fakat iç kaleden atılan bir ok ile şehit oldu.⁴⁵³ Belek'in ölümünden sadece Artuklular değil, Haçlılara karşı Sûr'u savunmaya çalışan Müslümanlar da zarar gördüler. Nitekim Haziran 1124'de Suriye sahillerinin en önemli duraklarından olan Sûr şehri Haçlıların eline geçti.⁴⁵⁴

2.4.6. Kralın Esaretten Kurtulup Antakya Ordusuyla Halep'e Yürümesi

Belek'in şehadetinden sonra Halep şehri İlgâzi'nin oğlu Timurtaş'ın olmuştu. Timurtaş Belek'ten tamamen farklı bir karakterdi. Huzur ve rahat içinde yaşamayı severdi.⁴⁵⁵ Dolayısıyla hiç sıkıntıya gelecek bir tarzı yoktu. Kral II. Baudouin ve diğer iki asilzade de Halep kalesinde hapiste tutuluyordu. Kral, Timurtaş'ın tecrübesizliğinden faydalanıp esaretten kurtulmak için çeşitli girişimlerde bulundu. Bu girişimlere aldanan Halep'in yeni emiri, muhtemelen Haçlıların kralı kurtarma amaçlı yapacakları Halep'e saldırılarından çekinerek ya da zengin bir kurtuluş fidyesi alacağını ümit ederek Şeyzer emirini Haçlılarla esir pazarlığı yapmak hususunda görevlendirdi.⁴⁵⁶

Joscelin ve II. Baudouin'in Ermeni asıllı eşi Morphia görüşmeler sonunda emir ile II. Baudouin'in serbest kalması için 80.000 dinar, Esârib, Zerdanâ, Azâz, Kefertâb ve Cisir şehirlerinin teslimi bir de El-Cezire'de bulunan Arap bedevi şeyhi Dübeys b. Sadaka'ya karşı Timurtaş'a yardım etmesi şartlarıyla anlaştılar. 20.000 dinar peşin olarak ödendi. Kralın en küçük çocuğu 4 yaşındaki Joveta ve Joscelin'in 11 yaşındaki oğlu ile diğer asilzade 10 çocuk rehine olarak Halep'e gönderilince, Kral serbest bırakıldı ve derhal Antakya'ya geldi.⁴⁵⁷ II. Baudouin böylece iki defa Joscelin'in gayretiyle esaretten kurtulmuş oldu.⁴⁵⁸

Özgürlüğüne kavuşup Antakya'ya gelen II. Baudouin, verdiği sözü tutmadı. Timurtaş ile yaptığı anlaşmada teslim edeceğine dair sözünü verdiği yukarıda ismi yazılan kaleler, Antakya Haçlı Prinkepsliğinin en stratejik noktalarıydı. Bunu çok iyi bilen Kral, Patrik Bernhard ile yaptığı görüşmeyle onun da desteğini alarak Halep'e

⁴⁵³ Azimî, *Azimî Tarihi*, 48.

⁴⁵⁴ Nadir Karakuş, "Haçlı Seferlerinde Menbic", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 11, S. 3, 2018. 2078.

⁴⁵⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 485.

⁴⁵⁶ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 123.

⁴⁵⁷ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 251-252.

⁴⁵⁸ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 279.

saldırmaya ve kendi hürriyeti karşılığında verdiği rehinelere bu şekilde almaya karar verdi.⁴⁵⁹ 1124 Ekim ayı itibariyle Antakya ve Urfa Haçlı orduları ile Arap Bedevi şeyhi Dübeys'in ordusu, Melik Rıdvan'ın oğlu Sultan Şah'ın orduları Halep önlerinde birleşti. Halep'in sahibi Timurtaş'ın ise bu durum umurunda bile değildi çünkü o kardeşi Şemsüddeve Süleyman'ın ölümü sebebiyle Mardin'e gitmiş ve Halep'i yalnız bırakmıştı.⁴⁶⁰ Halep'in ileri gelenleri şehri savunmak için tam 3 ay direndiler en sonunda Musul Emiri Atabey Aksungur el-Porsukî'yi Halep'e getirdiler. Aksungur el-Porsukî 1125 Ocak ayı itibariyle Halep'e yardıma yetişti. Bunun üzerine Haçlılar ve Müslüman müttefikleri kuşatmayı bırakıp dağıldılar. Aksungur el-Porsukî Halep'in yeni sahibi oldu. Halka çok iyi davranarak himaye etti. Büyük bir saygınlık kazandı.⁴⁶¹ Porsukî işleri iyice yoluna koyuncaya kadar Halep'te kaldı.⁴⁶² Kral II. Baudouin ise önce Antakya'ya döndü, sonra da fazla beklemeden Kudüs'e gitti. 1125 Nisan ayında Kudüs'e vardığında tam iki senelik ayrılık bitmişti.⁴⁶³

Runciman, Kral II. Baudouin'in Halep kuşatmasının stratejik bir hata olduğunu, çünkü Aksungur el-Porsukî'nin hem Musul hem de Halep hâkimi olarak, Sultan'ın otoritesine dayanan gücüyle Artukoğlu Timurtaş'tan çok daha tehlikeli bir düşman olduğunu, dolayısıyla Müslümanları birleştirebilecek bir konumda olduğunu altını çizmiştir.⁴⁶⁴

2.4.7. Musul ve Halep'in Yeni Hâkimi Aksungur'un Antakya Seferi

1126 yılında Musul emiri Aksungur el-Porsukî ile Dımaşk meliki Tuğtegin ittifak yaptılar ve Antakya çevresindeki stratejik önemi büyük olan Haçlılara ait kalelere seferler düzenlediler. Mayıs ayında ise Kefertâb'ı aldılar, Zerdanâ'yı kuşattılar ama ele geçiremediler. Daha sonra Porsukî ve Tuğtegin ordularıyla Haçlıların en sağlam kalelerinden biri olan Azâz kalesi üzerine yürüdüler. Azâz kalesi Joscelin'e aitti. Karargâh grup kuşattılar.⁴⁶⁵ Kral II. Baudouin, Antakya, Urfa ve Trablus Haçlı

⁴⁵⁹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 125.

⁴⁶⁰ Azimî, *Azimî Tarihi*, 48.

⁴⁶¹ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, 90-91.

⁴⁶² İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 485.

⁴⁶³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 142

⁴⁶⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 142-143.

⁴⁶⁵ Azimî, *Azimî Tarihi*, 49.

ordularıyla geldi ve Azâz kalesi önlerinde savaştılar. Bu savaşı Haçlı orduları kazandı.⁴⁶⁶ Müslümanlardan öldürülenlerin sayısı binden fazlaydı.⁴⁶⁷

Savaşta Haçlı kralı büyük çapta bir ganimet elde etti. Bu ganimetle fidyesini ödedi ve rehinelere kurtardı. Savaşın sona ermesiyle yapılan anlaşma gereğince Kefertâb Müslümanlara bırakıldı. Porsukî Halep'te bir garnizon bırakıp Musul'a döndü. Kral II. Baudouin de Kudüs'e gitti. Aksungur el-Porsukî 26 Kasım 1126'da Musul'da camide Haşhaşilerin suikastı sonucu öldürüldü.⁴⁶⁸

2.5. II. BOHEMOND DÖNEMİ (1126-1130)

2.5.1. II. Bohemond'un Antakya'ya Gelip Yönetimi Ele Alması

Antakya kurucu Prinkepsi I. Bohemond ve Fransız Constance'ın oğlu olup babasının adını taşıyan II. Bohemond, Antakya topraklarının asıl varisiydi. Roger de Salerne, 1119'da Ager Sanguinis (Kanlı Meydan) savaşında öldürüldüğünde o sadece 11 yaşındaydı ve hala Güney İtalya'da idi. Dolayısıyla yönetimi devralması için zaman geçmesi gerekiyordu. Kudüs Kralı II. Baudouin, bu geçici dönemde II. Bohemond Antakya'ya gelene kadar onun naibi olarak Antakya'yı yönetti.⁴⁶⁹ Genç Bohemond İtalya'dan Eylül 1126'da 26 gemi ve kalabalık bir asker topluluğu ile Antakya'ya, varisi olduğu topraklara hareket etti ve Ekim başlarında Antakya'nın Süveydiye limanına vardı. Buradan Antakya'ya geçti ve ülkenin büyükleriyle Kral II. Baudouin tarafından büyük bir törenle karşılandı.⁴⁷⁰

Kral II. Baudouin törenle Antakya ve Kilikya'yı genç Bohemond'a teslim etti. İkinci kızı Alice ile onu evlendirdi. Kendi ölümünden sonra da II. Bohemond'un kral olacağını vaat etti. Urfa Kontu Joscelin ve Trablus Kontu Pons da Antakya'nın yeni prinkepsinin riyasetini kabul ettiler.⁴⁷¹ Kral II. Baudouin, esaretten kurtulduktan sonra sık sık Kudüs'ten Antakya bölgesine gelmek zorunda kalıyordu. II. Bohemond'un

⁴⁶⁶ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 282-284.

⁴⁶⁷ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 497.

⁴⁶⁸ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 143.

⁴⁶⁹ Susan B. Edgington, "Bohemund II of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 177.

⁴⁷⁰ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 264.

⁴⁷¹ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 285-286.

yönetimi ele almasının ardından rahatladı ve kendini Kudüs krallığının savunmasına adadı.⁴⁷²

2.5.2. II. Bohemond'un Kefertâb ve Şeyzer Saldırıları

II. Bohemond Antakya yönetimini devralıp devlet kademelerindeki düzenlemelerini yaptıktan sonra, hemen bölgedeki Müslüman emirliklere karşı harekete geçti. Çünkü Musul emiri Aksungur el-Porsukî suikast sonucu ölmüş, oğlu Halep valisi olarak görev yapan İzzeddin Mesud ise Musul'a gitmişti.⁴⁷³ Dolayısıyla Halep bölgesinde bir otorite boşluğu gözüküyor, genç Antakya lideri de bundan faydalanmak istiyordu.

Bu ortamdan faydalanmak isteyen II. Bohemond ilk hedef olarak Kefertâb'ı belirledi. Hâlbuki Müslümanların Halep ile ilgili liderlik problemi yaşadığı bu süreçte Haçlı Kralı II. Baudouin Antakya ve Urfa kontlarının Müslümanlara karşı birlikte hareket etmelerini arzu ediyordu. Ama Kral hayal kırıklığına uğradı çünkü genç Prinkeps II. Bohemond bireysel hareket ediyordu.⁴⁷⁴ Kefertâb kuşatmasından tez zamanda sonuç aldı. Kale askerleri, dışardan hiçbir destek gelmeyeceğini bildikleri için kısa zamanda kaleyi teslim etmek zorunda kaldılar. Genç Bohemond 1127 yılı başlarında ilk harekâtından Haçlılar için ümit verici bir şekilde başarıyla çıkmış ve kaleyi geri almıştı.⁴⁷⁵

Bu başarılı harekâtın ardından II. Bohemond şimdi de Şeyzer üzerine yürümeye karar verdi. Oysaki Şeyzer ile Antakya Haçlı Prinkepsliği arasındaki ilişkiler gayet iyi bir şekilde devam ediyordu. Hırslı ama tecrübesiz lider II. Bohemond, Şeyzer ordusuyla karşılıklı savaş girişimlerinin ardından başarı elde edemeyip geri çekildi ve Antakya'ya döndü. Kefertâb'ın alınması üzerine, Aksungur el-Porsukî ile Kral II. Baudouin arasında yapılmış olan daha önceki anlaşma, hükümsüz hale gelmişti.⁴⁷⁶

⁴⁷² Alan V. Murray, "Baldwin II of Jerusalem", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 136.

⁴⁷³ Azimî, *Azimî Tarihi*, 50.

⁴⁷⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 148.

⁴⁷⁵ Susan B. Edgington, "Bohemund II of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 177.

⁴⁷⁶ Gürhan Bahadır, "II. Bohemund Döneminde Antakya Haçlı Prenslüğü", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2014, C. 33, S. 56, 95.

2.5.3. Haçlılar Arasında Karışıklıklar, II. Bohemond-Joscelin Rekabeti

Antakya Haçlı Prinkepsi II. Bohemond, gençliğinin ve tecrübesizliğinin bir sonucu olarak diğer Haçlı liderlerine karşı umursamaz bir tavır sergiliyor ve adeta Kudüs Kralını unutarak Haçlı devletlerinin lideri olduğunu zannediyordu. Yine bölgede uzun yıllardan beri büyük bir etkisi ve statüsü bulunan Urfa Haçlı Kontu I. Joscelin'i kendi emri altında biri olarak görüyordu.⁴⁷⁷

Başarılı Kefertâb seferinin ardından II. Bohemond ve Urfa Kontu I. Joscelin arasında ilerde savaşa dönüşecek olan ciddi bir çekişme başlamıştı.⁴⁷⁸ Bu çekişmenin kaynağı Azez Kalesi ve çevresindeki arazinin kime ait olduğu meselesine dayanıyordu. Urfa Kontu Joscelin, Antakya'nın 1112-1119 yılları arasında lideri olan Roger de Salerne'nin kız kardeşi ile evliydi ve evlenirken bu topraklar eşine gelinlik çeyizi olarak verilmişti. Şimdi genç Bohemond, Roger'in Antakya'yı "naip" sıfatıyla yönettiğini, dolayısıyla başkasına toprak vermeye yetkisi olmadığını iddia ederek Azâz'ın Antakya'ya geri verilmesini istiyordu.⁴⁷⁹

Urfa Kontu Joscelin, genç Prinkeps II. Bohemond'un bu tahriklerine daha fazla dayanamayarak bütün askerlerini toparlayarak, Halepli Türkmenlerin de asker desteğiyle Antakya üzerine yürüdü. Bölgedeki Antakya Haçlı Prinkepsliğine bağlı olup kendi sınırlarına yakın olan her yere taarruz edip yağmaladı ve birçok ganimet elde etti. Patrik Bernhard bile bu taarruzu durdurmak için birçok hamle yaptı. Çan seslerini durdurup kiliseleri kapattı ve bu süreçte kiliselerde ibadet yapılmasını yasakladı. Joscelin'i ise aforoz etti. Ama tüm bunlar Urfa kontunu durduramadı.⁴⁸⁰

Neticede hadise Kral II. Baudouin'e intikal etti. Kral çok sinirlendi ve hemen Antakya'ya gelip duruma müdahale ederek iki haçlı liderini barıştırdı.⁴⁸¹ Joscelin Azâz'ı ve Antakya bölgesinden topladığı bütün ganimetleri geri verecekti.⁴⁸²

Haçlı liderleri II. Bohemond ve I. Joscelin arasındaki bu çekişme ve savaş, Aksungur el-Porsukî ve oğlu Mesud'un ölümlerinin ardından büyük bir belirsizlik

⁴⁷⁷ Bahadır, "II. Bohemund Döneminde Antakya Haçlı Prenslığı", 95.

⁴⁷⁸ Susan B. Edgington, "Bohemund II of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 177.

⁴⁷⁹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 135.

⁴⁸⁰ Abu'l Faraç, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 361.

⁴⁸¹ Susan B. Edgington, "Bohemund II of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 177.

⁴⁸² Abu'l Faraç, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 361; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 149.

yaşayan Halep'e karşı Kral II. Baudouin'in düşündüğü birleşik Haçlı saldırısına mani olmuştu. Haçlılar büyük bir fırsatı kaçırdılar. Bundan sonra güçlü bir lider olan İmâdeddin Zengî'nin 1127 yılında yönetimi ele almasıyla, Halep artık Haçlılar için asla ulaşılamayacak bir hedef haline gelecekti.⁴⁸³

2.5.4. II. Bohemond'un Haçlı İttifakıyla Dımaşk Seferine Katılması

Antakya lideri II. Bohemond babasından kendisine kalan Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Doğu sınırını genişletmek amacıyla yaptığı seferlerde mutlak bir hâkimiyet elde edemedi. Bu süre zarfında Dımaşk meliki Tuğtegin vefat etti. (18 Şubat 1128)⁴⁸⁴ Tuğtegin'in halefi Tacü'l-Mülük Börü oldu. Sonrasında Dımaşk'te İsmaililerle ilgili o kadar karışıklıklar oldu ki, Haçlılar bu ortamdan faydalanıp şehri ele geçirmek için aradığı fırsatı buldu ve harekete geçti.⁴⁸⁵

1129 yılı Kasım/Aralık aylarında Kudüs Kralı II. Baudouin başkanlığında Antakya prinkepsi II. Bohemond, Trablus kontu Pons ve Urfa kontu Joscelin'in kuvvetleri Banyas'ta bir araya geldiler. Avrupa'dan ticaret ve ziyaret maksadıyla gelen Haçlılar da bu orduya katıldı ki oldukça kalabalık bir Haçlı ordusu oluştu. İbnü'l-Esir'e göre Haçlı süvarileri 2000 civarındaydı, piyadeler ise sayılamayacak kadar çoktu.⁴⁸⁶ İbnü'l-Kalânisî ise çoğunluğu piyade olmak üzere 60.000 Haçlı askerinin toplandığını ifade eder.⁴⁸⁷

Kral II. Baudouin, kuşatma öncesi ordunun hayvan ve yiyecek ihtiyaçlarını temin etmek için büyük bir grup süvariye Dımaşk topraklarının çevre köylerini yağmalamak için görevlendirdi. Dımaşk'ın yeni meliki Tacü'l-Mülük ise bunu öğrenince, en cesur Türkmenleri ve Arap kuvvetlerini onlara karşı gönderdi. Müslümanlar Haçlıların hemen hepsini kılıçtan geçirdi.⁴⁸⁸

Dımaşk önünde bekleyen büyük ordu bu hezimetini duyunca büyük bir moral kaybına uğradı. Cesaretleri gitti, hava da çok soğuktu. Götüremedikleri silah ve eşyaları ateşe verip geri çekilmek zorunda kaldılar.⁴⁸⁹

⁴⁸³ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 135.

⁴⁸⁴ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, 98.

⁴⁸⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 147-148.

⁴⁸⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 519.

⁴⁸⁷ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, 106.

⁴⁸⁸ Azimî, *Azimî Tarihi*, 53.

⁴⁸⁹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 10: 520.

II. Bohemond büyük ordusuyla birlikte Haçlı ittifakının içinde yer almıştı. Birçok şövalyesini bu savaşta kaybetmiş bir şekilde Antakya'ya döndü.⁴⁹⁰ Diğer haçlı liderleri de kendi bölgelerine çekildiler. Haçlıların Dımaşk hayali sona ermişti.

2.5.5. II. Bohemond'un Kilikya Seferi ve Beklenmedik Ölümü

II. Bohemond, Avrupa'dan doğu'ya geldiği andan itibaren, devletinin sınırlarını babasının ilk zamanlarındaki konumuna taşımak için uğraşıyordu. Topraklarını genişletmek üzerine politika izliyordu. Urfa kontu Joscelin ile Azâz Kalesi için yaşadığı problemlerin temelinde de bu hedef yatıyordu. Ama çok genç, tecrübesiz ve fazlasıyla ihtiraslı oluşu çok büyük hatalar yapmasına sebep oluyordu.⁴⁹¹ İşte bu yüzden Kilikya seferi onun son faaliyeti oldu. Doğu taraflarına yönelik hedeflerini gerçekleştiremediği için 1130 yılında batı sınırına yöneldi. Antakya Haçlı Prenslığı'nin batı sınırında bulunan Kilikya Ermeni Baronluğu'nu ülkesinin sınırlarına katarak ülkesini genişletmek istiyordu.

1130 yılı başında Kilikya lideri Ermeni Toros ölmüş yerine kardeşi Leon geçmişti.⁴⁹² Antakya lideri II. Bohemond, Şubat ayında bölgedeki yeni durumdan faydalanmak, babası I. Bohemond ve amcası Tancred zamanında alınmış olan yerleri yeniden ülkesine katmak için Kilikya Ermeni bölgesine girdi ve Anavarza kalesine doğru yürüdü. Kilikya Ermeni lideri I. Leon, Antakya Haçlı ordusunun geldiğini haber alınca Danişmend beyi Emir Gazi'den yardım istedi. Danişmend lideri ile Leon'un ittifakından haberi olmayan II. Bohemond, Ceyhan nehri boyunca ordusu ile yürürken Anavarza ovasında Danişmentliler tarafından pusuya düşürüldü ve tüm ordusuyla birlikte öldürüldü. II. Bohemond'u ilk önce tanımadılar. Eğer tanısalar muhtemelen fidye almak için değerlendirebilirlerdi.⁴⁹³ Danişmentli Emir Gazi kendisine getirilen genç prinkeps Bohemond'un kafasını mumyalayıp halifeye hediye olarak gönderdi.⁴⁹⁴

II. Bohemond'un ölümü üzerine Antakya Haçlı Prinkepsliği yeniden sarsıldı ve yeni bir kargaşanın içerisine girdi. Genç prinkepsin henüz 2 yaşında olan Constance

⁴⁹⁰ Bahadır, "II. Bohemund Döneminde Antakya Haçlı Prenslığı", 102.

⁴⁹¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 150.

⁴⁹² Abu'l Faraç, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 362.

⁴⁹³ Abu'l Faraç, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 363; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 150.

⁴⁹⁴ Edgington, "Bohemund II of Antioch", *The Crusades: an encyclopedia by Alan V. Murray*, 177.

adında tek bir kızı vardı. Dul kalan eşi Alice, işte bu kızı adına prinkepsliğin yönetimini ele almak için planlar kuruyordu.⁴⁹⁵

2.6. ALİCE DÖNEMİ (1130-1136)

2.6.1. Alice'in Antakya Yönetimini Ele Geçirme Teşebbüsü

Alice, Kudüs Kralı II. Baudouin ve Malatya hâkimi Ermeni Gabriel'in kızı Kraliçe Morphia'nin ikinci çocukları olarak 1106 yılında Urfa'da doğdu. 1126 yılında Avrupa'dan gelen Prinkeps II. Bohemond'la yaptığı evlilik onu Antakya'ya getirdi. Alice'in ablası Melisende ise Kudüs'ün ilerde kralı olacak Foulque'nin eşi Melisende idi.⁴⁹⁶

II. Bohemond'un ani ölümünün ardından Antakya Prinkepsliği yine boş kaldı. 1130 ile 1136 arasında II. Bohemond'un dul kalan eşi Alice ile babası Kudüs Kralı II. Baudouin ve daha sonra da yeni Kral Foulque arasındaki mücadele ön plana çıktı.

Bu süreçte Kral Foulque ile eski Kral II. Baudouin'in büyük kızı Melisende'nin evlilikleri çok gündeme gelmişti. Kraliçe, kocasının kendisine duyduğu sevgiye kayıtsız davranıyor, hatta bir Haçlı şövalyesi olan Hugue ile samimi ilişkisini açıktan yaşamaya devam ediyordu. Bu yüzden Foulque eşini o kadar kıskanmaya başladı ki şüpheler ve ihtiraslar arasında yönetimini devam ettirirken hatalı kararlar alabiliyordu.⁴⁹⁷

Alice, kızı Constance namına Antakya hâkimiyetine el koymaya büyük bir hırsla teşebbüs etti. Bir kadının bu şekilde siyasete dâhil olması Haçlı devlerinde az rastlanan bir durumdu. Üstelik Zengîler gibi güçlü bir devlet Antakya sınırlarını tehdit ediyordu. Dolayısıyla Haçlılar Alice'e karşı çıktılar. Antakya ve çevresindeki yerli Hristiyanlar ise, kendisinin Ermeni bir prensesin kızı olması hasebiyle onu destekliyorlardı. Ancak Alice'in babası Kudüs Kralı II. Baudouin durumu olumsuz karşıladı ve Antakya'ya yürüdü.⁴⁹⁸ Babasının Antakya'ya harekâtını haber alan ve onu durdurabilmek için dışardan desteğe ihtiyacı olan Alice, yakın bir elçisini Halep emiri İmâdeddîn Zengî'ye gönderdi. Gönderilen mektupta; Antakya'nın büyüklerini ve halkını sonsuza dek

⁴⁹⁵ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 276-277.

⁴⁹⁶ Asiye Abdurrahmanoğlu, "Latin Doğu'da Kadın İktidarına İlk Teşebbüs: Antakya Prensesi Alice", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2019, 114.

⁴⁹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 157.

⁴⁹⁸ Usta, *Çıkarların Gçlgesinde Haçlı Seferleri*, 136.

korumasını istiyordu.⁴⁹⁹ Antakya'nın kendi elinde kalmasını temin etmesi karşılığında şehrin idaresinde ona tâbi olmaya hazır olduğunu ifade ediyordu.⁵⁰⁰ Alice'in Zengî ile bu şekilde bir ilişki kurmaya çalışması yeni bir Haçlı kuşağının geldiğini haber veren ilginç bir tavidir. Belli ki, ilk Haçlı istilacılarından çok farklı algılara sahip, onlarla pek de ortak yönleri kalmamış bir Haçlı tarzı gelmekteydi. Annesi Ermeni olan ve Avrupa'ya hiç gitmemiş olan Prenses Alice, kendini doğulu olarak görmekte ve öyle davranmaktaydı.⁵⁰¹

Kudüs Haçlı Kralı'na bağlı askerler, Alice'in İmâdeddîn Zengî'ye gönderdiği elçiyi yakaladılar. Kral mektubu okudu, muhtevasını öğrenince elçiyi idam etti. Daha sonra süratle kızı Alice'in yanına, Antakya Kalesi'ne doğru hareket etti. Kral II. Baudouin, Antakya surlarının önüne geldiğinde kızı Alice, babasına Antakya'nın kapılarını açmayı reddetti.⁵⁰² İçerdeki Alice destekçileri “Antakya'nın, II. Bohemond'un kızı Constance'ye ait olduğunu, onun namına Alice tarafından idare olunacağını, kızın yetişip evlenmesi durumuna kadar böyle devam edeceğini” söylediler.⁵⁰³

Kale içindeki Ermenilerin, Rumların ve Süryanilerin Alice'e desteği büyüktü.⁵⁰⁴ Fakat şehirdeki Haçlı üst sınıfından insanlar, dışardaki Haçlı liderlerine karşı bir kadını desteklemeyi düşünmediler. Bu arada Kral ve adamları Antakya surları önünde beklerken, yardıma çağırdığı Urfa Haçlı Kontu Joscelin de geldi ve birlikte kale önüne ordugâh kurdular. Birkaç gün sonra Antakya'nın içinde bulunan Latin Pierre adında bir keşiş ile Guillaume d'Averse adlı bir Norman şövalyesi Antakya'nın bir kapısını açarak Kudüs Haçlı Kralı II. Baudouin'in damadı Foulques d'Anjou'un ve Urfa Haçlı Kontu Joscelin'in şehre girmelerini sağladılar.⁵⁰⁵

Kral II. Baudouin Antakya'ya hâkim oldu. Yakın adamlarıyla birlikte iç kaleye sığınan Alice, babasından özür diledi. Kral onu affetti ama naibelikten uzaklaştırdı. Lazkiye ve Cebele'yi II. Bohemond'un yüzgörümlüğü olarak kendisine verdi. Minik Constance'ın nâibi sıfatını Urfa Kontu I. Joscelin'e verdi. Alice'i sahile yani Lazkiye'ye

⁴⁹⁹ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 277.

⁵⁰⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 151.

⁵⁰¹ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 157.

⁵⁰² Azimî, *Azimî Tarihi*, 54.

⁵⁰³ Abu'l Faraç, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 363.

⁵⁰⁴ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 157.

⁵⁰⁵ Bahadır, “II. Bohemund Döneminde Antakya Haçlı Prensligi”, 105.

sürgüne gönderdi.⁵⁰⁶ Böyle Alice'in Antakya Naıplığı ile ilgili ilk teşebbüsü büyük bir başarısızlıkla sonuçlandı.⁵⁰⁷

2.6.2. Kudüs Kralı ve Urfa Kontunun Ölümleri Üzerine Alice'in Yeni Antakya Fırsatı

Alice Antakya liderliği hususundaki ihtirasından vaz geçecek gibi değildi. Babası Kudüs Kralı II. Baudouin 21 Ağustos 1131 tarihinde öldü. Kudüs'te defnedildi. Kral, ölmeden büyük kızı Melisende'nin eşi Anjou Dükü Foulque'i Kudüs'ün üçüncü kralı tayin etti.⁵⁰⁸

Alice beklediği fırsatı bulmuştu. Haçlılar arasındaki nifak bu dönemde en yüksek düzeye çıktı. Çünkü yeni kral Foulque Urfa, Trablus ve Antakya Haçlı idarelerinde tam kabul görmemişti. Kontlar yeni kralı metbû olarak tanımak hususunda istekli değillerdi. Buna ilaveten daha bir ay bile geçmeden, Urfa Kontu aynı zamanda Antakya Naibi olan Joscelin, Halep'in kuzey bölgesinde Müslümanlara ait bir yeri alma teşebbüsünde bulunurken öldü. Yerine oğlu II. Joscelin kont oldu. II. Joscelin ve Trablus Kontu Pons açıktan Alice'i destekliyordu. Antakya çevresinde bulunan birçok Haçlı kalesi sahipleri de Alice'e destek veriyordu. Durum bu şekilde lehine gelişince Alice fırsatı değerlendirip Antakya'ya döndü ve idareyi yeniden ele aldı.⁵⁰⁹

Antakya'daki Latin baronlar Alice'in hâkimiyetinden endişelendiler. Bu yüzden yeni krala bir haberci gönderip yönetime el koyması yönünde talepte bulundular. Kudüs'ün yeni kralı Foulque, Haçlı kontları tarafından kendisine karşı bir tavır alındığını ve aleyhinde bir ittifak oluşturulduğunu görüyordu. Burada kendisine adeta bir meydan okuma vardı. Haberi alır almaz ordusuyla birlikte kuzeye yöneldi ama Trablus'tan geçişine Kont Pons izin vermedi. Bunun üzerine deniz yoluyla Beyrut'tan Süveydiye limanına geçip Antakya topraklarına çıkan Kral Foulque, isyancı Alice taraftarlarını Chastel Rouge'de yendi. Kral, Markab hâkimi Renaud de Masoier'i naiplik görevine atadı. Alice ise tekrar Lazkiye sahillerine gönderildi. Kral, âsileri cezalandıracak güç ve kudrete sahip olmadığından Kudüs'e geri döndü.⁵¹⁰

⁵⁰⁶ Azimî, *Azimî Tarihi*, 54.

⁵⁰⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 151.

⁵⁰⁸ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 279.

⁵⁰⁹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 137.

⁵¹⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 157.

Sonuç itibariyle Alice'in bu ikinci darbe girişimi de kendisini destekleyen kontlara ve içerden müttefiklerine rağmen başarısız olmuştur.

2.6.3. Haçlılarda Lider Problemleri

Alice'in hükümlerlik mücadelesinde bulunduğu bu dönemde, Haçlılarda ciddi anlamda lider problemleri yaşanıyor. Alice'in babası Kudüs Kralı II. Baudouin ve Urfa kontu Joscelin ölmüştü. Kudüs kralının yerine gelen damadı Foulque'nin verdiği kararlar ile muhakemesinin gücü ve karakteri konusunda sıkı tartışmalar vardı. Mesela yeni Kudüs kralı ile eski kralı karşılaştıran İbnü'l-Kalânîsî; II. Boudouin'in kurnaz, güçlü ve tecrübeli olduğunu, Foulque'nin ise Haçlıları kargaşa ve dağınıklık içerisine sürükleyen bir zayıflıkta olduğunu, idarede başarılı olamadığını vurguluyordu.⁵¹¹ Yeni Kudüs kralının karakteri ve ailevi problemleri de çok gündeme geliyordu. Karısı Melisende'nin bir Haçlı şövalyesi olan Hugue ile gayri meşru ilişkileri ayyuka çıkmıştı. Runciman, bu konuyla ilgili tartışmaları ve yaşananları ayrıntılı olarak yazarken başlık olarak ilk dönem haçlılarıyla zihniyet değişimi bağlamında "İkinci Kuşak" tabirini kullanmıştır. Runciman'a göre Urfa kontu Joscelin'in oğlu da babasının yerini doldurabilecek siyasi irade ve kabiliyete sahip değildi. Dolayısıyla Haçlılar arasında lider-şahsiyet buhranı yaşanıyor.⁵¹²

Antakya'nın gerçek anlamda yönetimi elinde tutan ve tüm alana hâkim olan bir lideri yoktu. Birçok dönemde naiplerle yönetilmesi, Haçlıların bu kadar önemli bir şehri iyi muhafaza edebilmeleri için uygun değildi. Oluşan otorite boşluğundan faydalanmak için her türlü entrikayı kullanan Alice iki defa darbe teşebbüsünde başarısız oldu ve yeni bir fırsat bekliyordu. Haçlıların lider sorunu yaşadıkları bu dönemde Müslümanlar ise Zengî gibi güçlü bir lidere sahipti. Zengî, Haçlılara karşı uygun zamanı bekliyordu. Çünkü Haçlıların durumundan faydalanamayacak kadar Musul olaylarının içine girmişti.⁵¹³

⁵¹¹ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 115.

⁵¹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 156-158

⁵¹³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 159.

2.6.4. Emir Savar ve İmâdeddîn Zengî'nin Antakya Seferleri

Musul valisi Aksungur el-Porsukî'nin Bâtînîler tarafından öldürülmesi üzerine Irak Selçuklu hükümdarı Mahmud, başta Musul olmak üzere, idaresindeki eyaletlerin valiliğine İmâdüddin Zengî'yi getirdi. Zengî ilk olarak bir kısmı Artuklu hâkimiyetindeki Nusaybin, Sincar, Habur, Harran ve Halep'i ele geçirdi. Halep'e girince, daha önce Halep valiliği yapan babasının hâtrasına hürmeten sevgiyle karşılandı.⁵¹⁴

Zengî Halep'te işleri düzene soktuktan sonra Musul'a döndü. Halep'te yerine vekil bıraktığı Emir Seyfeddin Savar zaten uzun zamandır Antakya'yı sıkıştırıyordu. Zerdanâ, Ma'arratu'n-Nu'man ve Kefertâb kalelerine devamlı tacizlerde bulunan Savar'a karşı, Antakya asilleri Kudüs kralından yardım istediler. Kinnesrin'de Emir Savar ve Haçlı orduları karşılaştı. İki ordu da birçok kayıp verdi. Emir Savar, Halep'e birçok esirle döndü. Haçlılar da birçok ganimet elde ederek Antakya'ya dönmüştü.⁵¹⁵

Kral Foulque, Emir Savar'ın Halep'e ait ordusu ile mücadelesine, Urfa Kontu II. Joscelin'i de çağırdı. Oysaki Urfa kontu, Antakya hükümranlılığı konusunda krala karşı Alice'i desteklemişti ve bu yüzden araları bozdu. Şimdi ise Kral, II. Joscelin'i affettiğini haber verdi ve II. Joscelin de askerleriyle birlikte Haçlı ordusuna katıldı. Ama Emir Seyfeddin Savar, Menbiç hâkimi Hasan ile birlikte Urfa atlı askerlerine saldırdılar ve çok sayıda ganimet elde edip Halep'e döndüler.⁵¹⁶ Bu savaşta öldürülen Haçlı askeri sayısı 1000 civarındaydı. Emir Seyfeddin Savar, güvenli bir şekilde Halep'e döndü.⁵¹⁷ Kudüs Kralı Foulque'nin Emir Savar'a karşı mücadelesi, Haçlı kontları ve asilzadelerle arasının düzelmesine ve Alice'in tarafından ayrılıp kendi tarafına dönmelerine sebep oldu. Alice biraz daha yalnızlaştı.

Kral Foulque Kudüs'e döndü. İmâdeddîn Zengî Şubat 1135'te öncelikle Dımaşk'a bir sefer düzenledi. Kentin kuzeydoğusunda kamp kurup şehri muhasara etmeyi planladı. Fakat savunucuların sonuna kadar savaşmaya hazır olduklarını görünce kuşatmadan vazgeçti. 15-16 Mart 1135 tarihi itibarıyla Dımaşk'tan ayrıldı.⁵¹⁸

⁵¹⁴ Gülay Ögün Bezer, "Zengî, İmâdüddin", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 44 (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 259.

⁵¹⁵ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, 124.

⁵¹⁶ Azimî, *Azimî Tarihi*, 57.

⁵¹⁷ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 20.

⁵¹⁸ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 30-31.

Askerlerine karşı itibarını kurtarmak ve bozulan morallerini yükseltmek için Mart sonunda şaşırtıcı bir hızla Antakya taraflarına yöneldi.⁵¹⁹

Belli ki Zengî, Antakya’da devam eden Alice kaynaklı otorite boşluğundan faydalanıp prinkepsliği taciz etmeye çalışıyordu. Antakya prinkepsliğinin sınır kaleleri olan Kefertâb, Maarrat, Zerdanâ ve Esârib kalelerini peş peşe ele geçirdi ve askerlerinin morallerini yükseltti. İmâdeddîn Zengî bu önemli fetihlerin ardından Selçuklular ile halife arasındaki meselelere dâhil olmak üzere Musul’a döndü. Bu dönüş Haçlılar için kısa bir süre de olsa rahatlama şansı oldu. Fakat önemli sınır karakollarını kaybettiler. Zengî’nin Antakya’ya karşı bu hamleleri devam ederken Kral Foulque, şehrin asileri tarafından tekrar Antakya’ya yardıma çağrılmıştı, çünkü hala Antakya’nın resmi naibiydi. Ama zamanında yetişemedi.⁵²⁰

2.6.5. Patrik Bernhard’ın Ölümü ve Alice’in Son Antakya Hamlesi

Lazkiye’de sürgün hayatı yaşayan Alice, 1135 yılında son kez Antakya hâkimiyeti için girişimde bulundu. Bu girişimde, Antakya’nın Haçlılar tarafından alınmasından sonra ilk Latin Patriği olup 36 yıllık etkili görevden sonra 1135 yılı yazında hayatını kaybeden⁵²¹ Bernhard’ın ölümü etkili oldu. Patrik Bernhard, karakteri ve maneviyatı hakkında az şey bilinmesine rağmen siyasette çok etkili bir şahıstı. Devlet adamları üzerinde etkisi büyüktü. II. Bohemond’un ölümünün ardından, Kudüs Kralı’nın Constance adına naiplik yaptığı ve Alice’in yönetimi ele geçirmeye çalıştığı dönemde de etkili olmaya devam etti.⁵²²

Patriğin ölmesi üzerine Ralph of Domfront⁵²³ kilise hukukuna riayet edilmeden yeni patrik ilan edildi. Çok uyanık, hırslı ve kibirli bir kişi olan yeni patrik, kral ve adamlarının hükmü altına girmeyi istemiyordu.⁵²⁴ Bu yüzden Lazkiye’de sürgünde olan ihtiraslı Alice ile temasa geçti. Alice ise bu fırsatı kaçırmadı ve ablası yani Kudüs kralı Foulque’nin eşi Kraliçe Melisende’nin merhametiyle kraldan izin koparıldı ve yeniden Antakya’ya döndü. Artık Kudüs kralı, Antakya’nın naibi olarak gözükiyordu ama

⁵¹⁹ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 164-165.

⁵²⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 162.

⁵²¹ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 298.

⁵²² Susan B. Edgington, “Bernard of Valence”, *The Crusades: an encyclopedia by Alan V. Murray*, 164.

⁵²³ Latin Patriarchs of Antioch”, *The Crusades: an encyclopedia by Alan V. Murray*, 72.

⁵²⁴ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 298.

pratikte idare Alice ile yeni patrik arasında çıkarlara dayalı bir ittifakın elinde paylaşılmıştı.⁵²⁵

Önceki iki girişimden başarı elde edemeyen Alice, bu kez çok daha etkili bir adım attı. 1135 yılı sonlarında Bizans İmparatoru Ioannes'ın küçük oğlu Manuel ile kızı Constance'nin evlenmeleri için İstanbul'a bir elçi gönderdi. Bizanslı tarihçi Kinnamos'a göre Antakyalı bazı ileri gelen kimseler Alice'e, Bizans İmparatoru II. Ioannes Komnenos'a (1118-1143) haber gönderip II. Bohemond'un kızı Constance ile İmparatorun en küçük oğlu Manuel'i evlendirmeyi ve böylece düğünden sonra Bizans hâkimiyetine girip Müslüman tehdidinden kurtulmalarını tavsiye etmişlerdi.⁵²⁶

Alice'in bu planı ve attığı bu güçlü adım bazı Antakya asillerini şaşırttı ve korkuttu. Alice'in bu hamlesini gizlice krala haber verdiler. Çünkü Antakya üzerine Bizans'ın hedeflerini bildikleri için bu adımın, esasen Antakya'yı Bizans'a teslim etmek anlamına geldiğini çok iyi biliyorlardı. Alice'in devamlı entrikalar çevirdiğini görüp bu durumdan sıkılan Foulque, henüz 9 yaşında olan II. Bohemond ve Alice'in kızı Antakya varisi Constance ile Aquitania dükü IX. William'ın ikinci oğlu önemli bir Haçlı asilzadesi Raymond de Poitiers'in evlenmelerine karar verdi. Avrupa'ya eşinden bile gizli bir şekilde elçi gönderip Raymond'u davet etti. 1136 Nisan ayında Raymond Antakya'ya geldi.⁵²⁷

2.7. RAYMOND DE POITIERS DÖNEMİ (1136–1149)

2.7.1. Raymond de Poitiers'in Constance İle Evlenmesi ve Prinkeps Oluşu

Raymond Antakya'ya geldiğinde Antakya Haçlı Devleti'ni Alice yönetiyordu. Bazı asilzadelerin korumasına ve kız kardeşi Melisende'nin Kral üzerindeki etkisine güvenerek, hükümetin tüm işlerini ele geçirmişti.⁵²⁸ Şimdilik Alice'den gizli bir iş yapılamazdı. Önce plan gereği patrik ile bir görüşme yaptı. Görüşmenin gizli boyutunda ise evlilik senaryosunda patriğin desteği karşılığı ona itaat edeceğine dair söz verdi.

⁵²⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 162.

⁵²⁶ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, çev. Işın Demirkent, (Ankara: TTK Yayınları, 2001), 14.

⁵²⁷ Alan V. Murray, "Raymond of Poitiers", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 1010.

⁵²⁸ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 319.

Patrik Raoul ise bu noktada Antakya'da asiller nezdinde azalan itibarını düzeltmek, aynı zamanda yeni prinkepsin desteğiyle konumunu yüceltmek derdindeydi.⁵²⁹

Plan işlemeye başladı ve Patrik Ralph, Alice'e Raymond'un kendisiyle evlenmek istediğini söyledi. Sonrasında Raymond de Poitiers'in Alice ile evleneceği ilan edildi. Senaryo mantıklıydı çünkü 37 yaşındaki Raymond'a 30 yaşındaki Alice uygundu. Alice buna kandı ve kabul etti. Düğün hazırlıkları devam ederken Alice bu hazırlıkların kendi düğünü olduğunu sanıyordu. Sarayda evlenmek üzere beklerken kızı Constance kaçırıldı ve katedrale getirilip Patrik Ralph'ın kıydığı nikâhla Raymond ile evlendirildi.⁵³⁰

Kralın planı işlemiş ve Alice komploya mağlup olmuştu. Alice Lazkiye'ye çekildi ve kısa süre sonra ölene dek orada kaldı.⁵³¹ 1136 yılından itibaren Antakya Haçlı Prinkepsliği, hükümrânlık hakkı II. Bohemond'a varis olan Constance'nin kocası olarak meşru lideri Raymond de Poitiers tarafından yönetilmeye başladı.

2.7.2. Raymond'un Göreve Geldiği Dönemde Antakya'nın Durumu

Antakya Haçlı Prinkepsi Raymond de Poitiers 1136 yılında hâkimiyeti ele aldığı anda, Büyük Selçuklular tarafından Musul'a atanan İmâdeddîn Zengî Halep hâkimiyetini ele almış ve güneyden Hıms şehrine kadar tüm Suriye'nin hâkimi konumuna gelmişti. Gerek kendisi gerekse de Halep'teki komutanı Seyfeddin Savar marifetiyle Haçlılarla yoğun bir şekilde mücadele ediyordu. Bu coğrafyada birçok Müslüman emirlik bulunmasına rağmen, özellikle İmâdeddîn Zengi güçlü bir lider olarak temayüz edip Haçlıların korkulu rüyası haline gelmişti.⁵³²

Çukurova bölgesinde ise Ermeniler hâkimdi. 1130 yılı başında Kilikya lideri Ermeni Toros ölmüş yerine kardeşi Leon geçmişti. Tarsus, Adana, Mersin, Misis kaleleri onlarındı.⁵³³ Leon, Raymond dönemi başlarken ise Maraş'a bağlı Amanos dağları yamaçlarında bulunan Serfendikâr Kalesini de almıştı.⁵³⁴

Çukurova sağlam bir şekilde Ermenilerin elinde değildi çünkü bölgede çok sayıda çete vardı. Bizans İmparatorluğuyla ilişkiler ise, 1112 yılında Tancred'in

⁵²⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 164.

⁵³⁰ Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 366.

⁵³¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 163-164.

⁵³² Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 115-116.

⁵³³ Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 362.

⁵³⁴ Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 370.

ölümünün ardından Alice'in kızını Bizans imparatorunun oğluyla evlendirme teşebbüsüne kadar yok denecek kadar azalmış bir durumdaydı. Ancak en son Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un, Antakya'yı alma girişimi konusundaki niyeti, Raymond'a sıkıntılı bir dönemi haber veriyordu. Antakya'nın uzun zamandır naiplerle yönetilmesi, Kudüs Kralı II. Baudouin ve sonrasında Foulque zamanlarında hem Antakya hem de Kudüs arasında yaşanan gelgitler, Patrik Berhard'ın ölümü ve ardından hiç de güvenilmeyen bir kişi olan Raoul'un yeni patrik olması, Alice'in entrikaları gibi sorunlar, halkta ciddi bir tedirginlik yaratmıştı.⁵³⁵

2.7.3. Raymond de Poitiers'in Çukurova Seferi

Yukarda ifade ettiğimiz gibi 1130 yılından beri Kilikya lideri olan Ermeni Leon; Tarsus, Adana, Mersin, Misis kalelerinin yanında en son olarak da Urfa Haçlı Kontluğuna bağlı Maraş'ın Amanos dağları yamaçlarında bulunan Serfendikâr kalesini almıştı.⁵³⁶

Urfa Haçlı kontluğuna bağlı bir vassal olarak Maraş ve Keysun'u yöneten Baudouin buraları savunabilecek güçlü bir orduya sahip değildi. İşin ilginç yanı Leon, Urfa Haçlı Kontu II. Joscelin'in dayısıydı. Dolayısıyla Antakya'nın yeni lideri Raymond'dan Çukurova'daki Ermenilere karşı yardım istedi. Raymond'un Antakya idaresini ele aldıktan sonraki ilk icraatı, Çukurova bölgesine, Ermeniler üzerine düzenlemiş olduğu sefer oldu. 6 yıl önce Antakya'nın genç Prinkepsi II. Bohemond Danişmentliler tarafından Çukurova'da öldürülmüştü. Raymond, muhtemelen bölgede en önemli lider konumundaki Zengî ile karşılaşmadan önce, arkasının güvende olmasını istiyordu. Raymond ve Baudouin, Ermeni baronu Leon'a karşı sefere çıktılar. Leon, yeğeni II. Joscelin'in yardımıyla Antakya ordusunu geri püskürttü. Fakat zaferini abartarak Baudouin ile yüz yüze konuşmayı kabul edince yakalanıp esir edildi ve Antakya'da zindana atıldı.⁵³⁷

Bu aşamada Leon'un oğlu Çukurova bölgesinde idareyi ele aldı, yukarda adı geçen müstahkem kalelere hâkim oldu ve İstanbul'dan kesin olarak Antakya'ya

⁵³⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 164.

⁵³⁶ Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 362.

⁵³⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 164.

hareketini öğrendiği Bizans İmparatoruna mektup yazdı. Leon ise fidye karşılığı özgürlüğüne kavuştu.⁵³⁸

2.7.4. İmâdeddîn Zengî'nin Montferrand Kuşatması ve Raymond de Poitiers'in Kral'a Sıkıntılı Yardım Süreci

1137 yılı Mart/Nisan aylarında Trablus Kontu Pons, Dımaşk Atabeyliğine bağlı Memluk kumandanlarından Bazarvaş ve askerlerinin Trablus arazilerine düzenlediği bir baskında öldürüldü. Yerine oğlu II. Raymond geçti ve babasının intikamını alma duygusuyla çevre arazilere baskınlara çıkmaya başladı. Fakat Müslümanlardan ziyade babasının ölümünde Dımaşk askerlerine yardım ettikleri iddiasıyla, yerli Hristiyan unsurlar üzerine seferlere çıkıyordu.⁵³⁹

Tam da bu sıralarda İmâdeddîn Zengî Halep'ten gelmiş ve Halepliler ile Şamlılar arasında sürekli çekişme yaratan Hıms kalesinin önünde ordugâh kurmuştu. Şehrin valisi Muînüddin Üner kaleyi teslim etmedi, hemen Trablus'un yeni kontuna haber gönderdi. Trablus Haçlı ordusu, iki günlük mesafede bulunan Zengî'ye karşı taarruza geçince, Zengî Hıms kuşatmasından anlaşmayla vaz geçip hiçbir şey elde edemeden, bölgedeki en güçlü Haçlı kalesi olan Hama yakınlarındaki Montferrand (el-Bâre) kalesini kuşattı.⁵⁴⁰ Trablus Kontu, Zengî'ye karşı başarı elde edemeyeceğini anlayınca hemen Kudüs Kralı Foulque'ye yardım çağrısında bulundu. Kral bu çağrı üzerine, derhal Antakya lideri Raymond de Poitiers'e ve Urfa kontuna da haber göndererek yardıma çağırdı. Bu arada kendisi ordusuyla yorucu bir yolculukla Montferrand önüne ulaştı. Zengî'nin ordusu, cebri bir yürüyüşle bitkin düşmüş bir halde bölgeye gelen Kudüs Haçlı ordusunu kesin bir şekilde mağlup etti.⁵⁴¹ Ordusu tamamen imha olan Kral ve maiyetindeki çok az adamı, ancak kaleye sığınabildiler. Zengî'nin ordusu mancınıklarla kaleyi dövmeye devam ediyordu.⁵⁴²

Antakya lideri Raymond de Poitiers ordusunu derhal hazırladı ve aralarının bozuk olduğu Urfa Kontu ile birlikte, Kudüs Kralını kurtarmak üzere Montferrand önlerine hareket etti. Aslında bu zaman dilimleri içerisinde Raymond'un Antakya'yı

⁵³⁸ Azimî, *Azimî Tarihi*, 59-60.

⁵³⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 166.

⁵⁴⁰ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 54.

⁵⁴¹ Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 167.

⁵⁴² Azimî, *Azimî Tarihi*, 60.

terk etmesi hiç de uygun değildi. Çünkü Bizans İmparatoru Antakya'ya geliyordu. Ama kral ve şövalyelerinin esir düşmesi Haçlıların sonu olabilirdi. Bu yüzden tercihini kraldan yana kullandı.⁵⁴³

İmâdeddîn Zengî kendisine elçiler göndererek anlaşma teklif eden kralı ve bütün adamlarını avantajlı teslim koşullarıyla serbest bıraktı. Montferrand Kalesini ve belirlenmiş elli bin dinarı teslim aldı.⁵⁴⁴ Zengî bu muhasara esnasında Maarrâ ve Kefertâb'ı da ele geçirmişti.⁵⁴⁵

1137 yılı Temmuz sonunda Zengî'nin bu büyük zaferinin ardından bütün Haçlı liderleri kendi bölgelerine döndüler. Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers de Bizans İmparatorunun yürüyüşüne karşı hiç vakit kaybetmeden Antakya'ya doğru hareket etti.⁵⁴⁶

2.7.5. Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un Antakya Seferi

Babası Aleksios'un ölümünün ardından 1118'de Bizans İmparatorluğu'nun başına geçen II. Ioannes Komnenos (1118-1143) batı sınırında kendisini meşgul eden sorunları çözdükten sonra 1137 yılı ilkbaharında Ermenilerin hâkim olduğu Çukurova bölgesine geldi. Ermeni Baronu Leon'un üzerine hiddetle giden İmparator kısa bir zaman diliminde Tarsus, Adana, Misis ve Anazarba'yı ele geçirdi. Leon ve ailesini ise esir alarak İstanbul'a gönderdi.⁵⁴⁷

İmparator, Antakya Prinkepliğinin 40 yıl boyunca sahip olduğu bütün Kilikya bölgesini imparatorluğuna kattı. Ermenilere ait kaleleri alıp birçoğunu da tahrip ederek Çukurova bölgesine tamamen hâkim olduktan sonra ordusunu Antakya tarafına sevk etti.⁵⁴⁸ 29 Ağustos 1137 tarihinde Antakya surlarının önünde ordugâhını yerleştirdi. Uygun yerlere büyük mancınıklar kurdurdu ve Antakya'yı kuşatmaya aldı. Ancak bu esnada Antakya Prinkepsi Raymond, Zengî'ye karşı Kudüs Kralına yardım için başkent dışındaydı. Kralın serbest bırakılmasının ardından şehre dönen Prinkeps Raymond, muhafızlarıyla birlikte gizlice iç kalenin altından sızarak içeri girdi.⁵⁴⁹

⁵⁴³ Runciman, *Haçlı seferleri Tarihi*, 2: 167.

⁵⁴⁴ İbnü'l Kalânîsî *Şam Tarihine Zeyl*, 138.

⁵⁴⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 55.

⁵⁴⁶ Azimî, *Azimî Tarihi*, 60.

⁵⁴⁷ Abu'l Faraç, *Abu'l Farac Tarihi*, 2: 374.

⁵⁴⁸ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 325.

⁵⁴⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 174.

İmparator Ioannes Kommenos, Antakya lideri Raymond'un bağımsız bir hükümdar olma statüsüne meydan okuyordu. Alice marifetiyle Constance'ı kendi oğlu ile evlendirmek istemişse de, bu girişiminde başarılı olamamıştı. Ioannes Kilikya'yı silip süpürdü ve 1137 yazında Antakya'yı kuşatarak, Bizans'ın uzun süredir devam eden Antakya'nın Bizans'a ait bir prenslik olma iddialarını yeniden ortaya koydu.⁵⁵⁰ İmparator, bu sefere çıkarken, babasının hedeflerini harekete geçirerek I. Bohemond'un birinci Haçlı seferi başlarken İstanbul'da ve 1108 yılında Devol'de yapmış olduğu Bizans'a bağlılık yemininin işleme konulmasını istiyordu. Kuzey Suriye'deki Bizans varlığını Latin Hristiyanlarına ve Müslümanlara göstermeyi, ayrıca Haçlılar ile Bizans arasında Antakya'nın alınması sürecinde başlayan soğukluğun giderilmesini amaçlıyordu.⁵⁵¹

Ağır mancınıklarla Antakya kalesini zorlayan Bizans ordusuna karşı fazla direnemeyeceğini anlayan Antakya Prinkepsi Raymond, istemeyerek de olsa İmparator'a anlaşma teklifinde bulundu. Antakya Haçlı ileri gelenleriyle birlikte İmparator'un ordugâhına gelerek diz çöktü ve verdiği vassallık yemini ile teslim rıza gösterdi.⁵⁵² Raymond, Ioannes Kommenos'un vassalı olmak ve Prinkepsliği teslim etmek zorunda kaldı.⁵⁵³ Bizans İmparatoru'nun sancağı, Antakya iç kalesinin burçlarına çekildi.⁵⁵⁴ Böylece İmparator Ioannes, 29 sene sonra geçici de olsa babasının arzusunu yerine getirmişti.⁵⁵⁵ Anlaşmanın ardından Eylül 1137 itibariyle kuşatma kaldırıldı. Yapılan anlaşma doğrultusunda İmparator, Antakya'ya karşılık, Hristiyan ordularıyla bizzat ele geçirmeyi taahhüt ettiği Halep, Hama, Hıms ve Şeyzer'i Raymond'a bırakma sözünü verdi.⁵⁵⁶ İbnü'l-Kalânisî'ye göre, Antakya'ya bir Rum Patrikliği tesis edilmesi de şart koşulmuştu.⁵⁵⁷ Azimî ise, böyle bir talebin önce ifade edildiğini, ardından vazgeçildiğini söylemiştir.⁵⁵⁸

⁵⁵⁰ Alan V. Murray, "Raymond of Poitiers", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 1010.

⁵⁵¹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 149.

⁵⁵² Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 92.

⁵⁵³ Kinnamos, *Historia*, 16.

⁵⁵⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 350.

⁵⁵⁵ Alan V. Murray, "Raymond of Poitiers", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 1010.

⁵⁵⁶ Abu'l Faraç, *Abu'l Faraç Tarihi*, 2: 374.

⁵⁵⁷ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, 139.

⁵⁵⁸ Azimî, *Azimî Tarihi*, 61.

2.7.6. Bizans-Haçlı İttifakının İslâm Şehirlerine Düzenlediği Sefer

1138 yılı Nisan ayında İmparator Ioannes, bir önceki yıl Antakya'yı aldığıında yaptığı anlaşmanın gereği, Antakya lideri Raymond ve Urfa kontu Joscelin'in oluşturduğu Bizans Haçlı ittifakıyla İslâm şehirlerini almak için sefere çıktı. Müttelikler 1 Nisan'da Balat'ı, 8 Nisan'da Buzaa şehrini ele geçirdiler. 20 Nisan'da Halep'e geldiler ama güçlü bir savunma görünce kuşatmayı bırakıp 22 Nisan'da Esârib'i, 23 Nisan'da Ma'arratu'n-Nu'man ve 27 Nisan'da Kefertâb'ı çok kolay bir şekilde ele geçirdiler.⁵⁵⁹

Bizans-Haçlı müttelik orduları, aynı başarıyı Halep ve Şeyzer şehirlerinde gösteremedi. 29 Nisan'da kuşatmaya başladıkları Şeyzer kalesinin güçlü savunmasını aşamadılar. Bu kuşatma sırasında Bizans-Haçlı ittifakında bozulmalar da meydana geldi. Ordugâhta yaşanan bazı hadiseler, mütteliklerin birbirleri hakkındaki gerçek düşüncelerini ortaya koymasından önemliydi. İmparator Ioannes kuşatmada büyük bir gayret göstermesine rağmen, Antakya lideri Raymond de Poitiers ve Urfa lideri Joscelin vakitlerinin büyük bir bölümünü çadırlarında oyun oynayarak geçiriyorlardı. Çünkü haddi zatında Bizans'ın varlığına tahammül edemiyorlar ve Şeyzer'in alınması halinde, Suriye'deki Bizans nüfuzunun artıp bölgede kalıcı hale gelmelerinden endişe ediyorlardı.⁵⁶⁰

Şeyzer kuşatmasında Zengî de çok aktif rol oynadı. Halep-Şeyzer ahalisinin yardım talepleri üzerine, Âsi Nehri kıyısında Şeyzer'e yakın bir yerde karargâh kurup, her gün ordusuyla Bizans ordusu ve Haçlılar üzerine seriyeler düzenliyordu. Anadolu Selçuklu Sultanı Mesud da Anadolu'daki Bizans arazisine baskınlar vererek Zengî'ye destek oluyordu. Zengî, Hristiyan ordusu çok kalabalık olduğu için meydan savaşına çıkmıyor ama Bizans imparatoruna ve Haçlı liderlerine ayrı ayrı mektuplar gönderip onların motivasyonunu kırıyordu. Zengî gönderdiği ayrı ayrı mektuplarla mütteliklerin aralarını açmayı başardı. Artık Haçlı ve Bizans liderleri birbirlerinden kuşulanıyorlardı. Çok geçmeden İmparator, Mayıs/Haziran döneminde Zengî'nin mektupları ile başlayan süreçte, Haçlı liderleri Raymond ve Joscelin'in hareketlerinden sıkıldı ve işbirliği eksikliği sebebiyle 24 günlük kuşatmayı bitirip çekildi. Önce Efâmiye

⁵⁵⁹ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret Işıltan, (Ankara: TTK Yayınları, 1995), 17-18.

⁵⁶⁰ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 150-151.

geçidine sonra da Antakya'ya döndüler. Dönerken mançınıkları bıraktılar. Bunlara Zengî el koydu.⁵⁶¹ Bundan sonra Bizanslılar art arda geri çekilmeyi sürdürdüler.⁵⁶²

İmparator Ioannes'in kuşatmadan vazgeçmesi hakkında Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates, İmparator Şeyzer'de zaman harcarken Urfa'nın Türkler tarafından kuşatıldığını, eğer ki İmparator bir an önce yardıma gitmez ise Urfa'nın Müslümanların eline geçeceğini ifade eder. Ayrıca bu süreçte Anadolu Selçuklu Sultanı Mesud'un Çukurova'ya saldırdığını ve Adana'yı ele geçirdiğini, bu sebeplerle de İmparator'un barış teklifini kabul ettiğini kaydeder.⁵⁶³

2.7.7. Bizans İmparatorunun Antakya'daki Talepleri ve Antakya Latin Halkının Bizans Aleyhine Ayaklanması

21 Mayıs 1138'de Hristiyan müttefik ordusu Antakya'ya döndüğünde, İmparator şehre tören eşliğinde girme talimatı verdi. Kendisi at üzerindeyken atının bir tarafında Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers, diğer yanında Urfa Kontu Joscelin yaya yürüyerek adeta seyis konumuna düşmüşlerdi.⁵⁶⁴ Willermus Tyrensis ise bu iki lider hakkında burada "silah taşıyıcısı" ifadesini kullanır.⁵⁶⁵ Burada taraflar arasındaki soğukluk iyice meydana çıktı. İmparator, Raymond'a oldukça kötü davrandı. Vassallık görevini yerine getirmediğini sert bir şekilde ifade etti.⁵⁶⁶ Burada taraflar arasında yeni bir gerilim meydana geldi. İmparator, hazine sandıkları ve bazı silahların iç kalede muhafaza edileceğini, ayrıca bundan sonra Müslümanlara karşı yapılacak seferlerin planlamasının iç kalede olacağını duyurdu. Dolayısıyla iç kalenin kendisine derhal teslim edilmesini istiyordu.⁵⁶⁷

Bu noktada Urfa Kontu II. Joscelin, kurnazca bir hile ile İmparator ile Latin halkı karşı karşıya getirip bir çıkmazın içerisine sokmayı başardı. Şöyle ki; İmparator Ioannes iç kale konusundaki taleplerini duyurduktan ve bu konuyla ilgili çalışmalar başladıktan sonra Joscelin halkın arasına karıştı. Çevresinde toplanan insanlara, İmparator'un iç kaleyi istediğini ve Latin halkın şehirden kovulmasını emrettiğini

⁵⁶¹ Azimî, *Azimî Tarihi*, 61-62; İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 59-60.

⁵⁶² İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 143.

⁵⁶³ Khoniates, *Historia*, 19.

⁵⁶⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 350; Maaoluf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, 171.

⁵⁶⁵ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 343.

⁵⁶⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 178.

⁵⁶⁷ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 152.

söyledi. Bu haber halkın arasında dedikodu şeklinde hemen yayıldı ve Latin Hristiyanlar, İmparator aleyhinde bağırma başladı. Bizans askerlerine saldırdılar ve bazı Ortodoks Rumlar ve yerli Hristiyanları öldürdüler. Şehirde hemen kargaşa ortamı meydana gelmiş, Bizans aleyhine isyan çıkmıştı. Bunun üzerine panikleyen İmparator Ioannes, hemen Raymond ve şehrin ileri gelenleriyle toplandı, tüm isteklerinden vazgeçtiğini bildirdi ve istediğini tam elde edemeden Antakya'dan ayrılmak zorunda kaldı. Bundan sonra Âsi ırmağının öbür kıyısında bekleyen ordusunu alıp Kilikya'ya, oradan da İstanbul'a döndü. İmparator'un gidişinden sonra Raymond ve Joscelin isyanı durdurdular ve Antakya yeniden sükûnete kavuştu.⁵⁶⁸

2.7.8. 1138-1142 Yılları Arasında Antakya Haçlı Prinkepsiğinde Durum

Bizans İmparatoru Ioannes'in İstanbul'a dönüşüyle beraber Haçlılar, Şeyzer'de hezimete uğradıkları Zengî ile baş başa kaldılar. Zengî artık genel olarak İslâm dünyasında bir kurtarıcı olarak görülüyordu. İmparator'un elde etmiş olduğu Suriye'deki tüm şehirleri şimdi teker teker geri alıyordu. Henüz Hristiyan ittifakı Antakya'ya döndüğünde, Hama'ya görevlendirdiği Selahaddin el-Yağısiyânî eliyle Kefertâb'ı ele geçirdi.⁵⁶⁹ Fırat'ı geçip Suriye'ye geldi ve Esârib kalesini 14 Ekim 1138 tarihinde fethetti.⁵⁷⁰ Esârib kalesi, Haçlılar için de Halep için de sınır kalesi olması hasebiyle çok önemli bir konumdaydı. Böylece kale bütün içindekilerle el değiştirdi.⁵⁷¹ Aynı günler içerisinde Ma'arratu'n-Nu'man ve Buzaa kalelerini de aldı ve İmparator'un tüm kazançlarını bitirmiş oldu.⁵⁷²

1138 yılı Ekim/Kasım döneminde Suriye, el-Cezire ve birçok şehirde çok sayıda deprem meydana geldi. Halep adeta harabe haline dönüştü. İbnü'l-Esir el-Kâmil'de, gecede seksen deprem olduğunu, insanların evlerini bırakıp çöllere revan olduklarını ve bu depremlerin 17 gün devam ettiğini ifade eder.⁵⁷³ Azimî ise depremin dört ay boyunca devam ettiğini yazmaktadır.⁵⁷⁴

⁵⁶⁸ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 98-101.

⁵⁶⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 180.

⁵⁷⁰ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 146.

⁵⁷¹ Azimî, *Azimî Tarihi*, 63.

⁵⁷² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 180.

⁵⁷³ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 70.

⁵⁷⁴ Azimî, *Azimî Tarihi*, 63.

İmâdeddîn Zengî bu yıldan itibaren dört yıl boyunca, devamlı Dımaşk'ı almak için çabaladı.⁵⁷⁵ 1139 yılında iki defa Dımaşk'ı kuşattı ama alamadı.⁵⁷⁶ Zengî bu süre zarfında bütün gücünü Dımaşk tarafında harcarken bile, kuzeyin iki büyük Haçlı lideri Raymond de Poitiers ve II. Joscelin bu durumdan faydalanamadı. 4 yıl boyunca Antakya Prinkepsi Raymond ve Halep Emiri Savar sadece karşılıklı yağma ve taciz akınları yaptılar.⁵⁷⁷ Büyük bir savaşa ise girmediler.⁵⁷⁸

Raymond de Poitiers'i bundan sonra Kudüs kralı Foulque'ye verdiği Banyas kalesi kuşatmasındaki destekte görüyoruz. 1140 yılı Mayıs ayında Zengî'ye karşı Dımaşk kumandanlarından Muînuddin Ebu Mansur Üner ile ittifak yapan Kral, Antakya Prinkepsi Raymond'u yardıma çağırıldı. Kudüs kralının çağrısına uyarak ordusuyla hareket eden Antakya lideri, yolda Banyas valisi İbrahim b. Turgut ve askerleriyle karşılaştı. Yapılan savaşta Antakya Haçlı ordusu galip geldi ve İbrahim b. Turgut ve yakın adamları öldürüldü. Antakya birlikleri bu çatışmanın ardından Banyas önüne hareket ettiler ve Dımaşk-Kudüs Haçlı ittifakının içine katıldılar. Zengî şehirden ayrılmıştı. Kuşatma başarılı oldu ve Banyas, Kudüs kralı Foulque'ye teslim edildi.⁵⁷⁹ Bu arada Zengî, Banyas'ı kaybetmiş olmanın acısını Havran ve Dımaşk civarındaki yerleşim yerlerini yağmalayarak çıkarttı.⁵⁸⁰

Raymond yönetime geldiği ilk andan itibaren Antakya patriği Raoul ile sıkıntılar yaşadı. Antakya'ya ilk geldiğinde Alice'e karşı oynanan nikâh oyununda desteğini aldı.⁵⁸¹ Patrik, zamanla başına buyruk hareketler yaparak Prinkepsin otoritesini sarsmaya başladı. Araları bozuldu ve 1142'de görevden azledilip yerine Prinkepsin dostu olan Katedralin Yüksek Ruhani Kurulu Başkanı Aimery de Limoges patrik oldu. Aynı yıl eski patrik muhtemelen zehirlenerek öldü. Raymond itaatkâr kilise yönetimi ile rahatladı.⁵⁸²

⁵⁷⁵ Bkz. Nadir Karakuş, "Miladî XII. ve XIII. Asırda Dımaşk ve Haçlılar", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22, 2018. 189-213.

⁵⁷⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 72.

⁵⁷⁷ Azimî, *Azimî Tarihi*, 66.

⁵⁷⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 180.

⁵⁷⁹ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 165-166.

⁵⁸⁰ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 74.

⁵⁸¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 164.

⁵⁸² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 182.

2.7.9. Bizans İmparatorunun İkinci Kez Antakya'yı Alma Girişimi ve Ölümü

İmparator Ioannes 1142 yılı ilkbaharında, beraberinde oğulları da olduğu halde yeniden doğuya doğru harekete geçti. Bu kez muhtemelen amacı, Antakya'yı tam olarak ele geçirip burada en küçük oğlu Manuel'in yönetiminde yeni bir Bizans birimi oluşturmaktı.⁵⁸³

İmparator önce Kilikya bölgesine geldi. Burada en büyük oğlu Aleksios hastalanarak öldü. Ortanca 2 oğlu cenazeyi İstanbul'a götürmek için görevlendirildiler. İstanbul'a yolculuk devam ederken Andronikos adlı oğlu da öldü. İstanbul'a ancak İsaakios varabildi. Bu acılara rağmen İmparator, sefer hedefinden dönmedi ve 25 Eylül'de Çukurova'dan Antakya'ya giden yolda, Bagras kalesi önünde ordugâhını yerleştirdi. Buradan da Antakya Haçlı Prinkepsi Raymond'a elçi göndererek, 1137 yılında yapmış oldukları antlaşmanın gereklerini yerine getirmek üzere beklediğini ifade etti. İmparator, Müslümanlara ait şehirlere sefer düzenlemek üzere üs olarak kullanmayı düşündüğü iç kalenin ve bütün şehrin kendisine teslim edilmesi gerektiğini, ayrıca Müslümanlardan ileride alınacak şehirlerle Raymond'a yeni bir hükümdarlık verileceğini mesajında tekrarladı.⁵⁸⁴

Raymond ise bu isteklere karşı korku içindeydi. Çünkü İmparator Ioannes Komnenos, bu kez Antakya'yı almaya kesinlikle kararlı görünüyordu ve Bizans ile savaş kaçınılmaz olabilirdi.⁵⁸⁵ Bu arada Zengî'nin devam eden fetihleri ile artan tehlike, Raymond'u İmparator'a saygı duymaya zorluyordu.⁵⁸⁶ Raymond, şehrin ileri gelenleriyle toplantı yaptı. Çıkan sonuca göre imparatora olumsuz cevap verildi. Buna göre Raymond, şehri kendisine veremeyeceğini, çünkü kendisinin burada ancak Constance'ın kocası sıfatıyla eşinin mirası üzerine hüküm sürdüğünü, dolayısıyla bu tür sözleşmeler yapma yetkisinin olmadığını bildirdi.⁵⁸⁷

Antakya Prinkepsliğinin cevaplarını, Cebele Piskoposu, Papalık hükmü ile takviye ederek götürüyor bu arada İmparatorun da Antakya'ya törenle girmesini arz ve teklif ediyordu. Raymond'un önceki kabulleriyle çelişki içerisinde olan Antakya'nın

⁵⁸³ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 187.

⁵⁸⁴ Khoniates, *Historia*, 20.

⁵⁸⁵ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 295.

⁵⁸⁶ Alan V. Murray, "Raymond of Poitiers", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 1010.

⁵⁸⁷ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 374; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 351.

cevabı İmparator'u kızdırdı, savaştan başka seçenek kalmamıştı fakat mevsimin kış olması Ioannes'in geri çekilmesini gerektirdi. Şehrin çevresindeki arazileri yakıp yıktırdı ve kışı geçirmek üzere Kilikya'ya döndü.⁵⁸⁸

İmparator Ioannes, 1143 yılı Nisan ayında Toroslarda, Antakya üzerine yürümek için hazırlık yaparken yaban domuzu avına çıkmıştı. Böyle bir av esnasında kaza ile yaralandı ve oğlu Manuel'i kendisine halef tayin ettikten sonra öldü.⁵⁸⁹ İmparator'un ölümü üzerine Antakya lideri Raymond ve Haçlılar biraz olsun rahatladılar. Hatta Raymond bu durumdan aldığı cesaretle yeni İmparator Manuel'e elçiler gönderdi ve Antakya'yı teslim etmek şöyle dursun, Kilikya bölgesinde babasının aldığı yerleri Antakya Haçlı Prinkepliğine geri iade etmesi gerektiğini ifade etti. Bu bağlamda 1144 yılında Raymond komutasındaki Antakya Haçlıları ile Bizans askerleri arasında yer yer çatışmalar meydana geldi ama Raymond bu mücadelelerden bir şey elde edemedi.⁵⁹⁰

2.7.10. İmâdeddîn Zengî'nin Urfa Haçlı Kontluğunu Yıkması ve Bu Durumun Antakya Haçlı Prinkepliğine Yansımaları

1143 yılında Bizans İmparatoru II. Ioannes ve Kudüs Haçlı Kralı Foulque hayatlarını kaybettiler.⁵⁹¹ Bu ölümler sebebiyle Atabey İmâdeddîn Zengî rahatladı. Çünkü İmparator ölmüştü ve Raymond ile anlaşmasında Halep civarındaki tüm şehirlerin ortak bir orduyla alınması konusu rafa kalkmış oldu. Antakya Prinkepsi Raymond ile Urfa Kontu II. Joscelin'in araları bozdu. Zaten Raymond Kilikya bölgesinde Bizans ile mücadele içindeydi. Dolayısıyla Zengî aradığı fırsatı buldu ve Urfa'yı almak için harekete geçti.⁵⁹²

Urfa Kontu II. Joscelin ile Artuklu Diyarbakır Emiri Kara Arslan arasında Zengî'ye karşı bir ittifak yapılmıştı. Bu ittifakı bilen Zengî, bir kısım askerleriyle Diyarbakır'a savaş açtı. Bunun üzerine Urfa Kontu müttefikine büyük bir orduyla yardıma gitti. Giderken Urfa'da çok az bir birlik bırakmıştı. Ortadoğu'da çok geniş bir casusluk ağı olan ve rakiplerinin her hareketinden haberdar olan Zengî, Urfa'daki garnizonun yetersizliğini çoktan haber almıştı. Hemen ordusuyla Urfa'ya yöneldi ve

⁵⁸⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 183.

⁵⁸⁹ Kinnamos, *Historia*, 21; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 351.

⁵⁹⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 193.

⁵⁹¹ İbnü'l Kalânişi, *Şam Tarihine Zeyl*, 152.

⁵⁹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 193.

Kasım ayı sonunda Urfa'yı kuşattı.⁵⁹³ Dört hafta boyunca devam eden bombardıman ve sert kuşatmaya daha fazla direnemeyen Haçlılar, 24 Aralık 1144 tarihinde iç kaleye sığındılar ve iki gün sonra da tümüyle şehri teslim ettiler. Haçlıların kurduğu ilk devlet olan Urfa Haçlı Kontluğu 46 yıl aradan sonra yıkılmıştı.⁵⁹⁴

Bu kuşatma süreci devam ederken durumu Diyarbakır'da öğrenen Kont II. Joscelin aslında bir askeri destek grubu oluşturmaya çalıştı. Hemen Haçlılara yardım çağrılarında bulundu. Ancak Raymond bu yardım çağrılarına kayıtsız kaldı. Urfa Türkler tarafından fethedilirken Raymond'un Haçlılara hiçbir yardımı dokunmamıştı.⁵⁹⁵

Bundan sonraki süreçte Antakya Prinkepliği'nin geleceği konusunda bir belirsizlik oluştu. Çünkü artık Antakya hiç de güvenli bir konumda değildi. Kuzey komşusu ve müttefiki düşman elindeydi; hasmı olan Halep yeniden canlanmıştı. Zengî çok güçlüydü ve Raymond de Poitiers sıranın kendisine geldiğini tahmin ediyor ve korkuyordu. Domino taşlarının devrilmesi gibi, kırılmalık güneye doğru yayıldıkça buradaki Latin politik kurumlarının birbiri ardına yıkılması söz konusu olabilirdi.⁵⁹⁶

2.7.11. Raymond'un İstanbul'a Gidip İmparator I. Manuel'den Af Dilemesi

Urfa Haçlı Kontluğunun yıkılmasının ardından Haçlı devletleri arasında büyük bir korku ve endişe meydana gelmişti. Bu sebeple Avrupa'ya elçiler gönderildi ve yeni bir Haçlı seferi düzenlenmesi için yardım çağrıları yapıldı. Müslümanlar artık savunma değil, karşı saldırı pozisyonundaydı ve Haçlıların askere ihtiyacı vardı.⁵⁹⁷

Antakya Haçlı Prinkepsi Raymond de Poitiers, Urfa'nın düşmesinin ardından yeni ittifak arayışlarına girdi. Raymond'a göre asıl tehlikede olan şehir Antakya idi. Antakya lideri kendini yalnız hissetmeye başladı. Joscelin ile arası zaten iyi değildi. Bizans ile düşmanlığı ise sıkıntı vericiydi. Bu yüzden 1145 yılında bir Türkmen akınına karşı koyduktan sonra İstanbul'a gitti. Buradaki hedefi genç İmparator Manuel Komnenos (1143-1180) ile arayı düzeltmek ve ondan yardım istemektir. İlk önce İmparator Manuel Komnenos, Raymond'u huzuruna kabul etmedi. Çünkü Raymond de Poitiers, daha bir yıl önce kendisine büyük saygısızlık yapmıştı. Ancak Antakya

⁵⁹³ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 94.

⁵⁹⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 209.

⁵⁹⁵ Willermus Tyrensis, 142.

⁵⁹⁶ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 210.

⁵⁹⁷ Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 116.

Prinkepsi bir pişmanlık göstergesi olarak babası Ioannes'in mezarı başında diz çökünce huzura kabul edildi. Genç İmparator, Raymond'u bu kez iyi karşıladı, ona hediyeler verdi ama kesin bir askeri destek sözü vermedi.⁵⁹⁸ Antakya Haçlılarının yalnızlığı düşünülürse, Bizans desteği çok önemli bir gelişmeydi.

2.7.12. Antakya Haçlı Prinkepsliği Bağlamında İkinci Haçlı Seferi

Urfa Haçlı Kontluğu'nun Türklerin eline geçmesi Avrupa'da da büyük ses getirdi. Hatta ilk duyduklarında inanmak istemediler ve bunun komik bir şaka olduğunu düşündüler.⁵⁹⁹ Ama işin ciddiyeti anlaşılınca ve Haçlılardan Avrupa'ya destek talepleri gelince, Papa III. Eugenius (1145-1153) başkanlığında 31 Mart 1146'da Vezelay'da katedralde büyük bir kalabalıkla ikinci Haçlı seferini ilan ettiler.⁶⁰⁰ İkinci Haçlı Seferi, İmâdeddîn Zengî'nin hiç durmayan cihat faaliyetleriyle iyice bunalan Haçlılara destek olmak, onları nüfus ve asker bakımından desteklemek ve kaybedilen Urfa şehrini geri almak hedefleriyle düzenlendi. 1147 yılı Eylül/Ekim aylarında Avrupa'nın iki büyük hükümdarı Alman Kralı III. Konrad ve Fransa Kralı VII. Louis birçok asilzadeyle yüzbinlerde kişiden oluşan ordularıyla Anadolu topraklarına girdiler.⁶⁰¹ Haçlı orduları çok kalabalıktı. Hatta İbnü'l-Kalânîsî, bu orduların asker sayısının bazı rivayetlerde 1 milyonu aşkın olduğunu ifade eder.⁶⁰²

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud 26 Ekim 1147 tarihinde Almanların oluşturduğu Haçlı ordularını Eskişehir yakınlarında perişan etti. Alman Kralı III. Konrad canını zor kurtardı. Ama yaralanmıştı. Acilen İstanbul'a götürüldü. Selçuklu Sultanı, 1148 yılı Ocak ayı başlarında da Fransızların oluşturduğu Haçlı ordusunu Denizli yakınlarında mağlup etti. Fransız Kralı VII. Louis karanlığın bastırması sayesinde canını kurtarmıştı. Fransızların kayıpları çok ağırdı. Birbiri ardına perişan edilen bu orduların ancak artıkları Türklerle olduğu kadar Bizans'la da mücadele ederek 1148 bahar aylarında Antakya'ya ulaşabildi.⁶⁰³ Yaralı askerler ve hastalar Flanders Kontu'na

⁵⁹⁸ Kinnamos, *Historia*, 32.

⁵⁹⁹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 96.

⁶⁰⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 210.

⁶⁰¹ Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 125.

⁶⁰² İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 163.

⁶⁰³ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 157-159.

emanet edildi. Binlerce Haçlı askeri kılıçtan geçirildi ya da açlık ve hastalıktan öldü. Böylece karayolundan giden bu Haçlı Seferi, Kudüs'e ulaşmadan sonlandı.⁶⁰⁴

Antakya Haçlı Prinkepsi Raymond, Urfa düşerken kılını bile kıpırdatmamıştı ancak bu fethin yankısı sonucu çıkılan ikinci Haçlı seferinden çok şeyler bekliyordu. Bu yüzden ikinci Haçlı seferinin en önemli ismi olan Fransa Kralı VII. Louis'i, 19 Mart 1148'de geldiği Antakya'da görkemli bir törenle karşıladı.⁶⁰⁵ Kral'ın gelişi Raymond'a büyük askeri umutlar getirdi. Zaten yakın ilişkileri vardı çünkü Kral'ın eşi Aquitaine'li Eleanor, Raymond'un yeğeniydi.⁶⁰⁶

2.7.13. Kral VII. Louis'in Antakya'da Misafirliği ve Raymond'un Kralı Halep'e Sefer Düzenlemeye İkna Çabası

Fransız Kralı VII. Louis'in Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud'un karşısında yaşadığı hezimet sonrası ordusu darmadağın olmuştu. Kendisi gemilerle beraber Antakya'ya ulaştı ama geride binlerce bilgisiz ve disiplinsiz asker bıraktı. Liderleri tarafından terk edilmiş olan bu Fransız birlikler ve onlarla beraber toplanan Alman askerleri, perişan bir halde Çukurova'yı geçtiler. Mevcutlarının yarısından daha az bir kısmı ilkbaharla ancak Antakya'ya ulaştı. Bu süre zarfında Kral, Antakya'da Raymond de Poitiers'in misafiriydi.⁶⁰⁷

Kral'ın askerleri, Suriye için hatırı sayılır bir kuvvetti. Raymond Antakya'da uzun zamandır misafir ettiği Kral Louis'i Halep'e saldırmak için ikna etmeye çalıştı. 14 Eylül 1146'da Fırat kıyısında bulunan Müslümanların elindeki Cabar Kalesi'ni kuşatırken beklenmedik bir saldırıya uğrayıp vefat eden⁶⁰⁸ İmâdeddîn Zengî'nin oğlu Nureddin Mahmud çok etkili bir liderdi ve belli ki tek başına karşı konulamazdı. Ancak birleşik bir kuvvetle Halep'in ele geçirilmesi, sadece en ciddi tehdit olan Nureddin'e darbe vurmakla kalmayacak, üstünlüğü yeniden Haçlılara kazandıracaktı.⁶⁰⁹ Urfa kontluğunu kaybeden II. Joscelin de, Kral'dan Urfa'yı geri almak üzere bir taarruz

⁶⁰⁴ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 124.

⁶⁰⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 353-355.

⁶⁰⁶ Alan V. Murray, "Raymond of Poitiers", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 1010.

⁶⁰⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 227.

⁶⁰⁸ İbnü'l Kalânisi, *Şam Tarihine Zeyl*, 168-169.

⁶⁰⁹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 171.

beklentisi içerisindeydi. İkinci Haçlı Seferi'nin çıkış sebeplerine bakarsak bu beklenti çok doğaldı ama Kral bunu da kabul etmedi.⁶¹⁰

Antakya'da sürecin uzamasıyla Antakya Prinkepsi ile Fransız Kralı VII. Louis'in aralarının açılmasına sebep olan büyük bir skandal patlak verdi. Antakya'ya geldikleri andan itibaren Louis'in genç ve zeki eşi Aquitaine'li Eleanor, Raymond'un yeğeni olmasına rağmen, amcası Prinkeps Raymond'la gereğinden çok fazla beraber olmaya başladı. Aralarında ateşli bir ilişki olduğu söylentisi yayıldı. Bu durum Fransız kralında kıskançlık, içerleme ve duygu karmaşasına sebep oldu.⁶¹¹ Raymond ile arasındaki ilişki gerildi,⁶¹² karısını zorla kent dışına çıkardı; bu ise Antakya ile Haçlıların ilişkilerini onarılmaz biçimde bozdu ve işbirliği umutlarını tamamen suya düşürdü.⁶¹³

Raymond'un taleplerini reddeden ve Suriye'de herhangi bir mücadeleye katılma konusunda isteksiz görünen Kral, ordusuyla birlikte Kudüs'e doğru yola çıktı. Daha önce Kudüs'e ayak basan Alman Kralı III. Konrad ile buluştu. 24 Haziran 1148 tarihinde Akka'da Kudüs Kralı III. Baudouin ve Kraliçe Melisende ile ikinci haçlı seferi liderlerinin ve asilzadelerin katıldığı toplantıda Dımaşk üzerine gidilmesine karar verildi.⁶¹⁴ Bu karar Runciman'a göre üzerinde konuşulamayacak kadar budalaca alınmış bir karardı.⁶¹⁵

2.7.14. Haçlıların Dımaşk Seferi Konusunda Raymond de Poitiers'in Tavrı

Haçlı ordusu 24 Temmuz 1148'de Dımaşk önlerine geldi. Şehrin düşeceğine kesin gözüyle bakıyorlardı. Hatta şehir ele geçirildikten sonra, kimin yönetimine verileceği konusunda anlaşmazlık yaşıyorlardı.⁶¹⁶ Başarısızlıkla biten kuşatma sadece 4 gün sürdü. Çünkü Dımaşk lideri Abak adına şehri yöneten Komutan Üner, başta Nureddin Zengî olmak üzere çevre Müslüman liderleri yardıma çağırmişti. Dört bir yandan Türkmen atlıları ve piyadeleri yardıma geldi.⁶¹⁷ Komutan Üner sık sık surların dışına çıkararak karşı taarruzlarda bulunuyordu. Bu durum öyle bir hal aldı ki Haçlılar

⁶¹⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 232.

⁶¹¹ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 124.

⁶¹² Alan V. Murray, "Raymond of Poitiers", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 1010.

⁶¹³ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 245.

⁶¹⁴ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 171.

⁶¹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 233.

⁶¹⁶ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 125.

⁶¹⁷ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, 166.

adeta hücum değil de savunma savaşı vermeye başladılar. Bu arada Haçlıların korkulu rüyası Nureddin Zengî ve Musul'daki kardeşi Seyfeddin Gazi'nin Dımaşk'a yaklaştığı haberi yayıldı. Zengî'nin ordusu eğer kuşatmaya karşı yetişirse bütün Haçlı ordusunu imha etme imkânına sahipti. Hem de Dımaşk'ı da yönetimine alacaktı ki, bu Haçlılar için şimdiki durumdan çok daha vahimdi.⁶¹⁸

Haçlılar geç de olsa Dımaşk'a sefer düzenlemenin anlamsızlığını fark ettiler. Geri çekilmekten başka seçenekleri yoktu. Dımaşk Komutanı Üner, düşman orduları geri çekilirken vur kaç saldırılarıyla Haçlılara asker ve teçhizat zayıatları verdirdi. Haçlılar Kudüs'e güçlkle dönebildiler.⁶¹⁹

Dımaşk seferinin başarısızlığı Antakya'yı eskisi kadar savunmasız bıraktı. Haçlı lideri Raymond bu sefere katılmadı. Hiçbir destek de vermedi. Nureddin Zengî'ye karşı tek ümidi bu orduydü.⁶²⁰ Fakat Latin Krallar Dımaşk'a sefer yapmayı tercih ettiler. Antakya ve Urfa Haçlı devletleri Müslümanlara karşı adeta kaderine terk edilmiş oldu. Raymond de Poitiers hem Kral Louis ile arası bozulduğu için hem de Dımaşk'a sefere çıkıp ülkesini savunmasız bırakmamak için ikinci Haçlı seferinin Dımaşk kısmına katılmadı.⁶²¹ Henüz sefer aşamasına geçilmeden Kral Louis, Antakya Haçlı Prinkepsi Raymond'un Nureddîn Zengî'ye karşı saldırıya geçilmesi yönündeki ısrarlarına olumlu baksaydı, o dönemde diğer Müslüman liderlerden yardım alabilme ihtimali görülmeyen Zengî'nin şehri Halep, Haçlıların eline geçebilirdi.⁶²²

2.7.15. Nureddîn Zengî İle İnab Savaşı ve Raymond'un Öldürülmesi

Haçlıların Dımaşk'taki başarısızlıklarının ardından Fransa Kralı VII. Louis ve Almanya Kralı III. Konrad bölgeden ayrıldılar. Bölgede iyice yalnızlaşan Antakya Prinkepsi Raymond, Halep lideri Nureddin Zengî ile başbaşa kaldı. Raymond bu süreçte Zengî'den nefret eden Ali b. Vefa adlı bir haşhaşî liderle ittifak yaptı ve onunla Halep'e saldırmak üzere hazırlıklara başladı.⁶²³ Bu durumdan haberdar olan Nureddin Zengî

⁶¹⁸ Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 125.

⁶¹⁹ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 174.

⁶²⁰ Alan V. Murray, "Raymond of Poitiers", *The Crusades: an encyclopedia* by Alan V. Murray, 1010.

⁶²¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 272.

⁶²² Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 129.

⁶²³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 272.

1148 sonunda Haçlılara ait Yağra denilen yere saldırdı. Yapılan şiddetli savaş sonunda Antakya Haçlı ordularına ait bir grup mağlup oldu. Çok sayıda esir alındı.⁶²⁴

Raymond bu olaydan kısa bir zaman sonra Antakya topraklarına giren Nureddin'in ordusuna ani bir baskınla saldırdı. Efâmiye yakınlarında yapılan savaşta Nureddin Zengî'yi gafil yakalayarak yendi. Nureddin az bir kayıpla sağ salim bir şekilde Halep'e çekildi.⁶²⁵ Görüldüğü gibi Nureddin Zengî, Suriye'nin kuzeyindeki egemenliğini genişletmek amacıyla Antakya Prinkepsliği'ne 1148 sonlarından itibaren ufak çaplı saldırılar yaptı ama tam bir sonuç da elde edemedi.

1149 Haziran ayında ise Nureddin Zengî, Dımaşk'taki Üner'in destek çağrısından yararlanarak, 6000 atlı öncülüğünde çok kalabalık piyadelere oluşan bir ordu oluşturdu ve küçük İnab kalesini kuşattı. Raymond bunu haber alınca, derhal 4000 atlı asker ve artçılar hariç bin piyade ile harekete geçti. Antakya ordusuna Ali bin Vefa'nın emrindeki Haşhaşîler de destek veriyordu.⁶²⁶

Zengî, Antakya Haçlı ordularının büyüklüğünden endişeyle, ihtiyatlı davranıp biraz geri çekildi ve düşmanın durumunu değerlendirip fırsat kollamaya başladı. Raymond ise Zengî'yi korkuttuğunu ve bölgeyi ele geçirdiğini sanıyordu. Rahat davranarak açık bir alanda kamp kurdu ve geceyi orada geçirdi. Oysaki Nureddin Zengî, gece boyunca gizlice tüm Antakya ordusunu kuşattı. 29 Haziran 1149 sabahında uyandıklarında, Müslüman Türk ordusu birkaç saat içerisinde Antakya Haçlı ordusunu tamamen imha etti. Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers de ölümler arasındaydı.⁶²⁷ Nureddin, Raymond'un kafasını gümüş muhafazalı bir kupa içine monte ettirdi ve Bağdat'taki Halife'ye hediye olarak gönderdi.⁶²⁸

Antakya Prinkepsliğinin yönetimini, Raymond'un ölümünden 1153 yılına kadar, Patrik Aimery'nin de yardımıyla Raymond'un karısı Constance üstlendi. Prenses Constance, iki kız, iki de erkek çocukla dul kalmıştı. Ancak en büyük oğlu Bohemond bu sırada daha beş yaşında olduğu için iktidarı ele alabilecek durumda değildi. 4 yıl ülkesini bu şekilde yöneten Constance, 1153 yılında ikinci Haçlı seferi ordularıyla yakın

⁶²⁴ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 123.

⁶²⁵ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 168-169.

⁶²⁶ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 170.

⁶²⁷ Kinnamos, *Historia*, 94; Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 252-253.

⁶²⁸ Alan V. Murray, "Raymond of Poitiers", *The Crusades: an encyclopedia by Alan V. Murray*, 1010.

doğuya gelen Renaud de Châtillon adında birisi ile asillerin ve halkın karşı çıkmasına aldırmadan evlendi ve Antakya'nın idaresini eşine verdi.⁶²⁹

Renaud de Châtillon'un Antakya yönetimini ele geçirmesi bölge tarihindeki dönüm noktalarından biri oldu. Renaud, çevredeki Müslüman, Ermeni ve Bizans'a ait her yere saldırarak büyük yağma hareketlerinde bulundu ve ele geçirdiği yerlerde vahşet sergiledi. Özellikle 1156 yılında Bizans'a ait ve İmparator'un yeğeni Ioannes Komnenos tarafından idare edilen Kıbrıs'a, Çukurova'daki Ermeni Toros ile birlikte yapmış olduğu saldırı⁶³⁰ İmparator Manuel'in bölgeye sefer düzenlemesine sebep oldu. İmparator 1158 yılı sonbaharında, Çukurova'ya inerek Renaud'u zorla itaat altına aldı ve kendisinin Antakya üzerindeki yüksek hâkimiyetini tanıması, Antakya'nın Latin patriği yerine Bizanslı patrik tayin etmesi ve istendiğinde imparatorluk ordusuna asker göndermesi koşuluyla affa zorladı ve onu küçük düşürdü.⁶³¹

Renaud, 1160 yılında Müslümanlara karşı yaptığı bir sefer esnasında, Zengîlerin Halep valisi Mecdeddin tarafından Râvendan Kalesi civarında yakalanarak esir edildi ve 16 yıl Halep zindanlarında kaldı. Böylece Renaud'nun Antakya hâkimiyeti sona erdi. Esaretten kurtulduktan sonra da faaliyetlerine devam etmeye çalışsa da Hittin Savaşı'nın ardından bizzat Salahaddin Eyyubi tarafından öldürüldü.⁶³²

Renaud'un esir edilmesiyle bir kez daha başsız kalan Antakya yönetimine, 1160 tarihi itibarıyla Constance'ın ilk kocası Raymond'dan olan oğlu III. Bohemond getirildi. Fakat Constance de annesi Alice gibi Antakya yönetiminde hak iddia ediyordu. Antakya bir süre, III. Bohemond henüz reşit olmadığından Patrik Aimery tarafından idare edildi.⁶³³ III. Bohemond, 1161'den sonra yönetimi eline aldı fakat Constance ile taht kavgasına girmek zorunda kaldı. Bu süre zarfında fırsattan istifade eden Nureddin Mahmud, Antakya yakınındaki Hârim Kalesi'ni kuşattı. Kalede kalabalık Haçlı şövalyeleri olduğu için kuşatma uzun sürdü. Haçlılar kuşatmayı kaldırabilmek için büyük bir orduyla bir araya geldiler ve Nureddin'e karşı büyük bir ordu çıkardılar. Haçlılar 10 Ağustos 1164'te Artah yakınında Nureddin tarafından imha edildiler. 10.000'den fazla Haçlı askeri öldürüldü. Alınan esirler arasında Antakya Prinkepsi III. Bohemond, Trablus Kontu III. Raymond, devrik Urfa kontunun oğlu III. Joscelin ve

⁶²⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 276-277.

⁶³⁰ Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, 322.

⁶³¹ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 279.

⁶³² Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 204.

⁶³³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2: 299-300.

Bizanslı kumandan Konstantin Koloman da bulunuyordu. Savaş alanından kaçabilen ve Antakya'ya ulaşabilen tek lider ise Ermeni Baronu Toros oldu.⁶³⁴

Fakat III. Bohemond, daha sonra Nureddin Mahmud Zengî tarafından 1165 yaz aylarında fide karşılığında serbest bırakılarak hürriyetine kavuştu. Ardından III. Bohemond, hem İmparator Manuel ile evli kızkardeşi Maria'yı ziyaret etmek hem de borçlu kaldığı Nureddin'in parasını bulmak gayesiyle İstanbul'a gitti.⁶³⁵

Salâhaddin Eyyûbî'nin, 2 Ekim 1187 tarihinde Kudüs'ü fethetmesinden sonra, Trablus Haçlı Kontluğu'nun idaresini III. Bohemond ele aldı. Bu dönemde bölgesel bazı çatışmalar yaşansa da, genel barış ortamının getirdiği ticari kazançlar, Antakya'nın refah seviyesinin yükselmesine sebep oldu.⁶³⁶ III. Bohemond, 40 yıllık hâkimiyetinin ardından 1201 yılı Nisan ayında 57 yaşında öldü.⁶³⁷ Yerine oğlu IV. Bohemond, ondan sonra da V. Bohemond geçti.

Antakya Prinkepsi V. Bohemond, hem Antakya hem de Trablus hâkimi olup, Çukurova'daki Ermenilerin de medet umduğu bir yönetici oldu ve altıncı Haçlı seferi (1228-1229) için doğuya gelen Alman İmparatoru II. Friedrich'den diğer Haçlı liderlerinin aksine rahatsızlık duymadı ve onun aforoz edilmesine aldırmadı.

1252 yılındaki ölümüyle yerine oğlu VI. Bohemond geçti. VI. Bohemond, Moğollara itaat ederek ve Moğol komutanı Ketboğa ile birlikte hareket ederek 1260 yılında Hama ve ardından da Dımaşk'ı ele geçirdi. Ama bu Antakya Haçlı devletinin sonunu hazırladı. Bu politikasıyla Memlûk Sultanı Baybars'ın büyük tepkisini çeken Antakya Prinkepsliği'nin sonu yaklaştı. 18 Mayıs 1268'de Baybars Antakya'yı fethetmeyi başardı ve Anadolu topraklarında kurulan ikinci Haçlı devleti de sona ermiş oldu.⁶³⁸

⁶³⁴ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-târih (İslâm Tarihi)*, 11: 247-248.

⁶³⁵ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği II*, 311.

⁶³⁶ Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 205.

⁶³⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3: 87.

⁶³⁸ Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 205.

SONUÇ

Haçlı seferleri, Bizans İmparatoru Aleksios'un Türklere karşı Avrupa'dan yardım istemesiyle başlayıp, papalığın teşvikiyle, Avrupalı büyük devletlerin İslâm âlemine karşı birlikte düzenledikleri seferlerin genel adıdır. Dini, siyasi ve iktisadi sebeplerle düzenlenen bu seferlerin birincisi, 1097 yılında başlamış ve bu seferle beraber Kudüs Haçlı Krallığı, Urfa ve Trablus Haçlı Kontlukları ile Antakya Haçlı Prinkepsliği kurulmuştur.

Bizim çalışmamızın konusu olan Antakya şehri, ortaçağ boyunca hem doğu hem de batı dünyası için önemli şehirlerden biri olmuştur. Coğrafi açıdan, üç semavi din için de kutsal olan Kudüs'e giden güzergâh üzerindedir ve ele geçirene Suriye hâkimiyetini sunan bir konumda bulunmaktadır. Stratejik konumundan ziyade, batı dünyası için daha mühimi dini açıdan taşıdığı değerdir.

Selçuklular içinde baş gösteren iktidar çekişmeleri yüzünden bölgedeki Türk yöneticiler, Antakya kuşatmasına karşı bir İslami birlik oluşturmak yerine, kendi çıkarları peşinde koşuyorlardı. Bu dönemin en önemli isimleri olan Dımaşk'taki Dukak ve Halep'teki Rıdvan, Yağısıyan'ın yardım çağrıları üzerine Aralık 1097 ve Şubat 1098'de Haçlıların Antakya kuşatmasına karşı ayrı ayrı düzensiz ordular sevk ettiler. Bu iki lider kuşatma sürecinde güçlerini birleştirmiş olsalardı, Antakya önündeki Haçlı kuşatmasını kırabilirdi. Ama ayrı hareket edip geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

Sonuç itibariyle uzun ve zorluklarla dolu bir kuşatmanın sonunda 1098 yılında Antakya'nın Haçlılar tarafından alınması I. Haçlı Seferi'nin ve belki de tüm Haçlı seferlerinin dönüm noktalarından biri olmuştur. Antakya'nın alınması, Haçlılara hem Suriye'nin hâkimiyetini sağlamış hem de asıl hedefleri olan Kudüs'ün yolunu açmıştır. Hristiyan âlemi için büyük bir sevinç kaynağı olan bu durum, İslam âlemi için ise büyük bir üzüntüye sebep olmuştur. Musul Atabeyi Kürboğa nezaretinde Müslüman komutanlar şehri kurtarmak için bir araya gelmiş ancak Kürboğa'nın yanlış stratejileri sebebiyle başarılı olamamışlardır.

Norman lider I. Bohemond tarafından kurulan Antakya Haçlı Prinkepsliği, kısa zamanda Antakya ve çevresinin yanında Lazkiye, Cebele, Kilikya ve Antakya çevresindeki Bizans ve Müslüman topraklarında genişleme imkânı bulmuştur. Ancak bu genişleme Halep hâkimi Artukoğlu İlgazi'ye karşı yapılan 1119 yılındaki Tell-Afrîn

(Kanlı Meydan) savaşından sonra durma noktasına gelmiştir. Çünkü Antakya Haçlı devleti diğer Latin devletler gibi kaybettiği askeri gücü, ancak Avrupa'dan gelebilecek destekle telafi edebiliyordu. Dolayısıyla Roger de Salerne'nin ölümlüyle sonuçlanan bu savaştaki kayıpları telafi etmek Antakya Haçlıları için kolay olmamıştır. Bundan sonraki süreçteki çabaları ise ellerindeki mevcut toprakları korumak ya da en azından ellerinden çıkan kale ve şehirleri geri alabilmek mücadelesine dönuşmüştür.

Roger de Salerne'den sonra devlet, kurucu lider Bohemond'un Avrupa'da dünyaya gelen oğlu II. Bohemond'un yönetimi ele alabileceğ yaşa gelmesine kadar Kudüs Kralı II. Baudouin'in naipliği ile yönetilmiştir. Bu da Antakya Haçlılarının genişlemesinin önündeki bir büyük engel olmuştur.

II. Bohemond dönemi ise sadece dört yıl sürmüş, onun da ani ölümlünün ardından Antakya yeni bir belirsizlik içerisine girmiştir. Nitekim Antakya Haçlılarının en büyük sorunlarından birisi Prinkepslerinin savaşlarda ölmeleri ya da esir düşmeleri yüzünden naiplerle yönetilmeleri olmuştur. Genellikle bu durumlarda idareyi ele alamayacak kadar küçük varisler bıraktıkları için sürekli veraset anlaşmazlıkları meydana gelmiştir. Bu durum, prinkepslerin feodal yükümlülük altında olduğu Kudüs kralının, iç karışıklıkları engellemek ve Antakya'da düzeni sağlamak üzere sık sık müdahalede bulunmasına yol açmıştır. Alice'in bu anlamda yaptığı altı yıllık saltanat mücadelesi ve bu mücadele uğrunda yaptığı girişimleri dikkate değerdir.

Bundan sonra işbaşına gelen Raymond, belki de I. Bohemond ve Tancred gibi kudretli bir prens olmasına rağmen, yaşadığı şanssızlıklar onu Zengîler karşısında güçsüzleştirmiştir. II. Haçlı seferi esnasında Avrupa'dan gelen Haçlıların, onun talebi olan Halep yerine Dımaşk'a saldırmaları ise onun sonunu hızlandırmıştır. Bundan sonra 1149'da İnab Savaşı'nda Nureddin Zengî'ye yenilerek öldürölmesi de Antakya Haçlı Prinkepsliğini Halep için ciddi bir tehdit olmaktan çıkarmıştır. 1149-1268 yılları arasındaki dönem ise Antakya Haçlı Prinkepsliğinin durağanlaşmasına ve Kudüs Haçlı krallığından zaman zaman bağımsız bir karaktere bürünmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Abu'l-Farac, Gregory. *Abu'l-Farac Tarihi*, çev: Ömer Rıza Doğrul. Ankara: TTK Basımevi, 1950.
- Abdurrahmanoğlu, Asiye. "Latin Doğu'da Kadın İktidarına İlk Teşebbüs: Antakya Prensesi Alice", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2019, ss. 109-119.
- Alptekin, Coşkun. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Red. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul: Çağ Yayınları, 1989.
- Altan, Ebru. *Antakya Haçlı Prinçesliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*. Ankara: TTK Yayınları, 2018.
- Altan, Ebru. "Yağışyan", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 43: 177-179. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Anonim Süryani Kroniği (I. ve II. Haçlı Seferleri)*, çev. İlhan Aslan, İstanbul: Post Yayın Dağıtım, 2019.
- Asbridge, Thomas, *Haçlı Seferleri*, çev: Ekin Duru. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Aydın, Mehmet. "Antakya ve Tarsus Eksenli İlk Dönem Hıristiyanlığına Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Konya 2003, S. 15, ss. 5-16.
- Azimî, Ali b. Muhammed. *Azimî Tarihi (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: H. 430-538)*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Basımevi, 1988.
- Bahadır, Gürhan. *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*, Antakya: Antakya Belediyesi Yayınları, 2010.
- Bahadır, Gürhan. "II. Bohemund Döneminde Antakya Haçlı Prençesliği", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2014, C. 33, S. 56, ss. 89-110.
- Bakır, Abdulhalik. "Yakut el-Hamevî'nin 'Mu'ce'mu'l-Büldan' Adlı Eserine Göre Antakya", *VII. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*. MKÜ Yayınları, Hatay 2008.
- Belazuri, Ahmed b. Yahya, *Fütuhu'l-Buldan*, çev: Mustafa Fayda. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Bezer, Gülay Ögün. "Müslim b. Kureyş", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 32: 94-96. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Bezer, Gülay Ögün. "Zengî, İmâdüddin", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 44: 258-261. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Brockelmann, Carl. *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi*, çev: Neşet Çağatay. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964.

- Cox M.A, George W. *Haçlı Savaşları Tarihi*, çev: İhsan Durdu. İstanbul: Ark Kitapları, 2018.
- Çalışkan, Necmettin. “Kehf Suresi Bağlamında Hz. Musa ve Salih Kul (Hızır) Kıssası ve Antakya’da Hızır İnancının Sosyo-Kültürel Etkileri”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Temmuz 2015, C. 9, S. 18, ss. 243-262.
- Demirkent, Işın. “Haçlılar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 14: 525-546. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Demirkent, Işın. “Kürboğa”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 26: 562-563. Ankara: TDV Yayınları. 2002.
- Demirkent, Işın. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997.
- Genç, Özlem ve Harun Korunur. “Antakya’nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi”, *Studies of the Ottoman Domain*, Şubat 2016, C. 6, S. 10, ss. 60-83.
- Gesta Francorum, *Anonim Haçlı Tarihi*. haz: Ergin Ayan, İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Gül, Abdülkadir. *Kültürlerin Kaynaştığı Şehir Antakya*. Erzincan: Gece Kitaplığı Yayınları, 2014.
- Güngör, Erol. *Tarihte Türkler*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1995.
- Goldschmidt Jr, Arthur ve Lawrence Davidson. *Kısa Ortadoğu Tarihi*, çev: Aydemir Güler. İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2011.
- Gordlevski, Vladimir. *Anadolu Selçuklu Devleti*. çev: Azer Yaran. Ankara: Onur Yayınları, 1988.
- Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût. *Mu’cemü’l-Büldân*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1415/1995.
- Hillenbrand, Carole, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. çev: Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.
- İbn Havkal, Ebü’l-Kâsım Muhammed b. Alî en-Nasîbî el-Bağdâdî. *Sûretü’l-Arz*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1357/1938.
- İbnü’l-Adîm. *Biyografilerle Selçuklular Tarihi Bugyetü’t-taleb fi Tarihi Haleb*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 1982.
- İbnü’l-Adîm, *Zübdetü’l-Haleb Min Tarihi Haleb’de Selçuklular*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- İbnü’l Cevzi, Sıbt. *Mir’atü’z- Zaman fi Tarihi’l-Ayan’da Selçuklular*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 2011.

- İbnü'l-Esîr. *İslam Tarihi el-Kâmil fi't-Târih Tercümesi*. çev: M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Bahar Yayınları, 1991.
- İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi*. çev: Onur Özatağ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Sultan Melikşah Döneminde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2014.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019.
- Kanat, Cüneyt ve Devrim Burçak. *Sorularla Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2018.
- Karakuş, Nadir. *Haçlı Seferlerinde Haşhaşiler*. İstanbul: Mana Yayınları, 2018.
- Karakuş, Nadir. "Haçlı Seferlerinde Üç Kadın ve İslam Birliğinin Sağlanması", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 43, 2017, ss. 253-282.
- Karakuş, Nadir. "Hille'de Bir Bedevî Emîri: Dübeys b. Sadaka", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, S. 18 (2), 2018, ss. 369-386.
- Karakuş, Nadir. "Müslümanlara Esir Düşen Haçlı Soyluları", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi]*, S. 45, 2018, ss. 51-73.
- Karakuş, Nadir. "Miladî XII. ve XIII. Asırda Dımaşk ve Haçlılar", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, S. 22 (1), 2018, ss. 189-213.
- Karakuş, Nadir. "Haçlı Seferlerinde Menbic", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 11 (3), 2018, ss. 2072-2086.
- Karakuş, Nadir. "Haçlı Seferlerinde Selçuklu Düşman Kardeşler: Rıdvan Ve Dukak". *İSTEM*, S. 32, 2018, ss. 259-277.
- Karakuş, Nadir. "Trablus'ta Bir Emirlik: Benû Ammar", *İSTEM*, S. 31, 2018, ss. 69-85.
- Khoniates, Niketas, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev: Fikret Işıltan. Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Kinnamos, Ioannes, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, çev: Işın Demirkent. Ankara: TTK Yayınları, 2001.
- Kommena, Anna. *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*. çev: Bilge Umar. İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 1996.
- Kösoğlu, Nevzat. *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1991.

- Kugler, Bernhard. *Boemund und Tankred Fürsten von Antiochien*, Tübingen: Fues Signatur, 1862.
- Küçüksipahioğlu, Birsal. “Haçlı Devletleri”, *Türkler Dergisi*, Ankara 2002, C. 6, ss. 687-694.
- Küçüksipahioğlu, Birsal. *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.
- Lewis, Bernard. *Ortadoğu (İki bin Yıllık Ortadoğu Tarihi)*. çev: Selen Y. Kölay. Ankara: Arkadaş Yayınları, 2017.
- Maalouf, Amin. *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*. çev: M.A. Kılıçbay. İstanbul: Telos Yayıncılık, 1998.
- Michaud, Joseph François. *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*. haz: Güray Kırpık. Ankara: Lotus Yayınevi, 2011.
- Nicolle, David. *Birinci Haçlı Seferi 1096-1099*. çev: L. Ece Sakar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Nicolle, David. *İkinci Haçlı Seferi 1148*. çev: L. Ece Sakar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. çev: Fikret Işıltan. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Özaydın, Abdülkerim. “Dukak b. Tutuş”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ek 1: 342-343. İstanbul: TDV Yayınları, 2016.
- Özaydın, Abdülkerim. “Melikşah”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 29: 54-57. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Özaydın, Abdülkerim. “Nevbet”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 33: 38-41. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Özaydın, Abdülkerim. “Tutuş”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 41: 446-449. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Özaydın, Abdülkerim. “I. Haçlı Seferinin Başarıya Ulaşmasında Büyük Selçukluların İçinde Bulunduğu Siyasi ve İctimâî Şartların Rolü”. *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, S. 5 2016. 1-18.
- Özonur, Şebnem. “Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2008.
- Öztürk, Engin. “I. Haçlı Seferi Sonucunda Kurulan İki Haçlı Kontluğu: Antakya ve Trablus”, Kaynak: www.academia.edu/28966759, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2020).

- Piyadeoğlu, Cihan. *Sultan Alp Arslan Fethin Babası*. İstanbul: Kronik Yayıncılık, 2017.
- Polat, İbrahim Ethem. *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler*. İstanbul: Vadi Yayınları, 2016.
- Runcıman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev: Fikret Işıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Sahillioğlu, Halil. “Antakya”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 3: 228-232. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Sahillioğlu, Halil. “Antakya” I. *Hatay Tarihi ve Folklor Sempozyumunda Sunulan Bildiri*, Antakya 1990, ss. 4-21.
- Sertoğlu, Midhat. *Osmanlı Tarih Lügatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1986.
- Sevim, Ali. *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 1989.
- Sevim, Ali ve Erdoğan Merçil. *Selçuklu Devletleri Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Sevim, Ali. “İlgâzî Necmeddin”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 22: 89-90. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Sevim, Ali. “Rıdvan b. Tutuş”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 35: 49-50. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Sevim, Ali. “Süleyman Şah”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 38: 103-105. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2013.
- Şeşen, Ramazan. “Harran”. *TDV Ansiklopedisi*. 16: 237-240. İstanbul: TDV Yayınları, 1997. 239.
- Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2014.
- Türk, Hüseyin. “Antakya’da Dinlerarası Hoşgörü ve Habibi Necaar Örneği”, *Uluslararası Kıbrıs Üniv. Folklor/Edebiyat Dergisi*, 2016/3, C. 22, S. 87, ss. 181-198.
- Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*. çev: Hrant D. Andreasyan. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Usta, Aydın. *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016.
- Üsame b. Münkız, *Kitabu'l İ'tibâr*. çev: Yusuf Ziya Cömert. İstanbul: Kitabevi, 2018.

- Tyrensis, Willermus. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*. haz: Ergin Ayan. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.
- Tyrensis, Willermus. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099-1143)*. haz: Ergin Ayan. Ankara: Gece Kitaplığı, 2018.
- Yavuz, Nuri. “Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah'ın Kuzey Suriye'deki Faaliyetleri ve Sonuçları”. Elazığ: *Beşinci Uluslararası Ortadoğu Semineri, Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları*, 2012, 216.
- Yazıcı, Nesimi. *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Yinanç, Mükremin Halil. *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

